

Parisuhde ja ero

Sosiologinen analyysi terapeutisesta ymmärryksestä

Jaana Maksimainen

VÄITÖSKIRJA

Esitetään Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi Helsingin yliopiston päärakennuksen pienessä juhlasalissa (Fabianinkatu 33,4. krs) lauantaina 30. lokakuuta klo 10.

Helsingin yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos
2010

Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2010:3
Sosiologia

© Jaana Maksimainen

Painettua julkaisua myy ja välittää:
Yliopistopainon kirjamyynti
<http://kirjakauppa.yliopistopaino.fi>
books@yliopistopaino.fi
PL 4 (Vuorikatu 3 A) 00014 Helsingin yliopisto

ISSN-L 1798-9124
ISSN 1798-9124 (painettu)
ISSN 1798-9051 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-10-6606-1 (nid.)
ISBN 978-952-10-6607-8 (pdf)

Kansi: Jere Kasanen Kuva: Eeva Kilpinen

Yliopistopaino, Helsinki 2010

Sisällys

Kiitokset	5
Tiivistelmä	7
1 Johdanto	9
Parisuhdekysymys	9
Tutkimuskysymys	11
2 Käsitteelliset ja teoreettiset lähtökohdat	15
Terapeuttinen eetos	16
Julkisuus	25
3 Tutkimusstrategia	29
Parisuhteen tutkimisesta	30
Analyysin periaatteet.....	34
Julkisuuden henkilöt tutkimusaineistossa	36
Parisuhdepuheen analysoimisesta	39
Erilaiset aineistot.....	41
4 Terapeuttinen eetos ja parisuhdeyksilön omnipotenssi	49
Haastatteluaineisto	49
Kommunikaatio parisuhteen ihanteena	54
Parisuhteen rationalisointi	62
Varautuminen	70
Hallinta ja halkeama.....	74
Parisuhteen kuvittelu	84
Parisuhdeyksilön omnipotenssi	87
5 Intiimi parisuhdejulkisuus terapeuttisen ymmärryksen näyttämönä	96
Aineisto – kuinka lähdin seuraamaan Runoilijaa.....	96
”Parisuhde on ekstremelaji” – runoteos parisuhteen kuvauksena.....	99
Suosio ja julkisuus.....	107
Kolahtaminen	113
Omakohtaisuus julkisen parisuhdeasiantuntijuuden ihanteena	119
Terapeuttinen julkisuus	126

6 Ero totuutena parisuhteesta	130
Aineisto: iltapäivälehdet parisuhdekysymyksen näyttämönä	131
Miksi idylli särkyi?.....	139
Emotionaalinen katastrofi ja paljaat tunteet.....	147
Eroyhteisö ja kohtalotoveruus	154
Eron terapeutin logiikka	159
Julkisuus eron vakavuuden uhkana.....	172
Eron normalisointi.....	179
Moraalinen jännite.....	184
Julkkis ja eron terapeutin sovinto.....	195
7 Johtopäätökset: terapeutin parisuhde	202
Liitteet	208
Kirjallisuus.....	210

Kiitokset

Maaliin päässyt väitöskirjantekijä tuntee kiitollisuutta moneen suuntaan. Ensimmäisen kiitoksen maaliin pääsemisestä osoitan työni ohjaajalle Riitta Jallinojalle, joka on hellittämättömällä vaivannäöllä auttanut eteenpäin isojen kokonaisuuksien ja pienten yksityiskohtien kanssa. On mahdotonta kuvitella osaamiseltaan ja tietämykseltään pätevämpää ohjaajaa tälle väitöskirjalle. Työtäni innostuneesti ja paneutuneesti kommentoimalla Riitta on jakanut kanssani sosiologian tekemisen riemun ja rohkaissut oman analyysin takana seisomiseen.

Esitarkastajiani Kimmo Jokista ja Susanna Paasosta kiitän asiantuntevista ja kriittisistä huomioista, jotka auttoivat artikuloimaan tutkimuksen kysymykset ja rajaukset selvemmin. Tutkimukseni rahoittamisesta kiitän Suomen Akatemiaa, Suomen Kulttuurirahastoa, Oskar Öflundin säätiötä sekä Helsingin yliopistoa. Olen saanut tehdä tutkimustani kannustavassa ja osaavassa ilmapiirissä, jonka Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen (aiemmin sosiologian laitos) tutkijat ja avulias henkilökunta ovat tarjonneet. Tutkimuksen teon teorioita ja käytäntöjä on perusteellisesti testattu Riitta Jallinojan johtamissa tutkimusprojekteissa ”Perheen murros” (2003–2005) ja ”Läheissuhteet sosiaalisina siteinä” (2005–2007), joihin minulla on ollut ilo kuulua. Näiden kahden projektin ympärille muodostuneeseen tutkimusryhmään on eri aikoina kuuluneet Riitan lisäksi Anna-Maija (Annu) Castrén, Kaisa Ketokivi, Heini Martiskainen de Koenigswarter, Riitta Högbäck, Juhani Suonpää, Kirsti Suoranta, Ella Sihvonen ja Anna Kokko. Kiitän taitavaa jengiä tieteellisestä debatista, naurusta ja intomielestä.

Erikseen haluan kohdistaa kiitokset vielä Kaisalle, Annulle ja Heinille. Kaisa tekee sosiologiaa ihailtavalla tarkkuudella ja vakavuudella. Väitöskäsikirjoitustani Kaisa luki juuri tällaisella lahjomattomalla otteella ja sellaisesta ei voi olla kuin huikean kiitollinen. Kaisan omintakeisen sinnikäs melankolinen optimismi ja vilpittömän vastaanottavaisuus elämälle ovat luoneet ihanaa vastavoimaa omalle epäilyyn ja sarkasmiin taipuvaiselle luonteelleni. Ironia ja epäily eivät yksinään riitä, pitää olla myös suunta. Kiitän Kaisaa puolieni pitämistä, pelastamisista ja pienistä hetkistä työssä ja muissa taisteluissa.

Annua haluan kiittää tarkkanäköisistä ja asiaan iskevista kommentteista niin väitöskäsikirjoitukseen kuin muihin tutkimusteksteihin vuosien saatossa. Annun osaamiseen ja sosiologiseen ilmaisuun on voinut aina luottaa. Kiitän myös niistä monista yhteisistä vilpittömän ihmettelyn hetkistä, joita olemme tutkimiemme asioiden äärellä viettäneet. On jysäyttävää yhä uudestaan ja uudestaan tajuta, kuinka tutkimamme asiat eivät mene tuosta meidän vierestä tai ole tuolla jossain, vaan ne menevät suoraan meistä läpi ja ovat juuri tässä. Siksi sarkasmi on usein ihan välttämätöntä lääkettä tutkijalle ja tällaista lääkettä olen usein Annun kanssa saanut nauttia. Ranskassa asuvan Heinin vierailut ja työskentelyjaksot

Helsingissä ovat olleet minulle huippuhetkiä. Ystävyyttä ja työtoveruutta värittänyt maantieteellinen etäisyys ei ole estänyt aivan erityisen yhteyden syntymistä. Heinillä on sosiologinen mielikuvitus viritetty kutkuttavan ihanille taajuuksille ja näistä taajuuksista olen ystävänä ottanut kaiken irti.

Vieressä ahertaneita entisiä työhuonetovereita Heli Vaarasta ja Kirsi Erärantaa kiitän pitkämielisydestä, pienistä tarinoista, naurun aiheista ja naurun sietämisestä. Lämpimästä kollegiaalisesta seurallisuudesta ja rinnalla nauramisesta kiitän vielä Liisa Voutilaista, Maaria Linkoa, Katja (Keiju) Yesilovaa ja Mianna Meskusta. Riemastuttavimmista jutun juurista kiitän suvereenia Arto Noroa.

Haastateltaviani haluan kiittää kiinnostavista ja koskettavista keskusteluista, joita ilman analyysi terapeutisesta analyysistä olisi varmasti muodostunut toisenlaiseksi. On arvokasta, että ihmiset malttavat puhua vielä myös tutkijoille, vaikka muitakin, ehkä houkuttelevampia kanavia parisuhteesta puhumiseen olisi tarjolla.

Osoitan kiitokset myös ystäville ja tukijoukoille, jotka ovat myötäläneet väitöskirjan eri vaiheita: kaunis kiitos nelikenttätöryhmän tinkimättömille asiantuntijoille, Itä-Helsingin analyysiyksikölle, lahtelaiselle apatiatriolle ja juristiryhmän lojaaleille naisille. Loppua kohden väitöskirjan kiitokset tavallisesti kohoavat sentimentaaliseen loppuhuipennukseen eikä nyt ole mitään syytä poiketa tästä tavasta. Painavimmat, yksityisimmät ja yksiselitteisimmät kiitokset väitöskirjantekijän tolkuissaan pysymisestä kuuluvat perheelle, joka ei väitöskirjan tekemisistä tai tekemättä jättämisistä paljon hetkahda, mutta iloitsee vilpittömästi yhden jäsenensä saavutuksesta. Kiitos äiti Kaisa ja siskot Tuula, Virpi, Eeva ja Veera perheineen Keski-Suomessa, Lahdessa (Lahes) ja Helsingissä. Kiitos erityisesti perhe Penna – Virpi, Harri, Aaron, Aabel, Aada ja Aamos – poikkeuksellisesta ja samalla itsestään selvästä välittämisestä ja konkreettisesta huolenpidosta. Kaunein sana menköön kotiin tuolle mainiolle tyypille, joka ei perusta tuon taivaallista terapeutin ymmärryksen logiikasta. Omistan työni pojalleni Brunolle, rakkauden suvereenille suurmiehelle.

Helsingissä 28.9.2010

Jaana Maksimainen

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkastellaan parisuhdetta määrittävää kulttuurista ymmärrystä. Tutkimuksen lähtökohtana on näkemys parisuhteen nousemisesta tärkeään ja näkyvään asemaan nyky-yhteiskunnassa. Parisuhdeasioiden laajaa kulttuurista näkyvyyttä ja parisuhteen itseisarvoistumista perheestä, avioliitosta ja rakkaudesta erilliseksi ilmiömaailmaksi kutsutaan tutkimuksessa parisuhdekysymykseksi. Parisuhdekysymyksen taustalla on omakohtaisille kokemuksille perustuva ymmärrys parisuhteen merkityksestä. Tällaisen yksilöllisen ymmärryksen muodostumisessa terapeutillisella kulttuurilla on ollut erittäin tärkeä rooli.

Tulkinta parisuhdetta määrittävästä terapeuttisesta ymmärryksestä rakentuu kolmen erilaisen aineistokokonaisuuden analysoimisen pohjalta. Ensimmäinen aineistokokonaisuus koostuu syvähaastatteluista, toinen julkkikseksi nousseen rakkausrunoilijan ja hänen teoksensa ympärille syntyneen terapeutin julkisuuden esityksistä ja kolmas iltapäivälehtien julkisuuden henkilöiden (avio)eroja käsittelevistä esityksistä.

Tutkimuksen keskeinen käsite on terapeutin parisuhde. Ilmaisulla ei viitata mihinkään tiettyyn parisuhdetyyppiin, vaan parisuhde erityisenä sosiaalisen suhteen muotona nähdään lähtökohtaisesti terapeutin periaatteiden mukaan rakentuvaksi. Työssä analysoidaan sitä, miten parisuhdeymmärrystä määrittävä terapeutin eetos on parisuhteen ongelmia ja vaikeuksia korostaessaan muokannut erosta eräänlaisen parisuhteen totuuden. Jos romanttinen rakkaus sisältää lupauksen täydellisestä tarinasta, niin terapeutin ymmärrys sisältää oletuksen vaikeasta ja monimutkaisesta parisuhteesta, lopulta ymmärrettävästä erosta. Parisuhdetta määrittävän terapeutin logiikan näkökulmasta mitkä tahansa syyt eroon ovat mahdollisia ja ymmärrettäviä.

Tutkimuksen mukaan terapeutin ymmärryksen korostuminen synnyttää illuusiota siitä, että ihmisten väliset jännitteiset, läheiset sidokset ja ristiriitaiset tunteet voisi tuoda kokonaan läpinäkyviksi ja käsiteltäviksi. Tällaista yksilöllistä hallintaa korostavassa parisuhdepuheessa syntyvää illuusiota nimitetään parisuhdeyksilön omnipotenssiksi. Haastatteluiden analyysi osoitti, että yksilöllisen omnipotenssin rajat tulevat usein vastaan ja omnipotenssiin tulee halkeamia. Halkeama syntyy, kun terapeutin ymmärryksen rajat tulevat vastaan ja elämään väistämättä kuuluvaa ristiriitaisuutta ja jännitettä ei saada taipumaan läpinäkyvän rationalisoinnin alle. Halkeamat omnipotenssiin paljastavat, että samalla kun kommunikaation ihanteelle pohjautuva terapeutin parisuhde tarjoaa yksilölle vahvan autonomiaa, tasa-vertaisuutta ja emotionaalista täyttymystä korostavan puhutavan, on sen avulla hyvin vaikea artikuloida elämän lähtökohtaista sidoksellisuutta muihin ihmisiin.

Rakkausrunoilijan ympärille muodostunut terapeutin julkisuus rakensi runoilijan hahmosta omnipotentin parisuhdeyksilön esimerkillisen edustajan. Suosion ja ihailun kohteeksi noussut julkkisrunoilija edusti omnipotenttia fantasiaa parisuhteen ja eron täydestä kokemisesta ja ymmärtämisestä. Runoilijan ja hänen runojensa ”kolahtaminen” todisti, kuinka

vahva vetovoima terapeutin eetosken tarjoamalla ymmärryksellä parisuhteen monimutkaisuudesta on yhteiskunnassa, jossa erot ovat niin yleisiä ja eron uhka on kollektiivinen. Iltapäivälehtien julkiserot osoittivat Runoilija-ilmiön lailla terapeutin eetosken kulttuurisen voiman, mutta myös rakkaussuhteisiin liittyvän moraalisen latauksen voiman. Paradoksaalisesti yhä uudelleen toistuvat terapeutit median rituaalit paljastavat, että kaikesta rakkaussuhteen teraioitumisesta huolimatta eron mieltä on lähes mahdoton käsitellä pelkän terapeutin ymmärryksen varassa.

1 Johdanto

Parisuhdekysymys

”Sitähän se parisuhde on, taistelemista eroa vastaan!” Tällaisen kommentin kuulin nuoren naisen huudahtavan ystävälleen parisuhdetta pohtivassa keskustelussa, jota jouduin (tai pääsin) sivusta kuuntelemaan muutama vuosi sitten helsinkiläiskahvilassa. Tähän yksittäiseen lausuntoon kiteytyi mainiosti naisten parisuhdeasioita kohtaan osoittama ymmärrys: keskustelu henki samanaikaisesti asiantuntijamaisen sujuvaa tietämystä ja omakohtaisiin kokemuksiin perustuvaa varmuutta. Parisuhteen ja eron välille tarjottiin ymmärrettävältä ja todenmukaiselta tuntuva juoni kertomalla parisuhteen tarkoittavan eroa vastaan taistelemista. Empaattiselle kuulijalle lausahdus saattoi kuulostaa realistisen asenteen ihmissuhteita kohtaan omaksuneen ihmisen elämänviisaudelta, sarkasmiin taipuvaiselle salakuuntelijalle se saattoi muistuttaa liikaa iltapäivälehdessä parisuhdeasiantuntijan neuvoja ”parisuhteen pelastamiseksi”. Kallistuipa suhtautuminen kumpaan suuntaan tahansa, kuulija varmasti kuitenkin *ymmärsi*, mitä nainen lausahduksellaan tarkoitti. Kaikkihan me ymmärrämme, että parisuhde on monimutkainen juttu, joka edellyttää valtavasti työtä. Ymmärrämme myös, että ero voi silti joskus olla väistämätön. Käsitys parisuhteen haastavuudesta kuuluu arkiseen ymmärrykseemme. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella tällaista ymmärrystä.

Olisiko tuollaisen lausahduksen voinut kuulla 30 vuotta sitten? Olisiko sana ero lausuttu yhtä luontevasti ja olisiko ero kuulostanut itsestään selvältä parisuhteen selitykseltä? Olisiko keskustelussa käytetty sanaa parisuhde vai puhuttu esimerkiksi avioliitosta tai rakkaudesta? Kuulemani kaltainen, julkisella paikalla käyty yksityinen keskustelu, kuvastaa hyvin sitä kulttuurista asemaa, joka parisuhdeella ja siihen liittyvien aiheiden käsittelyllä nyky-yhteiskunnassa on. Parisuhde on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana horjuttanut selvästi romanttisen rakkauden kulttuurista asemaa, mikä käy ilmi esimerkiksi median esityksistä. Vaikka romanttinen rakkaus elää edelleen vahvana kulttuurisessa kuvastossa, erityisesti (visuaalisessa) populaarikulttuurissa, on parisuhde noussut omalakisiksi aiheeksi ja näkökulmaksi rakkauden rinnalle. Parisuhde on monessa mielessä ohittanut myös avioliiton paikan rakkaussuhteita koskevassa julkisessa puhunnassa, vaikkei avioliiton institutionaalisen aseman voi väittää uhattuna olleenkaan (vrt. Jallinoja 1997, 96–97). Parisuhdetta pidetään tärkeänä aiheena ja sitä käsitellään monilla yksityisillä ja julkisilla areenoilla (esim. Jallinoja 1997, 11; 2000a, 19). 1990-luvulla parisuhdetta käsittelevän kirjallisuuden ja lehtiartikkelien määrät nousivat selvästi verrattuna 1980-lukuun¹ ja 1990-luvun voikin katsoa tietystä mielessä synnyttäneen parisuhteen. Internetissä (Google-haku) sanalle

¹ Eri kirjastojen tietokantojen (Helsingin yliopiston kirjaston Helka ja Helsingin kaupunginkirjaston Helmet) ja ALEKSI-artikkelitietokannan mukaan.

”parisuhte” löytyi 24.2.2010 yhteensä 752 000 osumaa ja listan ensimmäisenä olevat hakutulokset ohjasivat deittisivujen lisäksi erilaisille neuvonta- ja keskustelupalstoille. Sama haku tuotti 2.6.2005 ”vain” 50 200 tulosta.

Nuoren naisen luonnehdinta parisuhteesta ”eroa vastaan taistelemisena” tiivistää hyvin sen roolin, joka (avio)erolla on parisuhteen käsittelyssä. Mediajulkisuudessa erosta on tullut erittäin suosittu aihe². 2000-luvulla ero on vakiintunut lehtien, erityisesti naistenlehtien ja iltapäivälehtien vakioaiheeksi, mutta eroa on käsitelty runsaasti myös esimerkiksi opaskirjallisuudessa ja tv-ohjelmissa³. Riitta Jallinojan (1997, 146) mukaan avioeron nouseminen mediatapahtumaksi on kulkenut paljolti samassa tahdissa avioerojen yleistymisen kanssa, kuitenkin niin, että avioeron merkitys on korostunut julkisuuden pinnalla. Ero tuli mediajulkisuuteen erityisesti tunnettujen henkilöiden yksityiselämän esittelynä jo 1970-luvulta lähtien (Jallinoja 1997, 145–146).

Väitän parisuhteesta muodostuneen 1990-luvulta lähtien oman erityisen kysymyksen, erotuksena perheestä, rakkaudesta tai avioliitosta. Riitta Jallinojan (2000a, 19) mukaan parisuhde on eriytynyt omaksi maailmakseen suhteessa perheeseen siten, että sen voi väittää vaikuttavan perheen kohtaloon. Voimakkaimmin tämä irtautuminen näkyy parisuhdetta käsittelevässä julkisuudessa. Vaikka perhe, avioliitto ja rakkaus nivoutuvat parisuhteeseen ja näitä aihepiirejä käsitellään usein yhdessä, on parisuhteesta kuitenkin tullut omalakinen aihe, joka ei tarvitse tueksensa puhetta perheestä, avioliitosta tai rakkaudesta. Nimitän tällaista parisuhteen itseisarvoistumista ja parisuhdeasioiden laajaa kulttuurista näkyvyyttä *parisuhdekysymykseksi*. Viitataan sillä parisuhteeseen kohdistuvaan yleiseen kiinnostukseen ja parisuhdeaiheiden vahvaan esilläoloon. Yleisen esilläolon ehtona on omakohtaisille kokemuksille perustuva ymmärrys parisuhteen merkityksestä. Tällaisen yksilöllisen ymmärryksen muodostumisessa terapeutin kulttuurin rooli on ollut erittäin tärkeä (mm. Rose 1989/1999, vii-viii; Illouz 2003, 170–171). Nimityksillä terapeutin kulttuuri tai terapeutin eetos viitataan yleisesti sellaisiin erityisesti psykotieteiden maailmasta

² Suomalaisia aikakauslehtiä indeksoivan Aleksi-tietokannan mukaan eroaiheisten juttujen määrät ovat lisääntyneet erityisesti 1990- ja 2000-luvuilla.

³ Helmet-tietokannan (pääkaupunkiseudun kirjastojen tietokanta) mukaan 1990-luvulla ilmestyneiden avioeroaiheisten teosten (kaikki aineistot, mm. elokuvat, fiktiiviset kirjat ja tietokirjallisuus) määrä yli kaksinkertaistui verrattuna 1980-luvulla ilmestyneisiin teoksiin. 2000-luvulla määrä on kolminkertaistunut. Tutkimusaineistooni kuuluvan Arno Kotron runoteoksen *Sanovat sitä rakkaudeksi* (Like 2003) lisäksi 2000-luvun alkupuolella ilmestyi useita muita eroa käsitteleviä kirjoja. Kaunokirjallisuuden puolelta voi mainita Kotron lisäksi myös Kari Hotakaisen menestysromaanin *Juoksuhaudantie* (WSOY 2002), jossa naisen ja miehen välistä suhdetta ja eron jälkeistä selviämistä käsitellään miehen näkökulmasta kuten Kotron runoteoksessakin. Muina esimerkkeinä voi mainita Kaarina Määtän kirjan *Avioeron tuska ja helpotus* (Tammi 2002), Ralf Sundin *Ero! Selviytymisopas miehelle* (Kirjastudio 2005) sekä Päivi Lipposen ja Pirjo Wesaniemen toimittamat kirjat *Nainen ja ero: kertomuksia parisuhteen päättymisestä* (Kirjapaja 2003), *Mies ja ero: kertomuksia parisuhteen päättymisestä* (Kirjapaja 2003) sekä *Lapsi ja ero: kertomuksia lapsesta ja avioerosta* (Kirjapaja 2005). Televisiosta tuli avioeroa käsitteleviä ohjelmia, mm. kotimaiset draamasarjat *Vaarallinen kevät* (TV2, 1999) ja *Remontti* (TV2, 2003, uusinta 2005). Vuonna 2006 alettiin televisiossa ja internetissä mainostaa uutta eroaiheista ohjelmaa *Parempi ero*, johon haettiin osallistujiksi eronneita ja eroavia pariskuntia. Tunnetun eropsykologin Kari Kiianmaan vetämän ohjelman luvattiin tarjoavan ”eroperheille työkaluja, joiden avulla he pystyvät selviytymään erosta ja oppimaan siitä”. Sarja esitettiin TV2:ssa loppuvuodesta 2007.

laajemmalle levinneisiin kulttuurisiin käytäntöihin, ajattelumalleihin, sanastoihin ja tekniikoihin, jotka ovat muodostuneet olennaisiksi ja arkipäiväisiksi elementeiksi nyky-yksilön itseymmärryksessä (mm. Rieff 1966; Lasch 1979; Bellah ym. 1985; Giddens 1992; Rose 1989; Nolan 1998; Furedi 2004; Illouz 2008). Parisuhteeseen kohdistuva valtava kiinnostus pohjautuu terapeuttiselle ymmärrykselle parisuhteen vaativuudesta ja ongelmallisuudesta; parisuhdetta pitää käsitellä, koska se on vaikea asia ja se koskettaa tavalla tai toisella jokaista ihmistä.

Parisuhdekysymys vertautuu Riitta Jallinojan (2006) esittämään käsitteeseen perheasia, jota hän analysoi 2000-luvun vaihteen perhekeskustelua käsittelevässä tutkimuksessaan. Käsitteen alle hän kokosi ne perheen kannalta merkitykselliset aiheet, joita hänen Helsingin Sanomista koostuvassa aineistossa esiintyi. Hänelle perheasia oli sekä tekninen että aatteellinen termi; perheasioita käsiteltiin usein samanlaisessa hengessä. Niitä yhdisti näin ollen yhteinen eetos. Tämän eetoksen Jallinoja nimeää familismiksi. (Jallinoja 2006, 18–24.) Parisuhdekysymyksen taustalta voi jäljittää joitakin yhtymäkohtia myös familistiseen eetokseen ja perheasia voi toisinaan liittoutua parisuhdekysymyksen kanssa, mutta parisuhdekysymystä hallitseva terapeuttinen eetos rakentaa parisuhteen hengestä kuitenkin ratkaisevalla tavalla erilaisen verrattuna familistiseen perheasian henkeen. Tärkein eroavaisuus liittyy kysymykseen (avio)erosta.

Parisuhdekysymyksessä ero ei muodostu seurauksiltaan yhtä kohtalokkaaksi asiaksi kuin familistisessä ajattelussa. Parisuhdekysymyksen näkökulmasta ero on toki vakava ja käsitteellisen arvoinen asia, mutta vakavuuden lähde ei piile perheen ensisijaisuudessa. Parisuhdekysymykseen sisältyvä vakavuus ei ole seurausta huolesta, joka kohdistuu perheeseen kokonaisuutena ja muotona (ks. Yesilova 2007, 48), vaan parisuhdekysymyksen vakavuus juontuu suoraan parisuhteen luonteesta ja sitä määrittävästä terapeuttisesta eetoksesta. Kyse on näin ollen parisuhteen painoarvon nousemisesta ohi perheen painoarvon (vrt. Jallinoja 2000, 12). Parisuhdetta voi käsitellä ilman perhettä, mutta perhettä ei voi käsitellä ilman parisuhdetta.

Tutkimuskysymys

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella parisuhdekysymyksen ytimessä olevaa ymmärrystä parisuhteesta. Tätä ymmärrystä tutkitaan analysoimalla laaja-alaisesti parisuhdekysymystä ilmentäviä tekstejä. Työ rakentuu kolmen eri aineistokokonaisuuden varaan, joita analysoidaan omissa luvuissaan. Ensimmäinen kokonaisuus perustuu syvähaastatteluiden analysoimiseen, toisessa tarkastellaan julkikikseksi nousseen rakkausrunoilijan ja hänen teoksensa ympärille syntynyttä terapeuttista julkisuutta ja kolmannessa keskitytään julkisten eroihin liittyvien mediatekstien tutkimiseen.

Analyysejä ovat ohjanneet seuraavanlaiset kysymykset. Millä tavalla parisuhde ymmärretään ja miten siitä puhutaan? Minkälainen sosiaalinen sidos parisuhde on? Mistä erossa on kysymys ja miten eroa käsitellään? Miten terapeutin eetos ”kolahtaa” meihin? Nämä ovat ne peruskysymykset, jotka ovat tutkimuksen teon aikana muuttuneet yhä tärkeämmiksi ja kiteytyneet samalla yksinkertaisemmiksi. Niistä on karsiutunut pois sellainen diskurssianalyttisestä ajattelusta ponnistava, valmiiksi tietyllä tavalla kriittinen kysymyksenasettelu, jossa tunnutaan vain näennäisesti kysyttävän jotain. Tällaiseen näennäiseen kysymykseen sisältyy yleensä enemmän tutkijan varmuutta tutkittavan kohteen diskursiivisesta (tietyllä tavalla diskursiivisesta – ja siksi epäilyttävästä) luonteesta kuin uteliasta ihmettelyä siitä, mistä tutkimuksen kohteessa on kysymys.⁴ Tutkimuksen nytkähdettyä kunnolla käyntiin käsitin, että tutkimukseni alkuvaihetta hallinnut diskurssianalyttinen ote ”hallitsevine parisuhdediskursseineen” ja ”parisuhdepuheen diskursiivisine rakentumisineen” ei sallinut kysyä edellä mainitun kaltaisia yksinkertaisia kysymyksiä parisuhteesta ja erosta. Se ei sallinut ottaa vakavasti kysymystä parisuhdetta ja eroa koskevien keskusteluiden suunnattomasta suosiosta ja tärkeydestä ihmisille (vrt. Illouz 2003). Tutkimukseni alkuvaihetta jossain määrin leimannut ironinen suhtautuminen sekä julkisille että yksityisille parisuhde-esityksille ominaiseen terapiapuheeseen muuttui ensin hämmennykseksi parisuhdeaiheiden vankkumatonta suosiota kohtaan ja lopulta vakavaksi yritykseksi tulkita sosiologisesti parisuhdekysymystä ja sen ytimessä olevan *terapeuttisen ymmärryksen logiikkaa*.

Tutkin parisuhdetta sellaisena sekä julkisen että yksityisen tason kulttuurisena ilmiönä, jota voi lähestyä monien erilaisten kysymyksenasettelujen ja analyysitasojen näkökulmasta. Pidän tällaista tutkimuksellista monitasoisuutta tärkeänä, koska katson parisuhteen laaja-alaisuuden yhdeksi sen olennaisimmista piirteistä. Laaja-alaisuudella tarkoitan ensinnäkin sitä, että parisuhde kulttuurisena ilmiönä läpäisee monia alueita aina parisuhdeterapioista ja ystävien välisistä keskusteluista lehtien parisuhdejuttuihin ja television draamasarjoihin. Toiseksi haluan korostaa parisuhdetta sekä mikro- että makrotason ilmiönä. Sen vuoksi analysoin parisuhdetta sellaisin aineistoin ja ennen kaikkea tulkintavälinein, jotka mahdollistavat molempien tasojen huomioon ottamisen. Tällaisina tulkintavälineinä tässä tutkimuksessa toimivat terapeutin eetos ja julkisuus. Yhdessä ne luovat tutkimukseeni näkökulman, jonka avulla lähdän tarkastelemaan parisuhdeymmärryksen logiikkaa. Näkökulma parisuhteeseen rajautuu ja abstrahoituu näin erityiseksi. Näkökulma syntyy parisuhdekysymyksestä ja sen luonteesta, ei niinkään parisuhteesta sinänsä: tutkimuksen kohteeksi asetuu parisuhteen luonne sellaisena kysymyksenä, jonka terapeutin eetos ja julkisuus yhdessä meille aukaisevat. Tällaisen parisuhteen polttopisteessä on selvästi (avio)ero. Eron keskeisyydestä

⁴ Vai mitä pitäisi ajatella seuraavanlaisesta tutkimuskysymyksen muotoilusta, jota tutkimukseni alkupuolella käytin? ”Sosiaalisesta ympäristöstämme voidaan määrittää *kulttuurisesti hallitsevia parisuhde-, tunne- ja sukupuolidiskursseja, jotka mahdollistavat tietynlaisia tuntijan, kokijan, ymmärtäjän ja puhujan paikkoja. Millaisia nämä diskurssit ovat ja miten niiden mahdollistamat paikat avautuvat eletyssä ja kerrotussa elämässä?*”

parisuhdekysymyksessä ei kerro ainoastaan aihetta käsittelevien esitysten suuri suosio, vaan se rooli, jonka ero ottaa tavassamme ymmärtää parisuhdetta.

Vaikka eron nouseminen parisuhdekysymyksen ydinteemaksi liittyy vahvasti erojen yleisyyteen ja tähän kohdistuvaan huolestuneeseen tietoisuuteen, ei erojen yleisyys yksinään eikä yksiselitteisesti tee ymmärrettäväksi eron keskeisyyttä parisuhdekysymyksessä. Ensinnäkin erojen määrät ovat pysyneet melko vakaina, noin 13 000–14 000 eroa vuosittain vuodesta 1994 lähtien (Tilastokeskus 2009). Toiseksi sitä logiikkaa, jolla parisuhde ja ero kiinnittyvät toisiinsa – esimerkiksi tämän luvun alussa mainitussa kahvilakeskustelussa –, ei väritä niinkään huoli erosta moraalisesti vältettävänä asiana, vaan ymmärrys erosta erottamattomana osana parisuhteen luonnetta. Tämä ymmärrys muodostuu parisuhdekysymystä liikuttavaksi voimaksi ja sen sosiologinen analyysi tämän tutkimuksen keskeiseksi tavoitteeksi.

Tutkimusongelman käsittelyn kannalta näkökulman rajausta edellä kuvatulla tavalla on tarkoittanut myös sitä, että niin teoreettisesti kuin teemallisestikin parisuhteen ja parisuhteen julkisen esittämisen kannalta olennaiset kysymykset sosiaalisesta taustasta, sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja ruumiillisuudesta leikkautuvat pois analyysin rakentamisesta. Tutkimusaineistojeni sinänsä voi tulkita olevan heteroseksuaalisen kulttuurin koodaamia: kaikki haastateltavani elivät tai olivat eläneet heterosuhteissa ja suuri osa parisuhdetta käsittelevästä julkisuudesta on heteroseksuaalisen katseen merkitsemää. Media-aineistot, erityisesti iltapäivälehtiaineistot, suorastaan huutavat analysoimaan sukupuolta, ruumiillisuutta ja seksuaalisuutta: esitykset seksuaalisuudesta ja sukupuolesta eivät rajoitu suinkaan lehtien visuaaliseen ilmeeseen (jonka analysoiminen ei kuulu tutkimusongelmaani), vaan sukupuolieron käsittely elää tutkimani kaltaisissa teksteissä niin pinnalla kuin pinnan alla. Tutkimusnäkökulman rajauksia ei kuitenkaan ole tehty tutkimusaineistojen ehdoilla, vaan rajaukset perustuvat tutkimusongelman luonteelle. Tutkimuksen kohteeksi eivät asetu heterosuhteet tai parisuhteet ylipäätään, vaan tutkimuksen tehtävänä on parisuhdekysymyksen ytimessä olevan terapeutin ymmärryksen logiikan jäljittäminen. Tällainen parisuhdeymmärrys ei rakennu irrallaan sukupuolta ja (hetero)seksuaalisuutta koskevista ymmärryksistä (ks. Berlant & Warner 2000), mutta parisuhdekysymys ei ole ensisijaisesti heteroseksuaalinen kysymys tai sukupuolikysymys. Tämä saattaa olla uskalias väite sukupuolittuneessa ja heteronormatiivisessa maailmassa, jossa parisuhteeseen ja perheeseen liittyvät asiat ovat jatkuvasti myös konkreettisten yhteiskunnalliseen tasavertaisuuteen kohdistuvien kamppailuiden kohteena. Vaikka tutkimusintresseihini ei kuulu sen tarkastelu, missä määrin ja millä tavoin parisuhdekysymys on yhteiskunnallisena kysymyksenä väistämättä myös sukupuolittunut, tarjoaa analyysini joitakin vastauksia myös siihen, millaisena sukupuolen ”ongelma” parisuhdeymmärryksen logiikassa näyttäytyy.

Analyysia tehdessäni en ole käyttänyt ensisijaisena keskustelukumppanina sellaista ”parisuhdetutkimukseksi” tai ”perhetutkimukseksi” luokiteltavaa tutkimusta, jossa parisuhde tai perhe itsessään muodostaa ensisijaisen ja viimekätisen tutkimusintressin. Koska parisuhde

ei ole tarjonnut työhöni niinkään tutkimusaihetta vaan näkökulman erityistä suhdemuotoa koskevan ymmärryksen sosiologiseen analyysiin, olen työssäni tukeutunut enemmän sellaiseen sosiologiseen kirjallisuuteen, jossa on keskusteltu viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneista yhteiskunnallisten murrosten aikaansaamista kulttuurisista muutoksista sosiaalisissa suhteissa ja yksilön itseymmärryksessä. Yhtenä suuntauksena tällaisissa keskusteluissa on ollut terapeutista kulttuuria käsittelevä kirjallisuus. Aihepiirien ja aineistollisten ratkaisujen puolesta työni sijoittuu myös kulttuurintutkimuksen ja mediatutkimuksen alueille, mutta käsittelytapani ja näkökulmani ovat vahvasti sosiologisia. Käytän erilaisia median esityksiä aineistoinani, mutta varsinainen analyysini ei kohdistu median esityksiin, mediakulttuuriin tai mediajulkisuuteen sinänsä. Koska pidän julkisuutta kuitenkin aivan olennaisena näkökulmana parisuhdetta koskevan kulttuurisen ymmärryksen tutkimisessa, olen nojannut analyysissani joiltakin osin myös mediatutkimuksen piirissä käytyihin keskusteluihin.

Kirjan rakenne noudattaa perinteistä opinnäytetyön esitysjärjestystä. Tavanomaisesta järjestyksestä poikkean kuitenkin siten, että esittelen kolmesta erillisestä kokonaisuudesta muodostuva aineistot tarkemmin vasta niitä käsittelevissä analyysiluvuissa. Johdantolukua seuraavassa luvussa käsitelen terapeutista eetosta ja julkisuutta näkökulmina, jotka tarjoavat keskeiset tulkinnan välineet parisuhdekysymyksen ja sen ytimessä olevan terapeutin ymmärryksen analysoimiseen. Kolmannessa luvussa esitän tutkimustani ohjanneen strategian, jonka lähtökohtana on ollut näkemys parisuhteesta laaja-alaisena kulttuurisena ilmiönä. Varsinaisia analyysilukuja ovat haastatteluaineistoa analysoiva neljäs luku, runoteoksen ympärille syntyneitä terapeutista julkisuutta käsittelevä viides luku ja julkisuuden henkilöiden eroja koskevia mediaesityksiä analysoiva kuudes luku. Kunkin aineistokokonaisuuden analyysi tarjoaa oman näkökulmansa parisuhdekysymykseen, mutta tulkintani terapeutisesta ymmärryksestä rakentuu kolmen analyysin muodostaman kokonaisuuden varassa.

Haastatteluissa korostuu terapeutin ymmärryksen mukainen parisuhteen ihanne. En tarkoita tällä suinkaan sitä, että parisuhteesta puhuttaisiin vain ihannoiden tai ”epärealistisesti”. Ihanne sisältää ymmärryksen parisuhteen lähtökohtaisesta ongelmallisuudesta. Haastatteluiden analyysin avulla piirrän ääriäivät parisuhteen muotokuvalle erityisenä sosiaalisen suhteen muotona. Runoilijan ja hänen runoteoksensa ympärille muotoutunutta julkisuutta analysoiva viides luku tuo tähän muotokuvaan selkeät värit. Tulkiten runoilijaan kiteytyneitä terapeutista julkisuutta parisuhteen mielen paljastajana: parisuhde on lähes mahdoton yritys ja tuskaisa ero hyvin todennäköinen. Kuudennen luvun media-aineistossa eroa käsitellään vimmaisesti ja eron paikka parisuhteen muotokuvassa alkaa selkiytyä. Ero seisoo näkyvästi keskellä parisuhdetta. Loppuluvussa kiteytän tulkintani terapeutisesta parisuhteesta ja pohdin millaisen sosiaalisen suhteen muodon terapeutin ymmärrys mahdollistaa.

2 Käsitteelliset ja teoreettiset lähtökohdat

Määrittelin johdantoluvussa tutkimuskohteekseni parisuhdekysymyksen ja sen ytimessä olevan terapeutin ymmärryksen. Luonnehdin parisuhdekysymyksen muotoutuvan terapeutin eetoksen ja julkisuuden vuorovaikutuksessa. Käsittelen tässä luvussa tarkemmin näitä kahta näkökulmaa ja pohdin niitä erityisiä teoreettisia kysymyksiä, jotka nämä näkökulmat parisuhteen tutkimiseen aukaisevat. Vaikka erottelen näkökulmat analyttisesti toisistaan, kiinnittyvät ne tiukasti toisiinsa. Ennen siirtymistä näihin näkökulmiin esitän muutamia tärkeitä käsitteellisiä tarkennuksia, jotka ovat tarpeellisia tutkittaessa parisuhteen kaltaista aihetta.

Analyyysin kannalta on ensinnäkin erittäin tärkeää erottaa parisuhteen, (romanttisen) rakkauden ja avioliiton käsitteet toisistaan, vaikka arkisessa puheessa niitä käytetään toisinaan myös rinnakkain ja toistensa synonyymeina. Tämän tutkimuksen kohteena on parisuhde ja sitä koskeva kulttuurinen ymmärrys. Avioliitto sosiaalisena instituutiona ja romanttinen rakkaus kulttuurisena käsikirjoituksena määrittävät osaltaan sitä, miten parisuhde ymmärretään ja miten siitä puhutaan, eikä niitä voi jättää huomiotta parisuhteen analyysissä. Ennen kaikkea ne kuitenkin tarjoavat parisuhdeymmärryksen analysoimiseen elementit, joita vasten tarkasteltuna parisuhde erityisenä muotona nousee paremmin esiin. Toiseksi, parisuhde ei ole historiaton ja ajaton käsite, vaan itse asiassa hyvinkin nuori ilmaus rakkaussuhteelle. Suomalainen tapa puhua parisuhteesta vastaa englanninkielistä termiä ”relationship”, jonka vakiintuminen rakkaussuhdetta kuvaavaksi ilmaisuksi on Anthony Giddensin mukaan hyvin tuore asia (Giddens 1992, 58; 1999, 59). Katson parisuhteen käytön terminä vakiintuneen toden teolla Suomessa vasta 1990-luvulta lähtien, jolloin sanan käyttö jokapäiväistyi yleiskäsitteeksi käsittämään kaikenlaiset rakkaussuhteet (avioliitto, avoliitto, seurustelu). Jallinoja (1997, 96) huomioikin 1990-luvun naistenlehtihaastattelussa käytettävän etupäässä ilmaisuja suhde, ihmissuhde ja parisuhde, mitä hän pitää tiettyssä mielessä paradoksaalisena, koska aviosuhde kuitenkin nostetaan parisuhteena ylitse muiden. Termi parisuhde tuli käyttöön ensin tutkimuksen ja asiakielen piirissä tarjoten erityisesti avoliittojen yleistymisen myötä (neutraalin) yleisnimityksen erilaisille suhdemuodoille. Käsitteen vakiintumisen myötä siitä tuli ylihistoriallinen siten, että ”parisuhteita” voidaan ajatella olleen aina historian hamasta asti. Esimerkiksi vuoden 2009 perhebarometrissa puhutaan ”aikaisemmista parisuhteista, jotka olivat välttämättömiä ihmisten toimeentulon kannalta” (Kontula 2009, 11). Samassa barometrissa on myös erosta päädytty käyttämään ilmaisua ”parisuhde-ero”.

Kieli elää aina yhteiskunnan muutoksissa ja uusia ilmaisuja syntyy jatkuvasti. Parisuhde on terminä muotoutunut neutraaliksi ja yleiseksi ilmaisuksi, jolla voidaan viitata erimuotoisiin suhteisiin. Se ei terminä ole sidottu heteroseksuaalisuuteen eikä avioliiton kaltaiseen institutionaaliseen kontekstiin. Parisuhteen ”käyttökelpoisuuteen” nyky-yhteiskunnassa voinee lukea myös sen, että siihen ei sisälly viittausta (romanttiseen) rakkauteen. Rakkaus

saattaa näyttäytyä liian mahtipontiselta tai populaarikulttuurisen sentimentaalisuuden merkitsemältä (eli naiivilta) taipuakseen yhtä notkeasti käsiteltäväksi kuin neutraali ja asiallinen parisuhde⁵. Parisuhteen yleispätevyys joutuu kuitenkin joskus koetukselle. Jonkinlainen koomisuuden tai yhteensopimattomuuden vivahde puhuttaessa esimerkiksi ”isoäidin parisuhteesta” tai ”1800-luvun parisuhteista verrattuna nykyajan parisuhteisiin” paljastaa nimittäin jotain erityistä parisuhteen käsitteestä ja sen erityisestä historiallisesta luonteesta. Vaikka ”parisuhde-eron” kaltainen ilmaisu on epäilemättä käytännöllinen sisällyttäessään erot niin avioliitoista, avoliitoista kuin seurusteluista, ilmentää tällainen ilmaus samalla sitä kulttuurista asemaa, joka parisuhteella – ja parisuhdekysymyksellä – nyky-yhteiskunnassa on: parisuhteesta on tullut suomalaisessa kulttuurissa ylivoimainen ja ylihistoriallinen yleiskäsite, jonka rinnalla avioliitto ja romanttinen rakkaus edustavat erityistä ja rajattua.

Tässä tutkimuksessa on ollut välttämätöntä ottaa kriittistä etäisyyttä siihen ylihistoriallisuutta ja yleisyyttä korostavaan luonteeseen, joka parisuhteeseen käsitteenä liittyy. En ole kirjoittaessani kuitenkaan pyrkinyt pakonomaisesti eroon siitä kulttuurisesta tosiasiaista, että parisuhde on hallitseva käsite rakkaussuhteista puhuttaessa. Viitatessani läheiseen sidokseen yleisesti ilman oletusta sitä määrittävästä erityisestä ymmärryksestä käytän termiä rakkaussuhde, mutta muutoin puhun parisuhteesta. Korostan kuitenkin, että tämän tutkimuksen kohteena ei ole parisuhde yleisesti ottaen tai parisuhteet yleensä, vaan parisuhde erityisenä muotona. Yleisen ja erityisen välillä on kuitenkin tärkeä yhteys. Tuttuun ja yleiseen parisuhteeseen sisältyy erityinen ymmärrys parisuhteen luonteesta (vrt. Yesilova 2009 perheestä). Tällaisen ymmärryksen on tulkintani mukaan mahdollistanut terapeutin eetos. Väitän, että ilman terapeutin eetoksen mahdollistamaa erityistä ymmärrystä ei olisi olemassa kaikille tuttua parisuhdetta.

Terapeutin eetos

Tarkastelen tutkimuksessani rakkaussuhdetta sellaisena suhteena, jonka ymmärrystä ohjaavat yhä enemmän terapeutit periaatteet. Nykyaikana käsityksemme ja tapamme puhua rakkaussuhteesta nojautuvat paljolti terapeutin eetoksen ymmärrykseen ihmisten välisistä läheisistä suhteista. Tämän ymmärryksen keskiössä on tunteva ja puhuva yksilö, joka osaa reflektoida omia kokemuksiaan ja tunteitaan ja ilmaista itseään kumppanilleen. Laajasti ottaen rakkaussuhteen terapeutin eetoksessa on ollut kyse siitä, että länsimaissa viimeisten vuosikymmenten aikana sellaiset asiat kuin itsensä toteuttaminen, joustavammat (sukupuoli)roolit, kommunikaatio ja läheisyys ovat korostuneet avioliittoa ja rakkaussuhteita koskevissa kulttuurisissa käsityksissä (Cancian 1987, 46). Tämän muutoksen luonnetta on tulkittu eri tavoin ja sitä on arvioitu niin myönteisenä kuin kielteisenäkin yhteiskunnallisena

⁵ Arkisessa kielenkäytössä ilmaisu rakkaussuhde viittaa useasti joko vakituisen suhteen ulkopuoliseen suhteeseen tai suhteeseen, jonka korostetaan perustuvan nimenomaan rakkaudelle.

suuntauksena, mutta tapahtunutta muutosta tuskin kukaan on varsinaisesti kyseenalaistanut (mm. Veroff, Douran ja Kulka 1981; Cancian 1987; Bellah ym.; 1985; Lasch 1979; Beck ja Beck-Gernsheim 1995; Giddens 1991; 1992; Moskowitz 2001).

Kysymys terapeutiseen muutokseen liittyvistä uudenaikaisista läheisten suhteiden muodostumisen edellytyksistä on kiinnittynyt sosiologiassa yhteiskunnan yksilöllistymistä koskeviin keskusteluihin, joiden nimekkäimpiä edustajia ovat olleet Anthony Giddens ja Ulrich Beck sekä Elisabeth Beck-Gernsheim. Jälkimmäiset ovat tähdentäneet yksilöllisyyden merkityksen kasvun tarkoittavan vapauden lisäksi myös pakkoa tehdä valintoja ja henkilökohtaisia päätöksiä rakkaussuhteissa (Beck & Beck-Gernsheim (1995, 2002). Giddensin (1991, 1992) esittämä ”puhtaan suhteen” käsite puolestaan lienee tunnetuin sosiologinen luonnehdinta terapeutiselle yhteiskunnalle ominaisesta läheisen suhteen muodosta. Puhtaalla suhteella Giddens tarkoittaa kahden ihmisen välistä, vahvaan tunteeseen perustuvaa sidettä, jota ei määritä ensisijaisesti mitkään taloudelliset tai sosiaaliset instituutiot. Tällaisen suhteen perustana on kommunikaatio ja emotionaalinen läheisyys (1991; Giddens 1999, 59–61). Väite länsimaisten yhteiskuntien yksilöllistymisestä eittämättä kristallisoituu kuvauksessa puhtaasta suhteesta ja se onkin yksi kritisoiduimmista ja kyseenalaistetuimmista sosiologisista käsitteistä. Puhdas suhde on nähty yksinkertaisesti liioiteltuna ja katsantokannasta riippuen ylioptimistisena tai negatiivisena luonnehdintana läheisestä suhteesta: kritikoiden mukaan läheiset suhteet ankkuroituvat myös yksilöllistyneeksi väitetyssä yhteiskunnassa moniin ulkoiisiin tekijöihin ja sosiaalisiin ehtoihin, joiden määrittämisessä yksilöllä ei ole useinkaan viimeistä sanaa. (Mm. Smart & Neale 1999; Evans 2003, Jamiesson 1999; Hazleden 2004, 217.)⁶ Puhdas suhde aukaisee sosiaalisten suhteiden maailmaan maiseman, jossa yksilöt ovat toisistaan erillisiä, vapaasti sidoksensa valitsevia yksikköjä, kun taas ihmisten lähtökohtaista toisiinsa kiinnittymistä korostava relationaalinen näkökulma näkee sidoksellisuuden niin yksilöllisen itseyden kuin sosiaalisten suhteiden perustavana periaatteena (Elias 1978; Widmer ym. 2008; Castrén 2009; Ketokivi 2010).

Kysymys individuaalisuuden ja sidoksellisuuden välisestä jännitteestä läheisissä suhteissa näkyy myös terapeutista ”käännettä” käsittelevissä keskusteluissa. Näissä keskusteluissa tätä jännitettä ei ole useinkaan nähty empiiristä tutkimusta edellyttävänä sosiologisena kysymyksenä, vaan (tietynmuotoinen) sidoksellisuus on otettu kyseenalaistamattomaksi lähtökohdaksi luonnehdittaessa terapeutista eetosta ja sen yhteiskunnallisia seurauksia. Koska terapeutiset periaatteet ovat lähtökohtaisesti suhteen osapuolia yksilöllistäviä, on niitä tulkittu suhteen sidoksellisuutta kaihtaviksi. Kuvaukset psykologisen ihmisen (Rieff 1966) synnystä ja terapeutisesta maailmasta ovatkin tarjonneet sosiaalisten suhteiden tarkasteluun

⁶ Läheisiin suhteisiin kohdistuva empiirinen tutkimus on korostanut niin läheisten suhteiden kuin yksilöllisen itseyden rakentumisen lähtökohtaista relationaalisuutta ja näin osoittanut puhtaan suhteen ja sen edellyttämän individuaalisuuden liioitelluiksi kuvaamaan sosiaalisten suhteiden todellisuutta. Myös Giddensin väitettä ihmissuhteiden demokratisoitumisesta puhtaiden suhteiden yleistymisen myötä on kritisoitu yksilönteisena, valtakenteille ja yhteiskunnallisille ideologioille sokeana käsityksenä, joka ei huomio yksilöiden keskenään erilaisia mahdollisuuksia asettaa Giddensin maalailemaan läheiseen, vastavuoroiseen suhteeseen, jossa rakkaus virtaisi tasavertaisen neuvottelun hengessä

usein hyvin kriittisen näkökulman. Tällaista kritiikkiä ja huolta ovat ilmaisseet esimerkiksi Christopher Lasch (1979; 1984) ja Bellah (1985), jotka ovat korostaneet laajemman ja yhteisen moraalisen koodiston tärkeyttä läheisten suhteiden rakentumisessa. Kaikki eivät kuitenkaan ole nähneet terapeuttista muutosta läheisissä suhteissa vain suuntauksena huonompaan. Francesca Cancian (1987) ja Giddens (1991, 1992) ovat suhtautuneet optimistisemmin terapeuttisen maailman periaatteisiin ja näkevät niissä mahdollisuuden tasavertaisempaan rakkauteen. Esimerkiksi Cancianin mukaan populaarin psykologian korostama yksilön henkisen kasvun periaate on mahdollista yhdistää kestävään sitoutumiseen sellaisessa androgyynin rakkauden ihanteessa, jossa ei enää korostu perinteisen avioliiton tiukat sukupuoliroolit. Mistä terapeuttisissa periaatteissa siis on oikeastaan kysymys ja miksi terapeuttisen maailman lupauksiin autenttisemmasta itsestä ja henkilökohtaista vapautta korostavasta rakkaussuhteesta on useasti suhtauduttu erityisesti sosiologiassa niin epäilevästi?

Huomioita terapeuttisen näkökulman muuttumisesta eräänlaiseksi kulttuuriseksi itsestäänselvytykseksi on esitetty jo 1960-luvulta lähtien – ja aikaisemminkin (mm. Berger 1965; Rieff 1966; Lasch 1979). Terapeuttisen maailmankuvan hallitsevuuteen nyky-yhteiskunnassa on viitattu monin erilaisin nimityksin ja luonnehdinnoin. On puhuttu terapiakulttuurista (therapy culture, Furedi 2004; therapeutic culture, Nolan 1998), terapeuttisesta diskurssista (therapeutic discourse, Illouz 1997), terapeuttisesta eetoksesta (therapeutic ethos, Nolan 1998), terapeuttisesta järjestä (therapeutic sensibility, Lasch 1979), terapeuttisesta pelastussanomasta (therapeutic gospel, Moskowitz 2001), terapeuttisesta trendistä (therapeutic trend, Martin 2006), terapeuttisen maailman voitonkulusta (the triumph of the therapeutic Rieff 1966), terapismista (therapism, Sommers ja Satel 2005), intiimin tyranniasta (tyranny of intimacy, Sennet 1974), psykologisesta ihmisestä (psychological man, Rieff 1966) ja psykologisesta yhteiskunnasta (therapeutic state, Nolan 1998; psychological society, Berger 1965). Toisinaan puhutaan yksinkertaisesti terapiasta (therapy) terapeuttisen maailmankuvan synonyymina (esim. Illouz 2008). Suomessa Janne Kivivuori kirjoitti jo vuonna 1992 psykokulttuurista, jolla hän tarkoitti arjen psykologisoitumista eli sitä, että psykologisen ajatteluperinteen alueelta on valunut käsitteitä ja ajattelumalleja jokapäiväiseen elämään (Kivivuori 1992).

Tässä tutkimuksessa käytän nimityksiä terapeuttinen eetos, terapiakulttuuri ja terapeuttinen kulttuuri. Tällöin viitataan laajalle levinneeseen kulttuuriseen ilmiöön, en niinkään psykotieteisiin tai terapioihin ammatillisina käytäntöinä (mm. Furedi 2004; Bellah ym. 1985, 113; Nolan 1998, 2; Berger 1965). Rajaa yleisen kulttuurisen ilmiön ja terapeuttisen asiantuntijuuden välillä ei kuitenkaan voi piirtää selväpiirteiseksi. Eetoksen ymmärrän sellaiseksi kulttuurin olennaiseksi osaksi, jota vahvistetaan erilaisin symbolein (Geertz 1973; Swidler 2001, 79). Määrittelen eetoksen Clifford Geertziin tukeutuen tietynlaiseksi ihmisten omassa elämässään ilmentämäksi sävyksi ja luonteeksi, elämän moraaliseksi ja esteettiseksi mieleksi. Eetos on yksilöiden taustalla oleva asenne itseä ja sitä maailmaa kohtaan, jota heidän oma elämänsä heijastaa. (Geertz 1973, 127.)

Brittisosologi Frank Furedi paikallistaa terapiakulttuurin todellisen valtakauden alkaneeksi (vasta) 1980-luvulla, vaikka korostaakin sen muiden tutkijoiden lailla juontuvan psykotieteiden syntyyn ja erityisesti psykoanalyyysiin ja sen popularisoitumiseen viime vuosisadalla (Furedi 2004, 84; Berger 1965; myös Parker 1997). Psykotieteet ovat merkittävällä tavalla vaikuttaneet itseymmärryksemme muodostumiseen ja yksilön rakentumiseen itseään ymmärtäväksi ja tarkkailevaksi subjektiksi (Rose 1989, vii-viii, xvi-xx). Terapeuttisen eetoksen vahvistuminen on tarkoittanut läheisten sosiaalisten sidosten kannalta sitä, että perheestä ja erityisesti aviosuhteesta on tullut problemaattisia tietämisen, toiminnan ja hallinnan kohteita. On syntynyt parisuhde, jota pyrimme ymmärtämään ja vaalimaan. Foucaultlainen näkökulma korostaakin psykologisen tietämyksen ja yhteiskunnallisten käytäntöjen merkitystä nykymuotoisen rakkaussuhteen synnyssä. Perheestä ja perhesuhteista on muodostunut jännitteinen monisyinen tunnekompleksi ja jatkuvan kiinnostuksen kohde erilaisten yhteiskuntapoliittisten käytäntöjen ja asiantuntijuustietojen myötä (Helén 1997, 243–247, 257, 261–292). Ilpo Helénin mukaan parisuhteen (Helénin analyysissa aviosuhteen) ytimeksi on muodostunut itseilmaisu ja toisen ymmärtäminen. Puolisoiden on tulkittava, ymmärrettävä ja hoidettava toistensa sukupuolisuutta, toimittava toistensa terapeutteina. (mt., 336–337.)

Avioliittoinstituution muuntumista ensin molemminpuolista kiintymystä ja tasavertaisuutta korostavaksi kumppanuudeksi (ks. Burgess & Locke 1945, 26–27; myös Nieminen 1951, 305, 314; Nieminen 1993) ja edelleen ”terapeuttiseksi rakkaudeksi” (Bellah ym. 1985) on tarkasteltava osana niitä laajempia yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat muokanneet yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta ja sitä myöten perheen rakennetta ja sukupuolten välisiä suhteita. Terapeuttisen eetoksen voimistumisen taustalla voikin nähdä ennen kaikkea ne laaja-mittaiset yhteiskunnalliset muutokset, jotka ovat jättäneet yksilön ikään kuin omilleen; yhteisöllisyys, traditiot ja sosiaalisen normit ovat muuttuneet ja murtuneet (mm. Bellah ym. 1985, 119; Furedi 2004; Berger 1965, 36–39; Sennett 1977; Lasch 1979). Terapiakulttuurin ytimessä onkin ajatus autenttisesta ”itsestä”, joka on vapautunut ulkoisista auktoriteetti- ja moraalilähteistä kuten uskonto, perhe tai suku (Nolan 1998, 1-5; ks. myös Rieff 1966, 5, 10, 62; Lasch 1979; 1984). Yhteiskunnan yksilöllistyminen on, ei ainoastaan mahdollistanut, vaan myös pakottanut (Giddens 1991; Beck & Beck-Gernsheim 1995) yksilön kääntämään katseensa sisäänpäin, keskittymään ”itseensä”. Itsensä toteuttamisen ihanne (ks. esim. Taylor 1995) liittyy tunteiden ja niiden ilmaisemisen korostamiseen (Nolan 1998, 5-7). Tunteista itsessään on tullut merkittäviä arvoja (Yankelovich 1981; Gerhards 1989, 744).

Terapeuttinen eetos on merkittävällä tavalla institutionalisoinut tunteista puhumisen tapoja (Gerhards 1989, 746; ks. myös Cancian & Gordon 1988, 330–331; Illouz 1991, 232–233, 240–242; Illouz 2007, 6; Hochschild 1994, 2; Lutz & Abu-Lughod 1990, 24). Länsimaisissa yhteiskunnissa ihmisiä rohkaistaan jatkuvasti ilmaisemaan tunteensa ja käsittelemään niitä (Lupton 1996, 1) ja voidaan puhua ennemmin omien tunteiden selvittelyyn ja näyttämiseen

kehottavasta normista kuin tunteiden kontrolliin tähtäävästä normista. (Gerhards 1989, 742–43; Wouters 1989, 105.) Normista on tullut niin vahva, että tunteensa piilottavat tai kyvyttömyytensä tunteiden ilmaisuun paljastavat yksilöt saatetaan leimata poikkeaviksi tai jopa tunnehäiriöisiksi (Gerhards 1989, 743; Averill 1985, 89). Terapiakulttuurissa onkin pitkälti kyse yhteiskunnan yleisestä emotionalisoitumisesta, so. tunteiden ja tunne-elämän tulemisesta julkista ja yksityistä elämää määrittäviksi tekijöiksi. Terapiakulttuurisen ajan kyseenalaistamattomina päämäärinä pidetyistä emotionaalista hyvinvoinnista ja tunteiden ilmaisemisesta on tullut yksilön elämää määrittäviä psykologisia lainalaisuuksia, joiden turvin inhimillistä olemista ja toimintaa merkityksellistetään. (Furedi 2004; Dineen 2004.)

Ilmaisulla ”uusi papisto” on terapeuttista kulttuuria koskevista keskusteluista viitattu siihen, kuinka nyky-yhteiskunnassa erilaiset asiantuntijuudet ja psykoasiantuntijat ovat korvanneet uskonnolliset auktoriteetit elämän suuntaviivoja luotaavina neuvonantajina. Pelastus on vaihtunut mielenterveyteen ja emotionaaliseen hyvinvointiin. (Nolan 1998, 7–9; Rieff 1966, 25; Lasch 1979, 7, 13; Moskowitz 2001; Martin 2006; ks. myös Helén 2004, 217; Foucault 1998, 53.) Monet terapiakulttuuria luonnehtineet pitävätkin medikalisaatiota eli inhimillisen käytöksen patologisointia ja ”hyvän elämän” määritelmien muuttumista sairauden ja terveyden kysymyksiksi yhtenä olennaisimpana osana terapiakulttuuria. Heidän mukaansa yksilön identiteetin tunnustaminen ja toisen ihmisen hyväksyminen ovat tyhjentyneet moraalista sisällöstään muuttuen vaatimuksiksi saada terapeuttisen kulttuurin arvostamaa huomiota: psykologisia luonnehdintoja ja diagnooseja. Siitä puolestaan helposti seuraa, että uhrin statusta glorifoidaan ja sitä vaativat itselleen yhä useammat. (Nolan 1998, 9–17; Dineen 2001; Furedi 2004; Lasch 1984, 67.) Tunnustautumalla persoonallisuushäiriöisen narsistin uhriksi, seksiaddiktion kanssa kamppailevaksi, sitoutumiskammoiseksi, lapsettomuudesta kärsiväksi tai traumaattisen eron kokeneeksi voidaan asettautua osaksi samankaltaisia kokemuksia omaavien vertaisten kuviteltua tai tosiasiallista joukkoa ja näin ilmaista sellaista psyykkisesti haavoittuvan yksilön erityisyyttä, joka vaatii muun maailman huomiota osakseen. Kärjitetysti ilmaisten: vasta omat psyykkiset erityisyytensä tunnistava ja tunnustava yksilö on terapeuttisen maailman silmissä yhteiskunnan täysivaltainen jäsen.

Amerikkalaisen Eva Moskowitzin (2001) yksityiskohtainen kuvaus terapeuttisen eetoksen muotoutumisesta Amerikassa paljastaa, kuinka terapeuttisen synty liittyy kiinteästi modernin Amerikan syntyyn. Moskowitz jäljittää terapeuttiseksi pelastussanomaksi nimeämänsä kulttuurin synnyn 1850-luvun puolivälissä syntyneisiin vaihtoehtoisiin hoitomuotoihin ja seuraa terapeuttisen ajattelun muotoutumista monilla elämän alueilla aina sodankäynnistä ja sosiaalisista liikkeistä kodin ja avioliiton piiriin. Amerikkalainen terapeuttinen eetos on voimakkaammin institutionalisoitunut osaksi koko yhteiskuntaa verrattuna suomalaiseen terapeuttiseen kulttuuriin. Amerikassa terapeuttinen eetos on viety pisimmälle ja ulotettu kulttuuriin syvemmälle kuin missään muualla maailmassa. Moskowitzin lailla myös Illouz korostaa terapeuttisen eetoksen laajaa vakiintumista monelle yksityiselle ja julkiselle

elämänalueelle. Siinä missä Moskowitz näkee terapeuttisen eetoksen perustuvan vahvaan sisältöön ja oppiin, korostaa Illouz terapeuttisen eetoksen mahtavuuden taustalla olevan sen yleispätevän rakenteen: sillä ei ole tietynlaista sisältöä, vaan se on hyvin joustava ja käytettävissä hyvin monenlaisen kysymyksen käsittelyyn. (Illouz 2008, 183–185.)

Terapeuttisen eetoksen kulttuurisesti vahva asema pohjautuu ennen kaikkea siihen, että se on institutionalisoitunut lukuisille sosiaalisen elämän alueille kuten taloudellisiin organisaatioihin, mediaan, lastenkasvatukseen, läheisiin suhteisiin, kouluun, armeijaan, hyvinvointivaltioon, vankilaan ja kansainvälisiin konflikteihin. Vaikka terapeuttinen eetos osaltaan nojaa vahvan institutionaalisen pohjan omaavaan kieleen (terapeuttinen tietämys akateemisena tietona ja käytäntöinä), se on samalla kuitenkin anonyymi, vailta varsinaista auktoriteettia oleva maailmankatsomus, joka on levittäytynyt mitä erilaisimmille kulttuurisille ja sosiaalisille areenoille (esim. talk show –ohjelmat, internet, terapiavastaanotot, bisneskonsultointi, opetussuunnitelmat, hyvinvointipalvelut, vertais- ja tukiryhmät). Terapeuttinen tietämys onkin luonteeltaan hyvin sekoittunutta – sekä professionaalisen että populaarin statuksen omaavaa – ja juuri tällaisena sekoittuneena, median ja lukuisten institutionaalisten areenoiden välityksellä, siitä on tullut keskeinen itseymmärryksen muoto. (Illouz 2008, 6–10.) Analyysissani tulen osoittamaan, että terapeuttisen ymmärryksen analyysissä tiukka vastakkainasettelu populaarin ja formaalin asiantuntijuuden välillä ei ole kovin hedelmällistä (ks. myös Becker 2005, 6–9, 167).

Terapiakulttuuria on toisinaan tulkittu ensisijaisesti naisten ylläpitämäksi (mm. Furedi 2004, 34–35; Weatherill 2004, 6) tai naisille suunnatuksi (Becker 2005). Vaikka feministisen liikkeen periaatteet on usein nähty vastakkaisena terapeuttiseen eetokseen sisältyville psykologisoiville pyrkimyksille, on feminismi kietoutunut merkittävällä tavalla terapeuttisen eetoksen kehkeytymiseen (Cancian 1987, 45; Moskowitz 2001, 208–217; Becker 2005; Illouz 2007, 24–31; Illouz 2008, 106–131). Molempien lupausta emotionaalisesta vapautumisesta on värittänyt terapeuttinen missio. Sekä feminismi että terapeuttinen eetos ovat avanneet tunteet ja yksityisen (kodin) alueen julkiselle tarkastelulle ja neuvotteluille siitä, mikä yksityisen piirissä on ”reilua” ja ”oikeutettua”. Molempien kulttuuristen virtausten suuri vaikutus ja yhteen kiinnittyminen näkyy ennen kaikkea siinä, miten rakkaussuhteelle niin olennaiseksi mielletystä läheisyydestä alkoi muodostua kompleksinen sosiaalinen suhde, jossa yksityinen spontaani emotionaalisuus sekoittui julkisen ja poliittisen tasavertaisuuden ihanteen kanssa. (Illouz 2008, 129–131.)

Myös terapiakulttuurin keskiluokkaiseen luonteeseen on usein kiinnitetty huomiota (Bellah 1985, 102, 119–121; myös Craib 1994, 2–3). Terapiakulttuuriset ihanteet tai konkreettisesti esimerkiksi terapiat voidaan nähdä vain tiettyjen ryhmien etuoikeuksina ja mahdollisuuksina, jotka eivät avaudu suinkaan samanlaisina kaikille. Terapiakulttuurinen maailma ihanteineen, lupauksineen, huolineen ja odotuksineen on lähtökohtaisesti ja syntyhistorialtaan ollut keskiluokkainen projekti (esim. Swidler 2001, 216–217; Illouz 2006, 5). Moskowitz tähdentääkin esimerkiksi sitä, kuinka viime vuosisadan alkupuoliskolla Amerikassa syntynyt

avioliittoneuvonta, jonka kulttuurinen merkitys ulottui neuvonnan piirissä olevia huomattavasti laajemmalle, teki psykologisesta tietämyksestä ja itsetarkkailusta nimenomaan keskiluokkaisen identiteetin tunnusmerkkejä ja samalla oppeineen yhteensopivista kumppaneista myös pyrkivät turvaamaan keskiluokan asemaa (2001, 89–90, 99). Tämä uusi ”ihmissuhdetiede” myös korosti sukupuolten välistä eroa tarjoamalla naiselle terapeutista roolia miestänsä tukevana ymmärtäjänä (mt. 2001, 94–95; ks. myös Cancian & Gordon 1988, 310–311; Illouz 1991, 246; Duncombe & Marsden 1993). Suurin osa populaarista ihmissuhdepuheesta ja neuvonnasta (esimerkiksi oppaat, naistenlehdet) on perinteisesti suunnattu naisille. Mutta tämän ajan yhteiskunnallisena ilmiönä terapiakulttuuri ei juuri tunne rajoja, vaan Moskowitzin (2001, 3) sanoin ”läpäisee kaiken”. Terapeuttisen eetoksen välittämä kommunikatiivinen ja refleksiivinen yksilöllisyys on rakentunut sukupuoli-identiteettien välisiä rajoja hämärtäväksi, androgyyniksi itseyden ihanteeksi (Illouz 2008, 229) ja tämä ihanne koskee niin miehiä kuin naisia (mm. Cancian 1987; 27, 39–41; Riessman 1990, 37), vaikka naisyksilö onkin perinteisesti nähty terapeuttisen itsesuhteen esimerkillisenä subjektina (Helén 1997, 337).

Siitä huolimatta, että historiallisessa katsannossa romanttinen rakkaus ja (irrationaalinen) tunne ovatkin ohittaneet sosiaalisen ja taloudellisen järjen avioliiton solmimisen perusteina, on rakkaudesta tullut rationalisoidumpaa kuin koskaan. Avioliiton muututtua ”realistisesta” ”romanttiseksi” sitä alettiin pitää myös erittäin haavoittuvaisena, mistä varsinkin avioerolukujen nähtiin kertovan. Avioliittojen kestävyyyteen liittyvän huolen myötä avioliitosta tuli tieteellisen tarkastelun ja asiantuntijuuden kohde. Tällaiset avioliittoa käsittelevät tieteellisyyttä korostavat diskurssit popularisoituivat ja tavallistuivat laajemman yleisön tietoisuuteen neuvoina ja keskusteluina, joiden areenoina toimivat esimerkiksi naistenlehdet ja opaskirjat. (Illouz 1997, 187–190; myös Moskowitz 2001)

Terapeuttisen eetoksen myötä parisuhteen voi väittää erillistyneen omaksi maailmakseen niin konkreettisesti perheen (kohtalon) määrittäjänä (Jallinoja, 2000a) kuin yleisemmin kulttuurisena ilmiönä, joka ulottuu asiantuntijuuksista mediajulkisuuteen ja kulttuuriteollisuuteen. Onnellisen avioliiton edellytykset ovat toki kauan ennen terapeuttisen eetoksen voimistumistakin olleet yleisemmän kiinnostuksen kohteena (ks. Nieminen 1951; 1993 Häggman 1994; Räisänen 1995). Huomattavana muutoksena on se, että moraalinen pohdinta onnellisen avioliiton edellytyksistä on viime vuosikymmenten aikana muuntunut terapeuttiseksi pohdinnaksi parisuhteen dynamiikasta ja tunteista. Erityisen nykypäivän tilanteesta tekee myös ihmissuhdeasioiden laajamittainen tuotanto ja kulutus, josta omat media-aineistoni toimivat hyvänä esimerkkinä. Voisi puhua kokonaisesta ”parisuhdeteollisuudesta”, joka ulottuu oppaista ja terapioista parisuhdekursseihin, TV-sarjoihin, lehtiin ja internetin parisuhdesivustoihin (vrt. Evans 2003, 63; myös Hochschild 1994; 2003; Illouz 1991, 1997). Nimityksessä ”parisuhdeteollisuus” on kuultavissa selvä kulttuurikriittinen juonne: rakkaussuhteesta nähdään tulleen terapiakulttuurinen tuote, jota markkinoilla kulutetaan.

Suurinta osaa terapeutista eetosta luonnehtivista tulkinnoista yhdistääkin kriittinen näkemys: koko käsite on syntynyt nykyajan yhteiskuntaa, kulttuuria ja yksilöä koskevien kriittisten huomioiden pohjalta. Terapiakulttuurisen maailman tarkastelu on lähtökohtaisesti perustunut kritiikille, huolelle ja toisinaan suorastaan kauhukuville siitä, millaisessa maailmassa elämme (mm. Bellah ym. 1985, 284). Esimerkiksi Rob Weatherillin (2004, 9) mielestä ei ole enää edes mahdollista todella kritisoida terapiakulttuuria, koska ei ole mitään ulkopuolta, johon etäännyttää itsensä. Tämä terapeutin luonnehdinnan sisään kirjoitettu kritiikki on ollut samalla sen vahvuus ja hankaluus. Kulttuurin, yhteiskunnallisten muutosten ja sosiaalisten suhteiden tarkasteluun on tarjoutunut vahva näkökulma, mutta samalla näkökulmasta on tullut niin voimakas, että empiirisen analyysin työkaluna terapeutisesta on uhattu tulla raskas ja tautologinen (ks. Illouz 2008). Erityisesti terapiakulttuurin käsite sisältää usein niin vahvan kulttuurikriittisen kaiun – ja on ehkä terminäkin niin ympäröivään laaja –, että sen käyttäminen analyysin välineenä on melko hankalaa silloin, jos halutaan analysoida terapeutista konkreettisenä mekanismina konkreettisisä sisällöissä ja muodoissa.

Illouz luettelee omassa tutkimuksessaan joukon sellaisia modernin yhteiskunnan piirteitä, jotka on terapiakulttuuria käsittelevässä kirjallisuudessa nähty terapeutiselle kulttuurille ominaisina ja toteaakin terapeutin eetoksen olevan pohjimmiltaan modernia – modernia nimenomaan sen huolestuttaviksi miellettyinä piirteinä. Näitä piirteitä voi listata seuraavasti: byrokraatisointi, narsismi, vääristyneen itsen rakentuminen, valtion harjoittama kontrollointi, kulttuuristen ja moraalisten hierarkioiden romahtaminen, elämän privatisoituminen, yksilön irrottautuminen yhteisöllisistä siteistä, laajamittainen hallinta, riskiyhteiskunnan syntyminen ja yksilön haavoittuvuuden korostuminen. Kaikkia näitä piirteitä on korostettu terapeutin eetoksen arveluttavina piirteinä. (Illouz 2008, 1–2; myös Wright 2008.)

Terapiakulttuurin kriitikoiden väitteet ihmisten välisten suhteiden moraalista tyhjentyneisyydestä ovat usein liioiteltuja ja kärjistettyjä kuvauksia, kuten Mike Martin (2006) huomauttaa analysoidessaan sitä, miten terapeutin kulttuuri on siirtänyt painotusta moraalista kysymyksistä mielenterveyden kysymyksiin. Hänen mukaansa (2006, 174) Bellahin ja kumppaneiden (1985) kaltaiset kriitikot tyypistävät moraalin velvollisuuksiksi ja terapian puolestaan itsekeskeisyydeksi. Kriitikot niputtavat valtavan joukon erilaisia terapeutisia näkemyksiä yhteen joukkoon ja jättävät huomiotta kuinka tiukasti moraalit ja mielenterveys kiinnittyvät toisiinsa (Martin 2006, 6; myös Maksimainen 2005). Bellahin ja kumppaneiden sekä Furedin (2004) edustamien terapeutiseen kulttuuriin kohdistuvien kriittisten näkemysten pohjalta terapeutin eetoksen analyysi voi tuottaa oikeastaan vain yhden tulkin: terapeutin eetos hylkii moraalisia kysymyksiä. Eva Illouz'n (2003; 2008) ote terapeutin eetoksen tutkimiseen lähtee toisenlaisesta näkökulmasta. Hänen mukaansa (Illouz 2003; 2008, 243) terapeutin eetos on kulttuurisesti voimakasta ja ”käyttökelpoiseksi” osoittautunutta juuri siksi, että sen avulla on mahdollista käsitellä modernin yksilön elämään vääjäämättä kuuluvia moraalisia jännitteitä. Tämä ei tietenkään tee terapeutisesta eetoksesta sinänsä moraalista (esimerkiksi Bellahin edellyttämässä mielessä)

mutta tällainen tutkimusote mahdollistaa moniulotteisemman analyysin terapeuttisesta eetoksesta. Omassa tutkimuksessani parisuhdeymmärryksen analyysi osoittaa, että terapeuttinen eetos todellakin hylkii moraalisia määritelmiä suhteesta eikä se tarjoa suhteelle (moraalista) suuntaa siitä, pitäisikö suhdetta jatkaa vai ei. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö parisuhteen vimmainen terapeuttinen käsittely – jota esimerkiksi julkisuuden henkilöiden eroja käsittelevät mediatekstit edustavat – voisi ilmentää läheisiin suhteisiin liittyviä moraalisia jännitteitä.

Vaikka terapeuttisen eetoksen dominoivuudesta ja yksityiskohdista löytyy paljon vaikuttavia esityksiä, ei Illouz'n mukaan löydy vielääkään paljon tutkimuksia siitä, miten ja miksi terapeuttinen eetos on osoittautunut niin voittoisaksi ja merkittäväksi. (Illouz 2008, 1–4.) Terapeuttiseen eetokseen kohdistettu tyypillinen kritiikki sosiaalisten ongelmien psykologisoinnista tekeekin hankalaksi tarkastella sitä, miksi ja millä tavoin terapeuttisesta eetoksesta on tullut niin hallitseva. Terapiakulttuurin vaikuttavuutta selitetään helposti vain tautologisesti esimerkiksi sen ”hegemonialla”, ”symbolisella väkivallalla” tai ”hallinnalla” (mt., 19). Kritiikissä usein unohtuu terapeuttisen eetoksen sosiaaliset käytännöt ts. se, että se suuntaa käsityksiä, luokituksia ja sosiaalista vuorovaikutusta kohti sosiaalisen hyvän kuten läheisyyden tavoittelua (mt., 223). Illouz haluaa näin kyseenalaistaa kriittiseen näkökulmaan ennakkoon sidotun käsityksen siitä, että esimerkiksi läheisyyttä ja tunteiden korostumista läheisissä suhteissa tarkasteltaisiin vain osana terapiakulttuurin ideologista määräytyneisyyttä tai hallinnan logiikkaa.

Usein sekä ideologikriittiset ja hallintaa korostavat näkemykset terapeuttisesta eetoksesta jäävät tautologisiksi selityksiksi terapeuttisen eetoksen vallasta. Kun esimerkiksi median ylläpitämää tunnustuksellista terapiapuhetta käsitellään vain valtarakenteen ilmentymänä, osana kaupallisen median ja psykologisen tietämyksen kulttuurisia järjestyksiä (ks. esim. Sumiala-Seppänen 2007), uhkaa kysymyksestä ”miksi ja millä tavalla terapeuttinen eetos on niin vahva mediassa” tulla hieman triviaali ja tarpeeton. Etukäteen tiedämme jo, että media ja terapeuttinen eetos edustavat yhteen kietoutunutta valtarakennetta, joka suoltaa ulos lööppejä, asiantuntijahaastatteluihin tukeutuvia ihmissuhdeartikkeleita, nettitunnustuksia ja mediakohuja julkkisten ympärille. Samalla se tuottaa näille yleisöjä, terapeuttisia performansseja vastaanottavia yksilöitä, jotka terapeuttisesti ymmärtävät kanssaihmisii ja itseään. Kriittisyyteen kietoutuva luonnehdinta jää näin usein vain kehämäisiksi toteamuksiksi terapeuttisesta mediasta ja medioituneesta terapiasta, jolloin kaikista yksilöistä – lehtien lukijoista, netissä tunnustavista, lööpin tuijottajista, mediakohuihin tempautujista ja tilittävistä julkkiksista – tulee vain hyvin rasvatun median terapiakoneiston, ei tahdottomia, vaan vallan tuottamasta terapeuttisesta totuudesta ”nauttavia” osia (vrt. Illouz 2008, 4, 245–246).

Analysoituani mittavan määrän erilaisia parisuhde-esityksiä, olen Illouz'n lailla vakuuttunut siitä, että terapeuttinen eetos niin sanotusti kulttuurisesti ”toimii” tavoilla, joita ei tarvitse kiinnittää yksinomaan hallinnon tai ideologisen vallankäytön näkökulmiin (Illouz 2008, 5; 243; Illouz 2007, 67–71; myös Swidler 2001). Terapeuttista eetosta voi toki tulkita

koneistona, joka itsessään tuottaa ne ongelmat ja ongelmista kärsivät yksilöt, joihin se kohdistaa ymmärtävän ja auttavan katseensa. Tällainen tulkinta jättää kuitenkin kovin vähän tilaa sen analysoimiselle, mikä tekee läheisestä sidoksesta niin otollisen maaperän terapeuttille eetokselle. Tässä tutkimuksessa olen tarttunut terapeuttille eetokseen ristiriitaisena ja monitulkintaisena näkökulmana, jonka avulla voi analysoida nyky-yhteiskunnassa yhä tärkeämmäksi osoittautunutta parisuhdekysymystä ja sen ytimessä olevaa ymmärrystä parisuhteesta.

Julkisuus

Parisuhdetta määrittävä kulttuurinen ymmärrys on muovautunut mediajulkisuudessa ja sen välityksellä. Mediajulkisuuden rooli on ollut ylipäättään hyvin keskeinen terapeuttille eetoksen legitimoimisessa ja muokkaamisessa. Se on tarjonnut näyttämön terapeuttille yksilön esityksille. (Illouz 2008, 242.) Käsitellen seuraavaksi lyhyesti tämän näyttämön luonteesta käytyjä keskusteluja ja niitä tulkintoja, joita on esitetty yksityisen elämänpiiriin ja julkisuuden välisestä suhteesta. Tarkoitukseni ei ole osallistua julkisuusteoreettisiin keskusteluihin eikä eritellä julkisuuden luonnetta sinänsä, vaan luonnehtia julkisuutta keskeisenä parisuhdeymmärryksen rakentajana ja välittäjänä.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta olennaista ei ole ainoastaan se, kuinka paljon eroon ja parisuhteeseen liittyviä aiheita julkisuudessa käsitellään, vaan minkälaisen ymmärryksen varassa parisuhteesta puhutaan. Huomionarvoista on, että 1970-luku häidin tuskin tunsi koko parisuhteen käsitettä. 2000-luvulla parisuhteeseen törmää kahvilakeskusteluiden lisäksi aikakauslehdissä, sanomalehdissä, television keskusteluohjelmissa, draamasarjoissa, tv-uutisissa, tutkimuksissa, äitiyspakkauksessa ja papin vihkipuheessa morsiusparille.

Laura Saarenmaan (2010) mukaan suomalaisen julkisuuskulttuurin yleinen intimisoituminen ja yksityiselämän piiriin kuuluvien asioiden tuleminen julkisen käsitteilyn alaisiksi vahvistui yhteiskunnallisen murroksen myötä 1960–1970-vaihteessa. Yksityiselämällä ja sen esittelyllä onkin hyvin vakiintunut asema mediajulkisuudessa (Jallinoja 2000b, 185). Yksityiselämää avaava julkisuus on muokannut kulttuurista ympäristöämme ja itseymmärrystämme ja tehnyt niin julkisten kuin tavallistenkin ihmisten omakohtaisesta avautumisesta tavallista ja arkipäiväistä (mm. Lasch 1979, 16–21; Mestrovic 1997, 44, 63–64; Barbalet 2001, 117–118; Saarenmaa ja Kujansivu 2007). Jokapäiväisessä ympäristössämme – olivatpa ne sitten erilaisia vertaisryhmiä, internetin sivustoja, televisio-ohjelmia tai lehtien tarinoita – omakohtaisten todistusten esittämisestä ja kuluttamisesta on tullut niin ”luonnollista”, että harvoin enää edes ajatteleme yksityisiä tunnustuksia erityisen paljastavina tai poikkeuksellisina. Julkisissa esityksissä yksityisestä alueesta on rakentunut totuuden ja todellisten merkitysten tyysija, jonka julkisuus paljastaa. Tietyllä tavalla tämä ilmentää julkisen alueen psykologisoitumista: julkisuudessa yksilö esitetään erilaisten

psykologisten motivaatioiden, yksityiselämän paineiden, perhesuhteiden ja persoonallisuuden piirteiden ilmentymänä. (Marshall 1997, 247.)

Yksityisiksi miellettyjen asioiden julkiset esittelyt ja paljastavat tunnustukset eivät edusta varsinaisesti mitään uutta historiallista ilmiötä, vaikka esimerkiksi 2000-luku onkin todistanut internetin ja sosiaalisen median myötä valtaisa muutosta tällaisen yksityisen esittämisen volyymissa ja intensiteetissä (esim. Kujansivu & Saarenmaa 2008; Paasonen 2008). Terapiakulttuurin voimistumisen ja yhteiskunnan medioitumisen (Thompson 1990) voi ajatella vahvistaneen sitä Richard Sennettin (1974) kuvailemaa 1800-luvulla alkanutta muutosta, jonka myötä yksityiselämä ja ihmisten väliset intiimit suhteet astuivat julkisuuteen ja julkisuus puolestaan yksityistyi ja henkilökohtaistui.

Tunnettu julkisuusteoreetikko Jürgen Habermas (1962, 251) esittää kirjassaan *Julkisuuden rakennemuutos* tulkinnan nykymuotoisesta julkisuudesta ”yksityisten elämäntarinoiden julkistamistilana”. Habermasin tulkinta kansalaiskeskustelun foorumiksi syntyneen modernin julkisuuden muuntumisesta 1900-luvun puolivälissä kulttuuria kuluttavaksi yleisöksi, jossa kulttuuri tarkoittaa lähinnä ”human interestin” vaatimaa viihdettä ja ”pulmaneuvontaa” (mt., 257), tuntuu tavoittavan juuri parisuhdetta käsittelevän julkisuuden luonteen. Habermas (mt., 251) kuvaa, kuinka joukkoviestintä muokkaa yksityisyyden kokemuksista ”kulutuskulttuurin julkispalveluun sopivia muotoja”. Tietyissä mielessä parisuhteen voi väittää edustavan tällaista muotoa: parisuhde erityisenä ymmärryksenä muotoutuu julkisuudessa. Habermasin rationaalisuutta korostavassa kulttuurikriittisessä tulkinnassa parisuhde ”kulutuskulttuurin muotona” nähdään kuitenkin ”intiimin esineistämisenä” ja tällainen tulkinta ei mielestäni tavoita kunnolla sen julkisuuden luonnetta, joka parisuhdetta muovaa. Parisuhteesta on epäilemättä tullut kulutushyödyke ja tällaiseen esineellistyneen muodon kulttuuriseen analyysiin Habermas tarjoaa tulkintoja. Parisuhdekysymyksen ja sen ytimessä olevan terapeutin ymmärryksen analysoimisen näkökulmasta on kuitenkin hankalaa, jos parisuhteen julkisen esittämisen tulkitsee lähtökohtaisesti arveluttavana. Niin Sennettin (1974) tulkinta ”intimiteetin tyranniasta” kuin Habermasin näkemys julkisuuden rappeutumisesta tarjoaa suurilinjaisen kuvauksen yksityisen ja julkisen välisten rajojen muutoksesta. Molemmat auttavat näkemään parisuhteen ”synnyn” historiallisia taustoja, mutta parisuhdetta käsittelevän julkisuuden analysoimiseen ne tarjoavat ehkä enemmän kriittisen asenteen kuin tulkinnan välineen.

Vaikka parisuhdetta käsittelevä julkisuus rakentuukin paljolti viihdemedian harrastamille ”parisuhdedraamoille” kuten Jallinoja (2006, 32–33) on todennut, pidän parisuhdekysymyksen ympärille muotoutunutta julkisuutta (tai julkisuuksia) ”parisuhdedraamoja” huomattavasti laajempana ja monimuotoisempana. Helsingin Sanomien kaltaisessa laatulehdessä ilmenevä perheasia edusti Jallinojan (mt., 18, 26) mukaan ennen kaikkea perhepoliittista julkisuutta, se oli toisin sanoen laatulehden vakava asia. Väitän parisuhteesta tulleen viime vuosien aikana samaan tapaan vakavan asian: se kelpaa niin Helsingin Sanomien kuin television asiaohjelmienkin aiheeksi. Esimerkiksi kesällä 2006

Helsingin Sanomien pääkirjoitussivuilla ilmestyi parisuhdeaiheinen viisi asiantuntijakirjoitusta sisältävä kirjoitusarja ”Parisuhde – yhteiskunnan ydin”⁷. Parisuhteesta on tullut myös monien virallisten tahojen ja järjestöjen kiinnostuksen kohde (ohi avioliiton). Viime vuosien aikana esimerkiksi julkisten ja kirkollisten neuvontapalveluiden oheen on syntynyt runsaasti eri järjestöjen ja yhdistysten tarjoamia palveluita, parisuhdekampanjoita ja projekteja, jotka edustavat tätä vakavasti otettavuutta esimerkillisimmillään⁸. Julkkisvetoisten parisuhde-esitysten suunnaton suosio ja näkyvä asema iltapäivälehdissä ja muussa viihdemediassa yhdistettynä ns. laatumedian ja asijulkisuuden viralliseen huoleen rakentaa parisuhteesta erityisen mutta samalla hyvin laajan kysymyksen. Parisuhdekysymyksen näkökulmasta ei voi oikeastaan puhua yhtenäisestä parisuhdejulkisuudesta. Erot viihteellisemmän ja asiallisemmän julkisuuden välillä ovat häilyviä ja jatkuvasti neuvoteltavia, mutta kuten varsinkin runoilijaa ja julkisten eroja käsittelevät analyysini osoittavat, kysymys vakavan ja vähemmän vakavan rajoista ei ole suinkaan yhdentekevä.

Erilaiset parisuhdetta käsittelevät julkiset esitykset voidaan nähdä kamppailuina parisuhteen kulttuurisesta merkityksestä. Tällaista kamppailua kulttuurisesta määrittelyvallasta käydään Anu Koivusen ja Mikko Lehtosen (2005) mukaan erilaisilla julkisen puhuttelun areenoilla, joihin he suomalaista mediakenttää jaottelevat⁹. Heidän huomionsa erilaisista julkisen puhuttelun areenoista on tärkeä tutkittaessa parisuhdetta, joka näyttää liikkuvan melko sujuvasti areenalta toiselle. Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on erityisesti se, että erilaisista julkisen puhuttelun areenoista huolimatta parisuhdekysymyksen ydin, ymmärrys parisuhteesta, pysyy aika lailla samana siirryttäessä naistenlehden julkishaastattelusta tai iltapäivälehdien pettämistä käsittelevistä artikkeleista¹⁰ Aamulehden parisuhdeaiheiseen kolumnisarjaan tai Helsingin Sanomien pääkirjoitukseen parisuhteen hoitamisen tärkeydestä¹¹. Kirkon edustama parisuhdekysymys ei olennaisella tavalla poikkea iltapäivälehtien edustamasta parisuhdekysymyksestä. Kirkon tarjoama parisuhdekurssi ja iltapäivälehdien lööppi eroavat toki toisistaan esitystavaltaan ja

⁷ Hyvä parisuhde, yhteinen tavoite (HS 6.7.2006), Neuvolasta tukea parisuhteelle (HS 4.7.2006), Parisuhteet heijastuvat yhteiskuntaan (HS 1.7.2006), Parisuhteen hoito arjessa on taitolaji (HS 27.6.2006) ja Kyky hyvään parisuhteeseen rakentuu jo lapsuudessa (23.6.2006).

⁸ Mm. Väestöliiton (”Toimiva parisuhde”) ja kirkon (”Virtaa välillämme”) parisuhdeprojektit nettisivustoineen ja palveluineen (2006).

⁹ Koivusen ja Lehtosen hahmottelemat julkisen puhuttelun areenat ovat: Tavallisen kansan ja normaaliuden puhuttelu,

Kansallinen informatiivinen puhuttelu, Yksilöllisen mielihyvän elämyksellinen puhuttelu, Vaihtoehtoisuuden ja yhteisöllisen nuoruuden puhuttelu ja ”Unohdetun kansan” populistinen puhuttelu (Koivunen ja Lehtonen 2005, 18-21).

¹⁰ ”Kansanedustaja XX:n moderni liitto: Yhdessä, mutta erikseen” (Eeva 6/2004); ”Nykyuhde sietää mitä vain! Petos onkin pikkujuttu” (IS 25.10.2003); ”Älä tunnusta, jos petät” (IS 30.8.2003).

¹¹ Aamulehdessä kolumnisarjat ”Miehen kanssa” (2007, Ihmiset-liite) ja ”Julkisia rakkauksia” (2005, Valo-liite). Helsingin Sanomien pääkirjoitus alkaa seuraavasti: ”Suomalaisten avioliitot kariutuvat puhumattomuuteen ja läheisyyden puutteeseen sekä siihen, ettei parisuhdetta osata tai muisteta hoitaa eikä puolisolle osoiteta tukea” (”Rakkaus kuolee, jos sitä ei hoideta”, HS 28.12.2003)

näkyvyydeltään mutta tiivistettynä sanoma – ja henki – pysyy samana: parisuhde on tärkeä ja käsitteilyn arvoinen aihe.¹²

Median esityksissä kulttuuriset jännitteet tulevat korostuneesti esiin, koska median kerrontatavat edellyttävät esityksiltä tiivistämistä ja selkeää jännitettä. Tunnetun pariskunnan eroista kertova uutinen iltapäivälehdessä on hyvä esimerkki tällaisesta tiivistyneestä esityksestä. En tutki tällaisia median esityksiä kuitenkaan vain siksi, että niissä kulttuuriset merkitykset löytyvät usein hyvin kiteytyneessä muodossa (mm. Illouz 1997, 18). Perustelut löytyvät ennen kaikkea tutkimusongelman luonteen ja tutkimusstrategian välisestä hienovaraisesta suhteesta (Layder 1993, 108). Tutkimusstrategia pohjautuu niille käsityksille, jotka tutkimuskohteen sosiaalista todellisuutta määrittää. Viimeistään nyt, tutkittuani sadoittain erilaisia lehtijuttuja, lööppejä, nettikeskusteluja ja muita julkisia parisuhdeesityksiä, olen täysin vakuuttunut siitä, että parisuhdeymmärryksen tutkiminen edellyttää ymmärrystä siitä, että nykyaikainen parisuhde¹³ on muotoutunut omanlaisekseen juuri sellaisessa julkisessa esilläolossa, josta median esitykset ja sen edustamat käsitteilytavat ovat mitä parhaimpia esimerkkejä. Parisuhdetta omakohtaisuutta ja intiimiyttä korostavana kulttuurisena ymmärryksenä ei voi käsittää ilman nykyajalle ominaista yksityiselämää julkistavaa julkisuutta. Tämän takia myöskään haastattelujen kaltaista parisuhdepuhetta ei voi ymmärtää ilman tällaista julkisuutta.

Lähtökohtanani tässä tutkimuksessa on ollut näkemys siitä, että vasta julkisessa esilläolossa rakkaussuhteesta muotoutuu se erityinen suhde, jota kutsumme parisuhteeksi. Parisuhdetta määrittävä kulttuurinen ymmärrys ei palaudu vain asiantuntijapuheeseen tai institutionalisoituneiden tahojen parisuhdehuoleen (mm. parisuhdeneuvonta ja järjestöjen kampanjat), jota media osittain välittää. Kysymys ei ole myöskään pelkästään mediajulkisuuden kierrättämistä parisuhdeaiheista ja – esityksistä, kuten loputtomista julkistarinoina. Kyse ei ole myöskään vain siitä yksinkertaisesta tosiasiaista, että ihmiset kokevat parisuhdeasiat tärkeiksi, vaikeiksi ja keskustelun arvoisiksi asioiksi. Kyse on kaikista näistä asioista yhdessä ja samaan aikaan. Ilman kaikkia näitä tekijöitä – parisuhdeasioita aktiivisesti ylläpitävää julkisuutta, asiantuntijoita ja ammattihulestujia, parisuhteesta kiinnostuneita ja omaan elämäänsä ymmärtämään pyrkiviä ihmisiä – ei parisuhdetta olisi olemassa sellaisena kuin me sen nykyään ymmärrämme. Tämä näkemys on muovannut myös tutkimusstrategiaani.

¹² Toki miellämme kirkon ja iltapäivälehdet parisuhdeimagoiltaan hyvin erilaisiksi: kirkko parisuhdeneuvontoinen ja –kampanjoinen on vakavalla asialla parisuhteiden puolesta (ja eroja vastaan), iltapäivälehdessä kaltaisen median voimme sen sijaan inhorealistisesti ajatella jopa toivovan lisää (ainakin julkisten) eroja myyvien lööppien toivossa. Tämä ei kuitenkaan poista sitä tosiseikkaa, että molemmilla tahoilla pidetään yllä parisuhdekeskustelua ja yritetään ymmärtää parisuhteen (psykologisia) lainalaisuuksia.

¹³ Oikeastaan ilmaus 'nykyaikainen parisuhde' on hieman harhaanjohtava, koska parisuhde on määritelmällisesti nykyaikainen. Ilmaisun 'perinteinen parisuhde' on tällaisesta näkökulmasta oksymoron.

3 Tutkimusstrategia

Tässä luvussa esittelen tarkemmin tutkimusstrategiaani, joka on muokkautunut tutkimuksen kuluessa. Strategia sisältää näkemyksen siitä, mitä tutkii, millä tasolla tutkii ja millaisin keinoin tutkii (ks. Layder 1993, 2). Strategialla en viittaa näin ollen ainoastaan erilaisiin aineistonhankintatapoihin tai analyysimenetelmiin, vaan myös yleisempiin tutkimuksen tekemistä ohjanneisiin periaatteisiin. Tutkimustani on ohjannut näkemys parisuhteesta sellaisena kulttuurisena ilmiönä, jota voi ja kannattaa tutkia samanaikaisesti erilaisten analyysitasojen ja monenlaisten aineistojen näkökulmasta. Tutkimusta ohjanneet teoreettiset ja metodologiset periaatteet tulevat konkreettisesti näkyviin siinä tavassa, jolla olen kuljettanut tutkimusprosessia eteenpäin. Tutkimus on edennyt uusia, erityyppisiä aineistoja vähitellen lisäämällä ja analyysia vaiheittain rakentamalla siten, että analyysin teko on limittynyt tiukasti aineiston keruun kanssa. Alun perin tähtäsin erilaisten aineistotyyppien ja uusien aineistokokonaisuuksien lisäämisellä vain mahdollisimman monipuoliseen aineistoon ja täsmälliseen analyysiin. Tutkimuksen edettyä pidemmälle oivalsin, kuinka olennaista roolia itse tutkimusstrategia näyttölee parisuhteen kaltaisen kulttuurisen ilmiön tutkimisessa. Strategisena päämääränä ei ollut vain monenlaisia kulttuurisia tekstejä yhdistävä analyysi, vaan erityyppisten aineistojen välille muodostuvien jännitteisten suhteiden tarkastelu. Tulkintani parisuhdekäsitteiden ytimessä olevasta ymmärryksestä onkin pitkälti tulosta edestakaisesta liikkeestä erilaisten analyysitasojen ja aineistojen välillä.

Strategian muotoileminen selkeäksi näkemykseksi on ollut paljon hankalampaa kuin selon tekeminen yksittäisistä metodologisista ratkaisuista. Monen kriittisyyttä ja refleksiivisyyttä korostavan tutkijan tapaan olen kenties osannut paremmin kertoa siitä, mitä ja millä tavoin en tutki sen sijasta, että kertoisin reippaasti sen, mitä ja minkälaisin keinoin olen tutkimassa. Kun sosiologiassakin kaikista vaihtelevista tutkimustrendeistä huolimatta metodologioiden ja aiheiden suhteen vallitsee yleisesti melko suvaitsevainen ilmapiiri, niin miksi ihmeessä oman strategisen näkemyksen ilmaiseminen tuntuu olevan niin vaikeaa? Kyse ei mielestäni ole vain vaikeudesta muotoilla metodologisten ja teoreettisten näkökulmien runsauden keskeltä omaa näkemystä, vaan myös epävarmuudesta asettua puolustamaan omaa strategiaa tutkimusmaailman kaltaisessa ympäristössä, jossa tietoisuus toisenlaisten strategioiden mahdollisuudesta on niin korostunut. Koska aina löytyy joku, joka tutkii asiaa toisin ja toisenlaisista lähtökohdista, on tutkijan osoitettava jo etukäteen olevansa hyvin tietoinen tästä mahdollisuudesta ja turvattava selustansa perusteluilla siitä, miksi tästä huolimatta tutkii niin kuin tutkii.

Tutkijan strateginen ahdinko näyttää analogiselta sen parisuhdemaailman epävarmuuden kanssa, jonka sosiologit ovat väittäneet (esim. Beck & Beck-Gernsheim 1995) olevan nykyajan yksilön kohtalona: yksilöllisiä vaihtoehtoja, valintoja, tietoa ja riskitietoisuutta on yksinkertaisesti niin paljon, että sitoutumisesta on tullut hyvin vaikeaa. Taidot, järki,

varautuminen ja ahkera työskentely, joita parisuhdemaailmassakin yhä enemmän korostetaan, eivät aina riitä. Selviytymiskeinoiksi tulevat helposti ironinen etäisyyden otto niin itseen kuin muuhun maailmaan, sitoutumisen välttely ja jatkuva epäily omia ratkaisuja kohtaan. Tällainen varautuminen muistuttaa nykyajan ironikkotyypistä, joka viimeiseen asti välttelee tulemista liian vakavasti otetuksi, ennakoii kritiikin osallistumalla siihen jo itse, väistelee joutumista kunnolla vastuuseen väitteistään ja välttää liiallista kiinnittymistä mihinkään suhteellistamalla kaiken mitä suustaan päästää (ks. Lasch 1979, 18–21, 95; Purdy 1999).

Rakennan luvun esityksen kolmen edellä mainitsemani strategialta edellytettävän peruselementin varaan pyrkien vastaamaan kysymyksiin siitä mitä, millä tasolla ja miten tutkin. Ensimmäisessä alaluvussa tarkennan tutkimuskohdettani ja käsittelen sitä, miten parisuhdetta tässä tutkimuksessa lähestytään. Tämän jälkeen esitän niitä analyysia ohjaavia periaatteita, jotka ovat tehneet mahdolliseksi erilaiset aineistot ja analyttiset tasot yhdistävän tulkinnan parisuhteesta. Kolmannessa alaluvussa pohdin sitä, miten tutkijana kohtelen julkisuuden henkilöitä käsittelevää tutkimusaineistoa. Neljännessä alaluvussa käsittelen parisuhdepuheen analysoimista ja lopuksi tarkastelen, miten haastattelut ja median esitykset poikkeavat tutkimusaineistoina toisistaan.

Parisuhteen tutkimisesta

Tutkimukseni alkusysäyksenä toimi parisuhdeaiheen suuri suosio mediassa. En kiinnittänyt huomiota loputtomiin parisuhde-esityksiin vain siksi, että niitä sattui olemaan niin paljon. Panin merkille parisuhdeaiheen kulttuurisen näkyvyyden ja aloin hahmotella siitä sosiologista tutkimusongelmaa myös siitä syystä, että näin parisuhdetta käsittelevissä populaarikulttuurisissa esityksissä ja niiden ilmaisussa tiivistyvän monia sellaisia nyky-yhteiskunnalle ominaisia piirteitä, joita yhteiskuntatieteilijät olivat tulkinneet yhteiskunnan yleiseen psykologisoitumiseen tai terapeuttiseen viittaavin käsittein (esim. Rieff 1966; Lasch 1979; Bellah ym.1985; Giddens 1991; 1992; Kivivuori 1992). Huomioitani ja kiinnostustani siivittivät näin ollen myös sosiologiset keskustelut terapeuttisen kulttuurin vahvistumisesta ja sen yhteiskunnallisista seurauksista (ks. 2.1). En ollut kiinnostunut pelkästään median esityksistä, vaan aloin kiinnittää yhä enemmän huomiota myös siihen, miten ihmiset ylipäänsä puhuvat yksityiselämästään ja rakkaussuhteistaan. Vaikutti siltä, että tällaisten asioiden pohdinnasta oli tullut arkipäiväisempää ja avoimempaa, myös muualla kuin lehtien palstoilla tai televisiossa. Siinä ei ollut varsinaisesti mitään uutta, että läheisiin sidoksiin liittyvät asiat askarruttivat mieltä. Sen sijaan siinä tavassa, jolla kiinnostusta ja huolta näitä asioita kohtaan ilmaistiin, tuntui olevan jotain erityistä. Terapiakulttuuri tuntui tarjoavan yhden näkökulman asian tarkasteluun, mutta se ei kuitenkaan tarjonnut yksiselitteistä eikä riittävää vastausta siihen, miksi parisuhteesta puhutaan niin paljon ja tietyillä tavoilla.

Ihmisten välisissä läheisissä suhteissa tapahtuneista muutoksista keskusteleva sosiologinen kirjallisuus aukaisi lopullisesti näkökulman parisuhteeseen sellaisena kulttuurisena ilmiönä, johon tiivistyy kiinnostavalla tavalla monia nykyajan ihmisen elämään kuuluvia jännitteitä ja ristiriitoja. Yhteiskunnalliset muutokset olivat tuoneet uudenlaisia jännitteitä yksityiselämän suhteisiin, varsinkin parisuhteisiin. Nämä jännitteet liittyvät yksilön ja yhteisön välisiä suhteita määrittävien normien ja tapojen muutoksiin, jotka näyttivät tehneen erityisesti läheisistä rakkaussuhteista monin tavoin vaikeammin saavutettavia tai ylläpidettäviä. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, Giddens 1991; 1992.) Vapauden ja sidoksen välinen ambivalenssi tulee syvimmin esiin juuri parisuhteessa, johon kohdistetaan huomiota enemmän kuin koskaan aiemmin (Bauman 2003, viii-ix). Tämän tutkimuksen yhtenä tärkeimpänä lähtökohtana on ollut näkemys siitä, että edellä mainitun kaltaiset sosiaaliset jännitteet ja moraaliset myllerrykset tulevat esiin niissä yksityisissä ja julkisissa puhetaivoissa, joiden avulla yksityiselämästä ja parisuhteesta kerrotaan.

Haastatteluiden avulla olen päässyt tutkimaan sitä, miten ihmiset parisuhdeasioita ymmärtävät ja käsittelevät silloin, kun puhuvat omakohtaisista kokemuksistaan. Haastattelupuheessa parisuhteeseen liittyvät jännitteet tulevat harvoin nähtäviin paljaina ja selkeinä ristiriitoina, ne näyttäytyvät pikemminkin eräänlaisina aukkoina, halkeamina ja notkahduksina. Haastatteluita tiiviimmin tällaiset jännitteet tulevatkin esiin monissa sellaisissa populaarikulttuurisissa muodoissa, tarinoissa ja hahmoissa, jotka usein mielletään kuuluviksi (massa)viihteen ja (massa)kulttuurin piiriin (vrt. Illouz 2003, 4–5; myös Swidler 2001, 1–2). Parisuhdetta ja eroa käsittelevät media-aineistoni koostuvat juuri tällaisista nykyajan populaarikulttuuria hallitsevista ilmiöistä, julkkishahmoista ja heihin kiinnittyvistä esityksistä. Siinä missä populaarikulttuuristen tekstien ominaisluonne perustuu paljolti niiden kykyyn tiivistää sosiaalisia jännitteitä ikään kuin hetkeksi pysähtyneiksi (mutta kirikkaiksi) kuviksi, niin haastattelupuheen kaltaisen esityksen kulttuurinen luonne – ja samalla tutkimuksellinen mahdollisuus – pohjautuu ennen kaikkea kykyyn laittaa liikkeelle ja pitää jatkuvassa liikkeessä tämä jännite.

Haastatteluiden avulla olen halunnut tutkia sitä, millä tavoin ihmiset omasta elämästä puhuessaan tukeutuvat erilaisiin kulttuurisesti vakiintuneisiin käsityksiin parisuhteesta ja kuinka he aktiivisesti käyttävät kulttuuria tehdessään omasta elämästään ymmärrettävää¹⁴. Olen halunnut myös tutkia, mitä ovat ne yhteiset kulttuuriset ”lähteet”, jotka ihmisten ymmärrystä parisuhteesta muokkaavat (vrt. Swidler 2001, 5, 215.). Alkupuolella tutkimusta oletukseni terapiakulttuurin merkityksestä tällaisena kulttuurisena lähteenä toimi erittäin tärkeänä inspiroijana haastattelujen tekemiselle ja alustavalle analyysille. Vaikka haastattelut

¹⁴ Käytän tässä tarkoituksella voimakasta ilmaisua ”käyttää”, vaikka en tulkitsekaan puhujia läpinäkyviksi ja rationaalisiksi kulttuurin käyttäjiksi, jotka tietoisesti valitsevat diskurssinsa kulttuuristen puherepertuaarien varannosta. En kuitenkaan tulkitse puheita myöskään pelkästään sellaisesta kulttuurisesta näkökulmasta, jossa korostuu se, kuinka kulttuuri käyttää puhujia (diskurssien välityksellä). Tällainen vierastamani tulkinta korostuu joissakin diskurssianalyttisesti vaikuttuneissa tutkimuksissa, joissa puhujat asetetaan edustamaan tiettyjä diskursseja.

tarjoavat erinomaisen aineiston sen tutkimiseen, millä tavoin kulttuuri muokkaa jokapäiväisiä ja yksityisimpiä kokemuksiamme (Swidler 2001), on tämän muokkautumisen tutkiminen hyvin vaikeaa. Kulttuurisen muokkauksen synnyttämän liikkeen analysoiminen ja ylipäättään sen havaitseminen haastattelupuheessa edellyttää myös hellittämistä niistä kulttuurisista tulkinnoista, joiden varassa on lähtenyt haastatteluita tekemään (vrt. Illouz 2003). Tässä tutkimuksessa tämä on tarkoittanut diskurssianalyttisesta otteesta hellittämistä ja yksiulotteisesta terapiakulttuurisesta tulkinnasta luopumista.

Tässä tutkimuksessa ei tarkastella sitä, miten esimerkiksi sukupuoli (ks. esim. Riessman 1990), erilaiset kokemukset ja elämänvaiheet muokkaavat kerrontaa parisuhteesta. On selvää, että lapseton parikymppinen sinkku voi puhua täysin eri lailla kuin naimisissa oleva perheellinen tai yksinhuoltaja. Rakastunut voi puhua toisin kuin juuri eronnut ja naisen tapa puhua voi erota miehen tavasta. Olen kiinnostunut enemmän siitä, millä tavoin erilaisista taustoista, elämäntilanteista ja kokemuksista huolimatta omakohtainen puhe rakentuu sellaiseksi kulttuurisesti ymmärrettäväksi kerronnaksi, jonka tunnistamme pikemminkin omakohtaisuuden vuoksi kuin siitä huolimatta. Uskon niissä yksilöllisten puheiden omakohtaisuutta korostavissa piirteissä, jotka tekevät niistä ainutkertaisia, emotionaalisesti uskottavia ja kiinnostavia, piilevän vihjeitä yhteisesti jaettavissa olevan parisuhdeymmärryksen analysoimiseen.

Haastatteluiden analyysissa en tee tulkintoja yksittäisistä suhteista tai ihmisistä, en myöskään minkäänlaisista parisuhdetyypeistä (tyypeistä ks. Vaaranen 2007). Analyysi kohdistuu haastattelupuheessa muotoutuvaan parisuhdehahmoon ja tämän suhteeseen toisiin ihmisiin. En ole aineiston käsittelyssä lähtenyt liikkeelle niinkään yksittäisistä teemoista, vaan keskittynyt ennen kaikkea siihen, miten parisuhteesta puhutaan. Erilaiset haastatteluissa esiin nousseet ja nostetut teemat ovat näin ollen ymmärrettävissä mahdollisuuksina tai polkuina joihinkin puhetapoihin. Olenkin ottanut haastatteluissa esille sellaisia keskusteluteemoja, jotka mahdollisesti laukaisevat erilaisia suhteesta puhumisen tapoja (esim. parisuhdeväkivalta ja sukupuoli). Tällaisia keskusteluja laukaisevina aiheina ovat toimineet myös monet median parisuhde-esitykset, joista haastatteluissa puhuttiin.

Eva Illouz (2003) esittää talk-show tähti Oprah Winfreytä käsittelevässä tutkimuksessaan sellaisen populaarikulttuurin tutkimisen strategian, joka yrittää väistää monet populaarikulttuuristen aineistojen tutkimiseen sisältyvät tavalliset karikot. Strategiaan sisältyvä näkökulma populaarikulttuuriin esityksiin on samaan aikaan sekä niiden tärkeyttä korostava että niihin kriittisesti suhtautuva. Hän suhtautuu tutkimiinsa populaarikulttuuriin esityksiin vakavasti ja pitää niitä sellaisina kulttuurisesti kiinnostavina muotoina, joiden avulla on mahdollista käsitellä ihmiselämään liittyviä keskeisiä moraalisia kysymyksiä nyky-yhteiskunnassa (Illouz 2003, 8–9). Vakavasti ottamisen ei tarvitse tarkoittaa tutkijan yritystä asettautua ymmärtämään tekstejä ja tekstien yleisöjä (ja heidän nautintojaan) sisältä päin. Omaksumalla romantisoitun demokraattisen asenteen aineistoihinsa ja niiden vastaanottoon, voi tutkija samalla menettää kyvyn kritisoida aineistoja ja niiden kuluttamisen nautintoja.

Toisaalta omaksumalla kriittisen teorian perinteen mukaisen suhtautumisen kulttuuriteollisuuden tarjoamiin esityksiin voi tutkija Illouz'n mukaan joutua suorastaan älyllisen halvaantumisen tilaan, joka juontuu yksinkertaisesti siitä olettamuksesta, että kulttuurin ja kaupallisuuden alueet olisi syytä pitää erillään. Illouz'n tavoin suhtaudun varauksella sekä kriittisen koulukunnan julistuksiin massakulttuurin turmiollisuudesta että postmodernistiseen, konsumeristiseen populaarikulttuurin juhlintaan. Ensimmäisessä vaihtoehdossa kritiikki ei nouse tutkittavan kohteen ymmärtämisestä ja siitä moraalisesta koodistosta, johon esitys nojaa. Toisessa vaihtoehdossa populaarikulttuuri nähdään merkityksettömänä taustahälynä tai karnevalistisena irvailuna hierarkkisille järjestyksille. Molemmissa tapauksissa median rooliksi jää olla vain eräänlainen tuntoaistija, jolla ei nähdä todellista sisältöä. (mt., 13–14.)

Illouz aika lailla yksinkertaistaa populaaritutkimuksen ja mediatutkimuksen kenttää korostamalla tutkimuksellisten otteiden jyrkkää vastakkainasettelua. Esimerkiksi viimeaikaiset kotimaiset mediahistorialliset tutkimukset (Saarenmaa 2010; Elfving 2008; Pajala 2006) osoittavat, että ”populaarien” aiheiden tutkimisessa ei suinkaan tarvitse lukittautua yksinomaan habermasilaiseen kriittiseen näkemykseen tai fiskeläiseen median juhlintaa korostavaan näkemykseen (Koivunen & Lehtonen 2005, 4). Vastakkainasettelulla Illouz onnistuu kuitenkin osoittamaan, kuinka olennaiseksi tasapainoilu kritiikin ja ymmärtämisen välillä tutkimusstrategiassa muodostuu. Omassa tutkimuksessani ole painanut samanlaisen jännitteen kanssa: pitäisikö asettua median parisuhde-esitysten kulttuurisen merkityksen korostajaksi ymmärtämällä ne puhki vai tarkastella niitä viileämmin kaupallisesti määrittäneiden, hallitsevien puhetapojen tuotoksina. Taiteilu kritiikin ja ymmärtämisen välillä näkyy myös kysymyksessä kevyen ja vakavan välisestä ristiriidasta, johon olen erilaisia statuksia omaavia aineistoja käyttäessäni väistämättä päätenyt. Tutkijan tekemät haastattelut näyttäytyvät herkemmin vakavana, vakavaa ymmärrystä osakseen edellyttävänä tutkimusaineistona kuin kaupallisuuteen pohjaavat median esitykset (vrt. Jallinoja 1997, 12). Kulttuurisista merkityksistä tiheinä aineistoina populaarikulttuuristen esitysten voidaan ajatella sopivan kulttuurin tutkimukseen, mutta niitä ei välttämättä pidetä tarpeeksi painavina aineistoina vakavaan pohdintaan tärkeistä yksilön elämää ja sosiaalisia suhteita koskevista kysymyksistä.

Illouz'n esittämään strategiaan sisältyvät ulottuvuudet auttavat jäsentämään sitä, mistä parisuhdetta käsittelevien populaarikulttuuristen tekstien analysoimisessa on kyse. Ulottuvuuksista ensimmäinen koskee eettistä ulottuvuutta eli niitä tapoja, joiden avulla tietty kulttuurinen merkitys muokkaa oman elämämme merkitystä. Toinen, kriittinen ulottuvuus liittyy siihen, kuinka kulttuuri asettuu valtasuhteiden kontekstiin ja ylläpitää tai muuttaa näitä suhteita. Kolmas, institutionaalinen ulottuvuus liittyy niihin organisaationaalsiin ja institutionaalsiin ehtoihin, jotka muokkaavat tekstien tuotantoa ja vastaanottoa. Illouz korostaa strategiassaan erilaisten analyysin tasojen huomioimista ja niiden välillä liikkumista. (Illouz 2003, 7–8.) Illouz'n kolmea eri ulottuvuutta painottava strategia pyrkii siirtämään

populaarikulttuurin tutkimuksen pois sitä 1980- ja 1990-luvuilla hallinneiden käsitteiden piiristä ja tuomaan sen ”moraalisosiologian” piiriin, joka on perinteisesti tutkinut sitä, minkälaista roolia kulttuuri näyttelee yksilön omaa elämää koskevan ymmärryksen rakentumisessa ja erilaisiin arvoihin kiinnittymisessä. Kulttuurin tutkimusta hallinneiden kolmen käsitteen – nautinnon, vallan ja vastustamisen – avulla ei Illouz’n mukaan ole mahdollista saavuttaa ymmärrystä hänen tutkimastaan kulttuurisesta ilmiöstä (emt., 1,4). Weberiin tukeutuen hän korostaa näkemystä kulttuurista keinona vastata epäjärjestykseen ja merkityksettömyyteen erilaisin rationaalisoin selityksin ja systeemein. Populaarikulttuurissa on kyse myös moraalisisista kysymyksistä: kuinka selviytyä maailmassa, joka tuntuu jatkuvasti jättävän meidät pulaan ja miten pitäisi ymmärtää niitä pienempiä ja suurempia kärsimyksiä, jotka kiusaavat jokapäiväistä elämäämme (mt., 4).

Ajattelen parisuhteen tutkimisen tulevan todella mahdolliseksi analysoimalla erilaisia aineistoja samaan aikaan, koska ilmiön luonnetta on hankala tavoittaa vain yhdenlaisen aineiston avulla (vrt. Paasonen 1999, 11). Tutkimusstrategiani onkin pohjautunut näkemykselle parisuhteesta kulttuurisena ilmiönä, jota kannattaa tutkia monenlaisten aineistojen ja analyysitasojen näkökulmasta. Jos tutkii esimerkiksi pelkkiä median esityksiä, ihmisten usein ristiriitainen ja skeptinen suhde kulttuuriin esityksiin saattaa jäädä pimentoon. Parisuhdeymmärrystä on hankala analysoida tarttumalla vain siis julkisuuden välittämiin esityksiin, toisaalta kyselemällä ihmisiltä heidän parisuhdekäsityksistään ei myöskään välttämättä päästä kovin pitkälle. (Swidler 2001, 15–16.)

Analyysin periaatteet

Tässä tutkimuksessa analyysin tekeminen on yhdistetty aineiston hankinnan kanssa sillä tavalla, että tutkimuskysymyksiä ja analyysia on ollut mahdollista tarkentaa prosessin edetessä. Aineiston hankinnan ideana on siis ollut aineiston kerryttäminen vähitellen. Tällaisessa tutkimusprosessissa tulkinta ei pohjaudu kuitenkaan vain analyysin asteittaiseen täsmentämiseen, syventämiseen ja laajentamiseen, vaan se rakentuu ennen kaikkea siinä edestakaisessa liikkeessä, joka syntyy siirryttäessä aineistojen ja analyysin tasoilta toisille. Erilaisia aineistoja ja analyysin tasoja yhdistävä strategiani muistuttaa Derek Layderin monistrategista tutkimusotetta, jonka lähtökohtana on mahdollisimman monien analyttisten ”viiltojen”, kuten Layder ilmaisee, kohdistaminen aineistoihin. Useiden analyttisten näkökulmien idea pohjautuu näkemykselle sosiaalisen todellisuuden monikerroksisesta luonteesta (myös Scheff 1997, 16–18; Swidler 2001, 161). Tällaisina tasoina Layder erottelee yksilön tason (self), toiminnan tason (situated activity), organisaatioiden tason (setting) ja makrotason (context). (Layder 1993, 7–8, 106–108.) Käyttämäni strategia on oikeastaan pakottanut liikkumaan erilaisten aineistojen ja analyysitasojen välillä ja tehnyt näin sosiaalisen todellisuuden eri tasoja huomioivan analyysin parisuhteesta mahdolliseksi (vrt.

Layder 1993, 7–8, 112–114). Aineistoihin kohdistettujen yhä uusien ”analyttisten viiltojen” avulla olen pystynyt suhteuttamaan yksittäisen aineistokokonaisuuden pohjalta nousevat tulokset muihin aineistoihin ja niistä tehtyihin tulkintoihin (mt., 108, 119).

Siitä huolimatta, että missä tahansa sosiaalisessa toiminnassa kaikki eri tasot ovat aina jollain tavalla mukana ja että mitään sosiaalisia ilmiöitä ei voi redusoida vain mikrotasolle tai makrotasolle, on eri tasojen välinen erottelu kuitenkin analyttisessä mielessä tärkeää (mt., 71). Vaikka tutkija yleensä keskittyykin vain yhdelle tai kahdelle tasolle, on tärkeää kyetä näkemään millä tasolla milloinkin operoi. On selvää, että erilaiset aineistot ovat myös määrittämässä sitä, mille analyysin tasolle tutkimus voi kohdentua. Minkään tutkittavan aiheen, ilmiön tai edes aineistotyyppin ei voi sanoa suoraan kuuluvan tietylle tasolle, esimerkiksi parisuhdetta voi tutkia kaikkien Layderin mainitsemien tasojen näkökulmasta. Oman tutkimukseni kannalta Layderin mallissa on erityisen tärkeää se, että siinä ei aseteta tärkeysjärjestykseen sosiaalisen todellisuuden eri tasoja tai erilaisia aineistoja.

Tutkimusongelman luonteen ja tutkimusstrategian välinen suhde on hyvin hienovarainen, sillä strategiassa ei ole kyse vain yksittäisistä aineisto- ja menetelmävalinnoista. Strategiaa tulisi ohjata käsitys sosiaalisen todellisuuden luonteesta. (Mt., 108.) Layderin sosiaalisen todellisuuden monikerroksista luonnetta korostavan strategian mukaisesti olen pyrkinyt sellaiseen analyysiin, joka sallii perinteisesti vastakkaisina nähtyjen mikro- ja makrotason tulkintojen huomioon ottamisen. Olen pitänyt erittäin tärkeänä analysoida parisuhdetta sellaisin aineistoin ja menetelmin, jotka mahdollistavat myös molempien tasojen tulokset.

Parisuhteen analysoimisessa olen painottanut piirteitä, joita amerikkalainen sosiologi Andrew Abbott kuvaa lyyriseksi sosiologiaksi nimeämässä tutkimusotteessaan. Abbotin lyyrinen sosiologia edustaa vaihtoehtoa tarinan kertomiseen ja selittämiseen tähtäävälle narratiiviselle sosiologialle¹⁵, jonka Abbott katsoo hallinneen sosiologiaa 1980-luvulta lähtien. Lyyristä sosiologiaa luonnehtii emotionaalisesti sitoutunut, ei-ironinen ote analysoitavaa ilmiötä kohtaan; tutkija ei ota etäisyyttä ilmiöön asettamalla itsensä sen ulkopuolelle. Jos ironiaa harjoitetaan, sen pitää olla sellaista, jonka tutkija jakaa tutkimuskohteen ja lukijoidensa kanssa. Narratiivisen sosiologian välttäminen ei tarkoita sitä, että tutkimuksessa pitäisi välttää täysin narratiivisia elementtejä. Painopiste ei kuitenkaan ole tarinan kertomisessa – sen välittämisessä, selittämisessä tai ymmärtämisessä – vaan pikemminkin turvautumisessa jonkinlaiseen aikaan ja paikkaan sidotun kuvan (tai kuvauksen) luomiseen, jotta tutkija voisi analyysillään kommunikoida sellaisen mielen tai emotionaalisen tunnelman, joka kertoisi jotain tutkitusta sosiaalisesta todellisuudesta. (Abbott 2007, 73–74.) Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt kommunikoida tälle ajalle ominaista ”parisuhteen mieltä”, jonka tärkeinä pilareina (media)julkisuus ja terapeutin eetos toimivat.

¹⁵ Narratiiviseksi sosiologiaksi Abbott (2007) tulkitsee niin tavanomaisen kvantitatiivisen tutkimuksen kuin sellaisen kvalitatiivisen sosiologian, jossa lähestymistapaa sosiaaliseen elämään määrittää tarinan ja selittämisen näkökulma.

Abbotin lyyrinen sosiologia edustaa diskurssianalyysin edellyttämälle (ironiselle) etäisyyden otolle täysin vastakkaista tutkimusotetta korostaessaan tutkijan emotionaalisen suhtautumisen merkitystä (ks. myös Bucholtz 2001, 180–181). Parisuhdetekstien, erityisesti julkisten mediatekstien tutkiminen, tarjoaa helposti tutkijalle mahdollisuuden asettua tarkastelemaan aineistoja etäisyyden päästä. Terapeuttisen eetoksen kritiikki asettuu herkästi myös tällaiseksi etäisyydeksi. Omassa analyysissäni olen pyrkinyt välttämään tällaista sosiologiselle rikospaikalle saapuvan viileän tarkkailijan roolia, joka puhtaalla sosiologisella nokkeluudella ratkaisee parisuhteen diskursiivisen mysteerin sotkematta itseään lainkaan tutkimuskohteeseensa. Ironisen etäisyyden oton välttäminen ja ”parisuhteen mielen” analysoiminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että pitäisi luopua kunnioittavasta etäisyydestä niitä yksittäisiä ihmisiä koskeviin parisuhde-esityksiin, joista tutkimuksessa käytetyt aineistot koostuvat. Tällainen etäisyys on tärkeää käsiteltäessä niin haastatteluja kuin julkisuuden henkilöitä koskevia aineistoja.

Julkisuuden henkilöt tutkimusaineistossa

Edellä esitettyyn tulkintaan parisuhteesta myös makrotasolle kuuluvana ilmiönä perustuu se, että olen pyrkinyt välttämään aineistoni parisuhde-esityksien käsittelemistä yhtenäisinä tarinoina. En esitä sen enempää haastateltavista kuin median esitysten pääosahenkilöistäkään minkäänlaisia tiivistelmiä tai yksilöityjä taustatietoja tehdäkseeni esityksistä seurattavampia ja kiinnostavampia tarinoita. En myöskään käytä pseudonyymeja sen enempää haastatteluissa kuin mediateksteissä. Pseudonyymien katson mahdollistavan liian tarinallisen ja tuttavallisen suhtautumisen haastateltavaan tai julkkikseen: sen käyttäminen luo mielestäni liian intiimin ja yhtenäisen vaikutelman esitykseen. En pidä tärkeänä, että esimerkiksi haastattelusitaattien perusteella voisi seurata jonkun haastateltavan ”tarinaa”. Vaikka niin yksittäisistä haastatteluista kuin median kertomuksistakin itselleni jonkinlaista kokonaiskuvaa ja haastateltavan ”tarinaa” väistämättä muodostuu, en halua tällaisella tulkinnalla analyysissä operoida. Tässä tutkimuksessa analyysin kohteena ei ole yksittäisten henkilöiden yksittäiset suhteet ja niiden ymmärtäminen, vaan erilaisten tekstien välittämä ja rakentama parisuhdeymmärrys.

Runokirjan ympärille syntyneitä julkisuutta tarkastelevassa luvussa viittaa runokirjan tekijään ilmaisulla Runoilija lukuun ottamatta aineistolainauksia, joihin olen selvyuden vuoksi jättänyt erisnimen. Sen sijaan julkiseroja koskevassa analyysissä olen päätenyt joidenkin tapausten ja henkilöiden mahdollisesta tunnistettavuudesta huolimatta käyttämään myös aineistositaateissa kaikista julkisuuden henkilöistä merkintöjä ”nainen” ja ”mies” todellisten

nimien sijasta¹⁶. Tämä koskee myös ammattinimikkeitä ja asemaan viittaavia ilmauksia, jotka olen lähes kaikissa aineistolainauksissa poistanut tai korvannut yleissanalla ”nainen” tai ”mies”.¹⁷ Jos lehdessä on siis viitattu naispuoliseen eroavaan henkilöön ilmauksilla ”sosiologi” ”näyttelijä” tai ”Jaana”, olen muuttanut nämä kaikki ilmaukset ”naiseksi”. Muutetut ilmaisut on kirjoitettu kursivoilla. Haluan välttää personoivien nimien käyttöä, koska niiden toistaminen analyysissä tuntuisi yksinkertaisesti kiusalliselta, tarpeettomalta ja liian intiimiltä. Näin menetetään tietenkin sinänsä kiinnostavaa informaatiota ja muokataan osittain myös tekstin alkuperäistä luonnetta (mitä tutkija tekee jossain määrin aina irrottaessaan aineistot oman tutkimuksensa osaksi), mutta tämän tutkimuksen näkökulmasta – niin paradoksaaliselta kuin se saattaa kuulostaa – henkilöllisyyksien ja erisnimien mukana kuljettaminen hämärtäisi sosiologista analyysia intiimin parisuhdejulkisuuden logiikasta, joka perustuu intiimin jatkuvaan kierrättämiseen toistuvissa paljastuksissa. Julkkisten suhteita koskevien mediaesitysten luonne (Jaana myöntää: ”Ero oli kipeä paikka”) toki pohjautuu juuri tietyn henkilön yksityisyyttä raottavaan intiimiin ja paljastavaan tunnelmaan, mutta tutkimuksessa ei ole tarkoitus yksityiskohtaisesti toistaa tätä median luomaa tunnelmaa vaan tuoda se analyysin alaiseksi.

En tuo varsinaisessa analyysissäni esiin eroavien henkilöiden tai parien taustatietoja (mm. ammatti, liiton kesto, lapsia) lukuun ottamatta muutamia väistämättömiä viittauksia joidenkin henkilöiden edustamaan instituutioon. On selvää, että kenen tahansa julkkiksen tai tunnetun henkilön ero ei aiheuta samankaltaista mediakuuhuntaa kuin analysoimani tapaukset. Henkilön/henkilöiden taustalla on vaikutusta siihen, millainen mediailmiö erosta syntyy, ketkä pääsevät julkisuudessa esittämään kantojaan, mitkä asiat nousevat pinnalle ja millaisessa valossa puheena olevat henkilöt esitetään. Esimerkiksi julkisuudessa esiintyvien henkilöiden sukupuoli ja sosiaalinen status saattavat korostua hyvinkin vahvasti median ja yleisöjen emotionaalissa reagoinneissa, kun käsitellään parisuhteen tai eron kaltaisia aiheita. Korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevan miehen yksityisyys ja tunteet voivat näyttäytyä arvokkaammilta ja enemmän hienotunteisuutta edellyttäviltä kuin alempaan sosiaaliryhmään kuuluvan naisen. (ks. Paasonen & Pajala 2010.)

Niin parisuhdeymmärrykseen kohdistuvan sosiologisen analyysin kuin yleisen tutkimusetiikan kannalta oikeiden nimien tai paljastavien ammattinimikkeiden käyttö olisi nähdäkseni vailla mieltä huolimatta siitä – tai ehkä juuri siksi –, että kyseessä on kaikkien tuntemat julkisuuden henkilöt. Käsitelyssä en ole pyrkinyt henkilöllisyyksien täydelliseen

¹⁶ En käytä sukupuolitettuja ilmaisuja ”nainen” ja ”mies” korostaakseni sukupuolen merkitystä, vaikka sukupuolella epäilemättä onkin vaikutusta myös median erokäsittelyihin. Tässä tutkimuksessa en käsittele median parisuhde-esityksiä sukupuolen näkökulmasta, mutta en halua myöskään häivyttää sukupuolta otsikoista.

¹⁷ Jos eroavan pariskunnan molemmat osapuolet ovat erittäin tunnettuja, heihin on usein viitattu etunimellä tai joskus koko nimellä. Toisinaan pariskunnasta puhutaan myös sukunimellä ”Virtaset”. Mikäli eroavan henkilön asema tai rooli puolisona on lukijalle kertovampi kuin (pelkkä) nimi tai tätä asemaa halutaan erityisesti korostaa, käytetään varsinkin otsikoissa esimerkiksi sellaisia ilmaisuja kuin ”vaimo” tai ”kansanedustaja”. Sellaiset ilmaisut kuin ”petetty puoliso” tai ”pettäjä” toimivat varsinkin otsikoissa sekä tehokkaina kohahduttajina että korvaavina ilmauksina silloin, kun henkilöiden nimet eivät ole lukijoille niin tuttuja.

peittämiseen – mikä lienee mahdotonta –, vaan yksilöllistävien nimitysten ja luonnehdintojen välttämiseen. Joihinkin lainauksiin muutokset saattavat tuottaa kömpelön ja turhan vaikutelman, mutta olen pitänyt silti periaatteesta kiinni. Vaikka jotkut erotapaukset analyysin ja lainausten perusteella ovatkin tunnistettavissa, tutkijana voin silti aineiston käsittelyä koskevilla ratkaisuillani korostaa sellaista suhtautumista aineistoon, jonka ymmärrän niin eettisesti kuin sosiologisesti perustelluksi.

Jotkut tutkijat pitävät kuitenkin juuri tärkeänä mahdollisuutta esittää puhujat ”oikeina, todellisina ihmisinä”. Esimerkiksi naisten ja miesten avioeropuhetta tutkinut Riessman (1990, 18) pitää tärkeänä haastattelupuheen jäljitettävyyttä ja yksilöllisen tarinan seurattavuutta. Tällaisen menettelyn voi katsoa osaltaan ilmentävän sellaista intiimin ideologiaa (Sennett 1974), joka nykyajan esityksiä itsestä ja parisuhteista hallitsee.

Vastaavalla tavalla monissa julkisuuden henkilöihin viittaavissa tutkimuksissa oikeiden nimien käyttämisessä ei nähdä mitään ongelmaa. Esimerkiksi kirjassaan Voiko naista rakastaa – avion ja eron karuselli (2001) sosiologit Soile Veijola ja Eeva Jokinen korostavat tutkivansa miesten ja naisten välistä rakkaussuhdetta yksityisiä ja yksittäisiä (julkis)tarinoita laajempaan yhteiskunnallisena kysymyksenä ja kuitenkin he päätyvät käyttämänsä luentatavan myötä ottamaan kantaa yksittäisten julkisten parisuhteisiin. Tarkoituksena tuskin on ollut yksittäisiin henkilöihin kohdistuva osoittelu. Nimeltä mainittujen henkilöiden yksittäisiin sanomisiin tarttumalla ja niitä sosiologisella taituruudella ja ironisella nokkeluudella kyseenalaistamalla mitkä tahansa mediasta napatut sitaatit saadaan helposti näyttämään naurettavilta. Tuloksena voi olla sukupuolten välisten suhteiden terävää kommentointia sekä miehen ja naisen välistä rakkaussuhdetta koskevan julkisen puheen asettamista laajempaan yhteiskunnalliseen yhteyteen, mutta mitä tällaiset keinot kertovat tutkijan suhtautumisesta aineistonsa? Ainakaan se ei ole Andrew Abbotin (2007, 74) kaipaamaa lyyristä sosiologiaa, jossa ironiaa on suotavaa harjoittaa vain tutkimuksen lukijoiden ja tutkimuskohteiden kanssa, ei heidän kustannuksellaan. Kirjoittajien teksteihinsä kohdistama luenta –, jota he 1990-lukulaiselle sosiologialle tyypillisessä purkamisen vimmassaan nimittävät ”härnäämiseksi”, ”kiusaamiseksi” ja ”keskeyttämiseksi” – muistuttaa välillä julkiskohteistaan niskalenkin ottaneen kolumnistin ironista piikittelyä. Tutkijaluennassa, jossa mediateksteistä puhutaan aineistona, tällainen ote tuntuu kyseenalaiselta. Näin siitäkkin huolimatta, että kirjoittajien perusväittämiin naisen julkisen rakastamisen ja sukupuolieron kunnioittamisen vaikeudesta voisikin yhtyä.

Joidenkin lukijoiden silmään puhuminen Runoilijasta tai epämääräisestä Naisesta ja Miehestä voi vaikuttaa häiritsevältä ja keinotekoiselta ratkaisulta. Jotkut tutkimustani arvioineet ovat olleet sitä mieltä, että nimet ja tapausten taustatiedot pitäisi ehdottomasti tuoda esille, jotta analyysin seuraaminen helpottuisi ja tehdyt tulkinnat tulisivat ymmärrettävimmiksi. Kuten edellä esittämästäni käy ilmi, parisuhdeymmärrystä analysoivan sosiologisen tutkimuksen näkökulmasta pidän tällaisia yksittäisiin tapauksiin liittyviä ymmärtämisen tavoitteita suorastaan haitallisina. Joistakin saamistani kommentteista on

käynyt ilmi, että tapauksia ei ole yleensä tunnistettu, mitä olen pitänyt hyvänä merkinä käsittelyni onnistumisesta.

Parisuhdepuheen analysoimisesta

Parisuhdetta tutkiessani en ole ensisijaisesti ollut kiinnostunut teeman mukaisesta analyysistä. (vrt. Suoninen 1997, 68). Analyysin lähtökohtana on ollut diskurssianalyttinen periaate kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta (mm. Fairclough 1997; 2003; 2–3; Jokinen ym. 1993, 18–24). Sosiokulttuuristen muutosten tarkastelussa kielen merkityksen tutkiminen on aivan olennaista (Fairclough 1997, 11; Fairclough 2003, 203–204). Parisuhdeymmärryksen tutkimisen näkökulmasta kielen merkitystä sosiaalisen todellisuuden muokkaamisessa voi tuskin liioitella. Viimeisten vuosikymmenten aikana ihmisten välisiä läheisiä suhteita koskevissa puhetavoissa on tapahtunut merkittävä muutos, kun terapiakulttuuriset periaatteet ovat muokanneet rakkaussuhteita koskevaa ymmärrystämme. Terapeuttista kulttuuria on oikeastaan mahdoton analysoida kiinnittämättä huomiota tekstuaalisuuden tärkeyteen siinä (Illouz 2008, 17). Parisuhdetta koskevan puheen määrä on moninkertaisesti lisääntynyt. Erityisesti tämä koskee julkisia esityksiä. Medialla on kyky vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja sosiaalisiin identiteetteihin. Sen valta on ennen kaikkea diskursiivista valtaa. (Fairclough 1997, 10–11.)

Mediatekstien lisäksi myös haastattelujen kaltaista omakohtaista parisuhdepuhetta voi pitää sosiaalisesti tuotettuna tekstinä. Emme ainoastaan puhu parisuhteesta, me myös puhumme parisuhteemme (ks. Parker 1997, 6). Omasta elämästä ja parisuhteesta puhumisessa on hyvin paljon kyse eletyn elämän itselleen ja muille ymmärrettäväksi tekemisestä. Kaikenlaiseen parisuhdepuheeseen kuuluu aina tiettyssä mielessä suhteen esittäminen ja tietynlainen esillepano, mikä tarkoittaa eletyn parisuhteen itselleen ja muille ymmärrettäväksi tekemistä erilaisin diskursiivisin keinoin (ks. esim. Riessman 1990).

Olin alun perin omaksunut tutkimukseni metodologiseksi linjaksi diskurssianalyttisen lähestymistavan mutta melko pian jouduin hellittämään sen tiukasta seuraamisesta. Osaltaan tämä johtui siitä, että koin sen tarjoaman tutkijan roolin muistuttavan liikaa edellä kuvaamaani neuroottista ironikkotutkijaa, joka pelkää analyysissään koko ajan sanovansa jotain liikaa ja tulevansa väärinymmärretyksi. Tällaisen varovaisuuden seurauksena syntyy parhaimmillaan täsmällisyyteen ja tieteellisyyteen pyrkivää kriittistä analyysia, pahimmillaan löysää diskurssianalyttista saivartelua todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta.

Varovaisuuden rinnalla piilee kuitenkin toinen ongelma. Se on paradoksaalisesti juuri tällaisen kriittisen otteen mukanaan tuoma tietynlainen varmuus, jolla analyysia kuljetetaan. Vaikka diskurssianalyttinen lähestymistapa korostaa diskurssien hegemonista luonnetta ja painottaa toisin tekemisen (ja sanomisen) mahdollisuutta, tutkijan näkökulmaa pysyy etuoikeutettuna (Bucholtz 2001, 168). Tutkimukseni alkuvaiheessa haastatteluaineiston

analysointia leimasi niin voimakas puhetapojen kriittinen luenta, että en mieltänyt tätä kriittisyyttä ehkä edes näkökulmaksi. Ikään kuin kriittisyyden takeena olisi se, että tutkijana ei pidä itseään sanansaattajana minkään moraalisesti latautuneen parisuhdenäkemyksen puolesta. Tosiasia kuitenkin oli, että individualistinen eetos edusti selvästi sellaista hegemonista diskurssia, jonka tunnistamiseen ja purkamiseen olin jollain tavalla liian hyvin aseistautunut. Kysymys ei ollut siitä, ettei tämä eetos olisi analysoimaani haastattelupuhetta vahvasti hallinnut ja ettei tällaisen tulkinnan korostumiselle olisi löytynyt runsaasti tukea sosiologisesta tutkimuskirjallisuudesta. Vaara ei piillyt oikeastaan siinäkään, että tiettyjen diskurssien jäljittämisen vimma olisi tehnyt sokeaksi huomaamaan keskenään ristiriitaisia diskursseja. Vaarana oli se, että kriittinen luenta pysähtyisi diskurssien tunnistamiseen ja purkamiseen. Tästä kriittisestä potentiaalista huolimatta – tai juuri sen takia – diskurssianalyttista suhtautumistapaa häiritsee joskus niin tendenssimäinen analysointi ja vimmainen hegemonisten diskurssien purkaminen, että lukija alkaa ihmetellä miksi on pitänyt aloittaa mittavat tutkimukset, jos syyllinen on jo tiedossa.

Typmääntyneenä diskurssianalyysille ominaiseen kriittisyyttä hokevaan puhetapaan, loputtomiin diskurssien purkamisprojekteihin ja analyysien ennakoitavuuteen (mm. Bucholz 2001, 168) aloin vähitellen ottaa siihen etäisyyttä. Varsinkin haastattelujen tapauksessa diskurssianalyttista tutkimusotetta leimaava paremmin tietämisen asenne (mistä (itse)kriittisenä ja eettisenä tutkimusotteena DA tietysti kiemurtelee ulos) ja analyysissa väistämättä tapahtuva tekstin tuottajan (esim. haastateltavan) asettuminen edustamaan erilaisia ”hallitsevia” diskursseja, uhkasi tehdä analyysistä liian ennakoitua ja itsestään selvää (ks. mt.; Hammersley 2003). Haastateltavien kerrontaan vakavasti ja empaattisesti suhtautuneesta kuulijasta pitää toki kehkeytyä analyysipöydän ääressä kriittinen tutkija ja haastattelun muuttua keskustelutilanteesta aineistoksi. Kuitenkin haastateltavan asettaminen ensisijaisesti sosiaalisesti määrättyneen puheen edustajaksi ja jonkinlainen kieltäytyminen ottamasta vakavasti sitä, minkä hän totenaan kertoo (vrt. Hammersley 2003, 752; myös Illouz 2003; Riessman 1990, 16–17) – koska haastateltava ei ymmärrä puhuvansa diskurssin edustajana –, tekee haastateltavan puheesta liian läpinäkyvää ja tutkijasta liian kaikkivaltiaan näkijän.

Mediatutkija David Altheide (2002) on esittänyt, että median ja populaarikulttuurin hallitsevat esitystavat ovat vaikuttaneet sosiaalisiin odotuksiimme ja arkisiin käytäntöihimme vahvistamalla pelon diskurssia. Pelosta on tullut merkittävä osa julkista keskustelua, hallitseva näkökulma sosiaalisen kokemuksen ymmärtämiseen. Altheiden uutisten analysointiin käyttämää diskurssin jäljittämisen metodia voi soveltaa myös parisuhdetta ja eroa käsittelevän media-aineiston analysoimiseen. Diskurssin jäljittämällä Altheide tarkoittaa konkreettisesti esimerkiksi tiettyjen sanojen ja asioiden sulautumista toisiinsa, niin että jokin tietty sana yhdistyy symbolisesti toisen sanan tai merkitysten kanssa, kun tällaista yhteyttä tiettyjen asioiden välillä tarpeeksi kauan ja paljon toistetaan (mt., 38–39). Tämä pitää erityisen hyvin paikkansa parisuhde-sanon tapauksessa. Sanaa parisuhde käytetään median

esityksissä hyvin usein sellaisissa yhteyksissä, joissa korostuvat vaikeudet, ongelmat ja kriisit. Parisuhde kantaa mukanaan ongelman, ongelma puolestaan eron uhan. Näin sana parisuhde on tullut yhä enemmän merkitsemään ongelmaa ja ongelma puolestaan eron mahdollisuutta.

Erilaiset aineistot

Poikkean perinteisestä tutkimuksen esitysjärjestyksestä siten, että jätän analysoimieni eri aineistokokonaisuuksien tarkemman kuvauksen varsinaisiin analyysilukuihin. Erilaisia aineistoja on niin paljon, että niiden sijoittaminen omaksi luvukseen irralleen analyysiluvuista olisi mielestäni tehnyt analyysin seuraamisesta hankalaa. Pääsyy tähän ratkaisuun on kuitenkin se, että erilaisten aineistojen alkuperän kuvaus sekä niiden suhteuttaminen toisiinsa ja tutkimuskysymyksiin on yksinkertaisesti liian olennainen osa kokonaistulkintaa irrotettavaksi erilleen muusta analyysista. Kun aineistojen luonnehdinta asettuu osaksi tutkittavan ilmiön analyysia, aineistojen esittely omassa luvussaan erillään analyysista olisi hankaloittanut tämän yhteyden esiin tuomista. Esitysjärjestyksellä olen myös halunnut tuoda selkeästi esiin aineiston pisteittäiseen kerryttämiseen ja analyysin vähittäiseen rakentumiseen liittyvää tutkimustapaa.

Tutkimusaineistooni sisältyy suuri määrä erilaisia parisuhdetta käsitteleviä kulttuurisia tekstejä, jotka jakautuvat kolmeen eri kokonaisuuteen. Aineistokokonaisuuden ensimmäinen osa-alue koostuu vuoden 2001 lopulla ja 2002 alussa tehdyistä syvähaastatteluista. Toinen kokonaisuus rakentuu vuonna 2003 ilmestyneen parisuhdeaiheisen runokirjan ympärille muotoutuneen julkisuuden ympärille. Tämä kokonaisuus muodostuu suurimmaksi osaksi erilaisista mediateksteistä vuosilta 2003–2006. Kolmas osa koostuu parisuhdetta yleensä ja (avio)eroa erityisesti käsittelevistä, etupäässä iltapäivälehdistä peräisin olevista mediateksteistä. Tämän aineistokokonaisuuden ytimen muodostavat julkisuuden henkilöiden eroja käsittelevät tekstit iltapäivälehdissä vuosilta 2004–2006.

Vaikka kiinnostus tutkimusaiheeseeni kumpusi ennen kaikkea mediajulkisuuden ylläpitämistä esityksistä ja terapeutisia elementtejä korostavasta asiantuntijapuheesta ja vaikka olin inspiroitunut monista naistenlehtiä, neuvontapalstoja ja opaskirjallisuutta koskevista tutkimuksista (Cancian & Gordon 1988; Jallinoja 1997; Kosonen 1996; Illouz 1991; McRobbie 1991; Hochschild 1994; Räisänen 1995; Simonds 1993; Lichterman 1992), aloitin tutkimuksen ”valmiisiin” aineistoihin tarttumisen sijasta haastattelujen tekemisellä. Tällaiseen ratkaisuun ei todellakaan ollut syynä valmiiden aineistojen materiaalipula tai aineiston keräämisen vaihalloisuus. Parisuhdeaiheita seuranneena median esitykset saattoivat yksinkertaisesti vaikuttaa liian tutuilta ja keskenään niin samankaltaisilta, että niihin ei syntynyt tutkimuksellisesti riittävän uteliasta näkökulmaa. En nähnyt mieltä siinä, että olisin valinnut media-aineistoja vain media-aineiston vuoksi. Sosiologisesti riittävänä lähtökohtana en pitänyt myöskään median parisuhdejuttujen tutkimista pelkästään terapeutista eetosta

ilmentävinä kulttuurituotteina, koska monissa tutkimuksissa oli jo niin hienosti tuotu esiin median roolia tästä näkökulmasta (mm. Cancian 1987; Illouz 1991; 1997; Moskowitz 2001). Media-aineistot tulivat ajankohtaisiksi vasta myöhemmässä vaiheessa.

Harjoittamani tutkimusotteen ihanteena on ollut se, että prosessi olisi avoin monenlaisille aineistoille ja analyttisille näkökulmille, mikä ei suinkaan tarkoita sitä, että 'mikä tahansa käy' (ks. Layder 1993, 108–109). Olennaista on, että erilaiset ratkaisut ovat strategisesti perusteltavissa suhteessa tutkimusongelmaan. Uusien aineistojen "keksiminen" ja kokoaminen ei olisi edes voinut edetä tiukan järjestelmällisesti, koska en etukäteen tiennyt, mitä aineistoja tulisin keräämään. Haastattelujen alustavan analyysin jälkeen löysin tarpeeksi kiinnostavan näkökulman median tarjoilemiin parisuhde-esityksiin. Näin kävi esimerkiksi keväällä 2003, kun "löysin" Runoilijan ja hänen teoksensa, jonka ympärillä oli alkanut kuuma parisuhdekeskustelu. Lähdin seuraamaan tarinaa. Näin kävi myös eräänä helmikuuisena aamuna 2004, kun tuijotin kioskin ikkunasta erään julkisuuden parin eroa kirkuvia iltapäivälehdien lööppejä. Tällä tavoin lähdin seuraamaan useita "reaaliajassa" muotoutuvia tarinoita. Näiden tarinoiden innoittamana sitten jatkuvasti laajensin parisuhde-esitysten seuraamista eri foorumeilla. Uusien aineistopolkujen seuraaminen on lähtenyt liikkeelle pikemmin äkillisen oivalluksen tai huomion saattamana kuin ankaran systemaattisen pohdinnan seurauksena. Oivallusta tai löytymistä on toki edeltänyt intensiivinen parisuhde-esitysten seuraaminen erilaisilla areenoilla. Oivallukset eivät synny tyhjästä, tutkijana minulla on tietoa ja ymmärrystä (ja rajoittavia oletuksia) siitä, mihin katsetaan kannattaa suunnata. Käsitys siitä, että jonkinlaisia esityksiä tai ilmiöitä kannattaa seurata, perustuu viime kädessä tutkijan vainuun siitä, että ilmiötä kannattaa lähteä seuraamaan. Tällaisen tulkinnan pätevyys punnitaan viime kädessä sen analyysin perusteella, johon aineiston käsittely on johtanut.

Harkittuna ja mahdollisimman läpinäkyvästi tehtynä vaiheittainen, kohdennettu aineistonkeruu luo hyvät edellytykset tarkastella tutkittavaa ilmiötä monien erilaisten aineistojen avulla. Vaikka uusia aineistoja toki voi ja pitääkin käyttää alustavien tulkintojen tukemiseen ja syventämiseen, sisältyy tällaiseen tutkimusstrategiaan helposti myös se mahdollisuus, että tutkijan huomio kohdistuu vain aiempien aineistojen kanssa yhdenmukaisilta vaikuttaviin esityksiin. Omia tulkintoja vahvistavien uusien aineistojen hankkimisen sijasta on tärkeää ottaa aineistoiksi myös jotain sellaista, joka ainakin ilmeisen esitystapansa puolesta poikkeaa muusta aineistosta. Luottamukselliset parisuhdehaastattelut ja paljastelevat erolööpit ovat yksi esimerkki tällaisesta "yhteensopimattomien" aineistojen yhteen sovittamisesta. Myöskään aiheelle ei tarvitse olla kirjaimellisen uskollinen. Ellen olisi päätenyt parisuhdetta tutkiessani analysoimaan eroa ikkunana parisuhteeseen, olisi tulkintani parisuhdeymmärryksestä varmasti toisenlainen.

Aineistojen tarkastelussa täytyy muistaa tärkeä ero tutkimuskohteen ja aineistojen välillä. Mikään aineisto ei muodosta tämän työn tutkimusongelmaa tai aihetta (vrt. Jallinoja 2006, 10). Vaikka aineistotyyppien ominaisluonteiden tarkastelu ja erilaisten aineistojen kulttuuristen merkitysten analyysi muodostuu olennaiseksi osaksi kokonaistulkintaani, ei

haastateltavien puhe, iltapäivälehdet tai näihin sisältyvät erilaiset parisuhde-esitykset (lööpit, asiantuntijaesitykset, nettikeskustelut) ole varsinaisesti tutkimuskohteitani. Tutkimuskohteeni on parisuhdekysymys ja sitä määrittävä terapeutinen ymmärrys.

Median esitykset eivät kuitenkaan ole mitä tahansa aineistoja, kuten eivät haastattelutkaan. Molemmat rakentuvat tietynlaisiksi tietyin ehdoin ja siksi niitä myös tulkitaan eri tavoin. Tutkimuksessa nämä erot on syytä ottaa huomioon. Siitä huolimatta, kuinka merkityksellisinä tällaiset erot näkee, on niillä väistämättä vaikutuksensa analyysitapaan. Omaan tulkintaani parisuhteesta ei ole vaikuttanut vain se tosiasia, että olen tehnyt analyysia useaan aineistotyyppiin tukeutuen. Analyysiin on vaikuttanut myös se, minkälaisia ominaisuuksia olen kuhunkin aineistotyyppiin liittänyt. Olen tyypitellyt aineistot karkeasti mediateksteihin ja haastatteluihin, vaikka ensimmäisetkin koostuvat keskenään hyvin erityyppisistä materiaaleista (esim. artikkelit, lööpit, nettikeskustelut). Nämä kaksi aineistotyyppiä on perinteisesti nähty niin arkiajattelussa kuin tutkimuksessakin melko erilaisina. Siirtyminen haastattelujen yksilöllisestä kerronnasta media-aineistojen toki usein myös omakohtaisiin mutta kuitenkin kulttuurisesti hyvin kiteytyneisiin parisuhde-esityksiin saattaa vaikuttaa aineistollisesti isolta harppaukselta juuri siksi, että eri aineistotyyppien sisältämiin parisuhde-esityksiin liitetään usein toisilleen vastakkaisia ominaisuuksia. Tarkoitukseni ei ole puuttua perusteellisesti erilaisten aineistotyyppien rakentumisen edellytyksiin kuten mediatekstien tuotantoon, vaan käsitellä haastatteluihin ja mediateksteihin yleisesti liitettyjen aineistollisten ominaisuuksien merkitystä oman tutkimuksen näkökulmasta.

Erlaisia aineistoja kerätessäni olen joutunut jatkuvasti pohtimaan kysymystä tietyn aineistotyyppin tarjoaman tiedon luonteesta. Miten haastatteluaineiston tarjoama tieto eroaa media-aineiston tiedosta? Pitääkö eri aineistoihin suhtautua eri tavoin ja millä tavoin niiden pohjalta tehtäviin tulkintoihin vaikuttaa itse aineiston luonne? Miten haastatteluiden parisuhde-esitykset poikkeavat median esityksistä? Tarjoavatko haastattelut todellisempaa tietoa parisuhteesta vai onko kyse vain eri todellisuuksista? Näin kysymys parisuhteen ”todellisuuden” ja parisuhde-esitysten välisestä suhteesta muodostuu asiaksi, jota ei voi ohittaa pelkällä diskurssianalyttisellä toteamuksella ”erilaisten tekstien tuottamasta erilaisesta todellisuudesta”. Sitä paitsi kysymys toden ja esitysten välisestä suhteesta ei nouse vain tutkijan teoreettisista ja metodologisista pohdinnoista. Toden ja esitysten välistä eroa korostava jako elää vahvana myös tutkimusaineistossa esimerkiksi haastateltavien puheessa ja nettikeskustelijoiden kommentoissa. Yhtäällä nähdään tosi todellisuus (esimerkiksi oikea parisuhde tai oikea elämä), toisaalla se, mitä tästä todellisuudesta julkisesti esitetään (esimerkiksi median tarinat). Myös parisuhdetta käsittelevälle medialle erottelu toden ja esitysten välillä muodostuu tärkeäksi, koska juuri tähän erotteluun pohjaavalle jännitteelle median esitykset usein perustuvat: median pitää tuottaa jatkuvasti lisää paljastuksia ja tositarinoita siitä todellisuudesta, joka ei vielä ole tiedossamme. Juuri tällainen jatkuva erottelu tuottaa parisuhteeseen sellaista omakohtaisen (toden) ja julkisen (esityksen) välistä jännitettä, jonka varassa arvioidaan parisuhdetta ja siihen liittyviä tärkeitä kysymyksiä.

Aineistojen tuotantotapa ja syntypaikka vaikuttavat siihen, miten niiden luonnetta aineistoina arvioidaan. Erilaisia aineistoja käytettäessä on tärkeää kyetä näkemään aineistot osana sitä ympäristöä, jossa ne ovat muodostuneet tai josta ne on kerätty. Tutkimukseen päätyvät aineistot ovat aina harkittuja, valikoituja ja aktiivisesti muokattuja kokonaisuuksia, olipa ne hankittu millä tavoin tahansa. Mikään aineisto ei synny ilman tutkijan aktiivista otetta. Haastatteluiden syntyyn ja muodostumiseen aineistoksi olen kuitenkin vaikuttanut merkittävästi tekemällä haastattelut itse (ks. 4.1). Vaikka lehtiartikkelien, lööppien ja nettikeskustelujen kaltaiset ”valmiit” tekstit olen vain poiminut ympäristöstäni, olen kuitenkin tutkijana vaikuttanut analysoitavien aineistojen syntyyn kokoamalla ne tietynlaisiksi kokonaisuuksiksi ja nimeämällä ne esimerkiksi tapauksiksi tai julkaiseroiksi.

Mediatekstit ovat huomattavasti lyhyempiä, tiiviimpiä, ehjempää ja tietyllä tavalla siistimpiä esityksiä kuin haastattelut. En viittaa jälkimmäisillä ominaisuuksilla hankalien tai sotkuisten aiheiden puuttumiseen, vaan taipumukseen esittää parisuhdeasioita syy- ja seuraussuhteita sisältävien (psykojuonellisten) tarinoiden tai hallittujen kokonaisuuksien näkökulmasta. Kyse ei siis ole niinkään parisuhteen kaunistelusta kuin esityksen hallituista rakenteista. Erilaiset median vakiintuneet esitystavat ja lajityypit tuottavat teksteihin väistämättä rakenteita ja muotoja, jotka haastatteluista puuttuvat. Median parisuhde-esitykset ovat näin sisällöltään kiteytyneempiä ja muodoiltaan hallitumpia kuin haastatteluiden parisuhdepuhe. Vaikka myös haastatteluista erityisenä keskustelun muotona määrittävät erilaiset vuorovaikutusta ohjaavat säännöt ja tavat, tuottaa haastatteluihin sisältyvä kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus, sekä sisältöjen ja yksityiskohtien runsaus helposti vaikutelman median tekstejä huomattavasti vapaammasta ja aidommasta aineistosta. Myös haastateltavien tarinoin väistämättä sisältyvät ristiriitaisuudet, katkokset ja aukot saavat haastattelut tuntumaan median esityksiä elävimmiltä ja todentuntuisemmilta. Haastattelujen voi näin katsoa edustavan ”ensisijaisempaa” tai ”syvämmä” tietoa kuin mediatekstien.

Tutkijan näkökulmastakin voi olla houkuttelevaa pitää haastatteluja mediatekstejä ”autenttisempänä” tai ”rehellisempänä” kerrontana. Haastatteluiden avulla voidaan ajatella saavutettavan realistisempaa ja luonnollisempaa tietoa silloinkin, kun tutkija suhtautuu myös haastateltavan kertomukseen eräänlaisena esityksenä. Media-aineistoihin liitetään tiukemmin ajatus esitysten tietoisesta ja systemaattisesta muokkauksesta, minkä puolestaan voi nähdä johtavan yleistämiseen ja pinnallisuuteen. Niinpä median parisuhde-esityksiä voidaan syyttää niin kaunistelusta kuin liiasta raadollisuudestakin; monien arvostelujen mukaan parisuhde esitetään mediassa joko romantisoituna tai inhorealisticen paljaana ja yksityisyyteen tunkeutuvana.

Eryyisesti parisuhdetta ja muuta yksityiselämää koskevissa asioissa yksityinen, omakohtainen tieto nähdään usein julkista ja yleistävää tietoa arvokkaammaksi. Tässä arvostuksessa näkyy hyvin selvästi se länsimaissa 1800-luvulta alkanut yhteiskunnallinen muutos, jonka Richard Sennett näkee johtaneen julkisen alueen eroosioon ja intimitettiin

tyranniaan (Sennett 1974). Intiimiyden ideologialla Sennett tarkoittaa sitä, että julkisesta tilasta on tullut yksityisten tunteiden näyttämö, jossa kaikki pyrkivät paljastamaan omaa autenttista persoonallisuutta toisilleen. Omaan itseensä keskittyvässä kulttuurissa perinteiset käytöstavat, rituaalit, säännöt ja muodollisuudet nähdään ennen kaikkea esteinä persoonallisuuden esiintulolle ja intiimille vuorovaikutukselle, vaikka Sennettin mukaan juuri nämä ovat olennaisia elävälle ilmaisulle ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiselle (mt., 29–31, 37). Nyky-yhteiskunnassa henkilökohtaisella, omakohtaisella tiedolla näyttää yksinkertaisesti olevan enemmän vetovoimaa kuin yleisen tason tiedolla. Tätä kuvastaa myös mediassa viimeisten vuosikymmenten aikana yhä hallitsevammaksi tullut trendi, joka perustuu jatkuvalla henkilökohtaisten tunnustusten ja yksityisten tarinoiden kierrättämiselle (mm. Barbalet 2001, 117–118; Calvert 2004; Furedi 2004, 37–43). Paljastamalla yksityisiä asioita media kuitenkin tekee ne julkiseksi, jolloin niiltä katoaa sitä arvokkuutta, joka niihin on alun perin liittynyt. Yksityisen alue nähdään julkista aluetta moraalisempana (Sennett 1974, 20–23). Aivan kuin julkistamalla yksityisiä tarinoita media lopulta jossain määrin kuitenkin pilaisi tarinoista juuri ne tärkeinä pidetyt elementit, joiden takia tarinat alun perin julkisuuteen nostettiin. Siksi julkisuuteen pitää nostaa jatkuvasti uusia, tuoreita tarinoita. Näin median esitysten pinnallinen julkisuus asettuu jännitteeseen syvällisen yksityisen tiedon kanssa.

Minkälaisen aineiston median esitykset sitten tarjoavat parisuhdetta käsittelevälle tutkimukselle? Voiko media-aineistojen avulla tutkia sitä, mistä ”parisuhteessa todella on kysymys” vai voidaanko media-aineistoin tutkia vain median ilmiöitä? Voiko iltapäivälehtien eroa kirkuvia lööppejä ja julkisuuden henkilöiden yksityiselämää ruotivia juttuja analysoimalla tutkia jollain tavalla myös nykyaikaista parisuhdetodellisuutta ja sen ilmiöitä vai ainoastaan iltapäivälehtien välittämää ja muokkaamaa kuvaa parisuhteiden maailmasta? Mitä tekemistä median parisuhde-esityksillä on sen kanssa, miten suhteissa elämme ja miten niistä ajattelemme tai puhumme? Lähestyn kysymyksiä kahden naistenlehtiä tarkastelleen tutkimuksen valossa.

Lukiessani 2000-luvun puolella uudelleen Jallinojan naistenlehtiaineistoon pohjaavaa tutkimusta *Moderni säädyllisyys – aviosuhteen vapaudet ja sidokset* (1997) kiinnitin huomiota siihen, kuinka kirjoittaja niin perusteellisesti puolustelee naistenlehtihaastatteluiden ottamista vakavan sosiologisen tutkimuksen aineistoksi (Jallinoja 1997, 10–16). Pahimmissa uhkakuvissa ”pinnallinen” ja toden kertomisessaan kyseenalainen naistenlehtiaineisto voisi kenties haitata koko tutkimuksen vakavasti otettavuutta (ks. myös Billig 1992, viii). Yhtäältä Jallinoja (1997, 14) tuntui myöntävän media-aineistoihin liitetyt ”rasitteet” toisaalta hän argumentoi vahvasti media-aineistojen käyttämisen puolesta. Hänen mukaansa media-aineistojen soveltuvuutta saatetaan epäillä, sen sijaan esimerkiksi sosiologisen tutkimuksen vakiintuneisiin aineistoihin kuuluvien haastatteluiden käyttökelpoisuutta harvoin kyseenalaistetaan riippumatta siitä, pidetäänkö näitä todellisuuden suorana esityksenä tai itsenäisenä tekstitodellisuutena (mt., 12). ”Oikeaa” haastattelua pidetään yleensä ylivertaisena tiedon lähteenä mutta silti hieman kummastelin varautumisen voimakkuutta. Pitikö

”hömpää” edustavien naistenlehtien aineistokelpoisuutta todella niin kovasti puolustaa vielä 1990-luvulla, jolloin minkä tahansa tekstien tutkimisesta oli jo aikaa sitten tullut yhteiskuntatieteidenkin arkipäivää? Jos mediatutkijat pitävät median tutkimisen tärkeyttä niin itsestään selvänä, miksi ihmeessä sosiologi joutuu perustelemaan samoja aineistoja? Tärkein syy lienee siinä yksinkertaisessa tosiasiaassa, että sosiologiassa aineiston tehtävä on tuottaa luotettavaa näyttöä ilmiöstä, ja teoreettiset selitykset kohdistuvat ilmiöihin eikä aineistoon (Töttö 2004, 189). Tässä tutkimuksessa analysoitavaa ilmiötä eivät muodosta median parisuhde-esitykset, vaan analysoinnin kohteena on parisuhdeymmärrys, jonka ylläpitämisessä mediajulkisuus näyttelee tärkeää roolia.

Varhaisia naistenlehtiä tutkinut Maija Töyry (2005, 37) kirjoittaa, kuinka ”parisuhteet tai mitkään muutkaan todellisuuden ilmiöt eivät välity naistenlehtien kautta dokumentaarisen tarkasti” ja varoittaa pitämästä naistenlehtiä ”suorana todellisuuden kuvauksena”. Varoitukseen sisältyvä näkemys tutkijoiden ja tavallisten lehtien lukijoiden medialukutaidoista ei vaikuta 2000-luvun mediatutkijan huomiolta. Tuskin monikaan lukija pitää lehtien tarinoita tarkkoina dokumentteina eletystä elämästä, vaikka joskus esimerkiksi julkkiksen avointa parisuhdetilitystä lukiessa saattaakin tuntua siltä, kuin pääsisi kurkistamaan henkilön sisäiseen maailmaan ja verhottuun yksityiselämään. Töyryn näkemys median ja todellisuuden välisestä suhteesta on myös melko yksiviivainen. Ajatusta median kyvystä puhutella ihmisiä parisuhdetta koskevissa asioissa ja tuottaa tunnistettavaa, ymmärrettävää parisuhdetodellisuutta ei tarvitse yhdistää näkemykseen median esityksistä ”suorana todellisuuden kuvauksena”. Media pystyy tuottamaan kulttuurisesti jaettavissa olevia ja siinä mielessä hyvin todellisia esityksiä parisuhteesta silloinkin, kun sen esitykset ja esitystavat näyttävät pyrkivän pikemmin kohahduttamaan kuin dokumentoimaan parisuhdetodellisuutta. ”Todellisuuden ilmiöiden” tutkimisen näkökulman ei tarvitse näin ollen rajoittua siihen, kuinka hyvin media-aineistot eletystä elämästä kertovat. Itse asiassa eletyn elämän tarkasteluun löytyy varmasti parempiakin aineistoja kuin median esitykset.

Iltapäivälehtien ja muun median tutkimista osana sosiaalisten suhteiden todellisuutta voi tietenkin edellä lainatun Töyryn (2005) tavoin kyseenalaistaa väittämällä median tarinoiden kykenevän kertomaan vain mediatodellisuudesta. Muodostaahan mediajulkisuus tietyllä tapaa omalakisien todellisuutensa, jota säätelevät ennen kaikkea median lait. Median parisuhde-esitykset tuottavat itsenäisiä pintoja, kuten Jallinojakin toteaa. Parisuhteen pintojen tuottamisessa medialla on merkittävä rooli jo siitä yksinkertaisesta syystä, että julkisuudessa parisuhdeasioista niin paljon puhutaan. Pinnoilla tapahtuvat ilmiöt eivät ikinä palaudu yksioikoisesti elettyyn elämään. (Jallinoja 1997, 17–18.) Monella tapaa ne elävät omaa elämäänsä. Median parisuhde-esitysten suosion voi ajatella kuitenkin kertovan siitä, että pinnoilla tapahtuu ihmisille tärkeitä asioita (mt., 24). Vaikka yksilön elämän tärkeimmät asiat tapahtuvat varmasti muualla kuin julkisuuden pinnoilla, kiinnostavaa on, että media tarjoaa meille jatkuvasti esityksiä näistä tärkeinä pitämistämme asioista. Perhesuhteet ja parisuhde kuuluvat juuri tällaisiin arvostamiimme asioihin (mm. Reuna 1997; Paajanen 2003; Halman

2001). Median kyllästävässä yhteiskunnassa sosiaaliset suhteet ja yksilölliset kokemukset ovat yhä suuremmassa määrin medioitumisen läpäisemiä (Thompson 1995, 225).

Media ei siis kerro vain omia tarinoitaan. Se kertoo ennen kaikkea tarinoita meistä – meille. Median voi tietyllä tapaa tulkita jopa ”anastavan” ihmisten väliset läheiset suhteet omaisuudekseen siten, että rakastumisista, kriiseistä, parisuhdeongelmista ja eroista tulee materiaalia viihdeteollisuuden ja median tarpeisiin. Suomessa tällaista habermasilaisesta julkisuusnäkemyksestä ponnistavaa tulkintaa edustaa esimerkiksi julkisuuden intimoitumisesta kirjoittanut Sari Näre (2005). Yksityiselämän ja tunteiden kaupallistumisesta kirjoittanut Hochschild (1994, 2003) puolestaan näkee markkinoiden periaatteiden valuneen ihmisten välisten läheisten suhteiden alueelle. Medialla ja populaarikulttuurilla on tässä muutoksessa ollut hyvin merkittävä rooli (myös Illouz 1991, 1997, 2007). Kuitenkin, kun media anastaa meiltä materiaaliseen elävään, todelliseen suhteeseen, se aina, yhä uudestaan myös palauttaa ne meille takaisin, toki median esityksinä. Eikä media edellytä vain näiden esitysten ahnasta kuluttamista, myös yleisön on annettava jotain. Tämä jokin on esitysten tunnustaminen osaksi yhteisesti tunnistettua todellisuutta. Esitykset vaativat meitä ymmärtämään. Tämä koskee myös esityksiä, joita saatamme pitää epäkiinnostavina, kiistanalaisina, häiritsevinä tai yksioikoisina. Tunnustamisella en viittaa siihen, että esitykset sellaisinaan hyväksyttäisiin. Usein esityksiä kritisoidaan kiivaastikin. Liioittelevimmillaan ja kärjistyneimmillään iltapäivälehtienkin edustama julkisuus kuitenkin tarjoaa esityksiä, joista voimme tunnistaa jotain kulttuurisesti merkittävää, yhteistä todellisuutta (ks. Koski & von Bagh 2000, 6, 117–124).

Kulttuuriset erottelut todellisen parisuhteen (tosielämä) ja parisuhde-esitysten (media) välillä elävät niin aineistoissa kuin tutkijan lähestymistavoissakin. En pyri tutkimuksessani vähättelemään tällaisten erottelujen merkitystä, vaan päinvastoin asettamaan vastakkainasettelut olennaiseksi osaksi analyysiani. Tutkijana olen kuitenkin pyrkinyt analysoimaan erityyppisiä aineistoja tutkimuksellisesti samanvertaisina. On nimittäin selvää, että eri aineistotyyppien liitettävien ominaisuuksien voimakkaalla korostumisella voi olla tutkimuksen kannalta kauaskantoisia seuraamuksia, koska käsitykset aineistotyyppien tarjoaman tiedon luonteesta vaikuttavat siihen, minkälaiseksi tutkijan ja aineistojen välinen suhde määrittyy. Tämä näkyy siinä, millä tavoin tutkija aineistoihinsa suhtautuu sekä miten ja minkälaista tietoa ajattelee tutkimuksen avulla saavansa. Haastattelutekstien ja mediatekstien erilaisesta luonteesta, syntyhistoriasta, tekstien kulttuurisesta paikantumisesta ja niihin liitettyistä erilaisista ”toden” kertomisen mahdollisuuksista huolimatta molemmat tekstit ansaitsevat analyysimelessä tulla samoin tavoin vakavasti otetuiksi. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vaikka tutkimushaastattelujen hankkimisessa ja käsittelyssä edellytetäänkin aivan erityistä sensitiivisyyttä ja tarkkuutta, on myös media-aineistojen käsittelyssä syytä noudattaa hienotunteisuutta.

Tulkintani parisuhteesta ei rakennu niinkään eri aineistoihin pohjaavien analyysien vertailulle vaan analyysin vähittäiselle kasvattamiselle ja uudelleen suuntaamiselle eri aineistojen analyysija yhdistämällä. Erilaisten parisuhdeaineistojen vertailu voisi helposti tuoda analyysiin mukaan sellaisen näkökulman, jossa yhdenlainen aineisto asettuisi määrittämään sitä, mikä katsotaan ensisijaiseksi tiedoksi tutkittavasta ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa ei näin ollen esimerkiksi vertailla haastatteluiden sisältämiä parisuhdetulkintoja mediatekstien tai nettikeskusteluiden tulkintoihin siitä näkökulmasta, mitkä kykenevät kertomaan todenmukaisemmin parisuhteesta.

Kolmen erilaisen aineistokokonaisuuden analyysi osoitti, että parisuhdepuhe alkaa saturoitua melko pian. Välillä näytti jopa siltä, että puhettavat ovat häkellyttävän samanlaisia huolimatta siitä, onko äänessä omasta elämästään puhuva haastateltava, lehden siteeraama asiantuntija, eroava julkkis tai nettikeskustelija. Vaikka eri aineistojen puhettavat näyttävät ammentavan paljolti samoista lähteistä, vasta erilaisten aineistojen yksityiskohtainen analyysi paljastaa, miten ymmärrys parisuhteesta muotoutuu. Seuraavissa luvuissa siirryn analysoimaan tätä muotoutumista.

4 Terapeuttinen eetos ja parisuhdeyksilön omnipotenssi

Tässä luvussa esitän analyysini haastatteluaineistosta, jossa haastateltavat kertovat parisuhteeseen liittyvistä kokemuksistaan ja näkemyksistään. Keskeiseksi analyysissa muodostuu *omnipotentin parisuhdeyksilön* käsite. Tällaisella nimityksellä viitataan terapeuttisessa ymmärryksessä rakentuvaan erityiseen parisuhdeyksilön hahmoon, jonka tulkitsen nousevan esiin haastateltavien puheesta. Aloitan luvun aineiston kuvauksella tarkastelemalla haastatteluiden syntyyn ja luonteeseen liittyviä piirteitä. Tämän jälkeen lähdän rakentamaan analyysiani omnipotentista parisuhdeyksilöstä käsittelemällä niitä elementtejä, joissa näen omnipotenssin muotoutuvan. Ensimmäiseksi käsittelemän kommunikaatiota, jossa kirkastuu parisuhteen ihanne. Tämän jälkeen analysoin rationalisointia, varautumista, hallintaa ja kuvittelua sellaisina parisuhteen elementteinä, joissa kommunikaation ihanne tulee esiin. Lopuksi pohdin sitä, millaisen sosiaalisen suhteen muodon parisuhdeyksilön omnipotenssi rakentaa.

Haastatteluaineisto

Strategiaa käsittelevässä luvussa totesin, että mediatekstejä saatetaan pitää haastatteluja toissijaisempina tutkimusaineistona. Haastatteluaineistoihin sen sijaan on helpompi yhdistää ajatus autenttisemmasta, todellisuuteen pohjaavasta tiedosta. On selvää, että tutkimushaastatteluiden avulla pääsemme ainakin paremmin määrittelemään sitä, mistä haastateltavien kanssa haluamme keskustella. Ehkä taitavasti haastatteleamalla ja oikeita kysymyksiä esittämällä saamme haastateltavat puhumaan avoimesti ja pääsemme näin lähemmäksi (heidän) parisuhteensa todellisuutta. Jos herätämme haastateltavassa luottamusta, pääsemme ehkä häntä lähemmäksi ja luomme näin hyvät edellytykset avoimuudelle. Haastattelijana voi haaveilla mahdollisimman syvällisen ja rehellisen tiedon äärelle pääsemisestä silloinkin, kun näkee ”kaiken kertomisen” olevan kirjaimellisesti fantasiaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kaikkea tutkija ei osaa eikä pidä kysyä. Se tarkoittaa myös sitä, että paljastavin ja rehellisinkään haastateltava ei voi kaikkea kertoa. Tämän fantasian tärkeyttä parisuhdeasioissa ei voi kuitenkaan vähätellä, ei edes tutkimusmielessä.

Haastattelut olivat hyvin vapaamuotoisia ja avoimia. Vapaamuotoisuus ei suinkaan tarkoita sitä, että haastattelut olisivat olleet näin jollain tavalla puhtaampia tai haastattelijan vaikutuksesta vapaampia. Päinvastoin, vapaamuotoisuus on todennäköisemmin vahvistanut haastattelijan roolia entisestään. En ole missään vaiheessa kuitenkaan pitänyt tavoitteena haastattelijan vaikutuksesta tai johdattelusta täysin puhdistettua, ”autenttista” puhetta, vaan nähnyt oman osuuteni keskustelun muokkaajana olennaisena aineiston syntymiselle. En ole

siis pyrkinyt minimoimaan omaa rooliani haastatteluissa, vaan aktiivisesti pyrkinyt virittämään keskustelua (vrt. Suoninen, 1997, 23).

Vaikka tutkimushaastatteluiden valmisteluun tuleekin aina paneutua huolella, tämänkaltaisessa haastattelussa erinomaisen tarkkaan harkitut ja oivaltavat kysymykset eivät ole ratkaisevassa asemassa. Kyky kirvoittaa keskustelua parisuhteesta on tärkeämpää kuin taito kysyä oikeita kysymyksiä. Haastatteluissani on ollut paljon kyse myös siitä, että haastattelijana annan ärsykeitä tai vihjeitä (esim. enemmän tai vähemmän selkeän negaation tai myötällyn kautta joskus) joistakin diskursseista saadakseni haastateltavan puhumaan ja herättääkseni hänen mielenkiintonsa (vrt. Swidler 2001, 221). Olen saavuttanut omakohtaisen parisuhdetodistuksen tunkeutumalla henkilökohtaisen alueelle ja pyytämällä haastateltavaa avautumaan henkilökohtaisesta elämästään ja parisuhdetta koskevista käsityksistään. Laadullisessa tutkimuksessa, varsinkin feministisesti virittyneessä tutkimuksessa, on perinteisesti korostettu juuri tällaista avointa haastattelua ihanteellisena aineistonhankintamenetelmänä. Oinas (2004, 209) toteaa haastattelemisesta tulleen joksikin aikaa suorastaan yhteiskuntatieteellisen naistutkimuksen symbolin. Se seikka, että haastatteluja on pidetty avoimen ja kuuntelemista korostavan luonteen vuoksi itsestään selvemmin monia muita aineistonhankintatapoja eettisempänä ja tasa-arvoisempana tapana kerätä tietoa, on viime vuosien aikana kuitenkin saanut osakseen paljon kritiikkiä (mm. Fraser 1989; Alldred & Gillies 2002; Birch & Miller 2002; Oinas 2004). Myös aiemmin ihannoitua ja eettisenä pidettyä syvälle pääsemisen ja vastavuoroisuuden ihannoitua on kyseenalaistettu (Duncombe & Jessop 2002; Oinas 2004). Oikeutetusti voi kysyä, että pitääkö haastattelussa aina tähdätä luottamukselliseen vuorovaikutukseen ja rehelliseen avautumiseen ja onko se reilua, että tutkija käyttäytyy kuin kiinnostunut ystävä (Duncombe & Jessop 2002, 109–110). Haastatteluihin liittyvässä kritiikissä ei ole kyse vain tutkittavan asemaan liittyvistä eettisesti jännitteisistä kysymyksistä, vaan myös siitä, minkälaista tietoa oletamme tällaisen avoimuuteen pyrkivän haastattelun avulla saavamme.

Haastateltavan puheen todesta ottaminen ja ylipäättään aineistoon vakavasti suhtautuminen edellyttää mielestäni jonkinlaista hellittämistä (yksittäisen) parisuhteen todellisuuden äärelle pääsemisen vaatimuksesta, sen jättämistä suosiolla fantasian ja mielikuvituksen piiriin. Tämä ei tarkoita joidenkin asioiden käsittelemättä jättämistä tai hankalien ja henkilökohtaisimpien asioiden sivuuttamista. Se ei myöskään tarkoita haastateltavien omia tulkintoja korostavaa emansipatorista analyysistrategiaa tai sen korostamista, että mitään yleistä ei voisi erilaisista yksilöllisistä parisuhdetodellisuuksista sanoa. Jokaisen parisuhdetarinan osalta voi ajatella, että paljon ”totta” jää pimentoon, ja ihan hyvä niin. Se tarkoittaa yksinkertaisesti sen tunnustamista, että hyppäys tietämisen ja ymmärryksen alueelta tietämättömyyden ja ymmärtämättömyyden alueelle tai päinvastoin ei ole niin kovin dramaattinen kuin parisuhdeasioiden kohdalla on ehkä totuttu ajattelemaan.

Haastatteluaineisto koostuu neljän naisen ja kahden miehen haastatteluista, jotka tein loppuvuoden 2001 ja alkuvuoden 2002 aikana. Haastattelut kestivät keskimäärin kahdesta

kolmeen tuntiin. Haastattelin kaikkia kahdesti, joten haastatteluja on yhteensä kaksitoista¹⁸. Haastateltavat asuivat eri puolilla pääkaupunkiseutua ja olivat haastatteluhetkellä 24 – 37-vuotiaita. Kaikki haastateltavat olivat lapsettomia. Neljä eli haastatteluhetkellä yksin, yksi eli avoliitossa ja yksi oli naimisissa. Kaikilla oli taustalla eripituisia avoliittoja ja seurustelusuhteita, joten kaikilla oli kokemuksia myös eroista ja seurustelusuhteiden päättymisistä. Yhdellä oli takanaan avioero ja toisella avioeroprosessi vireillä haastattelun teon aikana. Haastateltavat poikkesivat toisistaan sosiaalisen taustan ja haastattelun aikaisen yleisen elämäntilanteen suhteen¹⁹. Ilmoituskanavana haastateltavien hakemiseksi käytin internetin parisuhdeaiheisia keskustelupalstoja, jotka sijaitsivat isoilla mediasivustoilla. Toinen oli selkeästi naisille suunnattu sivusto, toisen voi sanoa edustavan etupäässä nuorille aikuisille kohdennettua mediaa²⁰.

Haastatteluaineisto on pieni ja haastateltavien joukko selkeästi valikoitunut; aineistoon ei kuulu yhtään esimerkiksi lapsiperheen arkea elävän tai pitkään aviossa olleen haastattelua. Aineiston valikoituminen määrätynlaiseksi ei ollut tarkoin harkitun aineistorajauksen tulosta mutta jossain määrin toki ennakoitavissa käytetyn rekrytointitavan takia. Päämääränä ei ollut mahdollisimman heterogeenisen ja laajan joukon kerääminen, vaan yksinkertaisesti tavoittaa parisuhteesta puhumaan halukkaita ihmisiä. En ollut rajannut haastateltavien valintakriteereitä kovin tarkasti tutkimusongelman luonteen vuoksi: kiinnostukseni ei kohdistunut etukäteen tarkasti määriteltäviin parisuhdeaiheisiin tai tietynlaisen parisuhdetaustan omaaviin henkilöihin. Ensisijaisena tavoitteena oli saada haastateltaviksi ihmisiä, jotka olisivat valmiita keskustelemaan parisuhteesta niin yleisellä kuin omakohtaisellakin tasolla. Haastateltavilla ei tarvinnut olla erityisiä (tai erityisen paljon) kokemuksia, erityisiä tarinoita tai erityisen harkittuja näkemyksiä, vaan ennen kaikkea halukkuutta parisuhteeseen liittyvien kysymysten pohtimiseen. Juuri tällainen valmius oli haastateltaviani yhdistävä seikka. Tällainen edellytys onkin yhtäältä aineiston mahdollisuus, toisaalta sen rajoite.

Myös amerikkalaisen keskiluokan rakkauspuhetta tutkinut Ann Swidler korostaa sitä, kuinka hänen haastattelututkimuksensa on vääjäämättä tietyllä tavalla ”vinoutunut” siitä syystä, että se nojaa niin vahvasti puheeseen ja juuri sellaisten ihmisten puheeseen, jotka ovat kykeneviä ja halukkaita puhumaan omista kokemuksistaan (Swidler 2001, 219). Tällaiset ihmiset tulevat todennäköisemmin keskiluokkaisesta kuin työväenluokkaisesta kulttuurista²¹,

¹⁸Haastateltavia rekrytoidessa en ollut halunnut korostaa ikään, elämänvaiheisiin ja kokemuksiin liittyviä valintakriteereitä. Myöhemmin jouduin jossain määrin tarkistamaan lähtökohtiani ja päädyin pudottamaan alun perin yhdeksän haastateltavan joukosta pois kolmen nuoren (21–22 vuotta) henkilön haastattelut.

¹⁹Haastateltavista yksi oli päätoiminen yliopisto-opiskelija, muut olivat työssäkäyviä. Jälkimmäisistä kolmella oli akateeminen loppututkinto, yksi oli valmistunut ammattikorkeakoulusta ja yhdellä oli keskenjääneitä opistotason opintoja.

²⁰Ilmoitukset olivat vuoden 2001 loka- ja marraskuussa Helsingin Sanomien NYT-viikkoliitteen (www.nyt.fi/keskustelut) ja Soneraplazan naisille suunnatun Ellit-sivustojen keskustelupalstoilla (www.forum.soneraplaza.fi/messages).

²¹Swidler (2001) viittaa aineistonsa keskiluokkaisuuden ”ongelmasta” puhuessaan lähinnä 1960- ja 1970-luvuilla tehtyihin tutkimuksiin, joissa esitetään miten tunneilmiosuudessa ja keskustelutavoissa ilmenee eroja

koska juuri keskiluokkaisessa elämänmuodossa ja itseymmärryksen rakentumisessa korostuu kiinnostus ihmissuhteita ja tunteita koskevien asioiden käsittelyyn. Hieman kärjistäen voidaan jopa ajatella, että tietyissä mielessä koko parisuhdeaiheisen haastattelun idea – ja samalla koko parisuhteen mieli – on vahvasti keskiluokkainen. Nojaavathan tällaiset haastattelut väistämättä sellaiseen kulttuuriin, jossa keskustelu tunteista ja ihmissuhteista ei ole vain mahdollista, vaan sitä myös pidetään normaalina ja tavallisena (mt., 219). Parisuhdepuheen keskiluokkaisuutta ei kuitenkaan pidä korostaa liikaa sen enempää suomalaisessa kuin muussakaan kontekstissa. Valmiutta pohtia parisuhteeseen liittyviä moninaisia kysymyksiä voi nimittäin pitää sellaisena jälkimodernin yhteiskunnan edellyttämänä yleisenä elämänpoliittisena taitona (ks. Giddens 1991, 1992), jota ei voi lukea kuuluvaksi minkään tietyn ryhmän hallitsemaan kulttuuriseen pääomaan. Lisäksi parisuhdepuhunta on vakiintunut siinä määrin yleiseksi kulttuuriseksi genreksi, että vaikka se ei olisikaan jokaisen omaksuttavissa tai ihannoitavissa, voi sen sanoa olevan melkein kenen tahansa tunnistettavissa ja ymmärrettävissä.

Parisuhteeseen liittyvien asioiden käsittelyn tavallistumisesta huolimatta haastateltavaksi ei päädy kuka tahansa. Vaikka haastateltavien etsinnässä käyttäisi kuinka kekseliäitä, tarkasti harkittuja tai hienotunteisia rekrytointitapoja tahansa, löytyy kuitenkin paljon ihmisiä, jotka eivät halua, ehdi tai kykene osallistumaan tällaisiin tutkimuksiin tai jotka ylipäättään kokevat ihmissuhteet vieraaksi tai epäkiinnostavaksi keskustelunaiheeksi. Monesti tutkijoita kiinnostavat erityisen paljon juuri sellaiset tarinat, jotka uhkaavat jäädä kertomatta, koska niiden kertojia on hankala tavoittaa tai saada avautumaan. Ei kuitenkaan ole olemassa mitään keinoja saada omista asioistaan puhumaan haluttomia avautumaan haastattelijalle – eikä tarvitsekaan olla. Avoimuus parisuhdetta koskevien asioiden käsittelyyn ei myöskään välttämättä tarkoita sitä, että ihmiset olisivat valmiita paljastamaan kaiken tai kertomaan mistä tahansa asioista. Paljastelun ja peittelyn välisen jännitteen (Jallinoja 1997) voi katsoa koskevan vielä enemmän juuri ihmissuhteitaan ja tunteitaan avoimesti käsittelemään pyrkivää keskiluokkaa, jonka edustajille oman elämän ja sen esittämisen säätely on tärkeää oman aseman ylläpitämiseksi²².

työväenluokkaisen ja keskiluokkaisen kulttuurin välillä. On myös huomioitava, että Swidler on tehnyt haastattelunsa jo 1980-luvun alussa.

²² Ehkä keskiluokan pitää puhua niin paljon (parhain päin) ja yrittää ymmärtää niin kovasti erilaisia elämässä eteen tulevia käännteitä (monet ihmissuhteita koskevat tapahtumat ja teot kuten ero), koska niiden paljaaksi jättäminen tarkoittaisi sen tunnustamista, että elämä ei ole omassa hallinnassa ja mitä tahansa voi tapahtua kenelle tahansa. Tällaisen tunnustaminen voisi pahimmillaan tarkoittaa putoamista keskiluokkaisesta, itse tehdystä elämästä sellaisen ihmisten joukkoon, joille keskiluokkaisesta näkökulmasta katsottuna tapahtuu ikäviä asioita juuri siksi, että he eivät ole osanneet ottaa elämää haltuunsa, vaan ovat tyytyneet olosuhteiden armoille. Juuri keskiluokka tarvitsee tekojensa ja ratkaisujensa tueksi puheita ja selittelyjä ja juuri keskiluokan pitää eniten ymmärtää itseään ja tulla eniten ymmärretyksi. Monet keskiluokkaan kuuluvat haluavat ottaa myös eniten etäisyyttä heidän makuunsa mauttomiin lööppien ja viihdelehdien karuihin parisuhdetarinoihin, koska he pitävät sellaisia liian paljaina ja vääristelevinä suhteessa siihen omakohtaiseen ja monimutkaiseen todellisuuteen, joka heidän elämästään löytyy. Ihmissuhdeasioiden käsittelyssä avoimuuden tärkeyttä korostava keskiluokka pitää tiukasti kiinni julkisen ja yksityisen rajasta, koska siitä lipsuminen voisi tarkoittaa lipsumista keskiluokkaisesta asemasta.

Vaikka jossain mielessä onkin varmasti niin, että ”parisuhdekokemusta” enemmän omaavia haastattelemalla voisi saavuttaa ”realistisempia” ja ”todellisempia” tarinoita parisuhteesta, tällainen ajatus ei ole ollut näiden haastatteluiden ensisijaisena lähtökohtana. Omakohtaisten parisuhdetarinoiden kertomisen näkökulmasta oli kuitenkin olennaista, että haastateltavan käsitykset parisuhteesta olivat joutuneet jonkinlaiseen ”tosielämätestiin” (vrt. Swidler 2001, 3). ”Tosielämän” ei tarvitse kuitenkaan tarkoittaa vain esimerkiksi pitkään kestänyttä suhdetta, kriisejä, lasta tai (avio)eroa. Tutkijana en halunnut etukäteen määrittää niitä kokemuksia tai tilanteita, jotka voisivat tuoda kerrontaan jännitettä, vaikka toki tiesin minkä tyyppiset tilanteet voivat tällaisiksi muodostua. Sitä paitsi, kyse ei ollut aina vain tietyistä kokemuksista tai tapahtumista. Haastattelupuhetta muokkaavat jännitteet tulivat esiin vähitellen, usein toisen haastattelun aikana, jolloin ne kasvoivat yksittäistä elämäntilannetta tai kokemusta laajemmiksi kysymyksiksi omasta elämästä ja sidoksista toisiin ihmisiin. Haastateltavieni kertomuksissa erilaiset elämässä eteen tulleet pettymykset (esim. ero, kumppanin välinpitämättömyyden koettu käytös) ja oman käytöksen ja periaatteiden väliset ristiriidat (esim. päätyminen pettämään omaa kumppania) olivat selvästi sellaisia seikkoja, jotka asettivat yksilön käsitykset jonkinlaiseen ”testiin” ja tuottivat näin tarinaan jännitettä.

Tietysti voi ajatella, että haastateltavieni nuorehko ikä, heidän aiempien suhteidensa kesto ja haastattelunaikaisten suhteiden nuoruus sekä kenties lapsettomuuskin mahdollistavat parisuhdetarinoita, joissa korostuu elämäkokemusta ja siihen perustuvaa ymmärrystä enemmän parisuhteen – niin toisten kuin omien suhteiden – kuvittelu. Kuvittelulla en viittaa vain haaveiluun, odotuksiin tai parisuhteeseen yleisesti liitettyjen myönteisten puolien korostamiseen, vaan niihin eletyn elämän rinnalla ja sisällä kulkeviin kulttuurisiin elementteihin, jotka rakentuvat esimerkiksi myyteistä, fantasioista, rituaaleista, mielikuvista ja vakiintuneista käsityksistä (vrt. Gillis 1997, xv). Tutkimukseni näkökulmasta en pidä tällaista enemmän kuvittelun tai mielipiteiden kuin omakohtaisen kokemuksen varaan pohjaavaa puhetta parisuhteesta sinänsä yhtään epäkiinnostavampana tai merkityksettömämpänä. Päinvastoin, tällaisessa puheessa löytyy monesti tiivistyneemmässä muodossa jälkiä niistä kulttuurisista elementeistä, joista parisuhdepuhe tyypillisimmillään rakentuu. Vuosien aikainen tutustuminen erilaisilla areenoilla esitettyihin omakohtaisiin parisuhdetodistuksiin oli luonut vahvan vaikutelman siitä, että esimerkiksi puhe ”hyvästä parisuhteesta” tuntui olevan yllättävän samanlaista elämänvaiheesta ja iästä riippumatta. On kuitenkin selvää, että aivan samoin kuin tällaiset kulttuurisesti vakiintuneet puhettavat määrittävät yksilöiden kertomuksia, myös yksilön kokemukset ja konkreettiset elämäntilanteet määrittävät sitä, miten parisuhteesta ylipäätään voidaan puhua.

Tässä haastatteluaineistossa kerrotuiksi ovat siis päätyneet tietyllä tavalla valikoituneiden haastateltavien parisuhdepuheet, joiden syntymiseen tutkija on merkittäväällä tavalla osallistunut (vrt. Riessman 1990, xi; 117–118). Vaikka tutkimusongelman kannalta ei ole

ollut olennaista pyrkiä haastatteluaineiston edustavuuteen, on valikoituneisuudella epäilemättä ollut vaikutusta analyysin muotoutumiseen. Jos haastateltavien joukossa olisi ollut perheellisiä, olisi analyysin juoni tai ainakin jotkin teemat saattaneet painottua hieman toisin. Aineiston analyysissa parisuhde itseisarvoisena, kahden välisenä suhteena on saattanut korostua siihen olennaisesti liittyvien muiden suhteiden, sidosten ja elämänalueiden kustannuksella. Toisaalta juuri parisuhteen korostunut asema perheen määrittymisessä ja yhteiskunnassa yleisemminkin (Jallinoja 1997; 2000) oli yksi tutkimuksen tärkeimmistä lähtökohdista.

Vaikka haastattelut muodostavat vain yhden tutkimuksen aineistokokonaisuuden, suuntaavat ne analyysia merkittäväällä tavalla. On muistettava, että tämän tutkimuksen analyysi kohdistuu parisuhdeymmärrykseen. En tutki ”suomalaista parisuhdetta” eikä analyysini perusteella voi tehdä johtopäätöksiä siitä, kuinka yleisiä kuvaamani parisuhdeymmärryksen piirteet ovat eleyissä parisuhteissa (vrt. Swidler 2001, 217). Tämän vuoksi haastatteluaineiston pienuus ja selkeä valikoituneisuus ovat perusteltuja. Haastateltavien erilaisista elämäkokemuksista ja elämänvaiheista huolimatta puhe parisuhteesta alkoi saturoitua melko pian. Tarkoitan tällä sitä, että ymmärrys parisuhteesta rakentui haastateltavilla samantyyppisistä elementeistä. Tällainen saturoituminen vihjasi siihen, että parisuhteen kulttuuriset elementit ovat melko vahvoja ja tunnistettuja: ihmiset puhuvat parisuhteesta melko samanlaisilla tavoilla (vrt. Swidler 2001, 136). Aloitan parisuhteen kulttuuristen elementtien tarkastelun kommunikaatiosta, joka muodostuu parisuhteen ihanteeksi.

Kommunikaatio parisuhteen ihanteena

Avioero ihmisestä, joka aina puhuu asiat selviksi puhumalla ja selvittää ja analysoi ja samal taval ku sä [JM haastattelija] nyt tässä kysyelet. Niin jopa sillä [JM pettämisestä puhumisen] hetkellä X [JM haastateltavan aviomies] oli noin rakentava. Elikä se keskusteli ja mistä johtuu mikäki. Kuulosti ihan sulta. (eroamassa oleva nainen, 24)

Tämä on lainaus eroamassa olevan, 24-vuotiaan naisen haastattelusta, jossa hän useaan otteeseen ihmettelee ja ruoskii itseään siitä, kuinka voi olla valmis luopumaan luotettavana pitämästään aviomiehestään toisen miehen takia. Haastateltava korostaa kuinka paljon hän arvostaa miestään, hänen ”henkisyttään” ja hänen tapaansa ”analysoida” ja selvittää parisuhdeasioita. Vertaamalla tulevan ex-miehensä kommunikointitaitoja haastattelijan tapaan kysellä parisuhteesta haastateltava tulee samalla osoittaneeksi, kuinka paljon tutkimushaastattelukin muistuttaa tyypillistä parisuhdetta ”analysoivaa” keskustelua. Toisin kun muut haastateltavat, hän ei viittaa suhteen päättymisen liittyneen mitenkään kommunikaatio-ongelmiin, mutta muiden haastateltavien lailla hänkin korostaa avoimen keskustelun ja keskinäisen ymmärryksen merkitystä parisuhteessa. Samaan aikaan, kun

nainen korostaa arvostavansa luottamuksellista, avoimeen kommunikointiin pohjaavaa parisuhdetta, hän puhuu hyvin ihannoivaan sävyyn uudesta, vastustamattomasta miesystävästään (vanhasta seurustelukumppanistaan, jonka kanssa päätyi pettämään miestänsä). Sen sijaan, että tyytyisin vain osoittamaan tällaisen puheen ristiriitaisuutta – jota tämä haastateltava tuo muita haastateltavia selkeämmin myös itse esiin puhumalla omista teoistaan moraalisisina kysymyksinä – haluan tarkastella, millä tavoin ”keskustelusta” ja ”asioiden selvittämisestä” rakentuu haastattelupuheessa hyvän parisuhteen perusta.

Kommunikaatio yleisenä kulttuurisena ideaalina ei suinkaan rajaudu vain yksityisten suhteiden piiriin, varsinkin työelämässä ja liike-elämässä on pitkään korostettu kommunikaation merkitystä (ks. esim. Illouz 2007, 18–24; Illouz 2008, 58–103). Kirkkaimmin kommunikoinnin eetos ja tämän eetoksen terapeutin idea näkyvät kuitenkin läheisiä suhteita koskevassa ajattelussa, erityisesti parisuhdetta koskevassa ymmärryksessä. Hokemassa kommunikaation tärkeydestä parisuhde saakin yhden klisheytyneimmistä kuvauksistaan. Kommunikaation merkitys nousee esiin populaarikulttuurisissa parisuhdeesityksissä, monissa tutkimuksissa ja asiantuntijoiden parisuhdeneuvoissa. Saippuaopperat, opaskirjat, naistenlehdet ja populaari psykologia ovat muokanneet käsitystä rakkaussuhteesta kommunikaationa, jonka avulla yksilö voi suhteessa saavuttaa paremman itsetuntemuksen, keskinäisen ymmärryksen ja lopulta emotionaalisen täyttymyksen (Illouz 1997, 234–235). Kaikki tietävät, kuinka tärkeitä parisuhteessa on kyetä puhumaan ja ilmaisemaan tunteitaan avoimesti. Kaikki tietävät, että kommunikaatio on parisuhteen kivijalka – ja koetinkivi. Suomalaisien parisuhdekäsityksiä selvittäneen perhebarometrinkin mukaan ihmiset pitävät parisuhteessa erittäin tärkeänä puolisoitten väliseen hyvään kommunikaatioon liittyviä tekijöitä (Paajanen 2003, 27). Parisuhteen nähdään merkitsevän ennen kaikkea tietynlaista ”tunnekuumpanuutta” eli mahdollisuutta jakaa ilot ja surut puolisoitten kesken (mt., 31–32). Beckin ja Beck-Gernsheimin mukaan itsen toteuttamiselle ja rehelliselle kommunikaatiolle perustuvasta rakkauskäsityksestä on muodostunut individualisoituneen yhteiskunnan uusi uskonto: haemme tällaisesta rakkaudesta epätoivoisesti merkitystä elämäämme (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 91–92, 168–171).

Ihmisten omakohtaisia parisuhdetodistuksia ja asiantuntijoiden parisuhdeneuvoja kuunnellessa käy selväksi, että kommunikaation ajatellaan johtavan kestäviin suhteisiin. Kommunikaation avulla ehkäistään ja ratkaistaan konflikteja, sen avulla opitaan paremmin tuntemaan itseä ja toista, se sitoo kumppanit emotionaalisesti toisiinsa ja muodostaa pohjan todelliselle läheisyydelle (Illouz 1997, 236). Kyynikko voisi kuitenkin todeta, että eroti-lastojen valossa oppi kommunikaation autuudesta ei ole tuottanut kovin hyvää tulosta tai mennyt kovin hyvin perille. Toinen kyynikko toteaisi, että oppi on mennyt liiankin hyvin perille: kommunikoinnista on tullut itsetarkoitus, jonka rinnalla ero voi merkitä vain keinoa parempaan kommunikointiin. Voimme toki ajatella, että kommunikaation korostaminen on muodostunut vain tavaksi puhua parisuhteesta. Ehkä tietyt puhuvat parisuhteesta muodostuvat jatkuvan toiston kautta pelkiksi hokemiksi vailla suurempaa näkemystä siitä,

miksi joku asia on parisuhteelle niin tärkeää. Kommunikointia ja tunteiden merkitystä korostavaa rakkauskäsitystä onkin kritisoitu siitä, että siihen ei sisälly minkäänlaista (yksilön tunteita ja tarpeita) laajempaa näkemystä siitä, miksi kommunikointi on niin tärkeää ja millä tavoin se takaa hyvän suhteen (Bellah ym. 1985; ks. myös Lasch 1979, 13; Evans 2003, 105, 123). Vuosien takaista, kumppanin etsimiseen tähdännyttä, tv-visailu Napakymppiä katsoessa alkoi usein nauraa, kun kilpailijat vastasivat aina samalla tavalla kysymykseen siitä, mitkä olisivat tulevan kumppanin tärkeimmät ominaisuudet: lähes kaikki luettelivat rehellisyyden, huumorintajun ja luotettavuuden. Katsojana ei varmasti ollut syytä epäillä vastausten vilpittömyyttä tai mainittujen ominaisuuksien tärkeyttä, mutta toisto uhkasi tehdä niistä jollain lailla tyhjiä kliseitä. Miten tällaisiin rehellisyyttä, luotettavuutta ja kommunikaatiota korostaviin parisuhdekliseiseihin sitten pitäisi suhtautua? Ehdotan niiden ottamista todesta, suhtautumista vakavasti hokemaan kommunikaation tärkeydestä. Ajattelen, että parisuhteeseen liittyvien kliseytyneiden puhetapojen sosiologisen tutkimisen ei tarvitse aina tarkoittaa pelkästään niiden kriittistä purkamista. Tutkija voisi jopa leikitellä sellaisella kerettiläisellä ajatuksella, että jokin asia on sitä miltä näyttää. Parisuhteen tapauksessa näyttää nimittäin siltä, että mitään kommunikaatiota oleellisempaa ei ole.

Kommunikaatiolla tarkoitan yksinkertaisesti kumppaneiden välistä vuorovaikutusta parisuhteessa. Se ei tarkoita vain keskusteluita ja puhumista, vaan laajemmin kaikkea sanatonta viestintää, emotionaalista yhteyttä ja keskinäistä ymmärtämystä, joka kumppaneiden välillä vallitsee. Kommunikaation voi määritellä vahvasti kielelliseen ilmaisuun ja tunteiden käsittelyyn pohjaavaksi kulttuuriseksi työkaluksi, itsehallinnan teknologiaksi, jolla tähdätään tasavertaisiksi oletettujen yksilöiden välisten emotionaalisten suhteiden hallintaan (Illouz 2007, 19). Kommunikaatio tarjoaa sekä tekniikan suhteen ylläpitämiseen että ihanteellisen määritelmän emotionaalisesta itseystä (mt., 22).

Seuraavaksi lähden tarkastelemaan sitä, millä tavalla haastateltavat korostavat keskinäisen ymmärryksen ja itseksi tulemisen tärkeyttä parisuhteessa. Haastateltavien kommunikaatiota koskevassa puheessa on suurelta osin kyse ihanteen kuvailusta tai fantasiasta, jossa keskenään tasavertaiset mutta erilliset yksilöt avautuvat vastavuoroisesti toisilleen ja kokevat välillään syvää läheisyyden tunnetta. Usein haastateltavat puhuvatkin kumppaneiden välisestä yhteydestä melko abstraktille tasolle jäävään sävyyn. Toisinaan haastateltavien puheessa kommunikoinnista ja läheisyydestä rakentuu jonkinlainen täydellisen yhteyden kuvaus. Ihanteellisimmillaan parisuhde näyttäytyy loputtomana ymmärryksenä, eräänlaisena fantasiana täydellisestä, kitkattomasta yhteenkuulumisesta ja omaksi itseksi tulemisesta.

Mä luulen, et tää on nimenomaan se, joka niiku tätä suhdetta kantaa, et meillä on niin voimakas sellane niiku ymmärtämys, keskinäinen ymmärtämys ja samankaltanen tapa ajatella. (nainen avoliitossa, 27)

Parisuhteen kuvittelu ei kuitenkaan tarkoita vain haaveilua täydellisestä yhteydestä, vaan kommunikaation ihanteen kiinnittämistä osaksi omakohtaista kokemusta siitä, millainen oma suhde on ja millaista keskinäisen yhteyden pitäisi olla. Oma parisuhdetta ja menneisyyttä arvioidaan täydellisen kommunikaation ihannetta vasten samaan aikaan kun ymmärretään täydellisen yhteyden mahdottomuus. Ristiriidat ihanteiden ja omien kokemusten välillä muotoutuvatkin parisuhteesta puhumisen perusjännitteiksi. Haastateltavien tapa tuoda esiin kommunikaation tärkeyttä ei suinkaan perustu vain yksinkertaisiin hokemiin keskustelemisen tai tunteiden näyttämisen tarpeellisuudesta. Päinvastoin, kyky muotoilla omia parisuhtenäkemysnäkökulmia nousee usein kriittisestä suhtautumisesta vallitseviin kulttuurisiin käsityksiin; ilman tällaista skeptisyyttä omia näkemystään ei voisi edes nähdä ja ilmaista (Swidler 2001, 19). Vaikka yksilö on omaksunut kommunikaation tärkeyttä korostavan parisuhdeihanteen omakseen, ei se estä ottamasta etäisyyttä siihen (mt., 14–15). Haastatteluteksteistä kommunikaation voi tunnistaa kulttuuriseksi ihanteeksi osittain juuri siksi, että siitä – sen tärkeydestä, puutteesta, kaipuusta, epäonnistumisesta – puhutaan niin paljon. Kommunikaation ihanne tulee näkyviin, koska se on juuri sitä, ihanne (mt., 19). 29-vuotias mieshaastateltava pohtii perusteellisesti ja pitkään haastattelijan kysymystä siitä, millaisena hän näkee nykyajan hallitsevat parisuhdeihanteet ja miten nämä kenties eroavat hänen omista käsityksistään. Jossain vaiheessa hän määrittelee – ehkä itsekkin ihanteen tietynlaisen klisheisyyden tiedostaen – yleiseksi ihanteeksi sen, että parisuhteessa on tärkeää saada olla autenttinen oma itsensä.

Ainahan se nyt menee siihen, että niinkun hyvä parisuhde on semmonen missä molemmat on omasta tahdostansa ja kokee olevansa jotenkin autenttisia. Toista ei rajoiteta (...) semmonen, että niinku yhdessä toteutamme yksilökohtaisia unelmiamme tässä niinku saman katon alla (mies, naimisissa, 29)

Aihetta aikansa monesta näkökulmasta tarkasteltuaan mies toteaa, kuinka alkuperäisen kysymyksen sijasta oikeastaan voi vastata vain siihen, miksi hänellä ”on hyvä olo juuri tässä suhteessa”. Selitykseksi tulee sama vastaus kuin edellä, tällä kertaa kuitenkin suorana henkilökohtaisena todistuksena: hän on tyytyväinen suhteeseensa, koska hänellä on ”autenttinen olo”:

Siis miksi minä olen hirveen tyytyväinen juuri nyt. Siis ihan yhdellä lauseella. Mulla on ensimmäistä kertaa missään suhteessa niin sanotusti autenttinen olo. Sehän on tunne, että on niinkun täysin oma itsensä ja jotenkin harmoniassa. Ehkä mul on aina aikasemmin ollu semmonen tunne et mul on jonkinlainen niinkun rooli päällä. Et mä joudun aina jonkinlaisen roolin kautta luovimaan. (mies naimisissa, 29)

Mies toteaa itse, että ”autenttisuus määrittänyt aika paljon puheen kautta”. Nykyisessä suhteessa ”ajatuksiaan ei tarvitse sensuroida”. Aiemmissa suhteissaan mies kertoo usein joutuneensa miettimään, mitä ja miten voi kumppanilleen puhua tullakseen ymmärretyksi.

Ihanteellisten yhteyden kuvauksien ohella korostetaan sitä, kuinka vaikeaa tai lähes mahdotonta kommunikaatio voi olla. Parisuhdeongelmien ajatellaan tiivistyvän juuri kommunikointiin liittyviin vaikeuksiin. Jos parisuhteessa on ongelmia, ajatellaan parannuksen suhteeseen löytyvän usein avoimemmasta ja toimivammasta kommunikaatiosta. Edellytyksenä on kuitenkin osapuolten välille syntyvä todellinen yhteys. Ilman yhteyttä kommunikointiyhteydet epäonnistuvat ja suhteen on lähes mahdoton kestää. Puuttuvasta kommunikaatiosta tuleekin ymmärrettävä selitys erolle (Riessman 1990, 24). Eron päätyneestä liitostaan kertova 27-vuotias nainen kuvaa, millaista kommunikointi parisuhteessa voi olla silloin, kun osapuolet puhuvat ihan ”eri asioita”.

Et se pitää olla niiku molemminpuolinen se yritys että ja se pitää olla niiku samankaltasta. Ei paljon auta, jos mies hankkii uuden auton, että vaimo pääsee töihin. No ei se nyt paljon auta, jos ((naurahtaan)) niiku se sen perusihmissuhteen kannalta. Jos toinen yrittää saada jotain keskusteluyhteyttä aikaiseksi. Mutta kun sekin suhde oli sellanen, että toinen yrittää keskustella ja toinen hankkii uuden auton sanoo, et oonhan minäkin tehny tän suhteen jotain. Helppo nyt niiku kulkee ja hoitaa kaikkia asioita ja sää pääset töihin. (nainen avoliitossa, 27)

Kommunikaation sujumisen edellytyksenä on tunteiden avoin näyttäminen ja niistä puhuminen. Kaikki lähtee omien tunteiden käsittelystä ja keskusteluista oman itsen kanssa. Omien tunteiden selvittely auttaa näkemään suhteen, niin entisen kuin nykyisen, ymmärtävässä valossa:

Tää [JM nykyinen] suhde on jotenkin ollut hirveen erilainen kun se edellinen ja jotenkin alusta asti tätä suhdetta on jotenkin värittäny sellainen niinku hirveen voimakas henkinen yhteenkuuluvaisuuden tunne. (nainen avoliitossa, 27)

Parisuhdeasioiden käsitteleminen on tärkeää myös muiden kuin kumppanin kanssa. Niin mies- kuin naishaastateltavatkin kertovat, että he puhuvat usein parisuhdeasioista ystäviensä kanssa. 29-vuotias mies kiistää jyrkästi yleisen käsityksen siitä, että miehet eivät keskenään ”juoruaisi” tai puhuisi ihmissuhdeasioista. Toisaalta 26-vuotiaan, haastattelun aikoihin avoliitosta eronneen naishaastateltavan mukaan naiset pohtivat ”ylianalysointiin” asti itseksensä ja ystäviensä kanssa omia suhteitaan ja mahdollisia erojakin etukäteen, kun taas miehet tuntuvat vaikenevan niin suhteen kuin eron aikana. Tämän haastateltavan mukaan naiset yrittävät suhteessakin saada kumppaneitaan puhumaan, mutta miehet ymmärtävät tämän, kun on jo liian myöhäistä.²³ Yhden naishaastateltavan mukaan suhteen alkuvaiheessa

²³ Naisten tyytymättömyys emotionaalisen vastavuoroisuuden puuttumiseen suhteessa ei ole vain hokemaksi muodostunut kuvaus heteroseksuaalisesta parisuhteesta, vaan myös tutkimuksissa esiin tuotu seikka. Naiset kokevat usein joutuvansa ottamaan miehiä enemmän vastuuta suhteen ”tunnetyöstä” ja kokevat kommunikaation ongelmallisemmaksi kuin miehet (Cancian & Gordon 1988, 310-311; Illouz 1991, 246; Duncombe & Marsden 1993; Hochschild 1975; Paajanen 2003, 35). Tässä tutkimuksessa parisuhdetta ei kuitenkaan tarkastella siitä näkökulmasta, millä tavoin emotionaalinen vuorovaikutus parisuhteessa on sukupuolittunutta tai millä tavoin sukupuolten väliset hierarkkiset suhteet määrittävät vuorovaikutusta ja sitä, millä tavoin tästä vuorovaikutuksesta on mahdollista puhua.

ylenpalttinen pohtiminen voi kuitenkin olla turmiollista, koska ”nuori suhde ei kestä kelaamista, koska alussa asioiden täytyy tapahtua omalla painollaan” eli ”asioiden pitää mennä niin koska susta tuntuu siltä”. Joskus keskusteluilla voi myös siis ”tappaa suhteen”. Seuraava parisuhteen ”analysointia” käsittelevä keskustelun pätkä 26-vuotiaan naisen kanssa osoittaa alussa esitetyn haastattelulainauksen tavoin, kuinka myös itse haastattelu on tutkimuksen kohteena olevaa parisuhteen ”vatvomista” parhaimmillaan.

HH: Must tuntuu et miehet on niiku nopeempia ja jotenki äkkipikasempii nois [JM parisuhdetta koskevissa] päätöksissään ja ei niiku tajua niitä seurauksia. Naiset taas on hitaampia ja pelkää etukäteen hirveesti seurauksia.

JM: Liitäksä siihen, että kun naiset muutenkin niitä suhteeseen liittyviä juttuja kelaat niin paljon ja niiku sanoit että sä et saanu sitä Miestä [JM ex-kumppania] sillei keskustelemaan niiku sä oisit halunnut?

HH: Kyl mä oon sitä mieltä et naiset puhuu enemmän ja ne oikeesti punnitsee. Ne ei tee niin äkkipikasia ratkaisuja. Sitten kun ystävien kanssa puhutaan kaikista asioista. Naisilla on niinku realistinen käsitys periaatteessa siitä, että miten se suhde niiku. Miehet ei ehkä ajattele sitä niin paljon. Tottakai siin vaihees, jos puhut jostain asiast tosi paljon, siinä niiku valmistaudut tai sä tiedät ne eri vaihtoehdot sillee (...) Se menee siihen yli- ylianalysointiinki välillä, että kaikella ((naurahtaa)) on jotain piilomerkitä. (...) Mut kyllä siitä puhumisen kautta on myös realistisempi käsitys ehkä siitä suhteesta. Naiset on harkitsevaisempii ja sitte sitä kautta ehkä myös siitä suhteest selviäminen tai siitä erosta helpompaa.

JM: Mitä sä aattelet eiks ne miehet niiku (.) jos sä aattelet sit omaa esimerkiks. Sanoit et se Mies ei niiku halunnut jutskata ja muuta. Mitä se niiku oli häneltä? Ikävien asioiden pois siirtämistä vai mitä se oli?

HH: Se oli sitä ikävien asioiden pois siirtämistä. Ja sit se oli mun mielestä myös niiku vallankäyttöä, vallankäytön väline myös tietyl taval, ehkä alitajuisesti (...) (nainen, 26)

Edellä olevassa keskustelussa nainen määrittänyt ”realistisemmän käsityksen” parisuhdeasioista omaavaksi kommunikoinnin taitajaksi ja ”ylianalysointiinkin” taipuvaiseksi tulkitsijaksi. Tutkimuksissa onkin toisinaan korostettu, että keskustelun, analysoinnin ja puheen keskeisyys edustaisi juuri naisille tyypillistä tai heidän määrittelemäänsä kommunikaation ja emotionaalisen läheisyyden ihannetta (ks. Riessman 1990, 21–70). Vaikka terapeutin kulttuurin ”psykologinen ihminen” (Rieff 1966) on näyttänyt usein ”psykologisen naisen” esiinmarssina (Becker 2005, 2–8) ja omia tunteitaan ilmaiseva nainen on saanut edustaa terapeutin itseymmärryksen ihannetta (ks. Hélen 1997), ei kommunikoivan parisuhdeyksilön ihanne määrity mielestäni ensisijaisesti sukupuolen varassa. Terapeutin eetoksen ihanne kommunikoivasta yksilöstä on androgyyni (Illouz 2008, 229) ja kommunikoinnin vaatimus koskee molempia sukupuolia.

Jatkuva tunteista puhuminen ei tarkoita sitä, että yksilö olisi tunteiden vietävissä tai perustelisi ratkaisujaan vain tunteisiin vedoten. Päinvastoin, jokainen haastateltava tavalla tai toisella pohtii sitä, kuinka tunteet tai ”tunteiden palo” eivät riitä ”kestävään suhteeseen”. Emotionaalisuuden korostumisella en siis tarkoita kyltymätöntä sukellusta tunteiden mereen tai suuria odotuksia ihanien tunteiden muuttumattomuudesta. Olennaista on yksilön kyky

käsitellä ja yrittää ymmärtää erilaisia parisuhteeseen liittyviä tunteita. Kommunikaation avulla tähdätäänkin sekä omien että toisen tunteiden parempaan ymmärtämiseen. Vain rehellisyydellä omia tunteita kohtaan ajatellaan todellisen sitoumuksen ihmissuhteessa olevan mahdollista (Bellah ym. 1985, 98). Ei siis ehkä tunteissa, mutta pyrkimyksessä ymmärtää tunteita piilee parisuhteen järki. Kysymykseen siitä, miten tunteista voi parisuhteessa puhua, mieshaastateltava innostuu vastaamaan, kuinka jaksaisi ”vatvoa ihmissuhdeasioita” parisuhteessa loputtomasti.

Mun täytyy sanoa kyllä, että ihmissuhdeasioissa mulla on sellainen tunne, että jaksasin vatvoo niitä kuinka kauan ja ihan mistä vaan. Ihan pienimmistäkin asioista. Mä jaksan kyllä vatvoo ja tykkäänki siitä. Tykkään kyllä puhua ja haluaisinkin puhua ja sit on ollu joskus joku tyttöstävä, joka on ollu samantyyppinen ja sit on ollu joku, joka on ollu niin tunnevammanen, että turha puhuukaan mistään. (mies, 37)

Haastaeltavien puheessa parisuhde ymmärretään ensisijaisesti kahden erillisen yksilön vapaana yhteenliittymisenä. Yhteenliittymisen takaa kommunikaatio, joka tarkoittaa tunteiden jakamista autenttisten yksilöiden kesken (Bellah ym. 1985, 91, 100). Tällaista suhtautumista rakkauteen amerikkalaistutkijat Bellah ja kumppanit kutsuvat terapeutiseksi asenteeksi (mt., 94, 98). Terapeutin asenne alkaa aina itsestä. Yksilön on löydettävä ja hyväksyttävä todellinen itsensä, koska vain tämä voi mahdollistaa aidon suhteen toiseen ihmiseen. Ulkoiset velvollisuudet, kuten tavat ja perinteet, muodostuvat tästä näkökulmasta vain esteiksi itsen hyväksymiselle ja kyvyille luoda suhteita muihin. Tällaisen ajattelun sloganina voi pitää paljon hoettua sanontaa siitä, että voidakseen rakastaa muita on ensin osattava rakastaa itseään. (mt., 98.) Vaikka toisilta saatu rakkaus ja hyväksyntä (esimerkiksi ymmärtävän terapeutin, joka tavallaan asettuu rakastavan vanhemman rooliin) ovatkin tärkeitä, pitää ihmisen kyetä riippumattomuuteen toisista ihmisistä tullakseen autonomiseksi yksilöksi. Voidakseen antautua todelliseen rakkaussuhteeseen ja todelliseen kommunikaatioon toisen kanssa, on ensin lakattava tarvitsemasta toisen rakkautta. Suhteessa oleminen sen vuoksi, että tarvitsee toista ihmistä ja tämän rakkautta tunteakseen itsensä kokonaiseksi, on merkki ongelmallisesta itsesuhteesta ja kyvyttömyydestä oikeaan suhteeseen. (mt., 99.)

Myös Giddensin kuvaus nykyajan rakkaussuhteesta puhtaana suhteena korostaa tunteiden merkitystä. Henkilökohtainen sitoutuminen suhteeseen tarkoittaa ennen kaikkea intiimiyden rakentamista kommunikoinnin keinoin. On jatkuvasti tarkkailtava omia ja toisen tunteita ja ilmaistava omat tunteet toiselle rehellisesti. Näin puhdas suhde rakentuu periaatteessa jatkuvan neuvottelun alaiseksi seurannan ja muokkauksen kohteeksi. (Giddens 1991, 89–97.) Haastatteluaineistossani rakentuva parisuhteen ideaali muistuttaa hyvin paljon kuvausta sekä Bellahin esittämästä (ja kritisoimasta) terapeutin rakkaussuhteen ihanteesta että Giddensin esittämästä (ja ihannoimasta) puhtaasta suhteesta. Molempien perustana on tunteiden jakaminen autenttisten yksilöiden kesken (Bellah ym. 1984, 100).

Sekä Bellah että Giddens korostavat kuvailemiensa rakkaussuhteen ihanteiden pohjautuvan terapeuttisen ajattelun vahvistumiseen yhteiskunnassa (Bellah ym. 1984, 94). Koska itsekin pidän terapeuttisen eetoksen vaikutusta erittäin olennaisena, nimitän kuvailemaani suhdetta *terapeuttiseksi parisuhteeksi*. Vaikka parisuhteen erityisluonnetta (erotuksena esimerkiksi avioliitosta) korostaakseni käytän tällaista ilmaisua, katson parisuhteen käsitteen jo itsessään sisältävän tämän terapeuttisen elementin. Käsitteenä parisuhde on määritelmällisesti terapeuttinen, muunlaista parisuhdetta ei ole.

Rakkauden käsittäminen ensisijaisesti autenttisten yksilöiden väliseksi emotionaaliseksi yhteydeksi on johtanut kommunikaation näkemiseen rakkaussuhteen ainoana moraalina. Tämä moraalit ei saa mitään varsinaisia sisältöjä eikä se tule liitetyksi laajempiin sosiaalsiin ja kulttuurisiin yhteyksiin siitä, minkä vuoksi tämä kommunikointi ja yhteys muihin ovat niin tärkeitä. (Bellah ym. 1985, 109–110.) Rakkaussuhteen moraalit tulee määritellyksi yksilöllisten arvostusten näkökulmasta eikä vastakkain joutuvien arvostusten ja etujen maailmassa kenenkään yksilöllistä näkemystä voi väittää ensisijaisemmaksi. Jäljelle jää vain rehellisyys ja kommunikointi, jonka kautta omat arvostukset tehdään toiselle tiettäväksi. Näin konfliktien ratkaisusta tulee tekninen kysymys, ei moraalinen ongelma. (mt. 6–7.) Kommunikaation ihannoitit suhteessa ei perustu ajatukselle sidosten luomisen välttämättömyydestä tai yhteisön itseisarvoisuudesta. Kommunikoinnin ihanne ei myöskään pohjaudu ajatukselle yhteyden pakottavuudesta, kohtalonomaisuudesta. Tässä mielessä parisuhde eroaakin radikaalisti avioliitosta ja romanttisen rakkauden ihanteesta. Sen enempiä avioliiton ideassa kuin romanttisen rakkauden ihanteessakaan ei korostu erillisten yksilöiden välinen kommunikaatio samalla tavoin kuin terapeuttisen parisuhteen ihanteessa. Avioliitto sosiaalsena instituutiona ei pohjaudu kahden yksilön välisen läheisen suhteen korostumiselle, vaan sitä määrittävät perinteisiin, velvollisuuksiin ja tapoihin liittyvät laajemmat sidokset. Siinä missä parisuhteen ideassa korostuu yksilöllisyys, yksityisyys ja sisäänpäinkääntyneisyys, on avioliitto insituutiona julkinen, yhteisöön sitova ja muiden tunnustettavaksi tarkoitettu. Parisuhteen perusta on emotionaalisisessa läheisyydessä ja kommunikaatioissa. (Burgess & Locke 1949; Nieminen 1951; 1993; Bellah ym. 1985, 85–89; Giddens 1999, 59). Sosiaalsena insituutiona avioliitto suojelee itse itseään, mutta parisuhde elää yksilöiden välisen läheisyyden varassa. Avioliitto ei kuole kommunikaation puuttumiseen, mutta parisuhdetta ei ole olemassa ilman sitä. Romanttisessa rakkaudessa puolestaan korostuu ennen kaikkea yhteensulautumisen ihanne ja tunteen pakottavuus (de Rougemont 1940), ei kahden autonomisen yksilön vapaa yhteenliittyminen kommunikaation kautta. Romanttinen rakkaus elää pikemminkin tunteiden sokeudesta kuin pyrkimyksestä niiden täydelliseen ymmärtämiseen.

Illouz'n mukaan kommunikaatiosta on tullut ylivoimainen kulttuurinen malli ymmärtää läheisiä suhteita. Tässä mallissa kietoutuu strateginen (oman) edun tavoittelu ja emotionaalinen joustavuus erottamattomaksi muodoksi niin itseydelle kuin sosiaalsuudelle. Kommunikaatiota korostavan parisuhdeymmärryksen kulttuurisesti voimakkain piirre on

ajatus ihmisten välisten sidosten ylläpitämisestä tunteita ja tarpeita ilmaisemalla ja näistä neuvottelemalla. Mahdollisia konflikteja ei ratkaista yhteisten arvojen tai normien tuella, vaan tukeutumalla ennen kaikkea kielellisiin ilmaisuteknikoihin. Tällainen tekniikka korostaa tunteita kokemisympäristöstään irrotettuna: tunteista tulee vuorovaikutuksessa vaihdettavia objekteja (ks. myös Craib 1994). Tällaisen vaihdon kielen pitää samaan aikaan olla neutraalia (pitää tulla ymmärretyksi) ja yksilöllistä (omat tunteet ovat subjektiivisia). (Illouz 2008, 134, 239.) Emotionaalisuus ei terapeutisessa parisuhdeyymmärryksessä kiinnity näin niinkään ihmisten välisiin sidoksiin ja niihin sisältyviin jännitteisiin, vaan tunteet määrittyvät yksilön sisäpuolella sijaitseviksi asioiksi, joita on tunnistettava ja ilmaistava.

Ihanteellisimmillaan kommunikaatio tähtää paradoksaalisesti sekä ainutlaatuisen yksilöllisyyden että täydellisen yhteenliittymisen toteutumiseen. Täydellisesti toimivassa kommunikaatiossa yksilö tulee omaksi aidoksi itsekseen ja tässä prosessissa syntyy suhteen osapuolet toisiinsa kiinnittävä sidos. Ehkä juuri tässä mahdottoman lupauksessa piilee se valtava vetovoima, joka kommunikaation tärkeydelle nojaavalla terapeutisella parisuhteella nyky-yhteiskunnassa on. Kommunikaatio muodostuukin enemmän ihanteeksi kuin kuvaukseksi parisuhteen todellisuudesta (Bellah ym. 1985, 133). Kuitenkin juuri tällaisena ihanteena se kulttuurisesti ”toimii”. Juuri tässä ihanteessa nousee esiin omnipotentin parisuhdeyksilön hahmo. Kommunikaation ihanne tekee ihmisten välisistä sidoksista, konflikteista ja ristiriitaisista tunteista asioita, joista voidaan ajatella aina neuvoteltavan, keskusteltavan ja sovittavan. Median erotarinoita lukiessa voi huomata, kuinka tämä kommunikaation ihanne ulottuu myös parisuhteen päättymisen jälkeiseen aikaan, jolloin esimerkiksi eroon liittyvät jännitteiset asiat tulevat tasavertaisen sopimisen ja ”toimivan” keskustelu-yhteyden alaisiksi. Erot sujuvat paremmin ja lapsen etu erotilanteissa voidaan taata, jos vanhemmat riitelemisen ja toistensa mustamaalauksen sijasta suostuvat neuvottelemaan avoimessa ja rakentavassa hengessä. Väitän tällaisesta toimivasta yhteydestä tulleen romanttista rakkautta voimakkaamman kulttuurisen ihanteen. Kommunikaation eetos on institutionalisoitunut vahvasti erilaisille elämänalueille ja parisuhdeyymmärryksessä se näkyy kirkkaimmin. Parisuhteen tapauksessa sen vaikutukset saattavat myös olla mittavimmat, koska parisuhdekysymyksellä on nyky-yhteiskunnassa niin merkittävä asema. Seuraavissa alaluvuissa käsitelen yksityiskohtaisemmin sitä, millaisissa elementeissä kommunikaation ihanne ilmenee. Miten tunteet taipuvat itseymmärryksen alle ja kommunikoitaviksi toiselle?

Parisuhteen rationalisointi

Terapeutisessa parisuhdeyymmärryksessä järki ja tunne eivät suinkaan asetu vastakkain, vaan tukevat toisiansa. Näin terapeutisessa suhteessa yhdistyy romanttisen rakkauden ytimessä oleva rakastumisen tunne parisuhteen arkea korostavan realistisen ajattelun kanssa. Parisuhde asettuu järkeilevän pohdinnan alle, johon kuuluu myös varautuminen tulevaisuuteen ja

tietoisuus suhdetta uhkaavista riskeistä. Romanttisen rakkausihanteen edellyttämää tunnetta ei kyseenalaisteta mutta samalla ymmärretään, että ilman järkeä suhde ei voi onnistua. Suhteessa tällaisen järjen mahdollistaa kommunikaatio ja parisuhteen eteen tehtävä työ.

Nimitän pyrkimystä ymmärtää ja hallita parisuhteeseen liittyviä erilaisia tunteita parisuhteen rationalisoinniksi. Rationalisoiva yksilö on itselleen läpinäkyvä, tietää omat tunteensa, ajatuksensa ja motiivinsa. Tällaisella yksilöllä on kyky ymmärtää ja selittää sellaiset omakohtaiset parisuhdeasiat, jotka saattavat muille näyttää oudoilta tai jopa paheksuttavilta. Tämä edellyttää taitoa nähdä esimerkiksi suhteen tai erojen taustoilta erilaisia syitä ja selityksiä (vrt. Riessman 1990, 111). Seuraavassa haastattelija kysyy melko pian eron jälkeen uuden kumppanin tavanneelta naiselta, kuinka paljon aikaa erosta oli kulunut uuden suhteen alkamiseen:

Ei ollut varmaan kuin reilut kaksi kuukautta. Mut siinäkin oli taustalla se, että siinä vaiheessa, kun mä muutin pois sieltä mun entisen miehen luota, niin mä olin todella sen, mä olin henkisesti tehny sen päätöksen lähdöstä. (nainen avoliitossa, 27)

Haastattelijan esittämä kysymys eron ja uuden suhteen alkamisen välillä kuluneesta ajasta saattaa vaikuttaa jollain tavalla naisen valintoja kyseenalaistavalta, jolloin nainen tähdentää, kuinka päätös lähtemisestä ei perustunut mihinkään päänäpistoon tai äkilliseen tunteen ailahteluun. Päätös oli ”henkinen” eli sitä oli harkittu ja kypsytelty jo pidempään. Ympäristölle yllätyksenä tullutta eroa käsittelevää keskustelua siivittää edelleen haastateltavan korostus siitä, kuinka hän itse tietää ja ymmärtää kuinka asiat todellisuudessa menivät. Tämä itsensä tunteminen liittyy olennaisesti edellä kuvattuun autenttisen yksilön ihanteeseen. Tässä ihanteessa muut ihmiset ja heidän käsityksensä näyttäytyvät pikemminkin esteinä kuin mahdollisuuksina oman autenttisen itsen tuntemiselle (Bellah ym. 1985).

JM: Se aiheutti puhetta varmaan eniten [JM uuteen suhteeseen ryhtyminen pian eron jälkeen]

HH: Joo, mut se ei ollut mulle itelle tavallaan ongelma, koska mä nyt tiesin omat tunteeni ja tajusin, että mitä mä teen ja miksi mä toimin niinku toimin. Mutta monille ihmisille se oli niikun jotka ehkä olleet tajunneet sitä niiku sen edellisen suhteen vaikeuksia. Niille se, että yhtäkkiä toi seurusteleekin jonkun uuden miehen kanssa, niin ne varmaan ajattelee, että mä oon kauheen kevytkenkänen tai jotain muuta. (nainen avoliitossa, 27)

Erityisesti omista, tulevaisuuden kuvitelluista suhteista ja suhteista yleisellä tasolla puhuttaessa ihmiset ovat rationaalisia. He siis tunnistavat asioita (esim. suhdetta uhkaavat riskit), tekevät oikeita ratkaisuja (esim. jättävät ikävästi suhtautuvan kumppanin), laativat sopimuksia (tasavertaisten osapuolten välillä), ratkaisevat ongelmia ja osaavat valita oikean vaihtoehdon. Toisinaan myös menneisyydestä kerrottaessa nousee esiin hahmo, joka on osannut toimia järkevästi. 37-vuotias mieshaastateltava esimerkiksi viittaa menneisiin suhteisiinsa ja toteaa, että hän on ”kyl sit oikeestaan osannu lopettaa ne” ja ottanut itseensä

”niskasta kiin kun se ei johda sellaseen mitä itse haluaa”. On korostettava, että rationalisoinnilla ei tässä tarkoiteta sellaista tunteet huomiotta jättävää järjen korostamista, jossa vain esimerkiksi kylmästi laskelmoitaisiin parisuhteen etuja ja haittoja. Päinvastoin tunteet ja niiden tarkkailu ovat erittäin tärkeässä roolissa parisuhteessa, kuten edellä kommunikointia käsiteltäessä osoitettiin. Parisuhteeseen liittyvien tunteiden rationalisointia lähemmin tarkastellakseni käsittelen seuraavassa laajemmin kahden haastateltavan puhetta. 34-vuotias nainen puhuu siitä, miltä tuntuu tulla jätetyksi ja elää suhteessa varattuun mieheen. 29-vuotias naimisissa oleva mies puhuu sukupuolitetuista parisuhdeodotuksista ja niiden aiheuttamista tunteista.

Kyllä mä myönnän totta kai. Onhan tämä miehelle ideaaliratkaisu [JM ylläpitää suhdetta haastateltavaan, vaikka on varattu]. Herranjumala nainen, jota sä pidät haluttavana, soittelee silloin tällöin ovikelloa ja sun ei tarvi tehdä mitään ja se on siinä. Mut et mä en siitä huolimatta koe, että tää on niiku millään tavalla kenenkään hyväksikäyttöä. Tää on kuitenkin niinku molempien tahto tai semmonen. Et ei mulla oo mitenkää semmonen olo et kukaan käyttäisi mua hyväkseen. Se ei ollu missään määrin mikään semmonen sikamies. Et kyl mä nyt erotan siat ja kunnolliset miehet. Niiku periaatteessahan vois aatella, että ku kuuntelis tämmösen kuvion, että voi vitsi mikä sika. (nainen, 34)

Näin puhuu 34-vuotias nainen suhteestaan varattuun mieheen, jonka kanssa on jatkanut suhdetta senkin jälkeen, kun mies puolen vuoden suhteen jälkeen ilmoitti palaavansa entisen kumppaninsa kanssa yhteen. Nykyistä suhdettaan tähän varattuun mieheen nainen kuvailee itse valituksi ja tasavertaiseksi, sellaiseksi, jossa molemmat tietävät missä mennään (ks Bellah ym. 1985; Swidler 2001, 136). Haastattelija ei ole esittänyt minkäänlaista kysymystä siitä, tunteeo tai tunsiko nainen tulevansa kohdelluksi jotenkin epäreilusti miehen taholta, mutta nainen vastaa kuitenkin ikään kuin tämmöinen epäily olisi ilman heitetty. Tämä edustaa sellaista tyypillistä todistelutilannetta, jossa haastateltava vastaa syytökseen tai kritiikkiin, jota ei varsinaisesti ole edes esitetty (ks. Silverman 1987). Nainen jatkaa keskustelua kertomalla, kuinka joskus tulee ”heikkoja hetkiä”, jolloin hän miettii miksi toinen ”ei voi välittää”. Hän uskoo kuitenkin, että suhde ei voi enää häntä satuttaa, koska hänen ”itkukiintiönsä” tämän miehen osalta on jo täysi. Pian tämän jälkeen haastattelija rohkaistuu kysymään ison kysymyksen rakkaudesta, johon haastateltava vastaa seuraavasti:

JM: sanoisitsä että sä rakastat sitä [JM miestä]

HH: Mä oon ihan miettiny tätä. Se rakkaus on niin. Mä oon sitä mieltä, että jokaisella ihmisellä on elämässään ehkä se yksi iso rakkaus ja se oli se juttu [JM viittaa entiseen avomieheensä] (...) Se on ihminen, jota mä oikeesti voin sanoa rakastavani tietystä miehestä elämäni loppuun saakka. Mutta tota rakkauttahan on niin monenlaista. Mä olin ajatellu Miehestä [JM po. mies], että se on ihminen, jonka kanssa mä olisin valmis viettämään loppuelämäni. Että siinä on ne ominaisuudet joista mä pidän. Mä olisin voinut sietää arkea sen kanssa. Se on ensimmäinen mies jonka kanssa mä olisin ehkä suostunu tekeen lapsia. Mä en oo koskaan halunnu lapsia ja mä oon tavallaan ollu koko ajan niiku julistuksellinen ei lapsia –ihminen. Et mä niiku luotin tavallaan niihin sen ((alkaa nauraa)) tunteisiin, joit ei sit ollukkaan. Mut tavallaan se on mun mielest semmonen vastuuntuntoinen ihminen. Jos se olis tehnyt mun kans lapsen, niin mä uskoisin

siihen, et se ois pysynyt siinä. Huolimatta siitä, että se tässä tapauksessa ilmoitti, että se ei halua olla mun kanssa, koska se ei oo muhun yhtään rakastunu. Siitä huolimatta väittäisin, että se ei oo varsinaisesti niiku mikään tunteiden mukaan ratkaisuja tekevä ihminen. (nainen, 34)

Tämän jälkeen haastattelija alkaa kysellä tarkemmin, millaisia tunteita haastateltavalla oli miehen eroilmoituksen jälkeen. Nainen kertoo kyllä olleensa surullinen ja kärsineensä jätetyksi tulemisesta, mutta esittää miestä kohtaan kokemansa tunteet muutoin hyvin ristiriidattoman ja hallitun oloisiksi. Haastattelijan kysymykset naisen mahdollisista vihan ja loukkaantuneisuuden tunteista saavat hänet perustelemaan, miksi toisen ihmisen rehellisyydestä ei voi tulla vihaiseksi. Siitä, että toinen ilmoittaa tunteensa rehellisesti, ei ole mitään syytä loukkaantua (ks. Swidler 2001, 77–78, 85). Perustelut voivat saada voimaansa myös siitä, että haastateltava voi tulkita kysymysten sisältävän syytöksiä miestä kohtaan – tai häneen kohdistuvaa surkuttelua jätetyksi tulemisesta tai toisena naisena olemisesta. Molemmipuolinen ja rehellinen kommunikaatio tunteista tekee niistä vaihdon välineitä, enemmän asioita, joihin viitataan ja joista puhutaan (Craib 1994, 104–105). Samalla joistakin tunteista voi tulla turhia, järjettömiä tai noloja.

JM: Oliko sille vihanen?

HH: En mä ollu yhtään vihanen siis niinku.

JM: Loukattu?

HH: Mä olin kauhean surullinen. Mutta niiku mä oon kauheen järvevä ihminen et niinku. ((naurahtaa)) Uskomatonta mutta mä niiku ajattelin sillä lailla, että enhän mä voi olla kellekään ihmiselle siitä vihanen, ettei se rakasta mua. Ei mul oo mitää syytä olla sille vihanen. Ei se oo tehny mulle mitään pahaa. Se on päinvastoin, sehän on toiminu tosi rehdisti. Se ei oo antanu sen asian jatkua, vaan se on lopettanu sen siinä vaiheessa ku se on niiku tavallaan tullu niiku päästään sujuiksi tän kanssa. Sehän toimi äärettömän rehdisti, vaikken mä nyt sitä osaa sinänsä arvostaa sillä hetkellä ku sattuu aika paljon. Mut en mä ollu missään vaiheessa sille yhtään vihanen. Senhän takii tää on tavallaan jatkunuki varmaan tää niiku kaikki tää. Et jos siihen ois liittyny jotain paskajatkä minkä menit tekemää tyyppistä uhmaa tai semmost aggressioo, nii enhän mä varmaan toimis niinku mä toimin. Mut ku ei mul oo puolikasta pahaa sanaa sanottavana siitä. Se on vähän vaikee repiä niinku semmost vihaa tyhjästä. Ei se oo must riittävä vihan syyksi. En mä voi ajatella sillä lailla. Ei mun itsetuntoni ole siitä niiku. Onhan se niiku loukattu, joo, mutta ei se herätä semmosta raivoa. Ei oo loukattu tavallaan asiattomasti. Ei se oo mikään semmonen pahanteko. En mä voi ketään syyttää siitä, että se ei rakasta mua. Mun järkeni vaan sanoo sen ((naurahtaa)) (nainen, 34)

Nainen kertoo yrittäneensä sulkea ”enemmän osa tunteita pois”, ettei satuttaisi itseään jatkaessaan suhdetta miehen kanssa. Haastattelijan kysymykseen siitä, miten tämä onnistuu, nainen järkeilee, kuinka mies tuskin voisi toista kertaa satuttaa yhtä pahasti.

HH: Mä oon koittanu sulkea kuitenkin enemmän osan tunteistani pois. Ettei mua niiku enää sattuisi niin kovasti.

JM: Pystyyks sen tekemään

HH: No tavallaan sillai, että ku sut on kerran säretty, niin ei susta tuu enää sillai kokonaista siinä suhteessa.

JM: Et niin pahasti ei kertakaikkiaan enää voi.

HH: Ei, koska sä oot nyt tavallaan niiku erikeeperillä vaan liimattu kokoon. ((naurahtaa))

Jossain vaiheessa nainen kuitenkin tunnustaa joskus ”alitajuntaisesti toivovansa”, että ”se tajuais joku päivä, et mä oon kuitenkin se juttu”. Hän ei kuitenkaan ”aktiivisesti elättele toivoo” miehen suhteen. Hän kertoo myös välillä joutuvansa ”dumppaamaan tiettyjä puolia itsestään”, koska ei ole oikeutta tulevaisuuteen varatun miehen kanssa. Naisen kanssa ei ”suunnitella” mitään, koska hän on ”rakastajatar”, kuten hän humoristisesti itseään kutsuu. Näin puhe soljahtaa välillä alueelle, jossa kaikki ei ole niin hallinnassa ja itse valittua kuin omat tunteet tiedostavalla ja itselleen rehellisellä omnipotentillä parisuhdeyksilöllä ihanteellisimmillaan voisi olla.

HH: On se vähän sillai niiku Miehen kanssa kun on niin joutuu vähän sillai niiku dumppaamaan tiettyjä puolia itsestään. Kun ei oo oikeus niiku siihen tulevaisuuteen. Onhan se aika iso osa sitä parisuhdetta, kun sä et voi tavallaan oikeasti koskaan puhua mistään tulevaisuuteen liittyvästä. Pitää elää koko ajan tässä. Onhan se semmonen niiku, et kyl mä siitä luopuisin, jos se olis mahdollista ((naurahtaa)). Eihän se näytä olevan mahdollista. (nainen, 34)

Haastateltava puhuu suhteestaan, jätetyksi tulemisen kokemuksestaan ja odotuksistaan tavalla, josta voimme tunnistaa itseään ja omia tunteitaan ymmärtämään pyrkivän omnipotentin parisuhdeyksilön. Omnipotentilla en tarkoita tunteensa täydellisesti hallitsevaa superyksilöä, joka kylmästi järkeilee ihmissuhteisiin liittyviä vastoinkäymisiä ja odotuksia. Omnipotenssilla viittaa yksilöön kykyyn kuvailla ja selittää tunteitaan, tehdä niitä hallittaviksi, käsiteltäviksi ja puhuttaviksi. Samanaikaisesti haastattelusta syntyy kuitenkin myös vaikutelma, että tietyt tilanteet oikeuttavat vain tietynlaisiin tunteisiin. Koska häntä ei ole tietoisesti loukattu, hän ei voi tai saa olla esimerkiksi vihainen. Koska kukaan ei ole tehnyt tietoista ”pahantekoa”, hänen pettymyksen ja menetyksen tunteensa pitää pysyä (järjen) rajoissa. Se, että loukkaantuu jostain, se on omaa loukkaantumista, oma henkilökohtainen tunne, eikä oikeastaan liity muihin ihmisiin (Swidler 2001, 78). Se, että tulee torjutuksi, ei saa aiheuttaa raivoa.²⁴

Äärimmäisessä muodossaan individualisoituneen yhteiskunnan omnipotentti parisuhdeyksilö voi fantasioida itsensä ja ihmissuhteensa loukkaantumisen tuolle puolen. Se, että joku ei rakasta, ei todellakaan ole mikään rikos, vaikka tämän jonkun ei-rakastamisella olisikin seurauksia muiden ihmisten elämään (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 171). Terapeuttinen parisuhde kieltää rakkauden seurauksellisuuden, joka Zygmunt Baumanin (1993,106–107) mukaan rakkauteen moraalisuhteena aina väistämättä liittyy. Kyse ei ole siitä, että ihmisen pitäisi tietyissä tilanteissa tuntea tietyllä tavalla, vaan siitä, millä tavalla ihminen ylipäättään saa tuntea ja puhua tunteistaan. Tunteiden avoimeen näyttämiseen ja autenttisuuden nimeen vannova yhteiskunta ei edellytä tietynlaisten tunteiden

²⁴ Tätä, kuten muitakaan analyyseja, ei pidä lukea tulkintana haastateltavasta tai hänen suhteestaan (joista molemmista tiedämmekin hyvin vähän), vaan analyysinä tietynlaisesta tavasta puhua parisuhteeseen liittyvistä tunteista.

tukahduttamista, vaan niiden käsittelemistä ymmärrettäväksi, läpinäkyviksi ja vaarattomiksi. Haastateltavan tapa puhua kokemuksistaan ilmentää esimerkillisesti nykyajan yksilölle ominaista pyrkimystä tehdä ihmissuhteisiin liittyvistä usein ristiriitaisista ja vaikeista tunteista hallittavia ja ymmärrettäviä. Tunteet edellyttävät enemmän ymmärtämistä kuin tuntemista. Tässä muodostuu fantasia kaikkivoipaisesta itsestä, joka osaa käsitellä itseään ja ihmissuhteitaan (Craib 1994, 97–105).

Tunteiden käsittelemisen ajatellaan siis johtavan niiden parempaan hallintaan. Haastateltavien tarinoissa tulee kuitenkin esiin paljon jännitteitä, jotka paljastavat kuinka mahdotonta tai hankalaa monia tunteita on ennakoida ja saada hallintaan – silloinkin kun ne liittyvät asioihin, joita on käsitelty mielessään ja joita kokee ymmärtävänsä hyvin. Toisinaan haastateltavat olivat tällaisesta ristiriidasta itsekkin korostuneen tietoisia. 29-vuotiaan mieshaastateltavan kuvaus ”omasta miehisestä itsetunnosta” parisuhteessa tuo esiin, kuinka hänen perinteisiin sukupuolirooleihin kohdistamansa kriittinen arviointi ei onnistu eliminoimaan tai lieventämään niitä tunteita, joita vaimon taholta tulevat kommentit ja odotukset (perinteisistä) miehen taidoista voivat aiheuttaa. Haastateltava ilmaisee hyvin suoraan tunteiden hallitsemisen mahdottomuuden korostamalla kuinka ”emootioita ei voi valita, voi vaan yrittää jotenkin valita et miten sen emotion kanssa pelaat”.

HH: Kun mä en osaa näitä perinteisii tyyliin niinku ns. näitä niinkun remointitaitoja, tämmösiä klassisii miehisii juttuj. Kyllä se on niinku mulle ihan punanen vaate, et jos mulle niinku aletaan tavallaan. Että millanen mies sä oot, kun sä et osaa niinku edes porata. Ni kyllä musta, niiku mä oon huomannu et emotiopuolella must se vaimonhakkaja niiku tulee sieltä. Ja siis se on hirveen niinkun kummallista, koska tää kaikista niinkun stereotyyppisin miehen malli. Just tää tämmönen talonrakentaja, jolle mä niiku tavallaan tietenkin akateemisena ihmisenä (...) tiedän, et se on tosi stereotyyppinen juttu. Sitte kuitenkin mä huomaan, et siihen viittaavat semmoset halventavat kommentit, joita on tullut Vaimolta niinku turhautumisen hetkenä. Ni saanut eniten raivoihin. Et mä jotenkin koen sillä hetkellä, et mult tavallaan niinku viedään mun miehisyys. Mikä on ristiriitast, koska mä oon kuitenkin rationaalisella tasolla aivan niinkun sitä mieltä, et ei miehisyys oo sitä, et osaa niinku laittaa proput seinään. Et mä oon niiku lukenu kaikki teorit sosiaalisesta konstruktionismista. Mut tästä ratiosta ei seuraa se, ettenkö mä vois niinkun tulla suunnattoman aggressiiviseksi, jos mä koen, että multa iedään tän tyyppinen niinkun miehisyiden arvo tai mikä se nyt hyvänsä onkaan veke (...)

Jos mä en niinkun osaa ommella verhoja, ni en mä tunne avuttomuutta siitä. Mut jos mä en osaa tyyliin laittaa jalkalistoja, ni siitä mä tunnen avuttomuutta. Mä koen, et tää on semmonen juttu mikä mun pitäis jostain syystä niinkun osata (...) ja mä en pysty mitenkään niinku rationaalisesti vaan päättää olla kiinnostumatta tai siis olla, että ei mua niinku haittaa. Mä olenkin sen verta postmoderni runopoika että. ((alkaa nauraa)) (mies naimisissa, 29)

Myös pettämisestä puhuttaessa rationalisointi nousee erityisen hyvin esiin. Pettämistä käsitellään haastattelupuheessa tavalla, jota voi pitää johdonmukaisena seurauksena parisuhteen ymmärtämisestä kommunikaationa. Rakkaussuhteen näkeminen velvollisuuksille ja sosiaalisille sitoumuksille perustuvan sidoksen sijasta yksilöiden välisenä tunnesuhteena on johtanut siihen, että pettämisestä puhutaan enemmän siihen liittyvien emotionaalisten syiden ja seurausten kuin moraalisten arviointien pohjalta. Tulkinallani haluan korostaa

pettämisestä tulleen muiden rakkaussuhteeseen liittyvien jännitteiden lailla huomiota vaativan parisuhdeasian, joka edellyttää ymmärtämistä ja käsittelemistä. Pettämistä ei mielletä erityisenä toisiin ihmisiin kohdistuvana tekona, joka pitäisi tuomita, hyväksyä, antaa anteeksi tai katsoa läpi sormien. Se on parisuhteen toimivuudesta kertova emotionaalinen tapahtuma, jonka syitä ja seurauksia on pyrittävä ymmärtämään. Tämä ei tarkoita sitä, ettei pettämistä sinänsä pidettäisi epätoivottavana tai paheksuttavanakin asiana. Pettämiseen suhtautumisen painopiste on kuitenkin suunnattomassa halussa ymmärtää ja selittää sitä, miksi joku on päätenyt pettämään ja mitä siitä suhteelle ja eri osapuolille emotionaalisesti seuraa. Emotionaalisuudella tarkoitan tässä ennen kaikkea tunteiden käsittelyä ja niistä puhumista. Suhtautumisessa pettämiseen tulee hyvin esiin Stjepan Mestrovicin väite siitä, kuinka tiukkojen moraalisäädösten ja voimakkaiden tunteiden kuten mustasukkaisuuden ja aidon myötätunnon maailmasta on siirrytty kaikkia osapuolia ymmärtävään mukavan suvaitsevaisuuden ja standardisoituneiden tunteiden maailmaan (Mestrovic 1997, 52, 56). Suuttuminen on muuttunut löyhäksi närkästyneisyydeksi, kateus epämääräiseksi paremman kaipuuksi, viha erilaisiin järkeilyihin piilotetuksi hienovaraiseksi ilkeilyksi. (Mt., 62–63.) Kysymys pettämisestä tuo erinomaisesti esiin sen, kuinka nykyihminen on kerta kaikkiaan nähnyt liian paljon, tietää liian paljon ja ymmärtää liian paljon kyetäkseen spontaaneihin tunteen ilmauksiin tai vilpittämiin kannanottoihin jonkun asian puolesta tai vastaan. Mestrovicin pessimistisen näkemyksen mukaan nyky-yhteiskunnassa kaiken kyseenalaistaminen on saavuttanut niin mahtavan aseman, että aidoista tunteista on tullut lähes mahdottomia (mt., 66).

Pettämistä koskevan pohdinnan keskeisin ajatus on se, että jos joku on päätenyt pettämään, suhteessa täytyy olla jotain pielessä. Pettämisen taustalla oleva emotionaalinen logiikka liittyy uskottomuuden suhteen emotionaaliseen tilaan (Riessman 1990, 33). Pettäminen on eräänlainen suhteen toimivuuden mittari ja juuri siitä syystä kiinnostava parisuhdekysymys. ”Toimivasta suhteesta” kukaan ei lähde pettämään ja ketään ei pakoteta tai vietellä väkisin. Pettäminenkin on eräänlaista parisuhteen sisäistä viestintää. Pettämistä koskeva rationalisointi tulee hyvin esiin erään haastateltavan hyvää parisuhdetta koskevassa järkeilyssä: jos pystyn pettämään, niin silloin en ole sitoutunut. Ensin seuraa teko ja sitä ymmärrys siitä, että jotain on suhteessa vialla.

Mun mielest se on niiku se tunnejuttu. Sen pitää vaan tuntua semmoselta ihmiseltä, jonka kanssa sä haluat viettää aikas, jonka kans sä oot valmis tekeen (...) jonka takia sä oot valmis kieltäytymään muista jutuista. Mä lähen siit yksiavioisuudesta. Et jos mä kykenen oleen jonkun toisen kanssa, silloin mä en oo sitoutunu siihen juttuun. Et mulle se on kyllä niin päin. (nainen, 34)

Pettämiseen liittyvien syiden ja seurausten ymmärtäminen ei kuitenkaan poista sitä, ettei pettämisestä tunnettaisi huonoa omaatuntoa tai myötätuntoa petettyä kohtaan. Pettäminen edustaakin selkeimmin niitä harvoja parisuhteeseen liittyviä kysymyksiä, joiden kohdalla

moraalisesti latautunut sanasto vielä näkyy, vaikka rationalisoiva ote suhtautumista muutoin hallitseekin. Yhdellä haastateltavalla pettämisestä on seurannut ”hervittävät itsesyytökset” ja hän kokee olleensa ”paha” ja ”tehneensä väärin”. Kun moraalista pettämisen yhteydessä puhutaan, se kuitenkin määritellään jokaisen henkilökohtaiseksi asiaksi siten, että kenenkään vastuulle ei kuulu ”toisten moraalista” huolehtiminen. Jokainen katsoo vain omien tekemistensä perään ja ottaa vastuu omista teoistaan. Perinteinen näkemys ihmissuhteiden moraalista muihin ihmisiin ja heidän kohtelemiseensa liittyvänä asiana supistuu jokaisen vastuuksi omasta itsestään. Seuraavan haastateltavan puhe pettämisestä poikkeaa kuitenkin muiden haastateltavien terapeutista ymmärrystä korostavasta puheesta siten, että hän arvioi omaa käytöstään myös moraalisenä toimintana ja liittyy tämän yhteiskunnan yleisiin arvoihin. Haastateltavan tarinassa pettäminen nähdään oman toiminnan ja omien arvojen välisenä hervittävänä ristiriitana, jota ei oikeastaan edes yritetä sovittaa terapeutin ymmärryksen alle.

Se on inhottavaa, että itte tekee vastoin niitä arvoja mitkä on opetettu ja mitä ihan oikeesti vilpittömästi arvostaa (...) mä petin ensimmäistä kertaa elämässäni, ni sit mä tuhosin sen konkreettisesti. Kaikki arvot ja kaikki moraalit ja kaikki niiku meni sillee, et sen tuns oikeen fyysisesti ja henkisesti sillä tavalla, että okei mä tein näin. Mun ajatukset meni sillä tavalla, et okei mähän pystysin oleen vaikka jonkun toisenki miehen kanssa ja se kynnyks (.) se tiputti se kynnyks. Mun ois pitäny pysyy vahvana. Itse asias mun ei ois pitäny tavata koko ihmistä uudestaan ollenkaan. Joka tapauksessa niin yhteiskunta sallii liikaa ja sit on helppo itte mennä tommoseen mukaan ja (.) no mul oli varmaan tunteitaki siihen ihmiseen (...) mut silti mä pidin tosi pitkään kiinni, et mä en pettäny. Mut silti mä petin ja se tuntu tosi kamalalta ja kaikki koko arvomaailma romahti. Nyt ei oo enää yhtään tuntuu et on (...) jos miettii omii parhaita puoliaan seurustelussa ne on luotettavuus, uskollisuus ja ((hieman naurahtaa)) sitten tämmönen rehellisyys ja kiltteys. Ni yhtäkkiä ei ooka enää yhtään mitään siitä. (nainen, 24)

Terapeutin ymmärrys joutuu usein törmäyskurssille moraalisen jännitteen kanssa vaikka nyky-yhteiskunnassa korostuva tunteiden rationalisointi pyrkii hälventämään tällaista jännitettä. Moraalinen jännite nousee pintaan, eikä sen terapeutin käsittely välttämättä tuo helpotusta asiaan.

Yksilön omnipotenssin kannalta terapeutin eetos on olennaisinta se, että se sisältää erityisiä ajattelu- ja rationaalisuusmuotoja, joita sovelletaan tunteiden alueelle. Tietyissä mielessä terapeutin eetoksen sisältämät ajattelumuodot muodostavat ristiriitaisen mallin. Toisaalta ihmissuhteissa tapahtuvien epäonnistumisten syyt nähdään muodostuvaksi yksilön oman kontrollin tai tietoisuuden ulottumattomissa olevien tekijöiden pohjalta, mm. persoonallisuusongelmista ja lapsuuskokemuksista. Juuri oman menneisyyden tiedostamisen hankaluudesta johtuen erilaisten (psyko)asiantuntijoiden apu tulee välttämättömäksi. Toisaalta terapeutin eetos vahvistaa jokaisen henkilökohtaista vastuuta omasta emotionaalisesta kohtalostaan. Terapeutin eetos on tehnyt parisuhteesta tieteellisen tiedon kohteen ja mahdollistanut sen arvioinnin rationaalisten ajattelumallien kautta. (Illouz 1991, 240–242.)

Terapeutin eetos ei kannu mukanaan niinkään tietynlaisia normatiivisia sisältöjä, se tarjoaa ennen kaikkea tietynlaisen hermeneuttisen itserefleksiivisyyden muodon: ihmisiä

kehotetaan tutkimaan tunteidensa "tosimerkityksiä". Itseanalyysi vertautuu tieteellisen tutkimuksen harjoittamiseen. Itsetarkkailua vaatii erityisesti toistuvien, epäonnistumisiin johtavien toimintakaavojen murtaminen. (Mt., 242–244; Swidler 2001, 14–15.) Kriittisen asenteen ja itsetarkkailun korostaminen liittyvät parisuhteen näkemiseen hauraana ja riskialttiina yrityksenä. Pettäminen edustaa vain yhtä parisuhdetta uhkaavaa riskiä. Itse asiassa parisuhde on ladattu täyteen erilaisia sosiaalisia, taloudellisia ja ennen kaikkea emotionaalisia riskejä. Avoin kommunikointi ja ennakolta varautuminen luo parhaat edellytykset riskien tiedostamiseksi ja eteentulevien ongelmien ratkaisemiseksi. Riskeihin pitääkin varautua jo silloin, kun kommunikointi vielä toimii ja suhde on kunnossa – tai kun suhde on vasta haaveissa.

Varautuminen

Parisuhteen ei odoteta ainoastaan tarjoavan ihania tunteita ja täyttävän suurimpia toiveita (Duncombe & Marsden 1993, 221; Hochschild 1998, 8; Giddens 1991, 94–95), sen pelätään myös toteuttavan pahimmat pelot. Nyky-yhteiskuntaa hallitsevasta pelon kulttuurista kirjoittaneen Frank Furedin mukaan pelko ja varautuminen ovat alkaneet hallita myös ihmisten välisiä läheisiä suhteita. Ihmissuhteisiin on alettu suhtautua yhä enemmän riskien näkökulmasta ja ihmisillä on korostunut tietoisuus parisuhteiden vaaroista (Furedi 2002, xiv; Furedi 2004; Lasch 1979, 194; 1984, 64, 94; Beck & Beck-Gernsheim 1995; 97–98). Tällainen riskiajattelu tulee selkeästi esiin myös haastateltavien puheessa. Erityisen tärkeää suhteeseen ryhtyessään ja suhteessa ollessaan on varautua sillä tavoin, ettei missään tilanteessa tulisi jäämään ”tyhjän päälle”. Tämä tarkoittaa sitä, että ennen suhdetta ja suhteen aikana on huomioitava erilaisia riskejä ja varauduttava koko ajan myös pahimpaan kuten eroon ja yksin jäämiseen. Parisuhteessa varautuminen tarkoittaakin mitä suurimmassa määrin eroon varautumista, sillä pahimmillaan ero toteuttaa kaikki parisuhteeseen sisältyvät riskit. Vaikka ero näyttäytyy parisuhteen suurimpana riskinä, hirvittävin riski liittyy lopulta ehkä kuitenkin oman itsen menettämiseen (Bellah ym. 1985, 92). Kamalinta niin parisuhteessa eläessä kuin eron sattuessa on menettää oma elämä ja kyky toimia itsenäisesti (vrt. Riessman 1990). Tyhjän päälle jäämisen ehkäisemiseksi on syytä hankkia ”oma elämä”, jonka varassa voi kestää eronkin. Tärkeää ei ole vain omat ystävät ja omat kiinnostuksen kohteet, vaan tietynlainen riippumattomuus toisista ihmisistä (Bellah ym. 1985). Pahinta mitä voi tehdä, on elää elämäänsä ”toisen kautta” tai ”rakentaa elämä toisen varaan”. Parisuhteessa yksilön on siis suojeltava itseään parisuhteelta.

Omaa elämää ei saa rakentaa toisen varaan. Mun mielestä pitäisi jokaisen pyrkiä siihen, että on jonkinlainen niiku oma eläm, jotain ihmiskontakteja niiku näitten yhteisten tuttavien ulkopuolella. Jotain omia harrastuksia, omia mielenkiinnon kohteita, jotka vie niiku sitä omaa huomiota sillä lailla. Ei tarvi arkee elää erillään, mutta sillä lailla, että on jotain semmosta omaa

henkilökohtaista. Se nimenomaan, et jos jotain tapahtuu nii ei käy silleen, että tippuu täysin tyhjän päälle. Mä oon nähny, et mitä tapahtuu, jos ihminen jää yksin. Sillä ei oo yhtään mitään. Se on koko elämänsä elänyt toisen kautta. Se on aika surullista nähtävää sitten. Ihminen ei oo kykenevä rakentaa enää uutta elämää itelleen, jos kaikki on niiku aiemmin tapahtunu toisen kautta. (nainen avoliitossa, 27)

Kaikki haastateltavat korostivat, että niin kumppanilla kuin itselläkin täytyy olla ”oma elämä”. ”Omalla elämällä” viitataan konkreettisesti parisuhteen ulkopuolisiin kontakteihin ja harrastuksiin mutta myös yleisemmällä tasolla autonomisuuteen ja ”henkiseen vapauteen”, jotka pitää jokaiselle myös parisuhteessa suoda. ”Oma elämä” on edellytys ”terveelle parisuhteelle”. Tarrautuminen ja riippuvuus eivät kuulu kahden autonomisen yksilön varaan rakennettuun parisuhteeseen, vaikka ”terve riippuvuus” ja tarvitsevuus myönteisinä asioina nähdäänkin. Parisuhteessa on tärkeää, että ”oleminen lähtee omasta itsestä” ja että ”yhteinen oleminen ei ole pakotettua”.

Mä melkein luulen, että tämmönen riippuvuus niiku sinällään on terveen, tämmösen hyvän parisuhteen yks tunnuspierre. Että niiku tavallaan yhdessä ollaan vahvempia ku yksin. Et se pitää olla tavallaan se riippuvuus nii semmosta oikeenlaista. Ei sellasta, et toinen on täysin kykenemätön tekeen mitään yksin, vaan sillä lailla, että tavallaan niiku tarvitsee sitä toista. Et oma persoona tavallaan täydenty sen kautta, että on se ihmissuhde olemassa. Et se on senkin takia hyvä, että tota on jotain omaa nii se tavallaan se ihmissuhde pysyy terveenä ja tasapainoisena. Jos siinä todella on kaks itsellistä persoona, siin on paljon paremmat mahdollisuudet sillä ihmissuhteella kasvaa ja kehittyä ja toimia. (nainen avoliitossa, 27)

Varautumiseen kuuluu myös kyky tehdä järkeviä ja yksilöllisesti perusteltuja valintoja. Beck ja Beck-Gernsheim (1995) väittävät individualisointuneessa yhteiskunnassa valintojen tekemisestä tulleen suorastaan pakotettua ja loputonta; meillä ei ole ainoastaan vapaus tehdä yksilöllisiä valintoja, meidän on jatkuvasti pakko tehdä niitä. Seuraavassa haastattelusitaatissa keskustellaan nykyajan parisuhdemaailmasta ja verrataan sitä menneisyyden rakkaussuhteisiin. Haastateltava on hyvin tietoinen siitä, että rakkaussuhteiden maailma on monessa mielessä yksilöllistynyt ja että suhteisiin liittyvistä asioista puhutaan nykyään paljon enemmän ja avoimemmin kuin ennen. Vaikka hän pitää tätä monin tavoin hyvänä asiana, hän suhtautuu siihen myös humoristisesti ja (itse)ironisesti (vrt. Swidler 2001, 182–183). Haastateltava korostaa, kuinka nykyaikana parisuhteisiin liittyvät päätökset perustuvat yksilölliseen harkintaan, kokemukseen ja tietoisuuteen erilaisista vaihtoehtoista. Hänen mukaansa valintojen tekeminen keskellä vaihtoehtojen runsautta ei luo elämään niinkään epävarmuutta, vaan hyvät ja järkevät edellytykset oikean kumppanin löytymiselle ja kestäväälle parisuhteelle. Valintojen tekeminen ei hänelle näyttäydä niin pakonomaisena ja epävarmana kuin Beck ja Beck-Gernsheim kuvaavat.

HH: Me tiedetään enemmän niin se on semmonen. Sä varmaan pohdit enemmän sitä olemista parisuhteessa ku ennen. Ei ennen oo ollu semmosta, keskustellaan parisuhteesta ja telkkariohjelmot on

JM: me ei oo voitu peilata niihin

HH: Nii ei oo ollu semmosta. Ei sitä varmaan mietitty. On tehty kovasti töitä, ollu paljon lapsia. Et kuka semmosta nyt on miettiny sitten (...) et nyt sitä mietitään. Ei silloin oo istuskeltu kavereiden kanssa kahvilla ja räävitty et viimeaikaisia tapahtumia ja tunnetiloja et. ((naurahtaa)) Kyllän se on ihan niiku nykyaikaa. Se varmaan kyl vaikuttaa siihen (.) pohtii vähän enemmän sitä, että miksi ja kenen kanssa

JM: Mut se ei sun mielest vääjäämättä tarkota sitä, että asiat ois niiku epävarmempia tai se et ku me tiedetään et me voitas noin niiku periaatteessa et me voitas (...)

HH: Ei mun mielest se tarkoittaa enemmänkin sitä, et nythän sä oot niiku paljon selkeemmin tehny sen valinnan

JM: Nii et tietää mitä tekee

HH: Niin. Ei se, et sä oot jonkun ihmisen kanssa siksi, että sä et mistään muusta tiedä. Vaan se, että siitä huolimatta, että sä tiedät mitä kaikkea muuta on niinku tarjolla, sä oot valinnu sen yhden ihmisen. Niin onhan se paljon semmonen vakaampi pohja mun mielestä suhteelle (...) se että sä huolimatta kaikista muista vaihtoehdoista mitä on ollu tarjolla, sä oot valinnu jonkun ihmisen, niin onks parempaa lähtökohtaa millekkää jutulle tuskinpa. (nainen, 34)

Sama naishaastateltava puhuu toisessa haastattelussaan siitä, kuinka tärkeänä pitää sitä, että kumppanilla on tarpeeksi kokemusta muista suhteista. Hän kertoo suorastaan varovansa ja suhtautuvansa epäluuloisesti miehiin, joilla ei ole tarpeeksi elämäkokemusta, koska tällaisille miehille voi yllättäen tulla halu lähteä etsimään uusia suhteita ja kokemuksia. Parhaiten nainen voi luottaa mieheen, joka on maailmalla ”jo saanut mittansa täyteen” ja jolla on ”tarpeeksi laaja historia takana”. Omnipotentti parisuhdeyksilö on kuin järkävä kuluttaja, joka harkitsee ostopäätöksiä ja tekee lopullisen valintansa vasta tutustuttuaan erilaisiin vaihtoehtoihin (vrt. Lasch 1984, 38–39). Järkävä kuluttaja varmistuu halustaan testaamalla erilaisia vaihtoehtoja. Omnipotentti parisuhdeyksilö perustaa omat valintansa kokemukseen ja harkintaan, mutta haluaa myös itse tulla tarkasti valituksi. Optimaalisinta on tulla valituksi sellaisen ihmisen taholta, jolla on takanaan tarpeeksi kokemusta. Silloin voi olla varmempi omasta haluttavuudestaan.

Bellahin ja kumppaneiden kuvauksessa terapeutin rakkaussuhteen ihanteesta korostuu edellä kuvatun kaltainen yksilön vastuu omasta elämästään ja omista valinnoistaan. Kukaan ei voi odottaa toisten tekevän itseä onnelliseksi, vaan on jokaisen omalla vastuulla kommunikoida omat tunteensa ja tarpeensa. Tällä tavoin voi parhaiten varautua parisuhdetta uhkaaviin riskeihin. Ainoaksi tavaksi toimia parisuhteessa tuntuukin jäävän pyrkiminen jonkinlaiseen reiluuteen, antamisten ja saamisten väliseen tasapainoon. (Bellah ym. 1984, 15–16.) Reiluus parisuhteessa käsitetään siten, että suhteen molemmilla osapuolilla pitäisi periaatteessa olla saman verran annettavaa parisuhteeseen. Kaikki muu olisi velvollisuutta ja uhrautumista, mikä sopii huonosti autonomisuutta korostavaan parisuhteeseen. Näin parisuhde näyttäytyy kaupankäynnillisenä reiluutena ja neuvotteluna. Bellah ja kumppanit puhuvatkin ”terapeuttisesta sopimuksellisuudesta”, jossa olennaisinta ei ole kysymys siitä, onko jokin asia oikein tai väärin, vaan toimiiko asia. (mt., 128–130.; myös Illouz 1997)

Giddensin puhdas suhde edustaa juuri tällaista kommunikaation varaan perustuvaa neuvottelusuhdetta (1991; 1992; 1999). Myös Mary Evans (2003, 120, 132) kutsuu tällaista markkinoiden termein neuvoteltua autonomisten yksilöiden välistä suhdetta sopimussuhteeksi, joka on erittäin tarkkaan harkittu ja ajateltu. Tasapaino suhteessa saavutetaan kaupankäyntiä muistuttavilla sopimisilla oikeuksista ja velvollisuuksista, joista nykyaikaisen rakkaussuhteen läheisyys paljolti rakentuu (Giddens 1999, 62). Tällaiset sopimiset syntyvät tietoisina ratkaisuin, koska sopimuksia tekevät järkevät ja tahtovat parisuhdeyksilöt. Tällaisia sopimuksia, oikeuksia ja velvollisuuksia määritellään ja neuvotellaan kuitenkin jatkuvasti uudelleen kommunikaation avulla. Sopimusten sitovuus perustuu vain kommunikaation periaatteelle eikä niitä määritä mitkään suhteen ulkopuoliset normit tai sidokset. Reiluutta on näin takaamassa vain kumppaneiden välinen kommunikaatio. Se varmistaa sen, että ”molemmat tietävät missä mennään”. Tämä puolestaan on erityisen tärkeää varautumisen kannalta.

Rakkaussuhteen korostaminen neuvotteluja ja työtä edellyttävänä sopimussuhteena ilmentää viime vuosikymmenten aikana emotionaalisuuden ja yksityiselämän alueella voimistunutta kaupallistumisen trendiä (Hochschild 1998; 2003). Emotionaalisuuden kaupallistumisella tarkoitetaan taloudellisen rationaliteetin ja hyödyn tavoittelun periaatteiden tunkeutumista tunnenormien määrittelyyn alueelle (Gerhards 1989, 740).²⁵ Naistenlehtiä tutkineen Eva Illouz'n mukaan rakkaus jäsenyykin vahvasti kahden metaforan avulla. Ensimmäinen korostaa rakkautta kaiken kattavana voimana, taikana ja nautintona. Toinen metafora korostaa puolestaan rakkautta työnä. Rakkaus tarkoittaa tällöin enemmän yritystä, sitoutumista, suhteellisuutta ja tunteiden tietoista tarkkailua kuin äkillistä rakastumista, ylitsevuotavaa intohimoa, ehdottomuutta ja spontaaneja tunteenilmauksia. Vaikka rakkaus onkin tunne, niin suhde on ”sopimus”. Nämä metaforat pitävät sisällään ajatuksen rakkauden hallittavuudesta ja näin ollen myös oletuksen kumppaneiden vastuusta suhteesta. Ihmissuhteisiin siirretään markkinoilla tapahtuvan vaihdon kieli. Ydinajatuksia ovat riippumattomuus, itseluottamus ja kyky tuoda omia tarpeita esille. Naistenlehtien tarjoama romanttinen etiikka on yhtäpitävä kapitalistisen hengen kanssa siinä mielessä, että ihmisiin ja ihmissuhteisiin sovelletaan taloudellisen vaihdon mukaista kulujen ja tuottojen arvioinnin logiikkaa. (Illouz 1991, 235–238; Illouz 1997, 192–196.) Myös Hochschildin mukaan nykyajan tunne-elämää ja parisuhteita hallitsevat ”emotionaalisen pääoman”, ”emotionaalisen yritteliäisyyden” sekä ”emotionaalisen vakuutuksen” metaforat (Hochschild 1998, 10–11). Koska suhteen perustana olevista tunteista ei voi ikinä olla täysin varma, on niitä pyrittävä

²⁵ Kaupallistumiseen viitattaessa ei tarvitse kuitenkaan ajatella markkinayhteiskunnan varsinaisesti anastaneen tai korruptoineen aikaisemmin puhtaita tunteita, sillä tunteiden sosiaalisesta hallinnasta ja tuotannosta vapaata yhteiskuntaa tuskin on koskaan ollutkaan (Wouters 1989, 99, 103-5). Intiimit suhteetkaan eivät tässä mielessä ole milloinkaan olleet puhtaita. Perinteisesti erillään oleviksi ajatellut talouden ja intiimien suhteiden alueet ovat aina sekoittuneet toisiinsa: toimimme taloudellisesti aktiivisesti luodaksemme, ylläpitääksemme ja neuvotellaksemme tärkeitä siteitä toisiin ihmisiin (Zelizer 2005, 1-3). Myös Eva Illouz'n tulkinta ”emotionaalista kapitalismista” korostaa emotionaalisten ja taloudellisten suhteiden välistä vuorovaikutusta (Illouz 2007).

tuomaan rationaalisen käsittelyn piiriin. Tämä on terapeutiseen parisuhteeseen sisältyvää varautumista.

Varautumiseen sisältyvä yksilön vastuun korostaminen jättää loppujen lopuksi hyvin vähän tilaa ihmisten keskinäiselle riippuvuudelle ja antaa melko synkän kuvan yksilön paikasta sosiaalisessa maailmassa: kukaan ei voi poistaa toisen yksinäisyyttä, koska lopulta ihminen on maailmassa yksin. Tällainen näkemys rajoittaa niitä odotuksia, joita voimme toisiin ihmisiin kohdistaa. (Bellah ym. 1985, 15–16.) Sopimussuhteen ja omillaan toimeen tulemisen toisena puolena voikin pitää toiseen kohdistuvan luottamuksen kaventumista. Yhteisen pärjäämisen eetoksen sijaan parisuhteessa korostuu yksilöllisen pärjäämisen eetos. Näihin periaatteisiin mahtuu huonosti esimerkiksi lapsi ja monet muut elämän suuret muutokset. Autonomisuutta korostavassa parisuhdejattelussa tulee lähes mahdottomaksi puhua vapauden ja sitoutumisen välisestä usein sovittamattomasta ristiriidasta (myös Bellah ym. 1985, 23). Vapaus ja sidos eivät voi joutua törmäyskurssille, koska autonomisten yksilöiden välinen suhde perustuu kommunikaatiolle ja neuvotteluille. Haastatteluissa kysymys vapaudesta parisuhteessa supistuu usein puheeksi siitä, että ”pitää olla jotain omia juttuja” ja että pitää ”huomioida” toinen ja ”luottaa” toiseen.

Varautumista ja parisuhteen eteen tehtävää työtä korostavan eetoksen voi nähdä Beckin ja Beck-Gernsheimin lailla juontuvan siitä, että rakkaussuhteilta on hävinnyt se perinteiden ja ulkopuolisten auktoriteettien tarjoama normatiivinen pohja, joka niitä aiemmin määrittä (Bellah ym. 1985, 119; Beck & Beck-Gernsheim 1995, 92; Giddens 1992; 1999). Individualisoitumisen myötä rakkaussuhteista voi yksinkertaisesti ajatella tulleen epävarmoja ja vaarallisia (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 99). Kun insitutionaalista suojaa ja painetta suhteen ylläpitämiseen ei ole, kaatuu kaikki yksilön harteille. Suhteen hoitamisesta ja avoimesta kommunikaatiosta tulee ainoita keinoja, joiden turvin parisuhdetta ylläpidetään ja riskeihin varaudutaan. Juuri ihmissuhteisiin liittyvien riskien ennakoimiseksi ja hallintaan saamiseksi rakkaussuhde on joutunut rationalisoinnin kohteeksi (Bulcroft & Bulcroft & Bradley & Simpson 2000). Parisuhde on määritelmällisesti rationalisoitu rakkaussuhde. Miten suhdetta voi hallita ja kuinka hyvin se taipuu rationalisoinnin alle?

Hallinta ja halkeama

Tässä luvussa analysoin parisuhteen hallintaa kolmen haastattelussa käsitellyn aiheen avulla. Näitä ovat menneisyyden kokemukset (ja erityisesti avioero), sukupuoli ja väkivalta. Analyysi ei tässä kohdistu varsinaisesti näihin teemoihin, vaan analysoin näihin aiheisiin liittyvien keskustelujen avulla kysymystä parisuhteen hallinnasta. Tämän vuoksi en myöskään tukeudu laajemmin yhteiskuntatieteiden piirissä tehtyihin runsaslukuisiin tutkimuksiin mainituista aihepiireistä. Aloitan 27-vuotiaan, avoliitossa elävän naisen haastattelusta, jossa hän kertoo

ensimmäisen avioliittonsa päättymisestä. Haastateltava kuvaa sitä, kuinka hän vaikeaan liittoonsa väsyneenä ja ”tarpeeksi” kaikkea ikävää vastaan ottaneena lopulta tekee ratkaisun erosta.

Kun sitä [JM puolison juomista ja avioliitto-ongelmia] oli jatkunut tarpeeks pitkään, niin mä aloin olla niin epätoivonen ja väsyny ja jotenki niinku loukkaantunu siihen koko tilanteeseen ja käyttäytymiseen. Sit mä aloin niiku miettii, että kykenisinköhän mä niiku elään yksin. Sitten tapahtu sellanen tilanne, et meillä oli semmonen todella paha riita, todella paha riita, joka sitten niiku tavallaan katkas kamelin selän. Sit mä olin tarpeeksi ottanu tota niin ni kaikkee vastaan. Yhtäkkiä mä vaan tiesin, et no nii tää on nyt tässä. (nainen, avoliitossa 27)

Kuvauksessa voi nähdä omnipotentin parisuhdeyksilön, joka ymmärtää, että ”tää on nyt tässä”, että nyt riittää. Tässä puhuu selviäjä, joka on voittanut vaikeudet. Haastateltavan kyky esittää itsensä selviytyjänä muodostuu erokokemuksessa tärkeäksi, koska se tarjoaa ”todistuksen” siitä, että ero on ollut oikeutettu ja hyväksi (Riessman 1990, 164).

Mutta toisaalta se on opettanut hyvin paljon. Että tavallaan mulla on aika kovat niiku voittajafiiliset välillä ku mä ajattelen, et miten vaikeeta mulla oli ja silti mä oon siitä lähtenyt. (nainen, avoliitossa 27)

Toisinaan yksilöllisen pärjäämisen korostus ilmenee eräänlaisena parisuhteen ”kärsimysoppina”. Tällaiseen kärsimysoppiin kuuluu, että aikaisemmissa suhteissa koetut vaikeudet nähdään mahdollisuuksina itsen kehittymiseen ja henkiseen kasvamiseen. Ongelmallisista suhteista ja niissä koetuista kärsimyksistä voi ottaa opiksi. Eroja on kärsinyt, mutta ei ole tullut kuitenkaan tuhotuksi (mt., 162). Tällä tavoin ikävät kokemukset on mahdollista saada yksilön hallintaan. Eronnut nainen viittaa siihen, että ikävät kokemukset ovat osaltaan muokanneet hänestä juuri sen, mikä hän nyt on:

Tuli vähän koluttua niinku liian syviä pohjamutia. Et sinällään tuntuu, että vähän liikaa joutu ottaa vastaan vähän liian nuorena. Mut toisaalta mä oon hyvin tietonen siitä, että mä en ois se, kuka mä tällä hetkellä oon, jos mä en ois sitä käyny läpi. (nainen, avoliitossa 27)

Tämän jälkeen nainen kuitenkin toteaa, että kyllä ”todellakin vähemmästäkin olisi oppinut” ja ”ois riittäny, jos olisi vähemmän tullut sitä” [JM entisen avioliiton negatiivista].

JM: Ku sä esimerkiks tän päivän näkökulmasta katsot sitä sun tota edellistä liittoa ja muuta ni miten sä sen merkityksen niiku näät omas elämässä. Jälkeenpäin sä oot paljon joutunu kuitenkin pohtimaan

HH: Joo siis kyl mä niinku jos sanotaan, et päivääkään en vaihtais pois, ni taatusti vaihtasin. (nainen, avoliitossa 27)

Vaikka eron päätyneestä liitosta ja siinä koetuista ongelmista on voinut ottaa opikseen, myöntää haastateltava, että kaikki ikävä ei suinkaan ollut tarpeen. Samalla haastateltava tietyllä tapaa myös myöntää, että elämä ei ole ollut aina omassa hallinnassa – eikä kaikki menneisyyden asiat välttämättä vielä nykyisyydessäkään asetu täysin ymmärryksen alle. Juuri tällaisessa menneisyyteen viittaavassa puheessa ja siihen sisältyvässä emotionaalisessa latautuneisuudessa aloin yhä enemmän nähdä sellaisia elementtejä, jotka asettuivat vastakkain parisuhdetta rationalisoivan ja läpinäkyvyyteen pyrkivän yksilöllisen hallinnan eetoksen kanssa. Kyse ei ole ainoastaan siitä, kokeeko haastateltava puhuessaan esimerkiksi jonkin menneisyyden vaikean tilanteen tai tapahtuman olleen tuolloin jollakin tavoin hallinnan ulottumattomissa. Kyse on myös haastattelun hetkellä muodostuvasta hallinnan ja hallitsemattomuuden välisestä jännitteestä, joka leimaa nykyisyydestä käsin kerrottua tarinaa. Eron kaltaisen menetyksen jälkeen menneisyyttä on rakennettava ja tulkittava uudelleen, jotta voisi saavuttaa hallintaa ja luoda elämälle merkitystä (mt., 64). Täydellisesti tämä ei kuitenkaan onnistu. Ikään kuin se omnipotentille yksilölle ominainen läpinäkyvä parisuhdeymmärrys ei yrityksistä huolimatta onnistuisi tuomaan menneisyyttä ja sitä myöten nykyisyyttä hallinnan piiriin. Hallinnan tarinaan tulee notkahduksia ja halkeamia.

Täs vaihees nii jos mä alkasin niitä niiku ottaa itteeni niitä asioita [JM edellisessä liitossa koettuja] nii mulla menee mielenterveys. Järkiki niiku tai se on mun selviytymiskeino, et mä joihinkin asioihin mä suhtaudun ihan huumorilla. (nainen, avoliitossa, 27)

Halkeamat ovat murtumia siihen, mikä on omaa, itse hallittua ja itse ymmärrettyä. Samalla kun halkeamat näyttäytyvät vääjäämättöminä todisteina oman hallinnan vaillinaisuudesta ja asettavat oman elämän paljaampana toisten ihmisten nähtäväksi, ne tekevät välttämättömäksi oman elämän peilaamisen muiden elämään. Halkeamissa ei ole kyse vain siitä ilmeisestä tosiasiaista, että oma elämä liittyy aina monin tavoin muiden elämään ja suhteet ovat väistämättä ihmisten välisiä. Parisuhdeasioihin kohdistuvan (itse)ymmärryksen kannalta kyse on ennen kaikkea oman menneisyyden ja eron asettumisesta suhteessa toisten ihmisten – kuviteltuihin ja tosiasiallisiin – eroihin. Omasta erosta puhuttaessa puhutaan myös toisten eroista ja toisten eroista puhuttaessa puhutaan myös omasta erosta. Omaa avioeroa katsotaan myös ikään kuin ulkopuolisen silmin. Eronnut haastateltava puhuu siitä, kuinka loppupuolella liittoa ”ero välillä seikkaili” mielessä, vaikka se pitkään tuntui aivan mahdottomalta. Samaan aikaan, kun eron mahdollisuus pomppi ajatuksena mielessä, tuntui se kuitenkin täydeltä mahdottomuudelta.

Siis se oli sellanen tilanne, et me oltiin, ku me mentiin naimisiin, me oltiin häämätkalla. Me tultiin Suomeen niin siinä tapahtu jotain, josta tota ni tuli ihan helkkarinmoinen pitkä riita. Silloin mä ajattelin yhdessä vaiheessa, että saakeli, et mä otan eron. Siinä vaiheessa mä jo ajattelin sillein, et jos mä otan avioeron nii et mä oon ollut kaks kuukautta naimisissa, niin se on jo niin outoo, et kukaan ei ees ihmettele sitä. Tai ne ihmettelee sitä jo niin paljon, et mä voin sit sanoo niiku tyytyväisenä et mä oon muuten ollu kaks kuukautta naimisissa. Mut sitten se tilanne pitkitty ja sitten se ei niikon tavallaan ((naurahten)) niiku se riita ei niiku kärjistynykään

mihinkään semmoseen todella. Et se ei kärjistyny mitenkään hirveen voimakkaasti, vaan se jatku ja tuli semmonen jokapäiväinen niiku tuska. Ni sit mä ajattelin, et okei et no, että enhän mä voi erota. Et kyl täst selvitään (...) mutta täytyy sanoa, et se avioero niikun suurimman osan ajasta siitä avioliitosta, vaikka se oli huono, nii se oli täysin mahdoton ajatus. Mä ajattelin hyvin pitkään, että siis tää ei oo mahdollista. Et mä en voi erota (nainen avioliitossa, 27)

Edellinen sitaatti tuo konkreettisesti esiin edellä esittämäni ajatuksen toisten ihmisten merkittävyydestä omaa parisuhdetta ja eroa koskevassa ymmärryksessä. Erostaan puhuva tai sitä harkitseva parisuhdeyksilö ei ainoastaan pohdi ratkaisujensa hyväksyttävyyttä muiden silmissä, vaan ottaa sosiaalisen ympäristön aktiiviseksi osaksi oman eronsa ymmärrettävämmäksi tekemistä. Eroa tehdään ymmärrettäväksi vuorovaikutuksessa muiden kanssa, sekä todellisten että kuviteltujen toisten kanssa (Riessman 1990, 16). Edellä puhuvan naisen mukaan ymmärrettävämpää muiden silmissä voisi jopa olla pikaero heti häämatkan jälkeen, koska se olisi jo ”niin outoa”. Kysymys erosta, sen mahdollisuudesta ja seurauksista on ehkä selkein esimerkki halkeamasta yksilöllisyyttä korostavaan parisuhdeymmärrykseen. Ero vaatii selityksen, vähintään itselle. Halkeama tulee, koska eroa on lähes mahdoton saada täysin ymmärrettäväksi ja läpinäkyväksi. Näin sosiaalinen sekä ikään kuin ”aiheuttaa” halkeaman että ”liimaa” sitä. Tarkoitin tällä sitä, että sidoksellisuus toisiin ihmisiin johtaa vääjäämättä halkeamiin omnipotenssissa, mutta toisaalta halkeamaa eli tässä tapauksessa eroa tehdään ymmärrettäväksi turvautumalla yhteisesti jaettuihin käsityksiin avioliiton merkityksestä (ks. mt., 51).

Naisten ja miesten avioeropuhetta tutkineen Catherine Riessmanin mukaan selitykset ja ymmärrettäväksi tekemiset ovat välttämättömiä, koska ero rikkoo avioliiton ihannetta, sen pysyvyyttä, vastaan (mt., 14). Myös oman analyysini perusteella näin edelleenkin on avioerojen aikakaudella (ks. myös Castrén 2009, 8–9), mutta toisin kuin Riessman, korostan sitä, että puhetta erosta leimaa vielä enemmän vaatimus terapeuttisesta hallinnasta ja ymmärryksestä kuin pyrkimys sosiaalisen hyväksyttävyyden hakemisesta. Tarkalleen ottaen tarkoitan sitä, että poikkeuksellinen ja sosiaalisesti arveluttava ero on sellainen, joka ei hae perusteluvoimaansa terapeuttisesta ymmärryksestä. Eron ei tarvitse täyttää varsinaisesti mitään moraalisia kriteereitä, vaan sen tulee olla terapeuttisesti ymmärrettävissä. Tämä ei tarkoita sitä, ettei moraalisilla arvostuksilla olisi merkittävää roolia erossa ja eropuheessa. Käsittelemäni moraalista jännitettä tarkemmin analysoidessani iltapäivälehtien eroesityksiä.

Eronneen naisen kuvaukset entisestä liitostaan ilmentävät hyvin sitä jännitettä, joka menneisyyden ymmärtämiseen ja siitä kertomiseen väistämättä liittyy. Esimerkiksi luonnehdinnat entisen puolison voimakkaasta alkoholinkäytöstä ja erilaisista ikävistä edesottamuksista näyttäytyvät välistä asioina, joihin kertoja ottaa aktiivisesti etäisyyttä (vrt. Riessman 1990, 100–101). Tällöin hän on jopa joskus ”huvittunut” kaikkia menneisyyden käsittämättömiltä tuntuvia asioita muistellessaan. Samaan hengenvetoon kertojalla on ”petetty” ja ”loukattu” olo tavalla, jota on vaikea saada sopusointuun rationalisointia ja hallintaa korostavan eetoksen kanssa.

JM: Minkälaiset tuntemukset sulla on päällimmäisenä yleensä kun sä ihmisille puhuttaessa tai kun sä ajattelet sitä edellistä liittoa?

HH: Mä oon lähinnä huvittunu, siis tässä vaiheessa kyllä.

JM: Kun sul nyt on varaa

HH: Nii mulla on varaa siihen ja sit se ei oo enää nii pinnalla. Et ensimmäinen puoli vuotta meni nii, et jos joku mainitsi sen miehen nimen niin mä aloin vaan itkemään. Mulla oli hirveen loukattu olo. Mä olin jotenkin. Mul oli semmonen olo, et mut on niiku petetty. Ja tota tää oli sellanen olo, et mua on niiku pidetty kynnyksimattana. Niiku tavallaan oli pidettykin. (nainen avoliitossa, 27)

Haastateltava kuvaa oloaan "huvittuneeksi", joka viittaa hallintaan ja aktiiviseen etäisyyden ottoon. "Kynnyksimattana olo", vaikka tämä ei enää olekaan kertojan päällimmäinen tunne, viittaa kuitenkin kaikkeen muuhun kuin yksilölliseen hallintaan. Tunnustus kynnyksimattana olemisesta mahtuu huonosti terapeutin parisuhdeymmärrykseen, jota hallitsee yksilöllisen hallinnan eetos ja oletukset siitä, että itselle ei varsinaisesti voi ihmissuhdeasioissa tapahtua mitään pahaa muiden ihmisten toimesta. Puhuminen kynnyksimattana tuo mukaan sellaisen häpeän ulottuvuuden, josta parisuhdepuheessa ei tyypillisesti ainakaan suoraan puhuta.

Siinä vaiheessa kun avioero tuli niin siinä vaiheessa mä koin jotenkin et mä oon niiku epäonnistunu ja mä olen aivan varma, et mä en voi elämässäni niiku elää jonkun miehen kanssa. Että mua ei oo niiku tehty semmoseen. Mut toisaalta mä koin siinä vaiheessa jo semmosta niiku tietynlaista raivoo tai semmost vihaa, että mua on nyt syrjitty ja mua on loukattu. (...) Et jos ei ois juonu niin oisin jääny sen luo, vaikka jälkikäteen ajatellen nii en välttämättä enää olis hänen kanssaan, vaikka hän ei olis juonukaan (...) Kyl siel taustal oli muitaki eihän se ollut se ainoastaan se syy, vaan siin oli sit semmoseet luonneerot ja tapa ajatella asioista. (nainen avoliitossa, 27)

Tietyissä mielessä eronnut nainen on siis itsenäinen toimija, joka kykenee järkeviin päätöksiin. Kertoja kuvaa, kuinka lopulta halusi ja kykeni lähtemään liitosta hyvinkin päättäväisesti ja "vauhdikkaalla aikataululla". Hän on tyytyväinen ja ylpeäkin ratkaisustaan, joka on tuonut hänelle myös tarvittavaa "itsevarmuutta". Tällainen eron toimijuutta korostava puhe on erilaista kuin viittaukset eroon jonkinlaisena ulkopuolisten voimien aikaansaamana tapahtumana (ks. Jallinoja 1997, 221). Toisaalta kertoja on samalla myös kohde, jolle tapahtui kauheita ja ikäviä asioita.

HH: Sen jälkeen tavallaan mä oon niiku kyenny muutenki niikun. Se oli niin iso päätös tavallaan lähteä siitä ja lähteä niin vauhdikkaalla aikataululla. Se oli semmonen niiku, et mä kerralla päätin et nyt mennään ja sit mentiin. Ni tota se on niiku muutenki antanu sellasta itsevarmuutta toimia omaehtosesti, sellasta päätöksentekokykyä, että mitä ei niinkun mulla aiemmin ollu. (...) Sitten sen jälkeen kun alko niikun tai ajatteleen sitä asiaa silleen. Alko niiku järkeilee sitä asiaa, niin sitten tavallaan niiku pysty jo kokee semmosta niiku hyvän olon tunnetta. Hei mä tajusin lähteä. Et sehän nyt voi tapahtua missä yhteiskuntaluokassa tai missä piireissä tahansa ja minkä ikäsenä vaan, että erehtyy menee sellasen miehen mukaan, joka sitten puol vuotta häitten jälkeen keksii, että niiku todellakin viinaa voi juoda oikein urakalla. Sehän oli siihen mennessä ollut ihan kohtuullista se käyttö, mut sitten niiku intoutuu, niin sehän nyt voi tapahtua kelle vaan. Mut

sitten tavallaan ku ol erottu ni sit pysty myöhemmin ajattelee järjel, et hei mä tajusin lähtee. Et mähän oon aika fiksu, et mä en jääny ton juopottelevan miehen luo. Tavallaan pysty niiku ajatteleen järjellä sitä tilannetta ja niiku näkee ne omat motiivit miksi oli aiemmin toiminut niiku oli toiminut. Miks oli menny naimisiin ja muuta. (nainen avioliitossa, 27)

Vaikka haastateltavan mainitsemia avioliiton aikana tapahtuneita ”vastenmielisiä ja ikäviä asioita” ei voi pyyhkiä pois ja vaikka moniin näistä asioista hänen pitääkin suhtautua huumorilla ne kestääkseen, tulee valinnan tehneen yksilön tarina kuitenkin kerrotuksi. Haastateltava myös ymmärtää ”motiivejansa” naimisiin menolle ja omalle toiminnalleen, mikä kertoo menneisyyden hallinnan edellyttämästä psykologisesta ymmärryksestä. ”Epäonnistumisen” ja petetyksi tulemisen tunne pysyvät tarinassa kuitenkin sen rinnalla, että oli ”fiksu” ja ”tajusi lähteä”. Järjellä haastateltava kyllä tajuaa, että kenelle tahansa, ”missä yhteiskuntaluokassa tai missä piireissä ja minkä ikäsenä vaan”, voisi tapahtua kuten hänelle. Vakuuttelu korostaa sitä, että oma tarina on täysin ymmärrettävä ja hyväksyttävä (vrt. Riessman 1990). Varsinkin, kun kertoja on päätenyt lopulta tekemään järkevän ratkaisun.

Ei ole yllättävää, että menneeseen elämään suhtautuminen muodostuu parisuhdepuheessa hyvin keskeiseksi elementiksi. Se muodostaa ensinnäkin sisällöllisesti ison osan kaikesta puheesta; haastateltavat puhuvat menneistä suhteista ja menneisyydestä muutenkin. Toisekseen, menneisyydestä ja siihen suhtautumisesta tulee olennainen osa sitä tapaa, jolla koko parisuhdeasia otetaan haltuun. Yksilöllistyneille ihmisille viittaaminen menneisyyteen tuottaa tarpeen ja vaatimuksen hallintaan, varsinkin erosta puhuttaessa (Jallinoja 2000, 166–167; Riessman 1990). Elämäkokemuksen merkitystä ihmissuhteiden perustana korostetaan hyvin paljon, vaikka samaan aikaan voidaankin tunnustaa, että tämä kokemuksista saatu ”oppi” ei välttämättä tee sen viisaammaksi elämässä. Muistelemalla, kuvailemalla ja selittämällä menneisyyttä ja viittaamalla yhä uudelleen menneeseen kertoja tuottaa menneisyyden käsiteltäväksi asiaksi. Kiinnostavaa kuitenkin on, että tämä menneisyys luisuu paikoitellen ulos tästä hallinnan piiristä, jolloin siihen tulee katkoksia ja jännitettä. Menneisyyden jatkuva läsnäolo parisuhdepuheessa tekee näkyvimmällä tavalla ilmeiseksi sen hallinnan ja ei-hallinnan välisen jännitteen, joka omakohtaiselle parisuhdepuheelle on ominaista individualistisesta eetoksesta huolimatta. Vaikka kokemuksista voi oppia ja itseänsä ymmärtää paremmin, elämässä voi tulla kaikenlaista ennakoimatonta eteen. 34-vuotias nainen puhuu siitä, kuinka kokee kokemustensa myötä tulleen kyynisemmäksi ihmisuhdeasioiden suhteen. Kyynisyyden hän korostaa kuitenkin tarkoittavan ennen kaikkea varovaisuutta ja harkintaa, jonka oma kokemus on tuonut mukanaan. Omnipotentti parisuhdeyksilö ei ole altis ulkoisen parisuhdemaailman vaikutuksille, oppi ja samalla mahdollinen kyynisyys tulee omien, yksilöllisten kokemusten myötä.

JM: Ooksä tän jutun [JM jätetyksi tulemisen] myötä tai muuten ni (.) pidätsä sä itteäs yhtään kyynistyneenä niiku näitten miessuhteiden

HH: päivä päiväältä enemmän ((naurahtaa)) näköjään valitettavasti

JM: Onks se kyynisyys sun mielest pitkälti realismia et sil on perusteet sillä

HH: On, on. Semmonen et okei sä avaat silmäs ja sä näät asiat niiku ne on. Kyllä ja mieluummin niiku et suhtautuu varovaisesti ja epäilevästi kaikkeen ku heittäytyy mihinkään.

JM: Sanoisiksä et se sun kyynisyys ni se enemmän juontaa sieltä minkälaisen elämän ja minkälaisii juttui sä oot niiku kokenu siel taustassa vai myös siitä, et minkälainen tää maailma nykyään on tää ihmissuhteiden maailma

HH: Mulla ihan puhtaasti omista kokemuksista. Et kyl mä niiku, et ku ympäröiväs maailmassa on myöskin hienoja juttuja ja kauniita tarinoita. Et omaan kyynisyyteen vaikuttaa puhtaasti ja vaan ne omat kokemukset. Et en mä kenenkään toisen pettymyksistä kyynistyisi ((naurahtaa)). Itsestä kun tietää, et okei et silloin tapahtu näin ja noin niin kylhän se kyynistyyttää. Kyllä ku sitä on joitain juuri tämmösiä et ei oo voinut aavistaa jotain tai ei oo tajunnu tai ymmärtäny jotain. Tai vaikka tekis kuinka nii kaikki menee kuitenkin aina pieleen ((naurahtaa)).
(nainen, 34)

Menneisyyden asioita tuodaan jatkuvasti terapeutin, ymmärtävään pyrkivän järkeilyn ja selittämisen piiriin, mutta täydellisesti se ei onnistu. Toisinaan menneisyydestä kerrottaessa itse ja menneisyys etäännytetään ikään kuin elokuvaksi, jota saatetaan katsella ihmettelyn vallassa. Kertojat vilpittömästi hämmästelevät mutta myös ruoskivat itseään. Miten olen voinut tuollaista tehdä? Tällainenko minä olen? Miten tuo on voinut olla mahdollista. Nykyhetkestä käsin jokin suorastaan ”älyttömältä” tuntuva asia menneisyydessä voi puistattaa kertojaa juuri sen takia, että menneisyyden paikalle ajattelee nykyhetken kuvitellun omnipotentin itsensä. Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan sitä, millä tavoin hallinnan elementti näkyy puhuttaessa sukupuolesta.

Haastatteluissa sukupuolten välistä tasa-arvoa parisuhteessa käsiteltiin toisen huomioon ottamisena ja toisen hyväksymisenä. Puheella sukupuolesta ja tasa-arvosta on taipumus päätyä koskemaan muita ihmisiä tai ympäröivää yhteiskuntaa ja sitä kautta ilmeneviä mahdollisia epäkohtia. Omiin kokemuksiin sukupuolta ja tasa-arvoasiasa tuntuu olevan vaikea liittää. Kysymys epätasa-arvosta sijoitetaan oman suhteen ja oman elämän ulkopuolelle (Dryden 1999,15; Riessman 1990, 181). Kysymällä haastateltavilta kotitöihin liittyvistä asioista ajattelin olevan mahdollista konkretisoida ja myös lievästi provosoida puhetta sukupuolesta ja samalla ikään kuin koetella omnipotentin rajoja. Perhebarometritkin kertovat kotitöiden olevan aiheen, joka aiheuttaa suhteissa paljon riitoja (Reuna 1998; Paajanen 2007). Haastateltavien vastauksissa oli nähtävissä jännitettä, joka vallitsee julkisten tasa-arvodiskurssien ja kenties itsekkin koetun traditionaalisen työnjaon välillä (Nyman 2002, 30–31). Kaikki haastateltavat myöntävät, jotkut varsin selväsanaisesti ja konfliktin mahdollisuutta korostaen, että kotityöt aiheuttavat kaikille joskus hankausta, sanomista tai riitoja.

Mutta ei se [JM kotityöt] todellakaa oo mejjän suhteessa niinku ei oo (.) kynnyskysymys missään mielessä. Todellaki niinku joku siivoaminen ni se nyt on. Ku ei varmaan parempaakaa riidan aihetta oo nii sitten välillä kinastellaan siitä. En mäkää jaksa siihen niin intohimosesti suhtautua. Jos mul välillä tulee sellanen olo, et mua alkaa kysyttää koko siivoaminen ja kauhee

sotku sit mä lopetan senkin vähän mitä mä oon tehny. Sit viikon päästä kysyn, et joko nyt miellyttää. ((naurahtaa)) (nainen avioliitossa, 27)

Puhumista kotitöistä, sen enempiä suhteessa kuin haastattelutilanteessakaan, ei pidetty kovin tärkeänä, sen esille ottamista parisuhteesta puhumisen yhteydessä pidettiin jopa hieman kummallisena tai triviaalina.

JM: Ylipäättään toi niiku esimerkiks kotitöiden jako. Et se ei sun mielest oo semmonen merkittävä tasa-arvojuuttu tänä päivänä tai ainakaan jos omassa

HH: Siis tohon kysymykseen on eksplisiittinen vastaus, että ei mun avioliitossa eikä mun kavereiden suhteessa niin siitä ei puhuta. Et musta on jopa hassua, et sä kysyt siitä koska mä nyt tajuan, et tää on semmonen juttu, mikä oikeesti niikun mitä ei niikun tarvi artikuloida millään tavalla. (mies naimisissa, 29)

Haastateltavien puheesta välittyvä vaikutelma, että parisuhteessa on oikeastaan kotitöitä paljon tärkeämpiä aiheita, joista kotityöriidatkin oikeastaan vain ovat oireita. Kumppani voi olla ”hieman laiska”, ”huolimaton” tai muuten tyyliltään erilainen, ja tämän takia yhteenottoja voi tulla. Kysymys on siis enemmän yksilöiden henkilökohtaisista ominaisuuksista kuin suhteeseen tai sukupuoleen liittyvistä asioista. Haastateltavat ovat kuitenkin hyvin tietoisia sukupuolittuneista käytännöistä, odotuksista ja ihanteista, joita vasten puhuvat omista suhteistaan.

Kotityöt ovat siis yleisellä tasolla ja arjen elämän kannalta tärkeä asia, mutta eivät kuitenkaan oman suhteen kannalta ”mikään juttu” tai tasa-arvokysymys. Omnipotentti parisuhdeyksilö tietää, mikä on itselle tasa-arvoa, ja vastaa itse omasta tasa-arvostaan. Tasa-arvo on omassa hallinnassa.

Tiedän niiku mikä on mun mielestä sitä tasa-arvoa tai niiku mikä on se mun juttu. Et mulle esimerkiksi joku kotona siivoaminen tai tämmönen ni se ei niiku. Tosi positiivista jos niiku se toinen osapuoli siihen osallistuu ja näin. Mutta mä oon niiku koti-ihminen nii mä tykkään niiku olla himassa. Mulle se ei oo niiku semmonen tasa-arvokysymys, et mä niiku oisin niiku kädet puuskassa, et millos sä imuroit seuraavan kerran. Et mä oon jo imuroinu jo kahtena viikkona. (nainen, 26)

Kun muissa kohdin haastatteluissa korostetaan usein realismia ja arkea, kotityöasiassa juuri jokapäiväisyys tekee siitä vähemmän tärkeän parisuhdeasian. Parisuhteen tasa-arvo on pikemminkin tavallista toisen huomioon ottamista ja toisen hyväksymistä, ”henkistä vapautta” ja ”emotionaalissosiaalista” tukemista.

Mä ajattelen tasa-arvon, mä en itse ajattele sitä niikun ollenkaan ton tyyppisenä kysymyksenä, että imuroiko molemmat yhtä paljon. Mulle tasa-arvo on sitä, että niiku molemmat antaa vapautta toiselle yhtä paljon. Molemmat tukee toisen intressejä yhtä paljon. Mulle tasa-arvo on semmosta ton tyyppistä niikun tasa-arvoa. Ehkä semmosta emotionaalissosiaalista tasa-arvoa enemmin ku et konkreettista niiku töiden tekoa. (mies naimisissa, 29)

Vaikka sukupuoli hävytetään parisuhteen ydintä koskevasta puheesta, on se haastateltavien puheessa kuitenkin paljon esillä. Sukupuoli nousee esiin esimerkiksi potentiaalisesti jännitettä aiheuttavina huomioina ja väittäminä, kuinka ”naiset parisuhteessa keskimäärin enemmän toimivat niin” tai ”miehet yleensä käyttäytyvät näin”. Biologiaan ja sukupuolten perustaviin erilaisuuksiin viitataan pohtien näiden merkitystä. Erilaisuuden hyväksymistä ja vapautta korostava puhetapa sallii myös paljon niin omaa kuin vastakkaistakin sukupuolta kommentoivia kriittisiä, itseironisia ja sarkastisia kommentteja. Haastateltavien kertomat sukupuolten väliset erot pysyvät kuitenkin individualistisen eetoksen sisällä siten, että mahdolliset ristiriidat palautuvat enemmän ominaisuuksiksi yksilöihin kuin esimerkiksi jännitteisyyksiksi itse sukupuolittuneisiin suhteisiin.

Tasavertaisuuden ja sukupuolen yhteensovittaminen omassa parisuhteessa individualisoidaan siten, että tätä koskevat asiat tulevat yksilöllisen hallinnan ja sovittelun alaisiksi. Parisuhteen tasa-arvon takaavat lopulta yksilöt, joiden käsissä se on. Tasa-arvoinen parisuhdeyksilö on ”itsenäinen” ja haluaa ”oman elämän” sekä ”itsenäisen kumppanin”.

Sillä tavalla, et mä voin ite päättää omast elämästäni ja olla ite vastuussa ittestäni. Et kenenkään ei tarvi ajaa tuolla tasa-arvoa sillä tavalla mun takia, koska mä aion pitää huolen siitä niiku itte. (nainen, 26)

Tällainen on puhtaan suhteen ihanteen mukaista puhetta, jossa parisuhde on ennen kaikkea vapaiden yksilöiden välinen tunnesuhde. Suomalaisten parisuhdekäsityksissä kommunikaatioon liittyvät asiat nousevatkin tärkeämmiksi kuin kotitöiden tekemisen tai perheen elättämisen tasapuolisuuteen kuuluvat kysymykset (Paajanen 2003, 33). Yksilöllisen hallinnan ajatus rakentaa selväpiirteisesti tapaa, jolla sukupuolta ja parisuhdetta sovitellaan yhteen. Romanttisen rakkauden ideaalissa ja heteroseksuaalisesti määrittyneessä avioliittoinstituutiossa sukupuoli on perinteisesti ollut tärkeä suhteita järjestävä tekijä (Radway 1984; Törrönen 1996, 40–41; Cancian 1987; Giddens 1992; Beck & Beck-Gernsheim 1995), mutta parisuhteen terapeuttisesta ytimestä sukupuoli on ikään kuin hygienisoitunut pois. Tällaista hygienisoitumista edustaa esimerkiksi Giddensin ”puhdas suhde” (Giddens 1991, 89; 1992, 58), joka sisältää lupauksen vapaudesta ja hallinnasta parisuhteessa.

Kun siirrytään puhumaan väkivallasta, kysymys hallinnasta muuttuu konkreettisemmaksi ja hankalammaksi kuin sukupuolesta puhuttaessa. Parisuhteessa tapahtuvasta väkivallasta puhutaan haastatteluissa paljolti rationaalisen, ymmärtävän, toimivan ja valintoihin kykenevän yksilön näkökulmasta sekä uhrin että tekijän ollessa kyseessä. Tekijän pitäisi ymmärtää vastuunsa ja uhrin tajuta lähteä, jos väkivalta ei muuten lopu. Yksilöllistä hallintaa korostavasta eetoksesta huolimatta puhe väkivallasta ei kuitenkaan ole ristiriidatonta. Väkivallan ehdotonta epähyväksyttävyyttä korostetaan samalla, kun ymmärretään tilanteiden kärjistymisiä väkivallaksi. Yksilöiden odotetaan olevan kykeneviä tekemään järkeviä päätöksiä, vaikka ymmärretään tilanteiden monimutkaisuus ja väkivallan aiheuttama

kyvyttömyys toimia. Osa haastateltavista erottaa oikean väkivallan (useampaan kertaan toistuvat pahoinpitelyt) tilanteiden kärjistymisistä, joihin vakavat riidat tai päihteiden käyttö voivat johtaa. Varsinkin jälkimmäisissä tapauksissa korostetaan yksinkertaisten ratkaisujen ja ehdottomien kantojen tai neuvojen antamisen välttämistä. Haastateltavat ymmärtävät, että tilanteet ovat usein monimutkaisia ja niiden taustalla on monenlaisia tekijöitä. Seuraavassa pitkäähkössä sitaatissa 29-vuotias mieshaastateltava tuo kysymyksen väkivallasta, ehkä hieman yllättäen, keskelle omaa liittoansa kuvittelemalla itsensä tilanteeseen, jossa oma ahdistus ja turhautumisen tunne voisivat johtaa väkivaltaiseen käytökseen vaimoa kohtaan.

HH: Oon niinkun miettiny, että niinkun jollakin kemikaalisella hormonitasolla voisin itte hyvinkin niinkun vetää Vaimoa turpaan

JM: mitä se tarkoittaa tarkoitatko että

HH: Siis se tarkoittaa sitä, että mä voin olla niiku niin vihanen, että mun tekis mieli lyödä sitä. Mut et mä en tietenkään niinkun tietenkään lyö. Mut mä en tiedä mä en ehtiny tänäänhän oli NYT-liittees jotain tähän tähän liittyvää. Et miten se niinku, että siis väkivaltahan on aina aina tuomittavaa mutta todennäköisesti. jos niiku otetaan niiku kategoria niinkun vaimojaan lyövät miehet. Ni siel on hyvin eri tyypistä miestä hyvin eri erilaisista koulutustaustoista ja elämäntilanteesta

JM: Nii jos esimerkiks mietit niitä keskusteluja mitkä aika ajoin niiku esimerkiks lehdistös nousee ja puhutaan tota väkivaltaisista miehistä ja naisuhreista ni. Onks sua siinä keskustelussa joku tietty piirre ajatuttanu tai häirinnä tai (...) tapa miten yleensä puhutaan vai onks sun mielestä olemas jotaki yleistä tapaa Suomessa esimerkiks parisuhdeväkivallasta puhutaan

HH: En mä tiedä siis. Nyt tähän tulee tällanen niikun vähän terapeutinen. Et nyt mulle tulee itselleni semmonen tunne, et mä nyt alan puhumaan sulle niinku terapeutille puhutaan. Mut ehkä sitä mä oon ajatellu, että kun kun mä kuitenkin tunnistan itsessäniikin tämmösen niinkun. Vaimo on erittäin tota halutessaan erittäin paha suustansa (...) Se on siis tota nainen, joka oikeesti saa niinkun kenet tahansa niinkun näkemään punaista, minkä hän myöntää itteki. Et hän niinku tietää ihan tarkkaan, mitkä on vyön alle iskuja. Et on ihan tällanen niinku harkittua vallan käyttöä. Et ehkä se niinku, jos sä kysyt tosta ni mä oon itte miettin, että se on fakta et mun niiku joskus tekis mieli niiku vedellä sitä ympäri korvia sillee. Ottaa se niikun sitä kautta, koska mä huomaan itessäni ihan semmosen tosi tyypillisen, et se menee siihen, että multa niikun tavallaan hukkuu sanat. Mul on sit vaan semmonen tunne, et mua kuristetaan ja must tuntuu et niinkun ainoa keino päästä tästä jotenkin veke ois niinku lyödä sitä. Että jos niinku vaimon hakkaajat yleensä ajatellaan, et ne on näit tämmösiä niinkun äärimmäisen mustasukkasii tämmösiä alkoholisoituneita duunarijätkiä. Et ne vaa niiku huvikseen pieksee. Mä taas koen, että meillä se on niin, että meil on tämmösiä niinku ihan normaaleja arkipäivän tämmösiä pikkujuttujen riitatilanteita, joissa se vaan niinku se verbaliikka vaan niinkun menee sille tasolle, että mul alkaa niinku siinä ahdistamaan niin paljon, että mä voisin olla niinku jossain mahdollisessa maailmassa, jos mut ois kasvatettu eri tavalla, tämä minun biologinen niinku, voisin hyvinkin lyödä naista

JM: Sä et ulkoista sitä väkivallan ajatusta niinku itsestä pois, että ne on esimerkiks vain niinku sanoinkin että ne ei oo tietyn tyyppisiä miehiä vain jotka. Mä en mun kysymys ei ollu että voisitsä lyödä turpaan sun vaimoo ei ollu kysymys

HH: mut noihan mä vastasin

JM: nii sä vastasit mut mä en suoraan kuiteska niinkun

HH: Mut mä nyt ajattelen varmaan niinkun (...) ja en sitten tiedä et miten se menee miehillä yleisesti ottaen koska tässä niinku on nyt hyvin suuri houkutus. Niinkun täs meidän välises keskustelutilanteessa, kun sinä teet väitöskirjaa ja minä oon (...) niinkun akateeminen ihminen.

Ni kyllä tavallaan mun nyt kuuluis sanoa, et mä en vois ikinä lyödä Vaimoa. Mut siis jos mä oon niinku täysin rehellinen ni ku mun mielest täs pitää olla, ni vastaus on, että voisin lyödä. Mä niinkun analysoin niitä tunteita ja niinkun mielihaluja mitä mul on. Mutta miten moni jätkä tässä tilanteessa sanoo, että mä en vois ikinä lyödä koska siis eihän ritari lyö linnanneitoa. Eihän niiku ikinä. (mies naimisissa, 29)

Haastattelija selvästikin hieman hämmentyy paljolti yleisen tason keskusteluna pysyneen haastattelun saatua ”terapeuttisen” sävyn, kuten haastateltava tilanteesta toteaa. Haastateltava kertoi ehkä enemmän ja toisin kuin haastattelija odotti. Haastattelija korostaa haastateltavan tunnustuksellisen vastauksen jälkeen, ettei halunnut varsinaisesti udelta henkilökohtaisia paljastuksia. Haastateltava kuitenkin torjuu kohteliaan selkeästi haastattelijan yrityksen: ”mut noinhan mä vastasin”. Haastattelijan reagointi, yritys suojella haastattelutilannetta ja haastateltavaa jännitteisiltä paljastuksilta, osoittaa konkreettisesti sen, kuinka haastattelija tukee hallintaa korostavaa kerrontaa käsiteltäessä emotionaalisesti ja moraalisesti hyvin latautuneita.

Paljastamalla inhimillisesti katsoen hyvin tavallisia ihmisten välisiin jännitteisiin sidoksiin liittyviä tunteita kertoja asettaa itsensä ja mahdollisesti myös haastattelun sosiaalisena tilanteena alttiiksi halkeamille. Kertoja on tästä toki tietoinen korostamalla sitä, kuinka haastattelutilanteessa olisi ehkä soveliainta olla paljastamatta ristiriitaisia tunteita ja esiintyä vain ”ritarina”, joka ei voisi ikinä kuvitella lyövänsä naista. Haastateltavan puheessa ”tunteisiin” ja ”mielihaluihin” kohdistuva ”rehellisyys” ja ymmärrys esitetäänkin tekijöinä, jotka estävät lyömistä tapahtumasta. Silti kertoja rohkeni kuvitella haastattelijalle ”mahdollisen maailman”, jossa ”sanat hukkuu” ja ”tekis mieli vetää turpaan” vaimoa. Seuraavaksi käsittelen tarkemmin sitä, kuinka keskeiseksi kuvittelu, toiset ihmiset ja toisten ihmisten katse nousevat puhuttaessa parisuhteesta.

Parisuhteen kuvittelu

Tietyssä mielessä voi tuntua jopa hieman yllättävältä, että individualistisen eetoksen sävyttämässä haastatteluissa puhutaan niin paljon muista ihmisistä ja kerrotaan esimerkkejä muiden suhteista ja elämänratkaisuista. Ympäristöön peilaavaa, sitä kommentoivaa puhetta on haastatteluissa erittäin paljon. Moni korostaa yleisellä tasolla sitä, että yleisestä mielipiteestä ei pitäisi välittää, varsinkin silloin, kun se ilmenee kaavamaisuuksina, rajoituksina, luutuneina asenteina ja sosiaalisena paineena. Haastateltavat suhtautuvat kriittisesti esimerkiksi yhtäältä traditionaalisia rooleja kohtaan, toisaalta myös pinnalliseksi luonnehdittua nykyajan ihmissuhdemaailmaa, kuten sinkkukulttuuria kohtaan. Skeptinen ja kriittinen suhtautuminen parisuhteesta puhuttaessa onkin hyvin tavallista; ihmiset ottavat etäisyyttä ja ilmaisevat epäilynsä moniin tunnistamiinsa kulttuurisiin puhetapoihin (Swidler 2001, 14–15). Haastateltavat kommentoivat runsaasti nykyajan suhteita yleensä, mutta myös ystäviensä,

tuttujensa ja tunnettujen henkilöiden suhteita. Mutta keskustelua sosiaalisesta ympäristöstä ja muista ihmisistä käydään myös suhteessa omaan elämään. Autonomisuuden ihanteesta ja sosiaalisen ympäristön välittämiin viesteihin kohdistuvasta kriittisyydestä huolimatta ympäristön suhtautumisen merkitys tulee haastatteluissa hyvin esiin. Individualistisessa parisuhdepuheesta tulee kirkkaana ja selväpiirteisenä esiin toisiin suuntautuvan persoonallisuustyyppin hahmo, josta David Riesman (1961) puhuu klassikkoteoksessaan *The Lonely Crowd*. Jatkuva omien ratkaisujen, tunteiden ja ajatusten peilaus muiden ihmisten kokemuksiin ja oletettuihin ympäristön asenteisiin tuottaa parisuhdepuhetta, jossa näennäisestä yksilöllisyydestä huolimatta muiden ihmisten katse ja hyväksyntä nousevat jatkuvasti pintaan. Muiden ihmisten kokemuksia ja tarinoita ahmitaan, vaikka ympäristöä havainnoidaankin kriittisesti. Muiden ratkaisuilla ja esimerkiksi median tarinoilla ei sanota olevan ainakaan itselle kovin tärkeää merkitystä, mutta silti ympäristön parisuhdetarinat houkuttavat ja yllyttävät. Haastateltavat myös kertovat puhuvansa ihmissuhdeasioista ystäviensä kanssa hyvin paljon.

Ainahan on ollut niin, että ihmiset – proosallisesti ilmaisten – tietävät toisten asiat paremmin kuin omansa, ymmärtävät miten toisten olisi järkevintä toimia ja osaisivat kyllä elää toisten elämää. ”Helpommin sanottu kuin tehty” tekee monen mieli todeta lukiessa lehdestä parisuhdeneuvoja tai kuunnellessa toisen neuvoja siitä, mitä ”hän itse tekisi vastaavassa tilanteessa”. Vaikka haastatteluissa, kuten parisuhdeasioissa tavallisestikin, korostetaan erilaisuuden hyväksymistä ja jokaiselle kuuluvaa oikeutta yksityisyyteen ja omiin ratkaisuihin, näyttäytyvät muiden (ympäristön todelliset tai kuvitellut) parisuhteet ja parisuhde yleisesti sellaisena asiana, josta riittää loputtomia luonnehdintoja, pohdintoja, kuvitelmia ja mielipiteitä.

Oma tulkintani on, että median parisuhde-esityksistä ja muiden ihmisten suhteista on erityisen houkutteleva puhua, koska niissä korostuu omnipotentin toimijan mahdollisuus tavalla, jota ei täydellisenä saa ikinä täysin mahdutettua oman elämän käsittelyyn. Tämän takia kuvitellulla on niin tärkeä rooli parisuhteen kokemisessa ja ajattelemisessa ja siksi media on siinä niin tärkeä kanava. Huolimatta eron tekemisestä itsen ja julkisuuden henkilöiden välille, ihmiset eivät välttämättä ajattele julkkisten sinänsä poikkeavan muista ihmisinä (ks. luku 6). Yksi haastateltava toteaa eron piilevän ennen kaikkea siinä, että toisten tekemiset ja sanomiset päätyvät julkisuuteen, vaikka julkkiksen ja ei-julkkiksen teot olisivat yhtä ”häpeällisiä”.

Omnipotentin yksilön fantasiaa sovelletaan useimmiten muihin ihmisiin, varsinkin julkkiksiin. Haastateltavien suhde ympäröivään parisuhdemaailmaan ja lopulta myös itsen määrittäyty osittain juuri näihin muihin ihmisiin liitettyjen ominaisuuksien avulla. Syntyy vaikutelma, että muiden ihmisten parisuhteita koskettavat enemmän esimerkiksi kysymykset sukupuolesta, kotitöistä ja väkivallasta. Toisiin ihmisiin ja julkkiksiin liitettyjen yksilöllisyyttä, kyvykkyyttä, rationaalista toimijuutta ja läpinäkyvyyttä korostavien ominaisuuksien myötä tulee mahdolliseksi sellaiset joskus ärsytystäkin ilmentävät lausunnot,

joissa kummastellaan muiden kykenemättömyyttä toimia oikealla tavalla joissakin parisuhdetilanteissa. Ympäristön tarkastelu tästä läpinäkyvyyden ja järkeilyn näkökulmasta voi joskus saada toiset ihmiset näyttämään suorastaan tyhmiltä, koska nämä näyttävät toimivan niin alistetusti tai kaavamaisesti parisuhteissaan. Seuraavassa käydään keskustelua julkkispariskunnasta, jonka ero sai haastatteluajankohtana laajan mediahuomion:

JM: Minkälaisii tunteita se herätti? Tuliks sul sympatiat ja raivoo niihin jompaankumpaan tai mimmosii

HH: Ei mitään. Mulle tuli ihan vaan jotain voi ei mitä ääliöitä.

JM: Nii et tää [JM ero] on niiku niin uskomaton juttu vai kokonaisuudessaan

HH: Nii mun mielest se [JM mies] ((naurahtaa)) on niikun aivan sika. No sit tota mun mielest se on hyvin laskelmoiva ja viileen olonen se sen uus naisystävä. Niiku oikeesti sen biologinen kello on tikittänyt luultavasti sellasta tahtia, että niinku se on kuulunu kilometrien päähän. ((nauraa)) Ja sitten niikun no voi voi kyllä sillä [JM ex-vaimolla] varmaan ollu kovaa en mä sitä epäile

JM: nii käyks sul sillei vilpittömästi sääli vai

HH: Ei, ne ei oo mulle niin läheisiä ihmisiä että mä kokisin

JM: Nii en mä tarkota henkilökohtast niiku tuttavaa tai ystävää kohtaan mut

HH: No kylhän nyt jos mä mietin, et mikä, niin toki kyl mä nyt ajattelen, et voi miten ikävästi sille kävi joo

JM: Nii ajatteletsä et sit on huijattu niinku pahemman

HH: Mä ajattelen vaan et ((naurahtaa)) menit semmosen sian kanssa naimisiin. Et etsä aikasemmin tajunnu, et se sun miehes on ihan sika. (nainen, 34)

Muut ihmiset – tuttavat, julkkikset, kuvitellut toiset – tarjoavat areenan käsitellä ihmisten välisiin sidoksiin liittyviä tavallisia asioita, jotka koskettavat ketä tahansa. Väkivalta ei omakohtaisesti kosketa jokaista, mutta kysymys kyvystä toimia tai tehdä valintoja elämässään koskettaa. Tällaista läpinäkyvyyden ihannetta ja valintojen tekemisen kykyä korostavaa ajattelua ei tarvitse näin ollen tulkita vain individualistisen eetoksen manifestaationa. Se on kaikille ihmisille yhteistä, väistämätöntä elämän käsittelyä ja kuvittelua. Kun se tapahtuu turvallisen etäisyyden päästä, se laittaa kuvitteluun myös tämän voimakkaasti yksilöllisiä valintoja ja järkeviä päätöksiä korostavan rationalisoinnin piirteen.

Parisuhteen kuvittelu tulee erinomaisesti esiin haastattelun kaltaisessa omakohtaisessa parisuhdepuheessa. Historioitsija John Gillis toteaa kaikilla meillä olevan kaksi perhettä: yhtä elämme ja toista kuvittelemme mielissämme. Jälkimmäinen ei voi ikinä pettää siten kuin oikea perhe ja eletty elämä, koska kuvittelun perhe on aina suojassa mielissämme esimerkiksi nostalgiassa, perhettä kuvaavissa esityksissä tai tulevaisuuden suunnitelmissa. (Gillis 1997.) Sama koskee parisuhdetta (Jallinoja 2000,15). Kuvittelun parisuhde on aina tietyllä tavalla suojassa mielissämme ja mielikuvituksessamme erilaisina tunteina, muistoina, toiveina ja

ajatuksina. Kuvittelulla en viittaa vain haaveiluun tai parisuhteen täydelliseksi ihannointiin, vaan siihen eletyn elämän rinnalla kulkevaan kuvitelmiin, kuvien ja ajatusten virtaan, joka ammentaa kulttuurisista elementeistä kuten myyteistä, fantasioista, rituaaleista, mielikuvista ja vakiintuneista käsityksistä (vrt. Gillis 1997, xv). Puhuessaan yleisellä tasolla parisuhteeseen liittyvistä aiheista, muiden ihmisten suhteista ja omasta tulevaisuudesta haastateltava rakentaa omaa elämäänsä ja parisuhteitansa ymmärtämään ja hallitsemaan kykenevän yksilön, jolla on edessään mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Tämä yksilö on kuvitellun maailman parisuhdeyksilö, oman elämänsä asiantuntija, kokija ja näkijä. Kuvitellun maailman hahmona se ei ikinä petä (mt., xv).

Puhe parisuhteesta on omnipotentin hallinnan suojassa, mutta joutuu koetukselle silloin, kun siihen tulee halkeamia. Vaikuttaa siltä, että omnipotenssi on painottunut parisuhdepuheessa sitä enemmän, mitä enemmän on puhuttu parisuhteen ongelmista ja vaikeuksista. Terapeuttinen eetos onkin korostanut molempia. Parisuhde nähdään äärimmäisen vaikeana ja hauraana mutta samalla korostetaan, kuinka parisuhdetta voi ymmärtää ja ”hoitaa”. Luvun loppuun tiivistän tulkintani nykyajan parisuhde-yksilön omnipotenssista tukeutumalla sosiologisiin keskusteluihin terapeuttisesta eetoksesta ja rakkaussuhteen terapoitumisesta. Väitän, että terapeuttinen eetos vahvistaa sellaista omnipotenssia, joka uhkaa tehdä parisuhteen ymmärtämisestä pakonomaista.

Parisuhdeyksilön omnipotenssi

Haastattelutekstit rakentuvat vahvasti yksilöllistä hallintaa korostavan eetoksen varaan. Olen kutsunut tätä eetosta parisuhdeyksilön omnipotenssiksi korostaakseni sitä rationalisoivaa ja ymmärtämistä korostavaa tapaa, jolla ihmiset puhuvat parisuhteista ja kuvittelevat suhteitaan. Esitin kommunikaation muodostavan parisuhteen ihanteen. Kommunikaatiolla en tarkoita vain keskustelun ja tunteiden ilmaisun korostamista, vaan fantasiaa täydellisen yhteyden saavuttamisesta, ymmärretyksi ja kuulluksi tulemisesta. Tällainen fantasia edustaa terapeuttista fantasiaa omaksi itseksi tulemisesta, autenttisen itsen ihannetta. Näin kommunikaatio muodostaa sekä ihanteellisen mallin parisuhteelle että tekniikan tämän toteuttamiseen. Tarkastelemalla rationalisointia, varautumista, hallintaa ja kuvittelua parisuhteen olennaisina elementteinä olen osoittanut, että juuri näissä elementeissä nousee esiin omnipotentin parisuhdeyksilön hahmo. Omnipotentin parisuhdeyksilön käsitteellä viittaa tekstissä muotoutuvaan hahmoon, en haastateltavaan kaikkivoipaisena kertojana. Omnipotentti parisuhdeyksilö ei pyri millään tavoin olemaan haastateltavan muotokuva eikä väite haastateltavan persoonasta tai parisuhteesta. Se on yksinkertaisesti muoto, joka rakentuu yksilöllistä hallintaa korostavassa parisuhdeymmärryksessä. Tulkitsin tällaisen ymmärryksen läpäisevän lukuisia erilaisia haastatteluissa esille nostamiani tai esiin tulleita aiheita kuten tasa-arvo, sukupuolten väliset suhteet, kumppanin valinta, kotityöt, väkivalta ja vapaus.

Kysymys ei ensisijaisesti ole kuitenkaan vain tietyistä parisuhteeseen liittyvistä teemoista tai sisällöistä, vaan sellaisista parisuhteesta kertomisen tavoista, joiden avulla puhe parisuhteesta tulee niin kertojalleen kuin kuulijalleenkin ymmärrettäväksi.

Tunnistettavimmaksi katsoin tällaisen puhettavan tiivistyvän ymmärtävässä kuvailussa parisuhteen onnistumisen ehdoista, joista konkreettiset elämäkäytännölliset ulottuvuudet ja jännitteet oli puhdistettu pois. Tämä tuli esimerkiksi esiin puhuttaessa kotitöiden tekemisestä ja vapaudesta parisuhteessa. Parisuhde muotoutuu itseisarvoisen tärkeäksi mutta vaikeaksi asiaksi asettuen ymmärtävän järkeilyn ja realismia korostavan puhettavan alle. Tällainen haastatteluissa vahvana elävä juonne paljastaa, kuinka paljon sillä on yhteistä parisuhdetta käsittelevän julkisuuden (lehdet, opaskirjallisuus, tv-ohjelmat, erilaiset parisuhdekampanjat) tuottamien tekstien kanssa. Kiinnostavaa onkin, että haastattelupuheeseen mahtuu opastekstimäistä hyvän parisuhteen maalailua yksityiskohtaisen ja konkreettisemmän puheen lomaan. Hyvällä parisuhteella ei siis tässä tarkoiteta romanttisen rakkauskurssin mukaista suhdetta, vaan odotusten kohtuullisuutta ja parisuhteen vaativuutta korostavan ”realistisen” puheen suhdetta. Swidler nimittää omassa tutkimuksessaan tällaista haastateltavien puhettavaa ”proosallis-realistiseksi”, jonka hän muistuttaa olevan yhtä lailla kulttuurisen ja aivan yhtä ”stereotyypisen” kuin romanttisen rakkauden ihanteen (Swidler 2001, 114–117). Aivan kuten Illouz’n sekä Swidlerin (Illouz 1997, 293, Swidler 2001, 14–15, 114) haastateltavat myös oman tutkimukseni haastateltavat kritisoivat usein romanttisen rakkauden mukaista mallia, vaikka eivät romanttista rakkautta kokonaan kyseenalaistakaan. Romanttisen rakkauden kriittinen arviointi kuuluukin olennaisesti terapeutin suhteen ihanteeseen.

Emotionaalisuuden korostuminen terapeutin suhteessa voi olla helppo ymmärtää siten, että kysymys olisi suunnattomasta kyltymättömyydestä (ihanien) tunteiden suhteen. Omnipotentti parisuhdeyksilö ei omassa analyysissani kuitenkaan tarkoita epärealistisiin kuvitelmiin nojaavaa, ihmissuhteiden luvattua ruusutarhaa loputtomasti havittelevaa yksilöä, joka esimerkiksi vaihtaisi aina kumppania ”kun siltä tuntuu”. Omnipotentilla parisuhdeyksilöllä en siis esimerkiksi viittaa ”eroamisen helppouteen” tai ”epärealistisiin odotuksiin” kuten eroista keskusteltaessa usein selitetään. Kyseessä ovat ennen kaikkea ne puhumisen tavat, jotka määrittelevät yksilöiden odotusten horisonttia, ts. sitä, mitä on lupa odottaa sitoutumiselta ja toiseen ihmiseen kiinnittymiseltä. Usein on puhuttu yksilöllisyyttä korostavan ajan kaiken haluavasta yksilöstä. Tässä analyysissä ei ole kysymys tällaisesta tulkinnasta. Omnipotenssilla tarkoitan halujen tuomista käsittelyn ja läpinäkyvyyden piiriin. Yksilön odotukset ja halut tehdään näkyviksi ja omiksi. Puheessa kaikki sanotaan korostetusti ”itsen” kautta. Se tarkoittaa puhetta, jossa maailmaa katsoo koko ajan tunteva ja reagoiva minä. Tämä tarkoittaa, että parisuhteessa ei pidä oikeastaan odottaa toiselta mitään, vaan pitää ottaa itse vastuu elämästään ja tietää mitä haluaa. Kuten terapeutin ajattelu usein korostaa: odotukset johtavat vain pettymyksiin. Swidler (mt., 76) toteaaakin, että ”avuttomalla yksilöllä ei ole sijaa tällaisessa ajattelussa” ja ”vastuullisesta itsestä tulee lähes omnipotentti”.

Mahtipontiselta ja vahvalta kuulostavasta nimeämisestä huolimatta olen korostanut tulkinnassani myös niitä rajoja ja halkeamia, jotka tekevät omakohtaisesta parisuhdekerronnasta jännitteistä. Yksilöllistä hallintaa korostava puhunta ei ole ristiriidatonta. Halkeamiksi en tulkinnut kuitenkaan automaattisesti tiettyjä teemoja, vaan tarkoitan halkeamalla säröä yksilöllisen hallinnan eetoksessa. Halkeamaan viittaavia elementtejä sisältyi esimerkiksi puheisiin päihteiden käytöstä, (avio)erosta, entisistä suhteista, uskottomuudesta, väkivallasta, parisuhteen kaipuusta ja ”kylmiksi” arvioituista ”parisuhdemarkkinoista”. Puheissa korostuu yhtäältä yksilön kyvykkyyttä, valintoja ja mahdollisuuksia painottava rationalistinen hallinnan tunnelma, toisaalta ennakoimattomuutta, mahdottomuutta ja kyvyttömyyttä korostava hallitsemattomuuden sävy. Hallinnan elementti painottuu omaan tulevaisuuteen sijoittuvaan ja osittain myös omaa menneisyyttä arvioivaan puhuntaan, mutta erityisesti yleisen tason ja muiden ihmisten mahdollisuuksia ja toimintaa arvioivaan puhuntaan. Esimerkiksi erosta puhuessaan haastateltavilla on käytössään erilaisia puhetapoja. Puhetta erosta voidaan käydä järkeilyä ja pohdintaa korostavin keinoin, jolloin se nousee hallintaa painottavan ajattelun piiriin. Toisinaan puhe lipeää hallinnan eetoksesta, jolloin koettu tai kuviteltu ero näyttäytyy asiana, joka hylkii omakohtaista, rationalisoivaa haltuunottoa. Tällaisissa tunteiden hallintaan ja käsittelyyn liittyvissä notkahduksissa tulkitsin omnipotenssin rajojen tulevan vastaan. Swidlerin mukaan yksilöllisiä valintoja korostavan puhettavan ja elämässä välttämättömän toisiinsa kiinnittymisen välille nousee jännite, joka tulee näkyviin, kun autonomisuutta korostava kieli ajaa puhujan nurkkaan. Tällaisia tilanteita voi syntyä esimerkiksi silloin, kun puhutaan joistakin konflikteista suhteessa tai siitä, miksi on mennyt naimisiin juuri tietyn ihmisen kanssa. Voluntaristinen kieli ei yksinkertaisesti näytä riittävän selittämään miksi ja miten elämässä on käynyt niin kuin on käynyt. (mt., 34.) Tällaisen kielen avulla voi olla hankala artikuloida sidosten tärkeyttä ja tarvetta olla yhteydessä toisten ihmisten kanssa (Bellah ym. 1985, 291).

Olin haastatteluissa pyrkinyt tietoisesti sohimaan sitä ”puhtaan suhteen” ja ”psykologisen puheen” hallitsemaa tunnelmaa, jonka olin huomannut erilaisia omakohtaisia parisuhdekertomuksia monesti hallitsevan. Tarkoitukseni ei ollut suinkaan torjua tällaista puhetta, vaan koetella paikoitellen sen rajoja ja mahdollisuuksia ottamalla haastatteluissa esiin myös joitain sellaisia tiettyjä konkreettisia teemoja (väkivalta, kotityöt, sukupuoli parisuhteessa, tasa-arvo suhteessa, raha), jotka voisivat mahdollistaa tällaisen koettelon. Haastateltavat tuovat myös itse esiin tätä ristiriitaisuutta, epävarmuutta, ihmettelyä ja vastakkaisuutta. Kiinnostavaa oli huomata, että haastatteluissa ilmenevä jännitteisyys useimmiten soljui kuitenkin sillä tavoin jouheasti, että kerronta tuntui ymmärrettävän juonelliselta. Juuri tällaisessa soljuvassa ymmärrettävyydessä – yhtäältä puhujan kyvyssä esittää asiat juonellisina oman elämän tarinoina, toisaalta tutkijan alttiudessa tulkita tarinat sellaisiksi – käsitin omnipotenssin muotoutuvan. On tärkeää korostaa, että tällaisessa puheessa parisuhde ja oma elämä ei näyttäyty suinkaan täydellisenä vaan ymmärryksen alle pyrkivänä monimutkaisuutena.

2000-luvun parisuhdepuheita tutkivalle individualistisen eetoksen korostuminen haastatteluissa ei tule yllätyksenä, koska sosiologisessa kirjallisuudessa on viitattu tähän yksilöllisyyden merkityksen kasvuun niin runsaasti (Cancian 1987; Giddens 1991, 1992; Beck & Beck-Gernsheim 1995). Nykyajan edellyttämä refleksiivisyys tarkoittaa ihmissuhteiden tulemista jatkuvien henkilökohtaisten pohdintojen ja valintojen piiriin. Itsetarkkailun myötä jokaisesta tulee oman itsensä terapeutti. (Giddens 1991, 1992; Beck & Beck-Gernsheim 1995, 5–6; Craib 1994, 113–114.) Rakkaussuhteessa toisesta tulee ennen kaikkea terapeutin peili, johon itseään voi peilata. Bellah kirjoittajakollegoineen väittääkin terapiasuhteesta tulleen suorastaan rakkaussuhteen ideaalin (Bellah ym. 1985, 98–100). Omnipotentti parisuhdeyksilö muistuttaakin Bellahin ja kumppaneiden kuvailemia nykyajalle ominaisia luonnetyyppejä, ”asiantuntijaa” (manager) ja ”terapeuttia” (therapist), joiden puheessa korostuu kyky valita omat sitoumukset ilman ulkopuolelta määrittyvää normistoa. Olennaista eivät ole normatiiviset odotukset ja pohdinta siitä, mikä elämässä on tärkeää ja arvokasta, vaan yksinkertaisesti se mikä ”toimii”. (mt., 45–48.)

Bellahin ja kumppaneiden analyysin oivaltavuudesta huolimatta heidän näkemyksensä terapeutista rakkaussuhdetta määrittävästä terapiasta (ja terapeutin ja potilaan välisestä suhteesta) on melko yksioikoinen, kuten esimerkiksi Francesca Cancian (1987, 108–110) on huomauttanut. Toisistaan poikkeavien terapeuttien suuntausten näkeminen monoliittisena ja yhtenäisenä ”terapiana” vaivaa Bellahin ja kumppaneiden kritiikkiä samalla tavalla kuin Furedin (2004) myöhemmin esittämää terapiakulttuurin kritiikkiä, jossa terapia nähdään yhtenä vahvana syyllisenä siihen, miksi nykyajan ihmissuhteista on tullut tietynlaisia. Kuten olen aiemmin korostanut, professionaalien ja populaaristen välistä rajaa ei voi piirtää tiukasti analysoitaessa terapeutista eetosta, mutta terapeutista parisuhdetta ei voi kuitenkaan täydellisesti palauttaa terapeutin ja potilaan väliseen suhteeseen. Terapiasuhde ei ole vain sopimussuhde kuten Bellah väittää, eikä sen ”sosiaaliset hyveet” piile vain ”empaattisessa kommunikaatiossa, totuuden kertomisessa ja neuvottelussa” (Bellah 1985, 127). Terapia on usein myös juuri niitä asioita, joita Bellah ja kumppanit peräänkuuluttavat ihmisten välisiin suhteisiin: moraalisuutta, ambivalenssia, rajoitusta ja pettymystä (ks. Craib 1994, 1). Väitänkin, että terapeutin parisuhteen perusta ei ole niinkään terapiasuhteesta, vaan Ian Craibin sanoin ”julkisessa kuvassa terapiasta ymmärtävänä, ratkaisuja tarjoavana ja helpotusta tuovana” (Craib 1994, 6). Craibin mukaan tällaisiin piirteisiin (jotka luonnehtivat enemmän terapeutista kulttuuria laajemmin mutta toki myös joitakin terapioiden) ja vaatimuksiin terapiasta itseilmaisun muotona ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaajana liittyy omnipotenssin tuntua (mt., 7).

Terapeutin parisuhde on houkuttava, koska se parhaimmillaan lupaa kommunikaation kautta tapahtuvaa täydellistä ymmärretyksi tulemista. Terapeutin suhde lupaa, että ongelmia voidaan yhdessä selvittää ja molemminpuolisen ymmärryksen avulla löytää ratkaisuja. Bellahin ja kumppaneiden mukaan tällainen ”terapeutin sopimuksellisuus” johtaa lopulta tyhjiin ihmissuhteisiin; loputon itsen ja toisen tunteiden tarkkailu,

tiedostaminen ja etujen ja haittojen tasapainottaminen on niin hirveän askeettista, että siitä tulee sietämätöntä (Bellah ym. 1985, 139).

Bellah ja kumppanit eivät näe terapeutin eetoksen vaarana niinkään itseriittoisuutta tai narsisimia, vaan sen, että ihmisten välisiltä sidoksilta puuttuu niiden pysyvyyttä ohjaava moraalinen sisältö (mt., 139–140). Toisinaan sosiologisissa keskusteluissa kysymys nykyaikaisen parisuhteen yksilöllistyneestä luonteesta on mielestäni tulkittu liian yksioikoisesti täydellisen onnen tavoitteluksi, narsismiksi tai vapautukseksi (mm. Beck & Beck-Gernsheim 1995; Giddens 1991). Tämä toki on yksi elementti terapeutista parisuhdetta. Olennaisin se ei kuitenkaan ole. Terapeutin parisuhde on aina enemmän sen tunnustamista, että parisuhde on ongelmallinen. Terapeutin parisuhde ei todellakaan ole lupaus onnesta. Tismalleen samansuuntaisen huomion tekee Illouz (2008, 125) käsitellessään läheisyyttä parisuhteen tavoitteena: läheisyys ei tarkoita rakkauden esittämistä lupauksena onnesta, vaan se päinvastoin koostuu läheisyyden saavuttamisen vaikeudesta ja ongelmista. Kuten esimerkiksi Jallinoja (1997, 216) ja Moskowitz (2001, 163–164) ovat korostaneet, kuva naistenlehdistä onnellisuutta ja onnellisia pareja esittävänä medianäkökulma on yksinkertaisesti paikkansa pitämätön. Naistenlehdet ovat ongelmien normaaliutta ja yleisyyttä korostamalla päinvastoin paljastaneet, kuinka ongelmallinen asia rakkaussuhde on (mt., 167).

Suhtautumisessa ongelmiin ja esteisiin romanttinen rakkaus ja terapeutin parisuhde eroavatkin ratkaisevasti toisistaan. Romanttinenkin rakkaus tarvitsee eläkkeeseen esteitä, se suorastaan elää niistä (de Rougemont 1940, 284, 292). Romanttisen rakkauden tiellä olevat esteet ovat kuitenkin enemmän ulkoisia, kun taas nykyaikaisen parisuhteen esteet ovat ennen kaikkea suhteen sisäisiä (Jallinoja 2000, 38). Romanttiselle rakkaudelle aika muodostuu ylitypääsemättömäksi esteeksi (de Rougemont 1940, 292), terapeutin parisuhde sen sijaan lupaa, että loppumattoman työn, ongelmien käsittelyn ja ajan kanssa parisuhde voi tulla paremmaksi. Terapeutin parisuhde ei ainoastaan edellytä ongelmia. Se jatkuvasti tuottaa uusia ongelmia ymmärrettäväksi. Terapeutin eetoksen näkökulmasta vaarallista ei ole se, että suhteessa on ongelmia, vaan se, että näitä ongelmia ei huomioida ja käsitellä (Moskowitz 2001, 171). Tämä on terapeutin logiikka, joka luo kasvualueen parisuhdeyksilön omnipotentensille.

Giddensin puhtaaseen suhteeseen kohdistetussa kritiikissä on vieroksuttu sellaista rakkaussuhteen käsitettä, jossa suhde puhdistetaan kaikesta vallan ulottuvuuksista ja epätasavaruudesta (mm. Jamieson 1999, Evans 2003). Giddensin väitettä viime vuosikymmenien aikana tapahtuneesta ihmissuhteiden demokratisoitumisesta on hyvin perusteltua kritisoida liioitellusta optimismista. Giddensin luonnehdintoja puhtaasta suhteesta ei tarvitse kuitenkaan lukea empiirisinä kuvauksina nykyajan suhteista, vaikka Giddens tällaista tulkintaa osin tarjoaakin. Itse olen tulkinut puhtaan suhteen kuvauksena voimakkaasta, kulttuurisesta ihanteesta samaan tapaan kuin ymmärrämme romanttisen rakkauden mukaisen ihanteen. Giddensin myönteisen suhtautumisen tällaiseen ihanteeseen ja sen toteutumisen mahdollisuuksiin voi halutessaan siirtää sivuun ja keskittyä siihen, kuinka hyvin tuo

Giddensin puhdas suhde onnistuu kuvaamaan sellaista parisuhteen ihannetta, joka terapeutisesta ymmärryksestä välittyy. Analyysini mukaan puhdistetun suhteen malli edustaa juuri sellaista ihannetta, josta haastattelutekstitkin ponnistavat. Juuri tällaisen ihanteen keskeiseksi sisällöksi nousee kommunikaation eetos. Haastattelut eivät rakennu vain tällaisen ihanteen varassa, mutta tällainen ihanne puhetta joka tapauksessa määrittää. Väitän, että puhtaan suhteen ihanteesta on tullut niin itsestään selvä osa tavallista parisuhdepuhunutta, että emme välttämättä edes tunnista sitä. Puhuminen ihanteesta voi tuntua tavallisen ja arkisen vastakohtalta. Siksi romanttisen rakkauden ihanne voi olla helpompi tunnistaa kuin terapeutinen suhde, joka asettuu luontevaksi osaksi kenen tahansa jokapäiväistä ymmärrystä siitä, mistä parisuhdeasioissa on kysymys. Yksilöä korostava rationalisoiva puhetapa on vakiintunut niin itsestään selväksi parisuhteesta puhumisen tavaksi, että voi olla vaikeaa edes mielikuvitella muita puhumisen ja ajattelun tapoja.

Kuten Giddensin saama kritiikkikin osoittaa, väitettä rakkaussuhteiden muuttumisesta kohti yksilöllistä ja terapeutista mallia on paljon kyseenalaistettu. Tulkintoja on pidetty liian yksioikoisina ja ihmissuhdetodellisuudelle vieraina, vaikka yksilöllistymisen lisääntyminen varsinkin diskursiivisella tasolla usein myönnetäänkin. Teesi ihmissuhteiden yksilöllistymisestä voikin yhtäältä tarjota purkamisintoiselle tutkijalle houkutuksen tunnistaa erilaisista aineistoista todisteita individualistisen eetoksen vahvuudesta, toisaalta mahdollisuuden ”sosiologisoida” eetoksen todistelemalla sitä, kuinka elämä ei mahdu tällaiseen malliin. Tällaisen diskurssien purkamiseen tähtäävän pyrkimyksen ohella halutaan myös ehkä kritisoida vakiintuneita sanomisen ja ajattelun tapoja, joiksi yksilöllistä pärjäämistä korostavat sanonnat ovat epäilemättä muodostuneet. Oma tulkintani oli alkuvaiheessa jossain määrin tällaisen yksilöllisyseetoksen diskursiivista luonnetta korostavan sosiologisoinnin elähdyttämää. Tämänkaltaisessa sosiologiassa ei sinällään ole mitään vikaa. Oivalsin kuitenkin, että jos oma analyysini pysähtyisi tähän tulkintaan, se olisi loppunut siihen, mistä sen pitäisi nousta kunnolla vauhtiin. Tämän vuoksi kommunikaation ihanteen lisäksi olen halunnut analysoida sitä, miten omnipotenssi konkreettisesti tulee näkyviin. Tulkintani mukaan parisuhdeyksilön omnipotenssi artikuloituu rationalisoinnin, riskeihin varautumisen, hallinnan ja kuvittelun elementeissä

Kun sidoksellisuuden toisiin ihmisiin ajatellaan perustuvan ennen kaikkea henkilökohtaisille valinnoille ja avoimelle kommunikaatiolle, ajatus ihmisten välisten tunteiden hallittavuudesta korostuu. Paljastavimmin parisuhteen rationalisointi tulee esiin haastateltavien kyvyssä järkeillä ja ymmärtää parisuhteeseen liittyviä väijäämättömiä pettymyksiä ja menetyksiä, kuten edellä olen esittänyt. Siitä, mitä voi joskus väistämättä tapahtua (esim. ero, jätetyksi tuleminen, petetyksi tuleminen) kenelle tahansa, tehdään eräänlainen parisuhteen ymmärtämisen hyve kiistämällä järkeilyn avulla se asia, että monet parisuhteeseen liittyvät asiat ovat erittäin satuttavia. Järkeilyn ja läpinäkyvyyden ulottamisella ihmissuhteissa väistämättömien pettymysten ja menetysten puolelle tullaan tietyllä tapaa kiistäneeksi tunteiden väistämättömyys (Craib 1994). Toisen ihmisen menetys on satuttavaa.

Kokemus siitä, että ei tule juuri jonkun ihmisen hyväksymäksi tai rakastamaksi tai että tulee juuri jonkun pettämäksi tai hylkäämäksi, on omiaan aiheuttamaan sietämättömiä tunteita kuten häpeää, turhautumista tai raivoa. Myös rakkauden kaipuun tai tarvitsevuuden ilmaisusta voi tulla mahdotonta tai se voidaan tulkita patologiseksi, koska autonomisen ihmisen ei katsota voivan varsinaisesti tarvita toista ihmistä (Bellah ym. 1985, 98).

Haastatteluissa esiin tuleva yksilöllistävä parisuhdepuhe luo edellytyksiä kaikkivoipaisuuden ajatuksille, korostaen sellaisen orientaation voimistumista, jonka mukaan ihmisten välisiä suhteita koskevat asiat ovat omassa vallassamme. Myös semmoiset asiat, joille ehkä emme voi mitään. Näin ei juuri jää sijaa sille, että elämässä vain ollaan, ihmisiä ei (saa) aina valita, ja itse ei voi päättää, miten meille käy ihmisten kanssa eläessämme. Giddensin puhdas suhde edustaa tietyllä tavalla juuri tällaista fantasiaa siitä, että voimme lakkaamatta tarkkailla ja muokata itseämme ja suhteitamme haluamaamme suuntaan. Tällaiset hallinnan ja kaikkivoipaisuuden toiveet ovat kuitenkin illusorisia haaveita, jotka eivät jätä juuri tilaa pettymyksen mahdollisuudelle, jota riippuvuus toisesta ihmisestä aina myös tarkoittaa. (Craib 1994, 117–122.)

Amerikkalaisen Wendy Shalitin mukaan nykyinen ihmissuhdekulttuuri on tehnyt monista ihmissuhteisiin ja seksuaalisuuteen liittyvistä tunteista kuten häpeästä, inhosta, pettymyksestä ja mustasukkaisuudesta jollain tavalla tyhmiä, noloja ja turhia tunnetiloja – sellaisia, joista pitäisi pyrkiä pois. Myös romanttisiksi tulkittavat toiveet ja halut voidaan tulkita epärealistisiksi harhoiksi, jotka pitäisi karistaa järkeävästä parisuhdeajattelusta. Tällaiset vältettävät tunteet ilmaisevat kuitenkin usein myös kykyä rakastaa ja ottaa vastaan rakkautta. Ne ilmaisevat myös sen, että yksilö voi kokea menetyksiä ja odotusten murskaantumista. Häpeän tunteet voi nähdä tärkeinä merkkeinä siitä, että yksilö kokee rajojansa uhattavan. (Shalit 2000, 21–22, 32–37). Shalitin edustamaa, erityisesti naisten seksuaalisen häveliäisyyden perään kuuluttavaa nyky-yhteiskunnan kritiikkiä voi tulkita konservatiiviseksi, traditionaalisen sukupuolimoraalin puolustukseksi ja naisellisen pidättyvyyden (seksistiseksi) ylistämiseksi, mutta hänen kommenttinsa ihmissuhteisiin liittyvistä sopivista ja epäsozivista tunteista kuvaavat hyvin sitä rationalisoivaa pyrkimystä, jonka olen tulkinnut hallitsevan parisuhdepuhetta. Tunteet, jotka kirkkaimmin ilmentävät ristiriitaista sidoksellisuutta ja yksilöiden välistä riippuvuutta, näyttäytyvät vältettävänä tai järkeilyä vaativina.

Craibin (1994, 87; myös Swidler 2001, 77) mukaan tunteiden käsittelemistä korostava terapeutin yhteiskunta yrittää tehdä tunteista hallittavia ja turvallisia, ja näin kiistää sen tosiasian, että joskus tunteet ovat kauhistuttavia ja sietämättömiä. Terapeuttisen parisuhteen omnipotentti yksilö pystyy kuvittelemaan maailman, joka jo lähtökohtaisesti kieltää menetyksen ja pettymyksen mahdollisuuden (vrt. Craib 1994, vii). Tämä ei tapahdu fantasioimalla parisuhde täydelliseksi, vaan fantasioimalla se aina ymmärryksen alle, läpinäkyväksi ja käsiteltäväksi. Craibin mukaan pettymyksen käsittely ja siitä puhuminen ei voi ikinä korvata pettymyksen tunnetta (vrt. Illouz 2008, 103). Ihmissuhteissa tätä kuitenkin epätoivoisesti yritetään korostamalla henkilökohtaisten valintojen ja kommunikaation

merkitystä. Hokema rehellisyyden ja avoimuuden tärkeydestä on ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että täydellistä sisäistä rehellisyyttä ei voi aina saavuttaa eikä täydellinen rehellisyys muiden ihmisten kanssa välttämättä ole aina suotavaa (Craib 1994, 39; Simmel 1950, 307–329). Avoimuuden palvonta ei yksinkertaisesti voi poistaa niitä ristiriitoja ja pettymyksiä, joita ihmiselämä ja toisiin kiinnittyminen tuo mukanaan. Puhuminen voi auttaa ja selvittää, mutta se ei ole ikinä vaihtoehto ristiriidalle ja kärsimykselle (Craib 1994, 105). Terapeuttisen eetoksen kohtalokkuus on siinä, että se yrittää kiistää ristiriidan ja pettymysten välttämättömyyden ihmiselämässä (Craib 1994, 39, 57). Puhtaimmillaan, varsinkin ihmissuhteiden ongelmiin keskittyessään, terapeuttinen eetos kieltää tragedian mahdollisuuden. (Craib 1994, 127; Bellah et ym. 1985, 84; Illouz 2008).

Tunteitansa ymmärtävä ja niitä käsittelevä omnipotentti parisuhdeyksilö muistuttaa Stjepan Mestrovicin kuvausta postemotionaalisesta tyypestä, jonka Mestrovic rakentaa paljolti Riesmannin toisiin suuntautuvan tyyppin varaan (Mestrovic 1997; Riesman 1961). Toisiin suuntautuva sosiaalinen tyyppi tutkailee herkeämättä ympäristöään ja vertailee itseään muihin ihmisiin. Tärkein taito on kyetä lukemaan ympäristön lähettämiä signaaleja, tulivatpa ne median tai kaveripiirin välityksellä. (Riesman 1961, 21.) Niinpä postemotionaalinen tyyppi tietää paljon tunteista ja ymmärtää niitä oikein hyvin, mutta niiden tuntemiseen hän ei ole valmis tai kyvykäs. Postemotionalismilla Mestrovic ei viittaa tunteiden häviämiseen, vaikka puhuukin Riesmaniin viitaten kuolleista tunteista. Hänen mukaansa aidot tunteet ovat korvautuneet massakulutussyhteiskunnan ja kulttuuriteollisuuden tehtailemilla kvasitunteilla. Tunteet on mekanisoitu ja niistä on tullut pikaruuan lailla nopean sujuvasti nautittavia valmispaketteja. Kyse on pitkälle tunteiden simulaatiosta, lainauksesta ja kierrättämisestä (Mestrovic 1997, 32, 65). Näin tuntemisesta ja tunteilta puuttuu sitoutumisen, toiminnan ja velvoittavuuden ulottuvuus; kuka tahansa voi tuntea mitä vaan sitoumuksetta. (Mm., 55–56.) Terapeuttinen parisuhde on tässä mielessä postemotionaalinen: tunteiden käsittely, tarkkailu, ymmärtäminen ja ilmaiseminen ohittavat itse tuntemisen merkityksen.

Analysoimani kaltainen haastattelupuhe parisuhteesta on monin tavoin ristiriitaista ja katkelmallista (myös Swidler 2001). Ne kulttuuriset puhetavat, jotka saattavat näkyä naistenlehdissä ja opaskirjoissa selkeästi artikuloituna parisuhdeymmärryksenä, näkyvät haastattelupuheessa hienovaraisempina jälkinä. Analysoitaessa tällaiset jäljet tulevat parhaiten näkyviin silloin, kun parisuhdeymmärrys joutuu koetukselle. Terapeuttisen parisuhdeymmärryksen voikin nähdä oikeastaan juuri sen takia, että se ei ole asettunut kyseenalaistamattoman luonnolliseksi osaksi ihmisten kokemuksia ja arkista ymmärrystä. Se, minkä voi omaksua täydellisesti, ei oikeastaan edes ole kulttuuria – se on elämää (Swidler 2001, 19). Kuten Swidler (mt., 167) huomauttaa, yksilöllisiä valintoja korostava puhetapa ei ole kulttuurisesti voimakas niinkään siksi, että kaikki uskoisivat täydellisesti siihen, vaan siksi, että tällaisella puhetavalla on julkisesti niin merkittävä asema. Hänen mukaansa ihmiset kyllä tunnistavat riippuvuutensa muista ihmisistä ja velvollisuutensa muita kohtaan, mutta he ymmärtävät, että julkisesti hallitsevassa puhetavassa autonomisuus takaa uskottavuuden

sosiaalisena toimijana. Konformistinen ja roolin mukainen käytös olisi tulkittavissa epäautenttiseksi ja epäuskottavaksi.

Analyysini terapeutteisesta parisuhteesta saattaa synnyttää vaikutelman maailmasta, jossa loputon puheiden ja itsetutkiskelujen virta on korvannut elävät ja jännitteiset sidokset ihmisten välillä. Puhdaspiirteisiin, parisuhdeanalyysija suoltaviin omnipotentteihin yksilöihin törmää todennäköisimmin kuitenkin vain karikatyyreina esimerkiksi television ihmissuhdesarjoissa tai romanttisissa komedioissa, joissa romanttinen sankari tai sankaritar on samalla oman itsensä suvereeni terapeutti. Swidlerin huomiot ovatkin tärkeitä muistutuksia siitä, että individuaalisuutta korostavat kulttuuriset puhetavat eivät ole yhtä käytäntöjen ja eletyn elämän kanssa. Ne muistuttavat myös siitä ristiriidasta, joka syntyy eletyn elämän ja kulttuuristen odotusten välillä. Individuaalisuus vahvana sosiaalisena odotuksena asettuu väistämättä jännitteeseen sen sidoksellisuuden kanssa, joka ihmisten elämää määrittää ja näin muodostuvalla jännitteellä on myös todellisia seurauksia ihmisten elämään, kuten Kaisa Ketokivi (2010, 142) on tutkimuksessaan osoittanut.

Omnipotentin parisuhdeyksilön hahmo on ehkä kuvitellun maailman hahmo, mutta vahva sellainen. Väitän, että edellä käsittelemäni terapeutin parisuhteen elementit eivät ainoastaan muovaa tapojamme ymmärtää ihmiselämässä väistämättömiä pettymyksiä ja menetyksiä, vaan ne suuntavat myös sitä, miten näiden pettymysten kanssa elämme. Terapeutin parisuhteeseen sisältyvä pyrkimys työntää ihmisten väliset jännitteiset suhteet yksilöllisen neuvoteltavuuden ja läpinäkyvyyden piiriin tuottaa vaatimuksen lähes pakonomaiseen käsittelyyn asioissa, joiden ihmisiä yhteen sitova voima perustuu ehkä juuri siihen, että ne ainakin osittain pysyvät meille epäselvinä ja käsittämättöminä. Ihmisten välisissä suhteissa on kyse paljosta muustakin kuin vapaasta halusta tulla yhteen ja kyvystä hallita tätä yhteyttä. Sosiologisesta näkökulmasta on kysyttävä: millainen sosiaalinen sidos on terapeutin parisuhde, joka on yksilölle täysin läpinäkyvä ja yksilöstä irrotettavissa? Onko terapeutin parisuhde sidos laisinkaan? Seuraavissa luvuissa siirryn tarkastelemaan, millaisen muodon terapeutin suhde saa mediassa, jossa parisuhteesta on tullut loppumattomien esitysten lähde. Millainen on mediajulkisuuden omnipotentti parisuhdeyksilö?

5 Intiimi parisuhdejulkisuus terapeutin ymmärryksen näyttämönä

Tässä luvussa analysoin suuren suosion saavuttaneen esikoisrunokirjan ja sen tekijän ympärille kehkeytynyttä parisuhdetta käsittelevää julkisuutta. Kyseessä on vuonna 2003 ilmestynyt Arno Kotron runokirja *Sanovat sitä rakkaudeksi*. Tarkasteluni keskiössä ovat lukuisat teosta ja sen tekijää käsittelevät mediaesitykset, mutta kokonaisanalyysi ei perustu vain yksittäisten tekstien tarkastelulle. Analyysin on mahdollistanut tutkimuskohteen systemaattinen seuraaminen monilla eri julkisuuden areenoilla vuoden 2003 keväästä vuoden 2006 alkuun. Olen hetyttömästi jäljittänyt yhden henkilön esiintymisiä televisiossa, radiossa, lehdissä, internetissä ja erilaisissa tilaisuuksissa pyrkien keräämään kaikenlaista materiaalia siitä, mitä hän on sanonut tai hänestä sanottu. Aineiston hankinta on siis käytännössä tarkoittanut yhtä henkilöä käsittelevän julkisuuden seuraamista. Analyysin kohteena ei kuitenkaan ole Runoilijan²⁶ henkilö tai hänen teoksensa sinänsä, vaan Runoilijaan keskittyvän julkisuuden välittämä terapeutin ymmärrys parisuhteesta.

Luku alkaa aineiston esittelyllä ja kuvauksella siitä, miten aloin seurata Runoilijan ympärille muodostuvaa ilmiötä. Tämän jälkeen luonnehdin runoteosta parisuhteen kuvauksena. Runoteoksen luonnehdinnasta siirryn suosion ja julkisuuden tarkasteluun, jotka luovat pohjan ilmiön ”kolahtamisen” analysoinnille. Kolahtamisen käsittelyn jälkeen analysoin Runoilijan tapausta ilmentymänä omakohtaisen parisuhdeasiantuntijuuden ihanteesta. Luvun lopussa esitän tulkintani Runoilija-ilmiön edustamasta nykyajalle ominaisesta terapeutisesta julkisuudesta.

Aineisto – kuinka lähdin seuraamaan Runoilijaa

Haastatteluaineiston alustavan analyysin pohjalta aloin suunnitella lisäaineistojen hankintaa. Haastatteluiden omakohtaisen parisuhdepuheen olin tulkinnut nojaavan vahvasti yksilöllistä hallintaa korostavan eetoksen varaan siitäkin huolimatta, että halkeamia tällaiseen eetokseen löytyi. Aloin yhä enemmän pohtia sitä, millaisia puhetapoja ihmisillä on käytössä silloin, kun yksilöllistä hallintaa korostavalle puheelle näyttäisi tulevan rajoja vastaan. Parisuhteeseen liittyvien vaikeuksien en tulkinnut väistämättä johtavan yksilöllistä hallintaa korostavan eetoksen murtumiseen, ne saattoivat päinvastoin myös vahvistaa sitä. Näin oli varsinkin silloin, kun vaikeuksia pyrittiin ymmärtämään ja hallitsemaan. Haastattelut täytyivät parisuhteiden päättymisiä ja ongelmia käsittelevästä puheesta. Näin puhe erosta ja siitä selviämisestä sisälsi selvästi yhden potentiaalisen halkeaman. Tutkimuksen tuossa vaiheessa

²⁶ Käytän erisnimen sijasta ilmaisua Runoilija (ks. 3.3).

en kuitenkaan vielä aavistanut, kuinka keskeiseen asemaan ero niin aineistojen koostamisen kuin analyysinkin kannalta nousisi.

Olin halukas lukemaan lisää omakohtaisia parisuhdetarinoita. Toisaalta olin kovin kiinnostunut kaikenlaisesta parisuhdetta käsittelevästä julkisuudesta ja valmis nappaamaan aineistokseni mitä tahansa pastoreiden sunnuntaisaarnoista ja asiantuntijateksteistä aina lööppien paljastuksiin. Varsinkin mediajulkisuus parisuhteen näkyvimpänä näyttämönä houkutteli, tarjoaahan media mitä erilaisimpia parisuhde-esityksiä vauhdilla, jossa nopeinkaan seuraaja tuskin pysyy mukana. Sitä paitsi, myös suuri osa julkisista parisuhde-esityksistä on juuri omakohtaisuutta korostavia tarinoita (Jallinoja 1997, 90). En ollut varsinaisesti kiinnostunut siitä, miten media tai vaikkapa erilaiset asiantuntijatekstit parisuhdetta määrittelevät, en palanut halusta päästä kriittisesti ”purkamaan auki” niiden esitystapoja. Sitä paitsi kiinnostavia tutkimuksia varsinkin oppaiden ja naistenlehtien ihmissuhdepuheesta löytyi jo melko paljon (mm. Kosonen 1996; Jallinoja 1997; Illouz 1997, 1991; Cancian & Gordon 1988; Hochschild 1994; Hazleden 2004).

Parisuhdetarinoissa minua kiinnosti erityisesti omakohtaisen ja julkisen yhteen törmääminen. Mitä tapahtuu sitten, kun omakohtaisella tai sellaiseksi tulkitulla parisuhdetarinalla onkin yhtäkkiä monta kuulijaa ja ymmärtäjää? Mitä sitten, kun jokin julkiseksi tullut tarina tihkuukin omakohtaisuuden ja toden tuntua sellaisella tavalla, että tarinan vastaanottajien todistusten mukaan se kertoo vähintään yhtä paljon heidän tunnoistaan kuin tarinan päähenkilön tunnoista tai kokemuksista? Syliini tipahti parisuhdetarina, jossa fiktiivinen, julkinen ja omakohtainen sekoittuivat vastustamattomalla tavalla. Toukokuussa 2003 luin lehdestä juuri ilmestyneestä, parisuhdetta käsittelevästä runoteoksesta, jossa ”tuskaillaan kipeää eroa” (TS 22.5.2003). Olin jo aikaisemmin keväällä pannut merkille, että samoihin aikoihin aineistopohdiskelujeni kanssa oli julkisuudessa alettu keskustella runoilijasta ja hänen esikoisteoksestaan, jossa kerrotaan miehen näkökulmasta parisuhteesta ja erityisesti eron rankkuudesta. Kirja oli noussut heti ilmestymisensä jälkeen kymmenen myydyimmän kotimaisen kaunokirjan joukkoon (Mitä Suomi lukee 2003). Runoilijalla tuntui olevan paljon sanottavaa parisuhteesta. Media ja lukijat tuntuivat olevan kovin kiinnostuneita kirjoittajasta, tämän teoksesta²⁷ sekä kaikesta siitä, mitä hän parisuhteesta lausuu. Minä puolestani olin kiinnostunut aivan samoista asioista – ja siitä, miksi olemme tästä kaikesta niin kovin kiinnostuneita. Näytti siltä, että median kiinnostus ei jäisi vain muutamiin haastatteluihin ja kirja-arvioihin kuten yleensä. Päätin lähteä seuraamaan runokirjasta alkanutta parisuhdekeskustelua ja kerätä talteen kaiken mahdollisen aiheeseen liittyvän.

²⁷ Ellei erikseen mainita, viitataan teoksella Runoilijan esikoisteokseen *Sanovat sitä rakkaudeksi* (2003), jonka ympärille Runoilijaa koskeva julkisuus varsinkin alkuvaiheessa keskittyi. Kirjailijalta on ilmestynyt tämän jälkeen useita muita teoksia, tämän työn näkökulmasta kiinnostavimpana vuonna 2005 esikoisrunoteokselle ilmestynyt jatko-osa *Musta morsian*, jonka saama vastaanottoa myös analysoin.

Suurin osa aineistosta on peräisin kevästä 2003 kevääseen 2005 sijoittuvalla ajanjaksolla. Näiden reilun kahden vuoden aikana keräsin systemaattisesti kaikenlaista kirjaan tai Runoilijaan liittyvää materiaalia. Helmikuussa 2005 Runoilijalta ilmestyi runokirjaan jatko-osa ”Musta morsian”, jonka vastaanottoa mediassa vielä tarkasti seurasin. Tiettyssä mielessä jään päättymättömään tarinaan ja aineiston keräämiseen koukkuun.²⁸ Aiheen seuraaminen on tarkoittanut käytännössä sitä, että olen kirjannut kaikki mahdolliset tietoon tulleet julkiset esitykset, joissa Runoilija esiintyy tai hänen teostaan ja siihen liittyviä aiheita käsitellään. Näihin luen niin erilaiset mediaesiintymiset (mm. lehtihaastattelut, tv-esiintymiset, kirja-arviot) kuin kaikki muutkin julkiset esiintymiset (alustukset, teosesittelyt, keskustelut ja lausuntatilaisuudet). En ole luonnollisestikaan pystynyt seuraamaan täydellisesti kaikkea Runoilijaa koskevaa julkisuutta enkä ole sisällyttänyt varsinaiseen aineistooni kaikkea keräämäni materiaalia.

Aineisto koostuu enimmäkseen painetun median esityksistä. Näiden osalta pääpaino on lukijamääriltään isoimmista sanomalehdissä (Kansallinen mediatutkimus 2003), mutta joukossa on myös aikakauslehtijuttuja sekä lähinnä kirjallisuusarvosteluja maakuntien sanomalehdistä ja pienemmistä kirjallisuuslehdistä. Eniten tekstejä on suurimmista sanomalehdistä (HS, AL) ja iltapäivälehdistä (IS, IL). Lehtiteksteistä on luokiteltu omaksi joukokseen kirja-arviot, kolumnit ja ”muut” tekstit. Aineistoon kuuluu 18 kolumnia, 26 kirja-arvostelua sekä teoksen pohjalta tehdyn näytelmän kaksi teatteriarvostelua²⁹. Muita sanomalehtitekstejä aineistoon sisältyy 72 yhteensä 18 eri sanomalehdestä tai lehden liitteestä ja aikakauslehtitekstejä 21 yhteensä kymmenestä eri lehdestä³⁰.

²⁸ Tämänkaltaisiin (media)ilmiöihin tarttuessa tarinaan jää helposti koukkuun eikä malta lopettaa aiheen seuraamista, vaikka systemaattinen aineiston haaliminen onkin jossain vaiheessa lopetettava. Koukkuun jääminen on tiettyyn pisteeseen asti järkevää ja tuottoisaa: kattavasta aineistosta tuskin on haittaa analyysille. Vaikka tällainen paneutuminen aineiston hankinnassa onkin hyvä lähtökohta analyysille, on myös mahdollista, että aineistoonsa koukkuun jäänyt sokaistuu näkemään tutkimansa kohteen laajempaan ja merkityksellisempään ilmiönä kuin se onkaan. Säännöllisin väliajoin on tarpeellista asettaa vastaväittäjäksi itselleen: mitä tällaisen media-ilmiön analysointi kertoo tutkittavasta asiasta?

²⁹ Teoksen *Sanovat sitä rakkaudeksi* 15 kirja-arviota ovat seuraavista lehdistä: Helsingin Sanomat, Aamulehti, Turun Sanomat, Savon Sanomat, Me Naiset, Keskisuomalainen, Karjalainen, Satakunnan Kansa, Aviisi, Urjalan Sanomat, Image, Lumooja, Tuli & Savu, Taite-lehti ja Kiiltomato.net. Teoksen *Musta morsian* viisi arviota ovat seuraavista lehdistä: Helsingin Sanomat, Aamulehti, Karjalainen, Demari ja Etelä-Suomen Sanomat. Näytelmäarviot ovat Helsingin Sanomista ja Etelä-Suomen Sanomista. Kolumnit ja pakinat ovat seuraavista lehdistä: Iltalehti, Kaleva, Aamulehti, Markkinointi ja Mainonta, Helsingin Sanomat ja Ydin. Joitakin runoilijan yhdessä muiden kanssa kirjoittamia tai toimittamia teoksia koskevia arvioita (6) olen myös sisällyttänyt aineistooni, koska niissä sivutaan esikoiskirjaa, sen aihepiiriä tai kirjailijaa koskevaa julkisuutta

³⁰ Osa teksteistä on selkeästi Runoilijaan tai hänen kirjoihinsa keskittyviä artikkeleita, osa pienempiä juttuja ja joissakin kirjailijaan viitataan osana laajempaa juttukokonaisuutta. Kolumnit ja kirja-arviot on luokiteltu erikseen eivätkä sisälly näihin lukuihin. Lehden perässä olevissa suluissa on juttujen määrät. Sanomalehdet ovat Helsingin Sanomat (14), Aamulehti (14), Ilta-Sanomat (10), Iltalehti (9), Turun Sanomat (2), Keskisuomalainen (3), City-lehti (4), Savon Sanomat (1), Keskipohjanmaa (1), Etelä-Suomen Sanomat (3), Kaleva (1), Demari (1) Metro (4), Ylioppilaslehti (2), Rannikkoseudun Sanomat (1), Johnny Kniga (1), Jyväskylän Ylioppilaslehti (1), Vakkamedia (1), ja Tutka (verkkolehti, 1). Vuodesta 2004 lähtien Metro-lehdessä ilmestyneitä Runoilijan kolumneja en ole sisällyttänyt aineistooni lukuun ottamatta kahta ihmissuhdeaihetta käsittelevää kirjoitusta. Aikakauslehdet ovat Apu (1), Suomen Kuvalehti (2), Me Naiset (4), Seura (1), Anna (7), Kodin Kuvalehti (1), Kotiliesi (1), Eeva (1), Image (2) ja Psykologi (1).

Suurin osa TV- ja radio-ohjelmista, joissa Runoilija on esiintynyt, on erilaisia asia- ja keskusteluohjelmia, mutta joukossa on myös viihteellisemmäksi tulkittavissa olevia ohjelmia³¹. Tv- ja radiolähetyksiä en analysoi varsinaisena aineistona, mutta viittaan joihinkin parisuhdetta ja Runoilijaa koskevaa julkisuutta käsitelleisiin ohjelmiin. Lehdet sekä tv- ja radio-ohjelmat ovat mitä suurimmassa määrin aineistoja todelliselta kentältä, julkisuuden kentältä. Perinteisessä mielessä varsinaiseksi ”kenttäaineistoksi” voi laskea ne tilaisuudet, joissa olen ollut seuraamassa Runoilijan esiintymisiä. Aineistositaateissa Runoilijan lausunnot on kirjoitettu kursiivilla erotukseksi toimittajan puheesta.

”Parisuhde on ekstremelaji” – runoteos parisuhteen kuvauksena

Aloitan analyysini kuvailemalla runoteosta, jonka suosio ja ”kolahtaminen” lukijoihin oli keskeisellä sijalla Runoilijan ympärille syntyneen julkisuuden muodostumisessa. Teos toimii ponnahtauslautana Runoilijailmiön analyysiin. Tulkitsen runoja kirjallisesti tyylliteltyinä todistuksina parisuhteesta. Tartun runoihin peilaamalla runojen parisuhdetta edellisessä luvussa esittämäni tulkintaan terapeutisesta parisuhteesta. Runojen käyttäminen parisuhdetta analysoivan tutkimuksen apuvälineenä voi olla melko uskaliaista ja epätavallista, vaikka kaunokirjallisuuden valitseminen tutkimusaineistoksi ei sosiologian piirissä mitenkään poikkeuksellista olekaan. Esimerkiksi romanssikirjallisuutta ja kaunokirjallisuuden rakkauskäsityksiä on tutkittu paljonkin (mm. Törrönen 1996; Evans 2003). Suomalaisessa sosiologiassa myös lyriikkaa on tulkittu ainakin iskelmien ja rockmusiikin muodossa (Sulkunen ym. 1985, 102–139; Oksanen 2003). Luonnehdin runoteosta ennen kaikkea parisuhteen kuvauksen näkökulmasta. Vaikka analyysin kohteena oleva ilmiö syntyi varsinaisesti julkisuudessa ja alkoi pian elää omaa elämäänsä, teoksen runot sisältävät paljon tärkeitä vihjeitä siitä, mistä runoteoksen ympärille syntyneessä julkisuudessa oli kysymys. Kirjallisuustieteellisen analyysin ja näkemykset teoksen kirjallisista ansioista olen pyrkinyt jättämään niille areenoille ja niille tahoille, joille se paremmin kuuluu. Vältän myös arvioimasta runoja siitä näkökulmasta, kuinka hyvin tai ”rehellisesti” ne onnistuvat kuvaamaan parisuhteen ”todellisuutta”. Ilmiön analyysissä tällaiset arviot nousevat kuitenkin tärkeään asemaan, koska isossa osaa aineistoa runojen puhuttelevuuden arveltiin usein

³¹ Vuoden 2003 keväästä lähtien vuoden 2006 loppuun olen laskenut Runoilijan esiintyneen useissa kymmenissä erilaisissa tv- ja radio-ohjelmissa, joissakin useampaan kertaan. Runoilija on esiintynyt mm. seuraavissa ohjelmissa: *Voimala* (TV1), *Pääuutislähetys* (TV1), *Runoraati* (TV1), *Hyppönen-Enbuske-Show* (Nelonen), *Inhimillinen tekijä* (TV2), *Levyraati* (MTV3), *Uutisuutonen* (TV1), *Huomenta Suomi* (MTV3), *Kuutamolla* (MTV3), *Yöchat* (MTV3), *Salatut elämät* (MTV3), *Miten minusta tuli minä* (YLEQ); *Kymppitonni* (MTV3) *Kulttuurituotokset* (Ylen ykkönen), *Jonas ja Ruben Show* (MTV3); *Krisse* (Nelonen); *Arto Nyberg* (TV1); *Tuomas & Juuso Experience* (Nelonen), *Aamu-TV* (TV1), *Yö Rakelin kanssa* (SUBTV), *Kotimaankasvat* (TV2), *Lööpin takana* (MTV3), *Vaarallinen risteys* (MTV3), *Harakanpesä* (TV2), *YOKOTAI* (TV1), *W-tyyli* (MTV3).

perustuvan juuri niiden kykyyn kertoa parisuhteesta totuudenmukaisesti. Sanomattakin on selvää, että runojen luonnehdinta ”vain” niistä nousevan parisuhdekuvauksen näkökulmasta on väistämättä kuitenkin runojen tulkintaa.

Tämä runokirja on teos parisuhteesta. Tästä yksinkertaisesta ja liiankin ilmeiseltä tuntuvasta havainnosta olen lähtenyt liikkeelle niin runoteoksen kuin koko Runoilijailmiön tarkastelussa. Vaikka runoissa puhutaankin paljon rakkaudesta, väitän niiden olevan enemmän parisuhderunoja kuin rakkausrunoja. Erottelu on sosiologinen ja perustuu edellisessä luvussa tekemilleni erotteluille rakkauden, avioliiton ja parisuhteen välillä. Runojen keskusteemaksi nousee enemmän parisuhde ja sen vaikeus kuin rakkaus (ja sen vaikeus)³². Nimeämällä runot parisuhderunoiksi en väitä, ettei teoksessa näkyisi elementtejä perinteisestä romanttisen rakkauden ihanteesta. Päinvastoin, rakkaudesta puhutaan ylivoimaisena mahtina, joka samanaikaisesti sisältää onnen ja tragedian mahdollisuudet. Runot todistavat samaan aikaan rakkauden ihanuudesta ja mahdottomuudesta. Romanttisen rakkauden käsikirjoitukseen kuuluu todistus rakkauden ehdottomuudesta ja traagisuudesta: mennyt on rakastamisen aikamuoto ja rakkaus ei ota käskyjä vastaan / se syntyy ja kuihtuu omia aikojaan. Kuten rakkaustutkimuksen klassikko Denis de Rougemont (1940, 41–42) on todennut, romanttinen rakkaus elää pikemmin rakastavaisten erkaantumisissa ja poissaoloissa kuin läsnäolossa. Rakkaus edellyttää esteen.

jollain oudolla tavalla /

jokaisessa rakkaudessa menetetään //

sama rakkaus //

kaikissa ihastuksissa löydetään /

sama ihastus //

mutta miksi vain mahdottoman kanssa uskoo / rakkauden mahdolliseksi //

niin se vain on //

ainut rakkaus on menetetty rakkaus //

ainut rakkaus on mahdoton rakkaus

³² Väitteen perustelemiseksi ei ole mahdollista tässä yhteydessä vertailla tämän runoteoksen parisuhde- ja rakkauskuvausta kotimaisesta nykykirjallisuudesta löytyviin vastaaviin kuvauksiin. Väitän kuitenkin, että parisuhde niin käsitteenä kuin rakkaussuhteen mallina on löytänyt tiensä (perinteisten teemojen rakkauden ja avioliiton rinnalle) myös taiteeseen ja sen tulkintaan. Viime vuosien aikana olen yleisellä tasolla kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka herkästi taidekriitikeissä (kirjallisuus, teatteri, kuvataide, klassinen musiikki, populaarimusiikki, tanssi) käytetään parisuhde-termiä ja pohditaan parisuhdeasioita – silloinkin kun itse arvioitavassa teoksessa on tuskin kertaakaan lausuttu, kirjoitettu tai laulettu juuri parisuhteesta. Esimerkiksi oopperaesitystä *Rakkaimpani* koskevasta arviosta voi lukea, että teos ”on [JM toista arvioitavaa teosta] selvälinjaisempi kertomus parisuhteesta sota-aikana, kun mies on rintamalla ja vaimo kotona”. Kahta oopperateosta koskeva arvostelu on otsikoitu: ”Mustankipeys on parisuhteellista” (HS 20.8.2007). Arvostelija tulkitsee kummankin rakkautta ja avioliittoa käsittelevän oopperateoksen ”perusteemaksi parisuhteen”. Parisuhteesta on tullut niin olennainen osa nykyajattelua, että arvostelija mitä ilmeisimmin pitää täysin luonnollisena puhua parisuhteesta myös sota-ajan yhteydessä.

Vähintään yhtä paljon kuin runoissa todistetaan, kuinka rakkauden omalakisuus ylittää ihmisymmärryksen, niissä pyritään kuitenkin ymmärtämään parisuhdetta ja sitä miksi suhteille niin usein käy niin kuin käy. Runot ilmentävät pyrkimystä tuoda monimutkainen parisuhde käsittelyn ja ymmärryksen piiriin, pois rakkauden ehdottomuuden ja käsittämättömyyden piiristä. Näin rakkaus voi jäädä salaisuudeksi, sokeaksi ja mahdottomaksi käsittää, kun taas suhde avautuu totaalille käsittelylle. Naistenlehtien ihmissuhdepuhetta tutkineen Illouz'n mukaan nykyaikaisen rakkauden kulttuurista kuvastoa hallitsee jännite kahden metaforan välillä. Ensimmäinen metafora viittaa rakkauteen ylivoimaisena taikana, mahtina ja kohtalona. Toinen viittaa rakkauteen suhteena, jota voi ymmärtää ja jonka eteen pitää tehdä työtä. (Illouz 1997; 1991.) Tällaisen jännitteen varassa elävät myös nämä runot. Niinpä niissä rakkautta ei ehkä voi ymmärtää, mutta parisuhdetta pitää yrittää ymmärtää. Väitän, että juuri tämä yhdistelmä rakkauden mahdottomuutta ja parisuhteen ymmärrettävyyttä tekee runoista parisuhderunoja. Tässä yhdistelmässä uskon piilevän myös osan runojen suosiota ja ”kolahtamista” (johon palaan myöhemmin analyysissä). Rakkaus ehkä jää mysteeriksi, mutta parisuhteeseen kuitenkin liittyy asioita joita alkaa ymmärtää:

*well rakas / parisuhde on kahden kauppa / tämä kauppa on nyt kiinni
takahuoneesta myydään sopivaan / vaikka / minulle liian kovaan hintaan
se kaikki mitä aikoinaan ei voitu / pitää esillä
ne aiemmin oudot otsikotkaan / eivät ole enää niin outoja
mies ampui perheensä ja itsensä / mustasukkaisuus johti kahden / kuolemaan
nainen puukotti ex-miehensä / on asioita joita alkaa ymmärtää
paremmin kuin / Lähi-idän kriisiä /
parisuhde on ekstremelaji rakas / vaarallisimmasta päästä*

Tätä runoa voi pitää teoksen ehkä tunnetuimpana runona: se komeili runokirjan takakannessa, kustantajan mainoksissa ja sitä tai osia siitä siteerattiin useissa median esityksissä. Runon puhuttelu ”rakkaalle” tuo hyvin esiin runoteokselle ominaisen tyylin, joka rakentuu puheenomaisesta vuodatuksesta runojen ”sinälle”, kertojan entiselle rakastetulle. Runojen mies tilittää entiselle rakastetulle ja tulee samalla määrittäneeksi parisuhteen ”extremelajiksi”. Tähän iskevään parisuhdemääritelmään voi tiivistää paljon siitä tunnelmasta ja sanomasta, johon mediakin tarttui. Runot tunnustavat parisuhteen vaaralliseksi mutta ymmärryksen alle taipuvaksi ekstremelajiksi. Siitä ei ainoastaan seuraa se, että parisuhteesta voi puhua. Itse asiassa se tarkoittaa, että parisuhteesta pitää puhua. Teoksen tyyliä analysoitiin kirja-arvioissa kiitellen ja ihastellen mutta myös kritisoiden. Kuitenkin muissa kuin kirja-arvioissa runojen tyyliä ihannoitiin poikkeuksetta. Useissa kritiikeissä arvioitiin teoksen

tilityksenomaisen juttelun olevan yksi syy teoksen menestykselle. Monen taiteilijan tapaan kirjailija itse ei tyylillisestä lokeroinnista niin välittänyt.

Se edustaa tyylijalajia, jolle ei oikein löydy nimeä. *Ehkä se voisi olla aforistista ja juonellista proosarunoa. Mutta pitääkö kaikki lokeroita johonkin?* (Psykologi 2004:4)

Runoissa puhuu eroon päätyneestä suhteestaan ”minä”, joka muistelee, pohtii, järkeilee, ihmettelee, kaipaa, syyttää, vastaa, puolustautuu, ironisoi, vitsailee ja analysoi. Dialogisuutta runoihin syntyy, koska puhe on osoitettu ennen kaikkea naiselle. Vaikka äänessä on suhteesta puhuva mies, runoista välittyy (toki miehen kertomana) vahvasti osapuolten välinen kommunikaatio. Miehen vuodatus rakentuu suhdetta määrittäneen kommunikaation varaan. Runojen parisuhde on oikeastaan yksi pitkä ”minän” ja ”sinän” välinen emotionaalinen vuoropuhelu. Tässä mielessä runot edustavat terapeuttisen parisuhteen mukaista tilitystä puhtaimmillaan. Edellisessä luvussa esittämäni analyysi parisuhteesta kommunikaationa suorastaan kristallisoituu runoissa. Sidosta ei oikeastaan ole ulkopuolella kommunikaation, koska se on rakkaussuhteen ainoa moraalinen (Bellah ym. 1985). Kommunikaation merkitys tulee runoissa esiin mahtavalla voimalla; tietyllä tasolla se jatkuu edelleen, vaikka parisuhde on jo päätenyt eroon. Kuten runojen kertojakin todistaa, puhetta ja keskustelua suhteeseen mahtui: puhuimme kirjoista / taiteesta / uskonnosta / uskosta / elokuvista / teatterista / meistä / meistä varsinkin.

Runoissa parisuhteen kuvaus on yhtä kuin tunnekuvaus. Parisuhde näyttäytyy emotionaalisena tyydytyksenä – ja lopulta emotionaalisena katastrofina. Väliin mahtuu paljon erilaisia tunteita. Se on täydellinen Giddensin määrittelemä puhdas suhde: suhde elää emotionaalisen vuorovaikutuksen varassa (1991; 1992). Se tarkoittaa samalla itseensä kääntynyttä, itseensä loputtomasti tarkkailevaa suhdetta, joka viittaa vain itseensä. Kertoja, suhteen minä, yrittää ymmärtää suhteen dynamiikkaa, itseensä ja toista osapuolta. Lopulta hänkin kuitenkin tunnustaa, että ei kai kukaan voi ymmärtää. Se, mitä ei voi ymmärtää, on kuitenkin ennen kaikkea rakkaus. Seuraavassa lainauksessa teoksen nimirunosta tiivistyy edellä kuvaamani jännite parisuhteen ymmärrettävyyden ja rakkauden ei-ymmärrettävyyden välillä. Rakkauteen voi parhaimmillaankin vain viitata ironisesti: sanovat sitä rakkaudeksi.

*koetan kertoa / miten kaikki meni /tai edes sen / miten minä sen näin /
vaikka ei kai kukaan voi ymmärtää / mitä olemme kokeneet yhdessä /
vähiten me itse /jotkut joka tapauksessa / sanovat sitä rakkaudeksi*

Runot muodostavat tiiviin parisuhdeanalyysin. Niissä käsitellään suhdetta, käydään dialogia, selvitetään molempien osapuolten käyttäytymistä ja pyritään ymmärtämään suhteeseen liittyviä tunteita. Runot ovat taukoamatonta puhetta meistä ja meidän suhteesta. Suhteen

minän ja sinän glorifiointi on olennaista terapeutiselle suhteelle, jossa korostuu kahden erillisen yksilön välinen läheinen suhde. Parisuhdeyksilön glorifoinnilla tarkoitan jatkuvaa itsen ja toisen yksilöllisen erityisyyden esiin nostamista. Tämä ei ole vain toisen ainutlaatuisuuden ihannointia, vaan sen tunnustamista, kuinka mahdolltomalta tuntuu sovittaa toisen erityisyyttä oman erityisyyden kanssa. Kunkin yksilön psykologinen monimutkaisuus tekee parisuhteesta vaikean yhtälön. Suhde asettuu terapeutisen ymmärryksen alle ennen kaikkea siinä tarkassa katseessa, jonka kertoja kohdistaa osapuolten (psykologiseen) kuvailuun. Runot esittävät parisuhteen ”sinun” ja ”minun” terapeutisena syväluotauksena.

*emme me mitään parisuhdeoppaita tarvitse / kun ei näköjään edes / parisuhdetta //
molemmat kai pikemminkin / pari / suhdetta // mutta siinä me istumme sen / terapeutin luona
puhumassa / toiveiden yhteensovittamisesta*

Parisuhteen keskiössä on itseänsä ja omia tunteitansa tarkkaileva yksilö, joka kommunikoi toisen yksilön kanssa. Yksilöiden glorifoinnilla en näin ollen viittaa yksilöiden kuvaamiseen täydellisinä; enemmän kuin kummankaan ihanuutta, kertoja kuvaa molempien heikkouksia ja epämiellyttäviäkin piirteitä. Juuri noihin, usein inhorealisticen todentuntuisiin kuvauksiin epätäydellisten ihmisten vääjäämättömistä parisuhdekonflikteista, voi lukijan ajatella kuvittelevan myös itseään ja nykyisiä tai menneitä suhteitaan. Vaikeasta ja mahdolltomasta parisuhteesta tunnistaa itsensä ehkä vielä todentuntuisemmin ja koskettavammin kuin rakkauden huumen kuvailusta. Terapeutisessa suhteessa ihmiset ovatkin aina epätäydellisiä, vain parisuhteen terapeutinen idea pysyy täydellisenä (vrt. Kipnis 2003, 176). Runojen ”minä” ja ”sinä” eivät niinkään elä maailmassa, vaan koko maailma elää heissä sanoina, tunteina, kokemuksina, havaintoina, näkökulmina ja ajatuksina. Tässä mielessä ne ovat omnipotentin parisuhdeyksilön, vaikkakin kärsivän sellaisen, esityksiä. Bellahin ja kumppaneiden (1985) kuvaus terapiasuhteesta rakkaussuhteen ihanteena tiivistyy runoissa hyvin selkeästi.

Väitteeni parisuhderunoudesta perustuu myös yksinkertaiselle havainnolle siitä, että rakkauden kuvaston ohella parisuhdesanasto on löytänyt tiensä runoihin. Niissä puhutaan täysin luontevan oloisesti sellaisilla termeillä, jotka tyypillisesti kuuluvat naistenlehtien, parisuhdekampanjoiden ja opaskirjojen tyyliin. Puhutaan siis ”parisuhteesta”, ”ihmissuhteesta”, ”suhdesta”, ”eroahdistuksesta”, ”erosurusta” ja ”parisuhdeoptiikasta”. Tällaista sanastoa voi luonnehtia terapiakulttuuriseksi. Useissa eron ja parisuhteen raskautta kuvaavissa runoissa terapeutinen sanasto vakuuttaa lukijan siitä, että parisuhteessa mielenterveys voi todella joutua koetukselle. Viinan juomisen ja baareissa kiertelyn ohella runoissa vilahtavat ”tenoxit”, ”syömishäiriöt”, ”maanisuus” ja ”masennus”.

Jos 2000-luvulla parisuhteesta voikin runoilla täysin luontevasti, saattoi termi parisuhde vielä 1990-luvun alussa tuntua oudolta ainakin kriitikon makuun. Arja Tiaisen runoteosta

Jokainen yksinään paperin äärellä (1989) koskevassa kirja-arviossaan Helsingin Sanomien kriitikko Tero Liukkonen kirjoittaa, kuinka Tiainen ”käyttää naiivisti naistenlehtien muotisanaa ’parisuhde’, vaikka pelkästään tuon sanan erittely paljastaisi, mikä miehen ja naisen suhteessa nykyään kiikastaa” (HS 11.1.1990). Arvostelusta närkästynyt runoilija vastaa kriitikon ”huumorintajun olevan olemattoman”, kun ”hän uskoo, että allekirjoittaja on naiiviuttaan käyttänyt ns. sanomalehtikieltä ’parisuhde’”. Runoilija kertoo ”päinvastoin ironisoineensa” sanan. (HS 17.1.1990.) Kriitikko siis ensin arvostelee kirjailijaa ”naistenlehtien muotisanan” refleктоimattomasta käytöstä ja vihjaa, että sanan analysointi voisi paljastaa, mikä suhteissa nykyään kiikastaa. Viesti on selvä: sana ei kuulu runokirjaan, ainakaan naiivisti käytettynä. Tämän jälkeen runoilija kiistää termin naiivin käytön ja kyseenalaistaa kriitikon kyvyn ymmärtää ironiaa. Runoilijan ja kriitikon välisistä näkemyseroista huolimatta kiinnostavaa väittelyssä on, että molemmat tuntuvat olevan yhtä mieltä siitä, että sana – ainakaan ilman tietoista etäisyyden ottoa – ei oikeastaan kuulu runoteokseen. Sen sijaan 2000-luvun runoissa voi käyttää suvereenisti sellaista kieltä, joka aikaisemmin kuului vain naistenlehtiin tai esimerkiksi tutkimusten ja oppaiden kaltaisiin asiateksteihin. Sanovat sitä rakkaudeksi – teoksen ”parisuhdeproosaa” kaikki kriitikot eivät välttämättä pitäneet suurena runoutena, mutta kukaan ei varsinaisesti kyseenalaistanut sitä, ettei parisuhde aiheena ja käsitteenä olisi täysin runokelpoinen.

Runoteoksessa parisuhde esitetään erittäin vakavana ja psykologisesti monimutkaisena vyyhtenä, josta on puhuttava kuitenkin myös humoristisesti ja ironisesti etäisyyttä ottaen. Syntyy vaikutelma, että terapeutin kielenkäytön vakuuttava hallinta edellyttää kuitenkin itsekriittistä etäisyyttä ollakseen uskottavaa. Ehkä ”parisuhdeproosaa” niin aiheena kuin terminäkin on vielä jäljellä sellaista naistenlehtimäisyyttä tai opaskirjamaista, että varmuuden vuoksi siihen on (korkea)kirjallisuudessa osattava suhtautua myös ironisesti. Tässä teoksessa ironia ei voinut jäädä kellekään epäselväksi.

kun kontakti katkeilee /

kosketuspinta ohentuu //

jää vielä yhteisiä harrastuksia sentään /

traumojen vertailu suosituimpana /

kurkotamme kuningaslajiin //

ja nokkela on meidän nokituskilpailumme /

eipä silti

Runoissa rakkautta metaforisoivat tai mystifioivat elementit yhdistyvät konkreettisiin havaintoihin parisuhteen ongelmista. Pelkästään mahtipontisen pateettinen suhdetilitys tai romanttisen rakkauden ihannoiti vältetään viisastelevalla sanailulla ja jatkuvalla itseironialla.

Nykyajan parisuhdeyksilön on suhtauduttava romantiseen rakkauteen epäilevällä ironialla ja korostuneella tietoisuudella romanttisen rakkauden kliseytyeenstä luonteesta (Illouz 1997, 293). Romanttisen rakkauden ihanne on kestänyt aikojen saatossa kaikesta sen sentimentalisoitumisesta, parodioitumisesta ja kaupallistumisesta huolimatta (vrt. mt., 293). Rakkauteen liittyvien kliseiden toisto ja läpinäkyvyys eivät ole esteitä rakkauteen uskomiselle, rakastumiselle tai rakkauden kokemiselle. Rakkaus sietää kyllä itseensä kohdistuvan parodian (Luhmann 1986, 31–32).

Runoilijan teoksessa ironia kohdistuu kahteen suuntaan: etäisyyttä otetaan niin romanttiseen rakkauteen kuin terapeuttiseen otteeseenkin. Ironia korostaa, että viime kädessä runojen kertoja on se, joka tietää ja ymmärtää, mistä tässä parisuhteessa oli kysymys. Ironian käyttäjä haluaa varmistaa aina viimeisen sanan (vrt. Lasch 1979; Purdy 2001). Terapeutin järjelyn lailla ironia pelastaa nykyajan parisuhdeyksilön siltä häpeältä ja hämmennykseltä, johon rakkauteen väistämättä liittyvät pettymykset ja menetykset voisivat johtaa. En siis tulkitse runojen ironiaa ainoastaan tyylikeinona, vaan nykyajalle ominaisena tapana pyrkiä tuomaan parisuhde hallinnan ja käsittelyn piiriin. Tv-sarja Sinkkuelämän naiset (ja erityisesti ihmissuhdeasioista kolumneja kirjoittava päätahti Carrie) ja kirjoista sekä elokuvista tunnettu Bridget Jones lienevät tunnetuimpia nykyajan populaarikulttuurisia parisuhdehahmoja, jotka taitavat omiin epäonnistumisiin kohdistuvan itseironian. Ironisten parisuhdehahmojen lajityypiksi ovat muodostuneet romanttiset komediat, joissa ironia ja huumori takaavat sen, että (naiivia) romanttista rakkautta voi käsitellä uskottavan tuntuisesti.

Runoihin sisältyvän vuoropuhelun tarjoamat paljastukset tuntuvat aukaisevan kurkistusaukon – ei vain tähän yhteen parisuhteeseen – vaan minkä tahansa parisuhteen todellisuuteen. Liiankin tunnistettavat yksityiskohdat parisuhteen arjesta ja kommunikaation sujumisesta tuovat parisuhteen esiin kaikessa ihanuudessaan ja karmeudessaan. Terapeutin parisuhteen ideaan kuuluu kaiken sanominen auki, salaisuuksien sanominen ääneen. Pidättyvyys ei ole terapiakulttuurinen hyve. Runot ovat pakonomaista paljastamista. Näin hienoa meillä oli, näin karmeaa meillä oli. Kaikkitietävän kertojan kärsimykset tekevät parisuhteen kuvauksesta realistisen ja uskottavan. Runoissa esitettävä kärsimys ei ole niinkään romanttisen rakkauden käsikirjoituksen mukaista rakkaudessa (tai sen loppumisessa) riutumista, vaan psykologista selviinjäämiskamppailua parisuhteeseen ja eroon liittyvien ongelmien keskellä. Näyttää siltä, että median toisteleman runojen ”kolahtamisen” taustalla ei ole niinkään ihana ja traaginen rakkaus vaan kärsimys ja parisuhdehelveti. Tällaista tulkintaa on korostanut myös Runoilija itse.

Runojen kaikkitietävä minä on täynnä riskitietoisuuden sävyttämää rakkauden menettämisen pelkoa. Pelko ei tunnu kohdistuvan niinkään toisen ihmisen konkreettiseen menettämiseen, vaan jo parisuhteen itseensä elimellisesti liittyvään tunteen menettämisen mahdollisuuteen. Ennen kaikkea terapeutisessa suhteessa uhkaa itsen menettämisen pelko. Tällöin parisuhteen uhka on todellakin sisäinen (Jallinoja 2000a, 38). Tällaisiin riskeihin viittasivat myös edellisen luvun haastateltavat korostamalla ”oman elämän” ja vapauden

tärkeyttä parisuhteessa (ks. 4.4). Parisuhde täyttyy riskeistä (Furedi 2002). Niinpä nykypäivän parisuhdeihminen osaa jo etukäteisnostalgioinnin. Runoja leimaa myös äärimmäinen hetken ylistys. Ikään kuin suhde eläisi ja kantaisi hurmoksen varassa, johon osana kuuluu tietoisuus sen loppumisesta. Parisuhde todellakin on vaarallinen ekstremelaji, kuten runoilija toteaa. Kaikki läheisiin ihmissuhteisiin uskaltautuvat ottavat suuria riskejä.

Onko tämä runoissa tapahtuva suhteen – jonka kaikkietävä kertojaminä ja lukijat tietävät päättyvän eroon – ainutlaatuisuuden glorifiointi eräänlaista säädyllylistämistä? Näin on mahdollista saavuttaa ainutkertaisuuden sädekehä eron uhkaa tiukassa maailmassa, jossa suhteet seuraavat toisiaan. Suhteen glorifiointi ei ole seurausta niinkään suuren rakkaustarinan julistamisesta kuin todistuksesta koetusta parisuhdehelvetistä ja eron tuskasta. Kärsimysten tunnustus on itseään terapeuttisesti ymmärtävän ja itseään taidokkaasti ilmaisevan kertojan todistus. Kertoja ymmärtää rankkoja kokemuksiaan ja osaa selittää niitä. Runoissa minäkertojan itsetuho, lohduttomuus ja juopottelu näyttävät keskiluokkaisen, akateemisesti sivistyneen ja kohtalaisesti menestyneen miehen tuskalta. Tässä mielessä mediassa tarjottu ja Runoilijan itsensäkin esittämä tulkinta siitä, kuinka hän on runoillaan antanut sanoja ”lähiön baarien miehille” mutta samalla monelle muulle ”sukupuolesta riippumatta” on hyvin kiinnostava. Voiko tämän sosiaalisen statuksen lukea runoista vai sekoittuuko runojen minäkertoja tässä lukijan tietämykseen Runoilijan taustasta? Tätä yhteen kietoutumista media ja Runoilija ovat tulleet vahvistaneeksi kirjan ilmestymisestä lähtien, vaikka Runoilija onkin koko ajan korostanut, ettei teos ole yksi yhteen oman elämänhistorian kanssa.

Runojen minäkertoja on edellä analysoiduista haastatteluista tuttu omnipotentti näkijä, joka pyrkii ymmärtämään menneitä suhdettaan ja siihen liittyviä tunteitaan. Yhden tarinan välityksellä näytetään parisuhde sellaisena kuin se on, vaikeana ja usein tuskaisaan eroon päättyvänä. Jos runojen ainutlaatuinen tarina on niin yksilöllinen ja oma, miten ihmeessä on mahdollista, että muut tunnistivat sen omakseen? Yksinkertaisesti: juuri siksi, että muidenkin tarinat ovat aivan samanlaisia, yksilöllisiä ja omia. Tätä piirrettä voi kutsua kirjan terapeuttiseksi juoneksi: runojen kärsivä kertoja luo kohtalonyhteyden samankaltaisia kokemuksia omaavien lukijoiden kanssa. Yhteys ei jäänyt vain hiljaiseksi ymmärrykseksi tai myyntimenestykseksi, vaan Runoilijan ja hänen teoksensa ympärille muotoutui suomalaisittain melkoinen julkisuus, joka alkoi elää omaa elämäänsä. Lähdän seuraavaksi tarkastelemaan tämän julkisuuden muotoutumista.

Suosio ja julkisuus

Esikoisrunokirjan saavuttama suosio oli suomalaisessa mittavakaavassa poikkeuksellista. Runokirjasta tuli best-seller³³, kirjoittajasta julkkis ja parisuhteesta sekä erosta entistä keskustellumpia julkisia puheenaiheita. Kirjasta otettiin yhä uusia painoksia ja kirjoittaja esiintyi tiuhaan tahtiin lehdissä, televisiossa ja radiossa. Pääkaupunkiseudulla teos oli ilmestymisvuonna yksi kirjastojen varatuimmista kirjoista³⁴. Teos palkittiin vuoden 2003 myydyimpänä runokirjana (Suomen kustannusyhdystys) ja valittiin samana vuonna ehdolle Helsingin Sanomien ja Olvi-säätiön kirjallisuuskilpailuissa. Teoksesta vuonna 2004 ilmestynyt äänikirjaversio, kirjailijan itsensä lukemana, oli vuoden 2004 kolmanneksi ja vuoden 2005 toiseksi myydyin äänikirja. Vuonna 2004 teoksen pohjalta tehtiin myös näytelmä ja radiokuunnelma³⁵.

Ilmiön laajuudesta ja julkisuudesta antaa hyvän kuvan myös se, että vuonna 2003 internetin hakukoneella (Google 9.6.2003) Runoilijan nimellä löytyi vain 86 viittausta, mutta vuoden 2007 alussa (Google 24.1.2007) viittauksia oli jo 44 700. Oman kirjan markkinointi, julkiset esiintymistilaisuudet ja osallistumiset erilaisiin keskustelutilaisuuksiin kuuluvat useiden kirjailijoiden työnkuvaan, mutta Runoilijan tapauksessa media myös uutisoi niistä näkyvästi. Sanomalehdillä on tässä ollut tärkeä rooli.

Vaikka ilmiön tarkastelussa keskeisellä sijalla onkin esitykset parisuhteesta, ei ilmiötä voi tutkia erittelemällä pelkästään niitä yksittäisiä (vaikka lukuisia) esityksiä, joissa Runoilija esimerkiksi kommentoi parisuhdeasioita tai media arvioi teoksen merkitystä ja kykyä puhutella ihmisiä tärkeästä aiheesta. Ilmiön käsittämiseksi olen pyrkinyt seuraamaan koko laajuudessaan sitä kehkeytymisen prosessia, jossa yhden henkilön ympärille rakentui parisuhdetodellisuutta tehokkaasti kommentoiva ja tuottava julkisuus. Sitä paitsi julkisuuden alettua kasvaa omalakisiksi, itseensä viittaavaksi ilmiöksi, tulee yksittäisten tekstien erottelusta tietyssä mielessä myös mahdotonta. Metodologisesti tällaisen ilmiön tutkiminen on hyvin kiinnostavaa, kun ilmiö rakentuu pikemmin lukuisten, ristikkäisten, toisiinsa viittaavien ja päällekkäin menevien esitysten kuin yksittäisten, tarkasti rajattujen tekstien varaan (Illouz 2003, 9). Tämä koskee populaarikulttuurin tutkimusta yleisemminkin. Populaarikulttuuri on aina liikkeessä eikä kulttuurisia merkityksiä voi identifioida vain yksittäisiin teksteihin, koska yksittäisten tekstien merkityksiä voi tarkastella vain yhteydessä sosiaalisiin suhteisiin ja muihin teksteihin (Fiske 1990, 3–4).

Runoilijan ja teoksen saama suosio ja julkisuus toimivat tärkeinä vihjeinä ilmiön tutkimisen tärkeydestä (vrt. Illouz 2003, 3). Julkisuuden muotoutumisen tarkastelu tarjoaa myös johtolankoja sille, miten runojen puhuttelevuutta eron karmeudesta on syytä lähteä

³³ Kirjaa on myyty runokirjaksi poikkeuksellisen paljon, yli 20 000 kappaletta. Kirja oli ilmestymisvuonna kotimaisen kaunokirjallisuuden listalla usean kuukauden ajan kymmenen myydyimmän kirjan joukossa. (Mitä Suomi lukee 2003)

³⁴ Helmet-lainat. Lainaustilastot. www.kaapeli.fi/.

³⁵ Teatteri Avointen Ovien näytelmää on esitetty Helsingissä ja Lahdessa. Kuunnelmasta vastaa Radioteatteri.

analysoimaan. Ilmiön suosiota hehkuttavien esitysten ohella vähintään yhtä merkittäväksi analyysin kannalta nousivat myös ne kommentit, joissa Runoilijan ympärille syntynyttä julkisuutta alettiin tarkastella yhä kriittisemmin. Illouz'n mukaan jonkin populaarikulttuurisen ilmiön osaksi tullutta (keskiluokkaisten) makutuomareiden kulttuurista ylenkatsetta ja heidän rituaalisen kriittisiä julistuksia ilmiön kulttuurisesta merkityksestä voi pitää erinomaisen tärkeinä merkkeinä siitä, että ilmiötä kannattaa tutkia (mt., 4). Runoilijailmiössä tällaista kritiikkiä eivät suinkaan edustaneet vain kirja-arviot, vaan kritiikistä muodostui vähitellen yksi olennainen osa Runoilijaa koskevaa julkisuutta.

Mitä julkisuudesta voi päätellä otsikoiden perusteella? Niistä näkyy ainakin se, mistä kaikista Runoilija-ilmiön aikana on keskusteltu. Paljon keskusteltiin runoteoksen teemoista: parisuhteesta, erosta, rakkaudesta, sukupuolesta.

Kotron suhteellisia huomioita rakkaudesta (TS 24.6.2003)

Mies seisoo täydellisen tuhon näyttämöllä. (Seura 2003:22, otsikko)

Mainio tragikomedian parisuhteen karikoista (ESS 24.2.2005 teatteriarvostelu, otsikko)

Sairaasta kaipuusta voi toipua (Psykologi 2004:4)

Parisuhteen kielioppi (HS 24.9.2004, teatteriarvostelu)

Mutta vähintään yhtä paljon kirjoitettiin mediasta, kirjallisuudesta, runoudesta ja julkisuudesta. Monista otsikoista voi huomata, että julkisuus ei ollut vain mairittelevaa.

Sanovat sitä kirjallisuudeksi (AL 21.2.2004, kolumni)

Sanovat sitä runoudeksi (Tuli & Savu 2003:3, kirja-arvostelu)

Kun runoilijuus ohittaa runouden (ESS 15.2.2005)

Arno Kotro kirjoittaa helposti lähestyttävää runoutta (Jyväskylän ylioppilaslehti 2004:7)

Arno Kotro – köyhän naisen bukowski (Anna 2005:6)

Köyhän naisen melleri (IS; PLUSSA 13.3.2004)

Mustasukkaisen miehen kootut latteudet (Aviisi 7:2003, kirja-arvostelu)

Nyt medialukutaitoa kehiin! (HS, 18.2.2005, kirja-arvostelu Musta morsian)

Kokonaistaideteos Kotro, osa 2 (Karjalainen 24.2.2005, kirja-arvostelu Musta morsian)

Terapian jatko-osa (AL 22.2.2005, Musta morsian, kirja-arvostelu)

Julkisuudessa syntyvä ilmiö on aina enemmän kuin yksittäisten toimijoiden (tässä mm. Runoilija, lukijat, kriitikot, kirjallisuuden portinvartijat, median edustajat, yleisöt) summa. Julkisuuden alkukimmokkeena alun perin olleen seikan, tässä tapauksessa runokirjan, synnyttämänä muotoutuu julkisuus, joka alkaa tiettyssä mielessä elää omaa elämäänsä. Näin kävi Runoilijankin tapauksessa. Pelkkä teoksen menestys ei yksin riittänyt edellytykseksi ilmiön syntymiselle, tarvittiin media yhä uudestaan kertomaan menestyksestä ja siitä, kuinka teos on lukijoihin ”kolahtanut”. Median esityksissä menestys ja suosio tuotiin niidenkin nähtäville, jotka eivät kirjaa tai kirjailijaa olisi muutoin huomanneet. Tv-ohjelmissa ja lehtijutuissa toisteltiin uudestaan ja uudestaan kirjan huikeaa myyntimenestystä ja Runoilijan nopeaa nousua ihmisten tietoisuuteen.

Helsinkiläinen Arno Kotro, 34, on saanut huomiota viime keväänä ilmestyneestä esikoiskirjastaan *Sanovat* sitä rakkaudeksi. Runokirjaksi teos on myynyt hyvin, ja kirjailija on saanut kertoa näkemyksiään rakkaudesta lukuisissa keskustelutilaisuuksissa. (Keskisuomalainen 26.9.2003)

Menestysrunoilija Arno Kotro: Olo on kuin hittibiisin tekijällä (IS 2.7.2003, otsikko) Esikoisteos on todella löytänyt laajan yleisön koko maassa. (...) joutunut melkoiseen pyörytykseen. (...) *Onhan se outoa, että runo synnyttää tällaisen reaktion – saan jopa ihailijapostia kotiin. On hienoa huomata, että runolla voi yhä sanoa asioita, jotka koskettavat ihmisiä. Nyt ilmassa tuntuu olevan runon uusi nousu.* (IS 2.7.2003)

Yhä uudelleen toistuva kertomus uskomattomasta suosiosta ja nopeasta noususta julkisuuteen ylläpiti julkisuutta ja suosiota – ja muokkasi sitä tietynlaiseksi. Kirjan noustua myydyimpien kaunokirjojen listalle Aamulehti kirjoitti, että Runoilijan ”tiestä voi odottaa kuitenkin vaikeaa, sillä hyvä myynti tuppaa edelleen kumoamaan kirjailijan uskottavuuden” (AL 10.5.2003). Julkisuuden muokkautumisessa vähäisintä roolia ei näytellyt se, että Runoilijan suosion myötä mediassa alettiin yhä enemmän kommentoida sitä, kuinka paljon Runoilija mediassa esiintyy. Se on yksi varma merkki siitä, että jonkinlainen ilmiö on syntymässä tai syntynyt. Usein myötäsukaisesti kehuun, toisinaan suoraan piikitellen puhuttiin ”median lemmikistä” ja ”ylikommentaattorista”, joka kiittää esiintymistilaisuudesta ja mediasta toiseen. Koko media-aineistosta, kirja-arviot mukaan lukien, löytyi hyvin vähän esityksiä, joissa suosiota ja julkisuutta ei jollain tavalla kommentoitu.

Kirjasta otetaan toinen (...) painos, ja Kotroa kysellään televisioon ja ties minne keskustelemaan parisuhdeproblematiikasta ja ties mistä. (Anna 2003:20)

Arno astui varjosta valokeilaan kerrassaan epätavallista kautta. Hän teki esikoisrunokirjan traagisesta rakkaudesta. Sen jälkeen kaikki on ollut pelkkää verbi-ilotulitusta. Hän on ollut, tullut ja mennyt tilaisuudesta toiseen: kommentoinut (...), luennoinut (...), pohtinut lehdissä omaa julkisuuskuvaansa, löytänyt itsensä kutsuvieraana (...) ja joutunut torjumaan monia runoilijan muusaksi mieliviä mimmiejä. Arno ei itsekään käsitä miten näin pääsi käymään. (IS 31.12.2003)

Julkisuuden kommentointi vahvistui ajan myötä yhä enemmän. Julkisuutta analysoivat toimittajat ja Runoilija itse.

Tällä hetkellä olen enemmän pihalla kuin silloin, kun kirjoitin sen kirjan. Nyt minua pilkataan lehdissä, ja suhteellisuudentaju rakoilee. En pysty puhumaan muusta kuin itsestäni, Kotro naurahtaa. Julkisuus on sekoittanut Kotron pään ja hän myöntää sen auliisti. On puppua, etteikö julkisuus vaikuttaisi ihmiseen. (...) Suhde maailmaan muuttuu, ja sitä eksyy minä-minä-maahan. Tavallisen oloinen mies ei enää ole tavallinen. (...) Luulisi, että runous olisi epäseksikästä ja marginaalista. En olisi uskonut, että runokirjan kirjoittamalla tulee mediapelleksi Arno Kotro pyörittelee silmiään. Kotro, 34, on saanut maistaa mainetta kunnolla – hyvässä ja pahassa. Kirja on tuonut pääsylippuja kauniiden ihmisten juhliin, mutta myös julkista pilkkaa. (IS 1.10.2003)

Kun esikoiskirja meni hyvin kaupaksi, Kotro oli paljon julkisuudessa. Pyöritys oli huumaava. Tuli sellainen esikoiskirjailijan psykoosi, hän sanoo. Silloin oli oikein terveellistä mennä aamulla kouluun ja nuorten joukkoon. (ESS 26.3.2006)

Väitänkö, ettei julkisuus muka hivelisi egoa? Se vähän riippuu. Onhan sellaistaikin julkisuutta, joka tekee kaikkea muuta kuin hivelee. Tämä on tuntunut lähinnä oudolta, unenomaiselta, surrealistiselta. Kaikki on mennyt hirveän nopeasti. Tämä rumba oli aikamoinen yllätys. Olen vain huuhoutunut virran mukana. (IS, PLUSSA, 13.3.2004)

Kolumnistit ja pakinoitsijat kirjoittivat toinen toistaan terävämpiä huomioita ilmiöstä pilkaten Runoilijaa ”mediapelleksi” ja ”julkisuustyryksi”.

Ainoastaan nuoren runoilijan mediakummastelu oli lievästi toista maata. Mies ihmetteli sitä, että media kirjoittaa hänen kohdallaan takatukasta muttei runoudesta. Kun suostuu aikakausilehden muuntumisleikkiin, niin täytyy tietää, ettei siinä tosiaankaan ole kysymys runoudesta. Täytyy tietää, ellei ole ihan tynnyrissä kasvanutta mallia. (HS 9.9.2003)

Runoilija Arno Kotro on ulkoista habitustaan ja nimeään myöten liki täydellinen kirjallinen tuote. (...) Hän edustaa suuntaa, jota kohti kirjallisuus on vääjäämättä kulkemassa. Arno Kotron toiminnassa tai mediakäyttäytymisessä ei ole mitään tuomittavaa. (...) Kun kirjallisuudesta on tullut osa uutisviihdeoteollisuutta, ”runoilija Arno Kotro” on sen puhtaaksiviljelty hedelmä. (AL 21.2.2004)

Kirja-arvioissakin kommentoitiin Runoilijan ympärille syntynyttä julkisuutta.

Kirjan, joka teki kirjoittajastaan hetkessä julkkiksen ja naistenlehtien parisuhdeoraakkelin. Kirjan, joka nousi kamppailemaan romaanien kanssa myyntilistojen kärkisijoista. Kirjan, joka sai suuretkin massat pitkästä aikaa kiinnostumaan runoudesta. Kirjan, joka pakottaa ajattelemaan: kun me puhumme rakkausrunoista, meidän on väistämättä puhuttava myös Arno Kotrosta. (Lumooja 3:2003)

Eräässä kritiikissä todetaan hieman sarkastisesti, että ”naistenlehtien mukaan meillä vihdoinkin oli se pitkään kaivattu oikea runoilija” (Tuli ja Savu 2003:3). Yhä kriittisempi ote kirja-arvioissa näkyi, kun talvella 2005 ilmestyi teoksen jatko-osa Musta morsian (MM). Kirjailijaa kutsuttiin ”harrastajatason kirjoittajaksi”, ”yleisön ja median lellikiksi”, ”mediapersoonallisuudeksi”, ”elämäntaparunoilijaksi” ja ”lausuntoautomaatiksi”. Helsingin Sanomien kriitikon mukaan tällaisen ”kahden kokoelman kirjallisen ilmiön” tulkitsemiseen tarvittiin enemmän ”medialukutaitoa kuin ymmärrystä runoudesta” (HS 18.2.2005). Kriitikoiden medialukutaito tuottikin piikkikkaita media-analyyssejä ilmiöstä. Kirja-arvioiden asema kirjallisina makutuomareina ja virallisina rajanvetäjinä teki Runoilijaa koskevasta julkisuuskritiikistä hyväksytyä. Kirja-arvioissa Runoilijan ja hänen teostensa käsittelystä tuli lähes mahdotonta ilman julkisuutta koskevaa kriittistä kommentointia

Kliseitä riittää ja tekijän voimakas mediapersoonallisuus kurkistaa tekstin välistä tuon tuostakin. Itse asiassa tekstiin on ripoteltu niin paljon ja niin suoria viitteitä, jos ei Kotroon omana itsenään niin ainakin hänen julkisuuskuvaansa, että lukija aivan hämmentyy. Onko tämä nyt sitten sitä narsismia? Vai sarkasmia? Mediakritiikkiä? Julkisuushakuisuutta? Vai pitääkö se minua vain pellenään? Monesti tällainen hämmennys on merkki siitä, että teksti on todella hyvä. Tässä tapauksessa lienee kyse jostakin muusta. Luultavasti siitä, että teksti ei ole itsenäinen teos, vaan vain osa kokonaisuutta, joka elää ja toimii jossakin muualla - mediassa. (Karjalainen kirja-arvio MM, 24.2.2005)

Kotron eri tiedotusvälineissä menestyksellä markkinoima elämäntaparunoilijan ja lausuntoautomaatin roolihahmo näyttää hämärtävän hänen runoutensa kriittistä vastaanottoa. Uusi teos on syytä asettaa rauhallisesti lukulampun tasavaloon muiden kotimaisten kokoelmien rinnalle. Miltä se näyttää suomirunon ryhmäkuvassa, riisuttuna kaikesta lisäarvoa vahvistavasta poeettaperformanssista? (HS kirja-arvio MM, 18.2.2005)

Voimala-ohjelmassa (TV1, 6.9.2003) Runoilija kommentoi, kuinka julkisuus on saanut outoja sävyjä ja kuinka kämmenet muuttuivat puukoiksi. Runoilija ihmetteli, että kirja on ohitettu ja mennään suoraan henkilöön. Juuri tämän kaltaiset julkisuuspohdinnat olivat kuitenkin omiaan nostamaan Runoilijan henkilöä yhä enemmän esiin. Kuvaukset siitä, miltä julkisuuden kääntöpuoli tuntui, toivat yhä enemmän Runoilijan tunteita esiin. Runoilija antoikin erokärsimyksen lisäksi kasvot myös toisenlaiselle kärsimykselle: hänestä tuli julkisuuden uhri.

Siitä käynnistyi julkisuusrumba, johon Arno ei osannut varautua ensinkään. Se kävi kuin lumipalloilmiö. *Musta tuli sellainen virallinen kommentoija, jolta kysytään mielipidettä ihan joka asiasta. (...) Välillä tuntuu, että olen mukana julmassa ihmiskokeessa. Joukko toimittajia on yhdessä päättänyt, että tehdään jostain nobodysta julkis. Syötetään tätä tarina muille ja saadaan tämä ihminen itse luulemaan, että se on oikeasti jotain. Sitten katsotaan, miten se käyttäytyy ja kauanko se kestää.* (IS 31.12.2003)

Vaikka Runoilija myös puolustautui henkilöönsä ja teoksiinsa kohdistunutta kritiikkiä vastaan, kommentoi hän itse usein itseironisen purevasti ympärilleen syntyynyttä julkisuutta.

Runoilijan osuvat kommentit omasta ”julkisuusrumbastaan” edustivat samaa ymmärrystä ja ironista otetta, jotka olimme tunnistaneeet jo runojen parisuhdeyksilön tunnuspiirteiksi. Esimerkkinä Runoilijan ironisesta suhtautumisesta voi pitää vaikkapa hänen toimimistaan tuomarina runoilijan yhteydessä järjestetyssä kilpailussa (Kohina-klubi 27.5.2004), jossa kilpailijoiden oli tarkoitus imitoida suosittua runoilijaa kirjoitustyyliä ja ulkoista olemusta myöten.

Joidenkin Runoilijaa tai häntä koskevaa julkisuutta kriittisesti tarkastelevien tai sarkastisesti kommentoivien median esitysten myötä on saattanut syntyä vaikutelma, että Runoilija olisi paistatellut vain naistenlehtijulkisuudessa tai viihteellisemmässä mediassa. Runoilija ja hänen teoksensa ovat olleet yhtä lailla esillä myös ns. vakavien lehtien sivuilla. Esimerkiksi Helsingin Sanomien arkistosta löytyy Runoilijan nimellä yhteensä 180 osumaa ja Aamulehden arkistosta yhteensä 64 osumaa vuodesta 2003 vuoden 2007 alkuun³⁶.

Apu-lehden perinteistä ”Missä Jallu luuraa” –kilpailua lainaten Image-lehti (2003:9) järjesti ”Missä Runoilija luuraa” –lukijakilpailun. Kirjoituksessa korostettiin kuinka Imagen sivuilta ei (vielä tuolloin) Runoilijaa löytynyt, vaikka ”viime kuukausina jokainen itseään kunnioittava tiedotusväline on haastatellut esikoisrunoilijaa”. Sarkasmissaan ja muulle medialle piikittelyssään lehti ei ollut näin ainoastaan todistamassa syntyneitä ilmiötä vaan omalta osaltaan myös synnyttämässä sitä. Naistenlehdistä sekä iltapäivälehdistä erottautuvan lehdistön esittämät mediakriittiset (ja paradoksaalisesta kaksoisroolistaan monesti hyvin tietoiset) huomiot yksityiselämää paljastelevan julkisuuden ilmiöistä ovat omalta osaltaan olleet muokkaamassa näitä media-ilmiöitä. Mediajulkisuuden analysoinnin näkökulmasta ei ole kyse ainoastaan siitä seikasta, että asialehdistökin on joutunut jonkin verran myöntymään viihteellisemmän julkisuuden ehtoihin (vrt. Jallinoja 2006). Perinteisesti asijulkisuuteen keskittyneiden päivälehtien uusi rooli julkisuuden ilmiöitä, erityisesti tunnettujen ihmisten yksityiselämää koskevia kohuja, tarkkailevina kommentaattoreina ei tarkoita ilmiöiden ulkopuolelle jäämistä. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa vuoden 2007 alussa aloittanut viikoittainen ”julkissivusto” julkisuuteen kriittistä etäisyyttä ottavine mediakriittisine kolumneineen ei tehnyt lehdestä vain julkisuuden ilmiöiden tarkkasilmäistä havainnoijaa, vaan toi julkisilmiöt selkeämmin osaksi lehden asialistaa.

Miten Runoilija-ilmiö siis syntyi? Fiktiivisestä runoteoksesta liikkeelle lähtenyt julkisuus syntyi edestakaisessa liikkeessä omakohtaisen ja julkisen välillä. Ensin runoteoksen fiktioivinen parisuhdeyksilö ja Runoilija sulautuivat yhdeksi hahmoksi. Tästä hahmosta puolestaan muokkautui julkis, jonka henkilökohtaisista asioista ja parisuhteeseen liittyvistä mielipiteistä oltiin kiinnostuneita. Mediaa kiinnosti, mitä Runoilija itse ajattelee ja tuntee kaiken julkisuuden keskellä. Runoilijan henkilö ja hänen kokemuksensa nousivat yhä

³⁶ Helsingin Sanomien arkisto ei sisällä Kuukausiliitteen tai Nyt-liitteen kirjoituksia, Aamulehden arkistossa on mukana myös liitteet. Luvut pitävät sisällään kaikki viittaukset kirjailijaan. Suurin osa molempien lehtien maininnoista koskee lyhyitä viittauksia Runoilijaan tai hänen teoksiinsa sekä tietoja tilaisuuksista ja tv-ohjelmista, joissa hän esiintyy.

tärkeämpään asemaan. Ikään kuin runoteoksessa esiintyvän parisuhdehahmon seikkailut olisivat jatkuneet mediassa. Media tunnisti itekin ”Kotroilmiön” (M&M, 26.9.2003) ja analysoi sitä ahkerasti. Jokaisen todellisen mediailmiön lailla tässäkin tapauksessa julkisuus tuli näin tarjonneeksi areenan ilmiötä kriittisesti tarkasteleville ja parodioiville elementeille. Runoilijaan ja hänen suosionsa kohdistuvissa kriittisissä kommenteissa tiivistyy hyvin tyypillinen populaarikulttuurisiin ilmiöihin kohdistuva kritiikki (vrt. Illouz 2003, 4). Runoilija kommentoi itekin julkisuuden luonnetta viittaamalla siihen, että nousu ja suosio vaativat rinnalleen jännitettä. Runoilijan tapauksessa kritiikkiin löytyikin hyvin todelliset ainekset. Kyse oli osaltaan hieman epäsäädyllisestä romanssista vakavan kirjallisuuden, erityisesti runouden, ja kepeän mediajulkisuuden välillä. Median näkökulmasta tällaiset epäsäädylliset romanssit ovat yleensä kiinnostavia, koska ne tarjoavat dramaattisen ja tunteita herättävän näkökulman esityksiin³⁷. Ilmiö ei muodostunut vain Runoilijan taiteellisen saavutuksen tuoman menestyksen tai hänen sanomansa poikkeuksellisuuden varassa. Ennen kaikkea se perustui siihen, että hän piti parisuhdeasiaa julkisuudessa esillä ja markkinoi sitä tärkeänä ja keskustelun arvoisena asiana. Tämä onnistui paljolti oman persoonan ja omien (parisuhde)kokemuksien esillä pitämisen avulla. (vrt. Illouz 2003, 17.) Seuraavassa luvussa analysoin yksityiskohtaisemmin, miten tämä tapahtui.

Kolahtaminen

Teoksen vastaanottoa koskevissa median luonnehdinnoissa korostui runojen ”kolahtaminen” yleisöön: useat toimittajat puhuivat teoksen kolahtamisesta. Eron tuskasta kertovilla runoilla ymmärrettiin kerta kaikkiaan olevan ”sosiaalista tilausta”. Teos ”löysi” lukijansa ja ”herätti samastumisfiiliksiä”. Tällaista ”kolahtamista” ja ”osumista johonkin oikeaan” korostettiin lähes jokaisessa Runoilijan haastattelussa ja useassa kirja-arvostelussa. Media ihmetteli, hehkutti, kommentoi, selitti ja ymmärsi suosiota, yleensä yhteisymmärryksessä Runoilijan kanssa.

Arno Kotron esikoiskokoelma *Sanovat sitä rakkaudeksi kolahti* täysillä lukijakuntaan. Viime vuoden myydyin runokirja on yltänyt jo runokokoelmalle harvinaiseen kuudenteen painokseen. (Keskisuomalainen 22.8.2004)

Runokirja nousee harvemmin *Mitä Suomi lukee* -listalle. Kotron kirja ylsi sinne alkukeväästä. Mitä se kertoo listasta, mitä kirjasta? Sen, että tälle tarinalle on ollut tilaus. (AL 19.6.2003, kirja-arvostelu)

Useat lehdet ovat käsitelleet kirjaa, ja aivan karut kansanmiehet ottavat yhteyttä, teoreettisen filosofian opiskelijoista puhumattakaan. Miehen erokirja, rakkauskirja on löytänyt lukijansa, ja totta kai se on ihanaa. *Kaikilla on valitettavasti kokemuksia eroista, menetetyistä rakkaudesta.*

³⁷ Vastaavanlaisia epäsäädyllisiä romansseja syntyy, kun korkeassa asemassa oleva julkisuuden henkilö solmii romanttisen suhteen itseään ”alempisäädytyn” ei tunnetun ihmisen kanssa (ks. Paasonen ja Pajala 2010).

Jotain sanoiksi pukematonta surua on paljon, johon saumaan kirja on osunut, Kotro sanoo. (HS 27.4.2003)

Täytyy myöntää, että Kotron teksti kolahtaa. Itkettää ja naurattaa samaan aikaan. (Psykologi 2004:4)

Toisinaan runojen emotionaalista ”kolahtamista” ja merkitystä kuvattiin lähes uskonnollisen pelastautumisen tai hurmion tunnelmassa. Yhtäältä teoksen tulkittiin tarjoavan lohdutusta erityisesti miehille, joiden ”fiiliksilte” runoilija on antanut sanoja, toisaalta ”sukupuolesta riippumatta” lukijoiden kerrottiin tunnistaneen kirjassa kuvattuja tunteita. Edellä lainatut sitaattit antavat hyvin suoria vihjeitä siitä, mihin Runoilija-ilmion analysoinnissa on syytä tarttua. Mitä on tämä ”sosiaalinen tilaus”, entä ”kolahtaminen”? Mikä on se ”sauma” mihin kirja on osunut? Mikä meitä ”itkettää ja naurattaa” lukiessamme?

Nämä kysymykset tuntuvat liiankin helpoilta, suorastaan yksinkertaisilta. Vastausten ilmeisyyden vuoksi analyysin on kuitenkin ponnistettava ja lopulta palattava juuri näihin kysymyksiin. Vastaus kuuluu tietysti Runoilijaa siteeraten: runot kolahtavat, koska parisuhde on niin vaikea laji ja koska kaikilla on kokemuksia siitä tai sen puuttumisesta. Lähes kaikilla on kokemuksia myös eroista. Median esityksissä ymmärrettiinkin eron tuskasta kertovan teoksen puhuttelevan juuri siitä syystä, että erot ovat nykyään niin tavallisia. Eräs kriitikko kirjoittaa ”teoksen nostattaman mediakohun ja kirjan myyntimenestyksen johtuvan varmaankin pitkälti aiheesta”. Tämän kritiikin mukaan ”avioero, ja vieläpä helposti luettavassa mutta samalla pintaa syvemmälle sukeltavassa teoksessa, vastaa näköjään nykyajan kysyntään” (Tuli ja Savu 2003:3). Eron tuska ja kärsimys on otettava analyysissa vakavina asioina, jotka paljastavat jotain olennaista nykyajan parisuhdeyhteyksien keskeisistä itseymmärryksen muodoista (vrt. Illouz 2003, 122–123). Tällöin esimerkiksi diskurssianalyttinen tulkinta julkista itsen esittämistä hallitsevan terapeuttisen eetoksen vallasta tuottaa omiin ongelmiin keskittyviä uhriksilöitä on yksinkertaisesti riittämätön.

Tässä tutkimuksessa kirjan vastaanottoa, ”kolahtamista” ja Runoilijan suosiota, ei tarkastella yksityisten ihmisten kokemuksina sinänsä, vaan sellaisena ”kolahtamisen” ilmiönä, jollaisena se julkisuudessa välittyi. On kuitenkin muistettava, että ilman lukuisten ihmisten tunnetta siitä, että joku ”sanoittaa” heidän tuntemuksiaan, ei tutkittavaa ilmiötä tällaisenaan olisi edes olemassa. Kolahtamisen tunnelmaa saattoi aistia myös niissä runsaasti yleisöä keränneissä tilaisuuksissa, joissa olin itse todistamassa Runoilijan ja hänen sanomansa suosiota. Runoilija ja hänen viestinsä selvästikin veti ihmisiä puoleensa, tilaisuudet tuntuivat joskus enemmän idolitapahtumilta kuin matalan profiilin kirjailijaesiintymisiltä.³⁸

Tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin siihen mitä tapahtui niillä pinnoilla, joilla tästä aiheesta puhuttiin. Runoilijan tapaus edustaa esimerkiksi sellaista populaarikulttuurista ilmiötä, jossa sekoittuu traditionaalinen erottelu tekstien ja niiden yleisöjen välillä (vrt. Illouz

³⁸ Esimerkiksi elokuussa 28.8.2003 olin kuuntelemassa Runoilijan esiintymistä Taiteiden yön tapahtumassa Suomalaisessa kirjakaupassa. Tampereella 12.2.2005 olleessa Henki- ja Elämä –kirjafestivaalilla olin Runoilijan Musta morsian –kirjan julkistamistilaisuudessa.

2003, 11). Lukuisille eri areenoille hajautunut julkisuus sekoitti selkeitä rajoja tekstien ja niiden vastaanottajien välillä tehden ilmiöstä tyypillisen nykyaikaisen populaarikulttuurisen ilmiön. Vaikka en tutkikaan teoksen vastaanottoa lukijoiden piirissä, nousee analyysissä kuitenkin keskeiseen asemaan teoksen ja ilmiön kulttuurinen vastaanotto toisessa mielessä. Erityisesti erilaisten ”kulttuurispecialistien” (tässä varsinkin kriitikot, kolumnistit, toimittajat) arviot Runoilijasta ja hänen ympärilleen syntyneestä julkisuudesta ovat kiinnostavia. Itse asiassa uskon Illouz’n lailla mediaesitysten kaltaisten kulttuuristen tekstien tarjoavan haastatteluja paremman apuvälineen tällaisen ilmiön analyysiin (mt., 11.) Suhtaudun eri toimijoiden (Runoilija, toimittajat, kriitikot) selityksiin suosion syistä vakavasti ottamalla heidän ymmärryksensä lähtökohdaksi parisuhdesanomien kolahtamisen analysointiin. Tutkimuksen näkökulmasta kulttuurisen ilmiön merkityksen tulkinta ei tietenkään voi päätyä näihin selityksiin, mutta sen on lähdeittävä niistä. Toimijoiden itseymmärryksen ottaminen analyysin lähtökohdaksi mahdollistaa sekä eettisemmän suhteen analysoitaviin että vähentää tutkijan tulkintojen etäisyyttä kulttuuristen toimijoiden itse antamista merkityksistä. (Illouz 2003, 122–123.) Runoilijan kaltaisen populaarikulttuurisen ilmiön tutkimisessa tällainen lähtökohta on erittäin tärkeä, koska tutkijalla on saattanut olla hyvinkin vahvoja oletuksia ilmiön kulttuurisesta merkityksestä (ja tietyssä mielessä pitänytkin olla nähdäkseen tutkimisen arvoisen ilmiön) lähtiessään ilmiötä seuraamaan.

Median esityksissä Runoilijasta ja hänen teoksestaan rakentui suomalaisten parisuhdetuntujen tulkki. Lehtijutuissa runot ”tunnistettiin” ja ”löydettiin”, ne ”tavoittivat” ja ”osuivat”. Mediassa puhuttiin Runoilijasta ”traagisen rakkauden tulkkina”, joka ”ymmärtää” meitä ja ”tavoittaa suomalaisen sielunmaiseman”. Me ”tunnistamme” teoksen parisuhdekuvausten, emme voi olla ”ihastumatta mahdollottoman osuviin, riipaiseviinkin sanoihin”. Teos ”osui” johonkin ja siihen voi ”samastua” lähes kuka vain.

Arno Kotrosta on lyhyessä ajassa tullut traagisen rakkauden tulkki, hahmo, joka ymmärtää sydämen asioissa turpiin saaneita suomalaisia. (IS 31.12.2003)

Onko Kotro onnistunut tavoittamaan suomalaisen sielunmaiseman ja kuvaamaan rakkauden loppumista, eron tuskaa ja kaipuun pohjattomuutta tavalla, joka koskettaa herkimpiä tunteitamme? (Psykologi 2004:4)

Kotro kertoo hullun hurjasta rakkaudesta. Kukapa ei sitä tunnista. (Savon Sanomat 2.6.2003, kirja-arvio)

Intohimoisen rakkauden ja repivän eron kuvaus osui johonkin, ja teoksesta on nyt otettu jo neljäs painos. *Siihen voi yhtä lailla samastua niin eroahdistustaan poteva teini kuin avioeron läpikäynyt keski-ikäinenkin. Teksti on myös nopealukuista, joten sen ovat löytäneet myös ihmiset, jotka eivät yleensä lue runoutta.* (IS 2.7.2003)

Median esityksistä käy selkeästi ilmi, kuinka runojen ”sosiaalisen tilauksen” taustalla ajateltiin olevan erojen todennäköisyyden ja parisuhteiden karun todellisuuden suomalaisessa yhteiskunnassa. Runoilijan parisuhdekuvaus ei ollut mikä tahansa ”piirto privaattihelvetistä”,

vaan hän onnistui kuvaamaan tunteita, jotka olivat tuttuja useimmille ihmisille. Ne osuivat suoraan suomalaisten ”vuotavaan haavaan” ja ”lausumattomaan ahdistukseen”: ”eron julmuuteen”.

Esikoisrunoilija on osunut johonkin oikeaan. Hänen erosta kertovaa runokirjaansa jonotetaan kirjastoissa; kulttuuriväen lisäksi sitä lukevat muutkin kansakerrokset. *On ollut helpottavaa todeta, että parisuhdehelvetin kuvaukseni ei ollutkaan pelkkä piirto privaattihelvetistä, vaan että kuvaamani tunteukset ovat tuttuja useimmille ihmisille* (Anna 2003:20, ingressi)

Esikoisrunoilija iski kynänsä suoraan vuotavaan haavaan – hän kirjoitti runokirjan rakkauden eroprosessista. Ja nyt miestä viedään. (Seura 2003:22, ingressi)

Ilmeisesti ihmisillä on hirveä määrä ääneen lausumatonta ahdistusta ja tämä kirja osui siihen. (Seura 2003:22)

Kirjani suosio ei perustu siihen, että rakkaus olisi niin kukeaa, vaan siihen, että ero on niin julmaa. (HS 3.8.2003)

Teos on siis puhetta elävästä elämästä, nykyaikaisten parisuhdekarikkojen arjesta (...) Kuvauksena parisuhteen tuhoutumisesta ja avioeroa seuraavista emotionaalisista katovuosista Kotron teos on vaikuttava ja puhutteleva. Parisuhteessa elävälle se tuntuu laittavan sanoiksi ja kuvaavan jotakin aina lähellä olevaa, aina vierellä ja varjoissa hiipivää uhkaa. Se saa kiinni joistakin hyvin yleisistä ja perustavanlaatuisista tuntemuksista, joista kenties juuri niiden tavanomaisuuden tähden nykyään on liian helppo vaieta - myös nykyrunoudessa, jota tällainen keittiöpsykologisesti uskottava saippuasarja kahdesta todentuntuisesta ihmisestä ei välttämättä jaksakaan kovin pitkään kiinnostaa, vaikka aihe inhimillisesti (lue: realisminnäköisesti) katsoen onkin loputtoman kiinnostava. (Tuli ja Savu 2003:3, kirja-arvostelu)

Edellä lainattu kriitikko tiesi, että runojen kertoja saa lukijan ”korvanjuuresta kiinni jo pelkästään surullisen tarinansa tilastollisella todennäköisyydellä”. Näin ”teos on puhetta elävästä elämästä, nykyaikaisten parisuhdekarikkojen arjesta”. Runot ”laittavat sanoiksi jotakin lähellä olevaa, aina vierellä ja varjoissa hiipivää uhkaa”. Tämä uhka on hirvittävä avioeron uhka. Kaikki tietävät, kuinka paljon eroja tapahtuu. Eron uhka koskettaa jokaista parisuhdetta. Vaikka kriitikko luonnehtii teosta hieman pejoratiivisesti ”keittiöpsykologisesti uskottavaksi saippuasarjaksi”, hän pitää aihetta ”inhimillisesti katsoen loputtoman kiinnostavana”. Sanoja terapia ja terapeutti toistettiin usein. Vaikka teosta saatettiin arvostella ”terapiakirjoittamisesta” ja Runoilijaa nimittää ”terapia-artistiksi”, useimmiten sanoja käytettiin myönteisessä mielessä kuvaamaan teoksen terapeutista merkitystä. Psykologiasta ja terapiasta ymmärrettiin siis olevan kysymys. Terapeutista merkitystä korosti aktiivisesti Runoilija itsekin.

On ollut sadisti terapeutista huomata, että samanlaisia pettymyksiä on siellä ja täällä. Kuinka paljon tässä maassa oikein on vittumaisia eroja, rakkaussuruja ja kaipuuta ja kaikkea sellaista joka ei ole löytänyt kanavaa? Suosio osoittaa sen kuinka vaikeita lajeja rakkaus ja parisuhde ovat. (City 14:2003)

Kirja tarjosi monelle miehelle terapeutin sijaiskokemuksen, Kotro arvelee. (ESS 26.3.2006)

Runoilija arvelee sitten, että ehkä hänen kirjallaan on terapeuttinen merkitys, koska se on kolahtanut niin moniin sekä miehiin että naisiin. Tämä varmaan täyttää sitä samaa tarvetta kuin se, että äijät lataavat baarissa jukeboxiin elämän valttikortteja tai ei mun takki kaipaa neulaa – lauluja. Sanovat sitten toisilleen, että kuuntele, hei, näitä sanoja. (Seura 2003:22)

Oletko terapia-artisti? Kyllähän tuon kirjan kirjoittamisessa oli varmasti myös terapeuttiset ulottuvuutensa. Toisaalta tämä kaikki muu hässäkkä ei nyt sitten aina ole ollut hirveän terapeuttista tai elämään tasapainoa tuovaa. Mutta toivon olevani terapia-artisti ainakin siinä mielessä, että olisi hienoa, jos joku löytäisi kirjasta sanoja omille fiiliksilleen. (Jyväskylän Ylioppilaslehti 2004:7)

Runoilija, toimittajat ja kriitikot viittaavat näin samaan terapeuttiseen juoneen, jonka tutkijana olin teokseen tulkinnut. Runoilijan katsottiin toimivan terapeuttinamme. Teos tarjosi ”kansallista terapiaa” avioerojen maassa, mahdollisti ”terapeuttisen sijaiskokemuksen” ja toimi ”terapeuttisena apuvälineenä”.

Runot [JM Sanovat sitä rakkaudeksi –teoksen] tarjosivat kansallista terapiaa maassa, jossa pelkästään avioeroja tapahtuu vuodessa yli 13 000 (...) esikoinen oli täsmärunoutta kansan haavoihin” (kirja-arvostelu MM, AL 22.2.2005)

Sanovat sitä rakkaudeksi on käsittelytavaltaan terapeuttinen. Sieltä löytyvät kaikki ajateltavissa olevat vivahteet, kestävämmän suhteen koko kuvio. Myös syitä, ei vain seurauksia pohditaan. (Satakunnan Kansa 12.5.2003, kirja-arvostelu)

Teos toimii parhaimmillaan terapeuttisena apuvälineenä myrskyisän rakkauden läpi puskeville miehille (kirja-arvostelu, Turun Sanomat 24.6.2003)

Kuvailemalla yhden suhteen elinkaaren ja eron kokemuksen teos puhuu ”hyvin yleisistä ja perustavanlaatuisista tuntemuksista, joista kenties juuri niiden tavanomaisuuden tähden on niin helppo vaieta”. Runoilija ei kuitenkaan vaiennut, vaan kertoi ”sen tavallisen tarinan” suoraan ja rehellisesti. Runoilijan kuvaamat kokemukset ja tunteet olivat todellisia ja tavallisia. ”Anatomisen tarkka” parisuhteen kuvaus sisältää ”vanhoja totuuksia” (rakkaudesta), joista teos kertoo ”henkilökohtaisen äänen avulla”. Vanhat totuudet kerrotaan kielellä, joka on ”yhdistelmä arkista juttelua, uusiin muotoihin väänneitä sanontoja ja sanaleikkejä”. Runojen ”itseironia ja hirteishuumori” takaavat sen, että niihin syntyy ”tasavertaisen dialogin vaikutelma”. Niistä voi siis kuulla kommunikaation, jolle jokainen parisuhde perustuu – olipa se onnistunutta tai ei.

Suoruus ja vähäeleisyys vetävät maton alta. Ja moni tuntuu sukupuolesta riippumatta tunnustaneen Arno Kotron kuvaamat tunteet. Kirja on kerännyt kiitosta niin kriitikoilta kuin baaritiskien perusporukoiltakin. (Anna 2003:20)

Suoruus ja kertakaikkinen laskelmoinnin puute kääntyvätkin sen eduksi. (...) Kotro taiteilee kaikille tutussa maailmassa ja ikuisen aiheen parissa. Silti teos on uniikki. Arno Kotro onnistuu kirjoittamaan kelpo kokonaisuuden lähes pelkästään henkilökohtaisen äänensä avulla - ainutlaatuisen välähdyksen yhdestä peruskokemuksestamme, onnellisen rakkauden kaipuusta. (HS 27.4.2003, kirja-arvio)

Paikoin liikutaan suorastaan vaarallisen lähellä kielellistä kikkailua, mutta jotenkin kummalla tavalla uuteen muotoon kiertyneet vanhat totuudet kolahtavat - ja kipeästi kolahtavatkin. (Me Naiset, kirja-arvio 10.4.2003)

Välillä on vaarana, että runoudelliset arvot jäävät terapiakirjoittamisen jalkoihin, mutta toisaalta kainostelematon suoruus lienee yksi kirjan suosion laaja-alaisuuden syistä. Ilmeisesti se, että mies puhuu peittelemättä tuntemuksistaan, on edelleenkin niin kova juttu, että siihen markkinavoimatkaan eivät voi olla reagoimatta. (Lumooja 2003:3, kirja-arvio)

Runoilijaa koskevissa median esityksissä vahvistui käsitys kärsivästä parisuhdeyksilöstä. Tietyissä mielessä kaikki parisuhteessa (ja sen ulkopuolella) elävät ovat parisuhteen uhreja, koska parisuhde (tai sen puute) aiheuttaa yksilölle niin monenlaisia vaikeuksia. Runoilija antoi terapeutista lohdutusta kaikille parisuhteen ja eron uhreille. Teos oli ”täsmärunoutta kansan haavoihin”.

Analyysissani Runoilijailmiöstä olen nojautunut Eva Illouz’n esittämiin populaarikulttuurin tutkimusta koskeviin periaatteisiin, joiden avulla hän kyseenalaistaa kulttuurin tutkimuksen perinteistä tukeutumista sellaisiin käsitteisiin kuin ideologia, vastustaminen, hegemonia tai symbolinen väkivalta. Kriitikillään Illouz ei väheksy valtaa korostavan, ideologiakriittisen paradigman ansioita kulttuuristen ilmiöiden tutkimisessa, vaan kyseenalaistaa tutkijan kaikkivoipaista roolia vallan maskien paljastamisessa. (Illouz 2003, 1–4, 120–123.) Omaan analyysiini sovellettuna tämä tarkoittaa sitä, että terapeutista eetosta korostavasta luennastani huolimatta en ole analysoinut Runoilijan kolahtamista ja siitä kertovia selityksiä vain ilmentyminä terapeutin eetoksen vahvuudesta. Tämä olisi houkuttelevaa ja helppoa. Runoilijan edustama parisuhdejulkisuus on mitä suurimmassa määrin terapiakulttuurinen ilmiö, mutta tulkinta ilmiöstä ei voi jäädä siihen. Pitää paikkansa, että ”suora” ja ”rehellinen tilitys” parisuhteen ja eron vaikeudesta kolahtaa meihin, koska se osuu niin hyvin yhteen nykyaikaista rakkaussuhdetta koskevan terapeutin ymmärryksen kanssa. Tällainen tulkinta ei kuitenkaan ole riittävä, jos ei oteta vakavasti sitä, mistä Runoilijan edustamassa terapeutisessa parisuhdekeskustelussa puhutaan: parisuhteen ja ennen kaikkea eron aiheuttamasta tuskasta.

Oprah Winfrey –ilmiötä koskevassa analyysissään Illouz siirtyy tietoisesti pois siitä kärsimyksen esittämistä mediassa – ja erityisesti talk-show-kulttuurissa – koskevasta perinteisestä kritiikistä, jossa median tulkitaan vain kaupallistavan ja trivialisoivan inhimillistä kärsimystä (2003, 120–123). Tulkintaan kärsimyksen merkityksestä ei näin riitä yksinomaan Furedin (2004) kaltaisten terapiakulttuurin kritikoiden esitykset siitä, kuinka terapeutin kulttuurin hallitsevuus on tuottanut nykyajan emotionaalista haavoittuvuutta korostavan yksilön. Myöskään tulkinnat uhriajattelun voimistumisesta (mm. Lasch 1984, 67; Dineen 2001; Furedi 2004) eivät yksinään riitä tekemään ymmärrettäväksi sitä suunnatonta kulttuurista näkyvyyttä, joka kärsimystä ja emotionaalista haavoittuvuutta koskevilla esityksillä nyky-yhteiskunnassa on. Tulkitsen eron tuskan merkitystä Runoilijailmiössä samaan tapaan kuin Illouz analysoi Oprah Winfrey-ilmiön kulttuurista merkitystä. Hänen

mukaansa Oprahista (ja hänen edustamastaan todella mittavasta kulttuuriteollisuudesta) on tullut vahva symboli juuri siksi, että hän on tarjonnut sellaisen kulttuurisen muodon, jonka välityksellä on mahdollista esittää ja käsitellä nykyajan intiimeille sosiaalisille suhteille ominaisen ”kaaoksen” (Beck & Beck-Gernsheim 1995) synnyttämää kärsimystä. Oprah näyttää kuinka tulla toimeen tällaisen kaaoksen kanssa tarjoamalla sellaisen rationalisoidun itseymmärryksen muodon, joka mahdollistaa oman itsen hallinnan ja muutoksen. Myös Runoilijan edustaman parisuhdejulkisuuden voi katsoa tarjoavan sellaisen kulttuurisen muodon, joka tekee eron kärsimyksestä ymmärrettävän ja käsiteltävän aikana, jolloin psyykkisestä kärsimyksestä on tullut olennainen osa kulttuurisia käytäntöjämme – samaan aikaan, kun niin suuri osa kulttuuriamme olettaa hyvinvointimme riippuvan onnistuneesta oman itsen käsittelystä. (Illouz 2003, 5, 241.) Myös Runoilijaa käsittelevä julkisuus edusti eräänlaista kulttuurista terapian muotoa, tosin aivan eri mittakaavassa kuin Oprah (mt., 239–240). Tämä tulkinta poikkeaa perinteisestä terapiakulttuurisesta tulkinnasta siinä, että se ei kyseenalaista parisuhdetta todellisten ristiriitojen ja kärsimyksen lähteenä. Haluamme ymmärtää parisuhteeseen olennaisesti liittyvää kärsimystä ja tähän kaipuuseen vastaamisessa julkisuudella on tärkeä rooli. Parisuhdetta käsittelevä julkisuus taas tarvitsee ennen kaikkea ihmisiä ja heidän omakohtaisia kokemuksiaan. Seuraavassa luvussa tarkastelen, miksi ja millä tavoin omakohtaisuudesta muodostuu parisuhteen käsittelyyn niin olennainen elementti.

Omakohtaisuus julkisen parisuhdeasiantuntijuuden ihanteena

Rakkausrunoilijana julkisuuteen astuneesta runoilijasta muokkautui melko pian medioiden parisuhdeasiantuntija, jolta media pyysi ja sai runsaasti kommentteja parisuhteeseen liittyvistä asioista (toki paljon muistakin kuin parisuhdeasioista). Yhtäältä Runoilijasta tuli kiinnostava julkkis, jonka mielipiteistä ja kokemuksista oltiin kiinnostuneita. Toisaalta hänestä tuli asiantuntija, jonka kommentteja erilaisiin parisuhdeteemoihin kaivattiin. Olennaista olikin se, että Runoilijassa yhdistyi asiantuntijan ja julkkiksen rooli. Asiantuntijuus rakentui näin sekä yleiseksi asiantuntijuudeksi että omakohtaisuutta korostavaksi ymmärrykseksi. Nämä kietoutuivat julkisuudessa erottamattomasti yhteen.

Runoilijan sanoma oli vahvasti terapeutin asettuen johdonmukaiseen jatkumoon tyypillisen julkista parisuhdepuhetta hallitsevan terapeutin asiantuntijuuden kanssa, jossa korostuu parisuhteen dynamiikan ymmärtäminen. Runoilijan asiantuntijuutta voikin luonnehtia parisuhteen rationalisointia korostavan terapeutin eetoksen avulla, jonka Eva Illouz tulkitsee hallitsevan naistenlehtien ihmissuhdepuhetta. Tämän eetoksen mukaan suhteet voidaan jakaa ensinnäkin ”terveisiin” ja ”epäterveisiin”. Toiseksi, parisuhdetta määrittävät tietyt lainalaisuudet, joiden mukaan suhteita voidaan arvioida. Kolmanneksi, näihin lainalaisuuksiin liittyvän tiedon avulla on mahdollista hallita paremmin omia suhteita. Neljänneksi, suhteen onnistuminen riippuu yksilön itseymmärryksestä. Viidenneksi, avain

suhteen dynamiikan ja ongelmien ymmärtämiseen piilee yksilön varhaisissa elämäkokemuksissa. Terapeuttisen eetoksen ehkä tärkein ajatus liittyy juuri lupaukseen siitä, että asianmukaisen tiedon avulla tapahtuva menneiden kokemusten ymmärtäminen voi johtaa terveempiin ihmissuhteisiin. (Illouz 1991, 235, 240.)

Runoilijan asiantuntijuutta ilmentäviä parisuhdekommentteja voi jaotella neljään, osittain päällekkäin menevään luokkaan: lapsuuden kokemusten merkitystä korostavat, normatiiviset, muiden suhteita arvioivat ja ironiset kommentit. Terapeuttinen eetos nousee puhtaimmin esiin lapsuuden kokemusten merkitystä käsittelevissä kommentteissa. Niissä nousee selkeästi esiin Runoilijan hallitsema psykologinen tietämys ja terapeuttinen sanasto.

Uskon mustasukkaisuuden juurten löytyvän varhaislapsuuden ihmissuhteista. Jos lapsen kaipaama ehdoitta rakastetuksi tuleminen tunne jää kokematta, on myöhempi elämä enemmän tai vähemmän onnistunutta kolhun paikkaamisyritystä, mikä ilmenee pakonomaisena omistushaluna. Otsikoista voi lukea millaisia ihmissuhdedraamoja järkevät, arvostetut ihmiset saavat aikaan. (...) Rationaalisen maailman vastapainoksi parisuhteessa voi heittäytyä kiukuttelevaksi kakaraksi, jolta on viety karkit. (Mies / Suomen Kuvalehti 2003:1)

Hänestä parisuhderakkaudessa näkyy rakkaudeton lapsuudenkoti, kykenemättömyys rakastaa itseään. *Parisuhte on se areena, jossa traumat tulevat pintaan, ja ihmiset regressoituvat hyvässä ja pahassa, uusi rakkausgurumme sanoo. (HS 27.4.2003)*

Lapsuuskokemusten merkitystä korostavat näkemykset ovat normatiivisia parisuhteen kuvauksia, mutta niissä korostuu suoranaisia neuvoja enemmän parisuhteen dynamiikan psykologinen ymmärtäminen. Normatiivisiksi kommentteiksi nimitän Runoilijan esittämiä suoranaisia neuvoja tai näkökantoja siitä, kuinka parisuhteessa pitäisi toimia ja mikä hänen mielestään on hyväksyttävää. Neuvoja ja kommentteja sävyttävät usein todistukset omakohtaisista kokemuksista. Runoilija tietää mistä puhuu.

Pettäjätkin leimataan ajattelematta, että pariskuntaan kuuluu aina kaksi ihmistä. Kun toinen alkaa sählätä, suhteen on jo täytynyt tulla tiettyyn pisteeseen. (IL 25.9.2004)

Joskus olen tullut petetyksi ja olen kyllä pettänyt itsekin. En hyväksy syrjähyppyä, mutta en sellaista ehdottomuuttakaan, että sen aina tarvitsisi olla suhteen loppu. (...)Ei seksi eivätkä tekniset yksityiskohdat Clinton-tyyliin ratkaise. Tärkein on ajatus, tahto ja toiveet. Suhteen epäonnistumista ajatellen on olennaisempiakin asteikoita kuin yksinuottinen kysymys, onko pettänyt vai ei.(...) Ehkä syrjähyppyä ei aina pidä tunnustaa, jos se on vain jokin yksittäinen hairahdus. (...) Tilapäisen sekoilun voi antaa anteeksi. (Anna 2004: 40)

Runoilijan pettämistä käsittelevä lausunto ilmentää tyypillisiä terapeuttiseen parisuhteeseen sisältyviä käsityksiä, joita käsittelee haastatteluja koskevassa luvussa. Näissä käsityksissä korostuu moraalisten arvioiden sijasta pettämiseen liittyvä terapeuttinen ymmärrys, jonka myötä pettäminen nähdään seurauksena suhteen sisäisestä dynamiikasta. Ratkaisevaa pettämässä eivät ole ”tekniset yksityiskohdat” (mitä tarkalleen ottaen on tehnyt), vaan ”ajatus, tahto ja toiveet”. Konkreettiset ja yksittäiset teot eivät ole niin merkittäviä, vaan tärkeää on se mitä haluaa ja tuntee. Olennaista ei ole se, mitä olet tehnyt, vaan se miltä se tuntui ja mitä siitä ajattelet (Sennett 1974, 263). Tässä tulee esimerkillisesti esiin se, kuinka

paljon terapeutinen eetos nojaa ajatukselle tarpeiden, tunteiden ja halujen käsiteltävyydestä ja läpinäkyvyydestä (ks. Bellah ym. 1985, 139). Yksilöltä edellytetään enemmän tunteiden ja halujen kontrollia kuin konkreettista, lihallista pidättyvyyttä. Yksilön pitää tarkkailla jatkuvasti tunteitaan ja halujaan.

Itsensä rakastamisen tärkeys kuuluu olennaisesti terapeutin suhteeseen (Bellah ym. 1985). Itsen hyväksyntä ja itsensä rakastaminen on hyvän parisuhteen perusta. Raamatulliseen rakkauskäskyyn viittaaminen tekee Runoilijan kehotuksesta rakastaa itseään lähes profeettallisen:

Rakkauden sanoista puhuttaessa Kotrolle tulee mieleen itserakkaus – sana, jota on aina käytetty vain miinusmerkkisenä. ”*Itserakkaus on rakkauden aliarvostetuinta aluetta. Rakkauden kaksoiskäskyn pitäisi olla kolmoiskäsky. Itseään tulee rakastaa, sillä muutoin ihminen yrittää muiden avulla paikata sen, mitä ei pysty antamaan itselleen. Ilman itserakkautta rakkaudesta tulee vesiliukoista ja elämä muuttuu narsistiseksi näläksi.*” (HS 3.8.2003)

Kehotukseen tunteiden näyttämisestä ja puhumisen tärkeydestä tiivistyy terapeutin parisuhteen ydinsanoma: tärkeintä on kommunikoida (ks. 4.2).

Arno Kotro suosittelee romantiikkaa harkitseville juroille suomalaismiehille ensisijaisesti tunteidensa näyttämistä hyvässä ja pahassa. *Kun ahdistaa ja masentaa ja tuntee itsensä väärinymmärretyksi, kannattaa sanoa kotona olevalle henkilölle, että nyt ahdistaa, sen sijaan että vetäisi lörvit tai menisi hakkaamaan halkoja.* (...) (IS 1.10.2003)

Koska terapeutisessa parisuhteessa olennaista on kumppaneiden välinen emotionaalinen läheisyys, muodostuu ”muodon vuoksi” yhdessä oleminen parisuhteen irvikuvaksi. Kumppaneiden välisen tunnesuhteen ulkopuolisilla tekijöillä ei pitäisi olla vaikutusta yhdessä olemiseen. Kaikki ulkopuolinen, mikä määrittäisi sitä, miten yhdessä pitäisi olla, määritty pakoksi ja rajoitteeksi itse suhteelle (Bellah ym. 1985, 139). ”Muodon” synonyymeja lienevät esimerkiksi kulissi ja julkisivu. Terapeutin parisuhteen näkökulmasta myös avioliitto voi edustaa tyhjää muotoa, joka nähdään vastakkaisena aidolle läheisyydelle ja yhteenkuuluvuudelle. ”Muodon vuoksi” yhdessä oleminen latautuu Runoilijan lausunnossa suorastaan moraalisesti arveluttavaksi:

Arno Kotron mielestä avioliitto paperilla on vain muutoseikka, jolla ei ole mitään merkitystä. Tämän vuoksi Miehen ja Naisen ei siis tarvitse potea huonoa omaatuntoa esiintymisestäään Linnan juhlissa. *Enemmän pitäisi hävetä, jos olisi jonkun kanssa yhdessä vain muodon vuoksi, rakkaudesta ja eron tuskasta syvästi kirjoittanut Kotro tuumii.* (IS 9.12.2003)

On johdonmukaista, että arjen ja arkisen yhdessäolon korostaminen romanttisten tempujen kustannuksella korostuu parisuhderunoilijan neuvoissa. Terapeutin suhteeseen ei kuulu vaaleanpunaisia käsityksiä romanttisen rakkauden loppumattomasta ihanuudesta. Romantiikkaa ei kuitenkaan kokonaan hylätä. Toisin kuin parisuhteen ylläpitämiseen tähtäävässä parisuhdetyössä, romantiikan ylläpitämiseen ei pidä kuitenkaan pyrkiä kovasti

yrittämällä ja ”tekemällä”. Sen pitää tulla ”vaivihkaa” ja olla luontevan spontaania (Illouz 1997).

Suhteen paras hetki ei ole jälkeenpäin mietittyinä glorioaa ja glitteriä ja samppanjapullon korkin poksahduksia, vaan se lokakuinen tiistaiamu, kello kolmeatoista yli seitsemän. Syödään nopeasti yhdessä aamiaista, yritetään juosta bussiin jotta ehdittäisiin töihin, halataan erotessa, huikataan hyvää työpäivää. (City 14:2003)

Romantiikka ei tule tekemällä. Voi olla vaivaannuttavaa, jos väkisin järjestetään romanttiset olosuhteet (...) Romantiikka lähtee pienistä arkisista asioista, tietyssä arjessa olemisen tavasta. Parhaat tunnelmat ja romantiikat syntyvät arjen sivutuotteina, ja ne pitää tuoda sinne vaivihkaa. (IS 1.10.2003)

Asiantuntijuuden yhtenä osana on toisten ihmisten suhteiden ja ratkaisujen kommentointi.

Onko edes olemassa reilua tapaa jättää? (...) Arno Kotron mielestä ei ole. En seuraa julkiseroja, mutta olen yleisellä tasolla kiinnittänyt huomiota siihen, miten mielivaltaisesti ulkopuoliset nimeävät sikoja ja sankareita. Ihmisten parisuhteiden asiantuntijoina esiintyvät kaikki, jotka eivät tiedä niistä mitään. Lisäksi ympäristö asettelee syyllisyyskysymyksiä mustavalkoisesti ja teknisesti, vaikka todellisuudessa jättämisen syyt menevät aina hyvän matkaa metafysiikan puolelle. (IL 25.9.2004)

Rakkausrunoilija Arno Kotro tukee Julkkispariskuntaa: *Onnea ei tarvitse peitellä!* (IS 9.12.2003, kansi)

Auliista lausuntojen antamisista huolimatta Runoilija otti kuitenkin tietoista etäisyyttä hänelle aseteltuun parisuhdeasiantuntijan rooliin. Tosin, kyllä parisuhteen ymmärtäjän rooli kirjailijaa myös epäilemättä imarteli:

Perheterapian professori (...) tykkäsi kirjasta kovasti. Hänen mielestään se ei jää pelkäksi vaikutukseksi, vaan siinä kerrotaan yksityisen kautta oivaltavasti jotakin yleisempää, Kotro hykertelee ja on kauhistuvinaan sanojaan. Hirveää itsekehua, apua. (Anna 2003:20)

Parisuhdeasiantuntijuuteen ja omaan neuvojan rooliinsa ironista etäisyyttä ottavan Runoilijan lausunnoissa korostuu se, kuinka hän on viimeinen ihminen neuvomaan ketään parisuhdeasioissa.

Arno Kotrosta on ehtinyt parin vuoden aikana tulla myös naistenlehtien parisuhdeasiantuntija, mihin mies itse suhtautuu huumorilla. (Demari 3.3.2005)

Sinusta on tehty suuri rakkauden asiantuntija, vaikka olet tilittänyt epäonnea rakkaudessa. Oletko rakkausprofeetta? *En todellakaan. Tuo on koomisuuden huippu. Kerran minua tituleerattiin parisuhdeasiantuntijaksi, se oli todella noloa. Mähän en ole rakkausrunoilija, vaan rakkaudettomuusrunoilija. (IS, PLUSSA 13.3.2003)*

Yksi vähän koominen tilanne on jäänyt mieleen. Pidin parisuhdeterapeuteille esitelmää siitä, mihin onnellinen parisuhde perustuu. Ilmeisesti omat katkenneet suhteet ja rakkauden tuhosta kirjoittamani kirja pätevöittivät mihin vaan, Arno sanoo huvittuneena. (IS 31.12.2003)

Toisaalta, oman auktoriteetin kyseenalaistaminen ja siihen huumorilla suhtautuminen on omiaan korostamaan juuri sellaista asiantuntijuutta, johon kuka tahansa voi samastua: olen kokenut yhtä ja toista ja ymmärrän parisuhdeasioita omien kokemusteni valossa, mutta mikäpä minä olen sanomaan toisten parisuhdeista. Runoilijan asiantuntijuus kiteytyy toimittajan lausahdukseen siitä, kuinka ”seurustelun ja eroamisen suhteen Runoilija on melko lailla kengätön suutarin penska”. Runoilijan humoristiseen ja ihmettelevään kommenttiin siitä, kuinka ”omat katkenneet suhteet pätevöittävät” hänet parisuhdeasiantuntijaksi, sisältyykin enemmän kuin äkkilukemalta voisi luulla. Runoilijan korostama asiantuntijaroolin koomisuus ja hänen ironinen asenteensa paljastaa itse asiassa juuri sen, mihin Runoilijan asiantuntijuus pohjimmiltaan perustuu. Parisuhteen asiantuntijaksi muokkaavat omat kokemukset ja ennen kaikkea se, että näitä kokemuksia pystyy ymmärtämään. Pahitteeksi ei ole myöskään se, että tällaisen ymmärryksen osaa osuvasti ja puhuttelevasti ilmaista. Tässä Runoilija onnistui erinomaisesti.

Runoilijan lausuntoihin sisältyvä terapeutinen ymmärrys legitimoit tietyntyyppisen asiantuntijuuden ja tarjosi hyvin normatiivisen sisällön. Olennaisinta terapeutisessa eetoksessa on kuitenkin sen tarjoamat itserefleksiivisyyden ja itseymmärryksen muodot (Illouz 1991, 242–244). Tässä mielessä Runoilijan tarjoama asiantuntijuus oli ainutlaatuisia: asiantuntijana hän ei tarjonnut yleisöilleen ainoastaan terapeutista itsen ymmärtämisen mallia, hän tarjosi tällaiseksi malliksi oman itsensä. Runoilija tarjosi oman, psykologiselle ymmärrykselle ja henkilökohtaisille koettelemuksille perustuvan terapeutin narratiivinsa yleisön kanssa jaettavaksi. Tällaisista terapeutisista narratiiveista on tullut nyky-yhteiskunnalle tyypillistä kulttuurista materiaalia, jota kierrätetään ja kulutetaan julkisuuden avulla jatkuvasti. (Illouz 2003, 41.)

Runoilijan rooli yksityiselämänsä edustajana alkoi nousta yhä enemmän parisuhdetta yleisemmällä tasolla kommentoivan ja parisuhdeesta runoilijan kirjailijan roolin rinnalle. Asiantuntijan, omia kokemuksiaan paljastavan yksityishenkilön, tarinan kertojan ja julkisuuden henkilön roolit lomittuivat keskenään. Aivan kuten teostakin, koko ilmiötä hallitsi erittäin latautunut omakohtaisuuden tunnelma. Sosiologisesta näkökulmasta olennaista ei ole ratkaista kysymystä siitä, missä määrin Runoilija pyrki pitämään esillä itseään tai omaa henkilökohtaista elämäänsä ja missä määrin tuomaan esiin parisuhdeasioita yleisellä tasolla. Olennaista oli se, että julkisuus pystyi paremmin tarttumaan parisuhdeasiaan omakohtaisen kokemuksen ja yksilöllisen äänen välityksellä. Runoilijan yksityiselämästä kertoivat eniten iltapäivälehdet ja naistenlehdet. Runoilijan henkilökohtaista elämää valottavat tarinat olivat harvoin kuitenkaan mitään suuria paljastuksia. Niissä päästiin kurkistamaan Runoilijan persoonaan, naimakuun, tunteisiin, epäonnistumisiin ja elämään ”pääkaupunkiseudun sinkkumiehenä”.

Niinpä näin jälkempäin voi sanoa, että runokirja maksoi ihmissuhteita. Voi olla, että maksaminen jatkuu. *Uskaltaakohan kukaan enää rakastua minuun, kun lukee kirjan, sinkkuna elelevä Kotro miettii.* (Seura 2003:22)

Mikä on ikävin tapa, jolla sinut on jätetty? *Jos ei ole ollut mahdollisuutta hoitaa loppuselvittelyä. Nainen vain katoaa, karkaa keskustelun ulkopuolelle. Minä haluaisin selvittää välit ennen eroa, sillä erotapa on erittäin tärkeä. Se määrää, mikä maku suhteesta jää.* (IS, PLUSSA 13.3.2004)

Runoilija tarjosi terapeutin narratiivin, josta tunnistimme omakohtaisen äänen. Tämä omakohtainen ääni todisti, että ”jokainen on omassa rakkaussuhteessaan asiantuntija”: tunneemme vain omat suhteemme, toisten suhteita emme voi mennä ”mestaroimaan”. Viesti jokaisen omakohtaisesta parisuhdeasiantuntijuudesta sopi täydellisesti terapeutin ymmärrykseen.

Ihmetyttää, että pitäisi olla jotain sanottavaa kaikissa rakkauteen liittyvissä asioissa. Ja kuitenkin jokainen on omassa rakkaussuhteessaan asiantuntija. (AL 3.8.2003)

Ei pidä mestaroida toisten parisuhteita, kun ei niistä kuitenkaan juuri mitään tiedä. (Anna 2004: 40)

Median oli helppo tarttua teoksen omakohtaisuutta henkivään tyyliin ja sanavalmiiseen Runoilijaan. Median esityksissä omakohtaisuus vahvistui entisestään – siitäkin huolimatta, että Runoilija jatkuvasti haastatteluissa korosti runokirjan olevan fiktiivisen teoksen. Lähes kaikissa Runoilijan haastatteluissa toistui pohdinta siitä, vuodattiko Runoilija luettavaksemme oman tarinansa. Tämän pohdinta epäilemättä kiihdytti julkisuutta. Omakohtaisuuden tunnelma ei syntynyt kuitenkaan vain runoteoksen tunnustuksellisesta tyylistä ja median suunnattomasta kiinnostuksesta Runoilijan yksityiselämää kohtaan. Fiktiivisen tarinan todenperäisyyttä olennaisempaa olivat Runoilijan tunnustukset siitä, mitkä asiat runoissa olivat totta. Totta olivat tunteet.

Omaelämäkerrallisuuden määrästä hän sanoo, että kaikki tunteet ovat tuttuja, mutta ne eivät ole tapahtuneet yhdessä suhteessa. Teos on kollaasi, hän sanoo laittaneensa pataan kaikki suhteensa suurin piirtein teinirakkauksista asti ja rakentanut niistä yhden tarinan. (HS 27.4.2003)

Perustuu tositapahtumiin, ovat ihmiset tietysti tietävinään. Arno Kotro itse sanoo, että kaikki runoissa kuvatut tunteet ovat hänen kokemiaan. (Anna 2003:20)

Tällaiseen emotionaaliseen totuuteen perustuvaan asiantuntijuuteen parisuhteesta ja erosta yleisö epäilemättä pystyi samastumaan. Kiistattominta asiantuntemusta edusti se, että Runoilija pystyi uskottavasti puhumaan ja kirjoittamaan ”erokokemuksestaan” ja ”henkisestä pohjakosketuksestaan”. Runoilijan lausunnot todistivat toistuvasti tavallisista parisuhteen ja eron vaikeuksista sekä niihin liittyvistä monenlaisista tunteista. Toki oli niin median kuin lukijoidenkin näkökulmasta kiinnostavaa arvuutella, olivatko erilaiset runoissa kuvatut tapahtumat todella totta. Olisimme myös varmasti halunneet kuulla lisää yksityiskohtia Runoilijan menneistä suhteista, joista hän oli oman todistuksensa mukaan poiminut

”elementtejä” teokseensa. Suosion ja kolahtamisen kannalta olennaisinta oli kuitenkin se, että kuvatut tunteet tuntuivat todelta. Samastumisen edellyttämä tositunnelma syntyi ennen kaikkea niistä omakohtaisista todistuksista, jotka olisivat periaatteessa voineet olla kenen tahansa. Tällä en tarkoita suinkaan sitä, että Runoilija kirjoittaa kuin kuka tahansa meistä tai että kuka tahansa olisi voinut nousta Runoilijan kaltaiseksi julkkikseksi. Populaarikulttuurista ilmiötä tutkivana en yritä etsiä lopullista vastausta siihen, miksi juuri Runoilijasta tuli suuri parisuhdetunteiden tulkki, vaan analysoin niitä erityisiä terapeutin ymmärryksen elementtejä, joita Runoilijan ympärille muodostunut julkisuus tuotti ja välitti. Uskon, että Runoilijan tapauksessa tällaiset elementit lokahtivat harvinaisen täydellisesti kohdalleen. Terapeutin juoni oli täydellinen.

Yhden henkilön ”todellisuuden” välityksellä voidaan puhua siitä, minkä ajatellaan olevan jollain tavalla yhteistä kaikille. Runoilijaa koskevassa julkisuudessa konkretisoitui iskulause siitä, kuinka ”jokainen on oman parisuhteensa paras asiantuntija”. Julkisista esityksistä välittyvä omakohtaisuuden tunnelma syntyy yksinkertaisimmillaan siitä, että julkisuudessa joku kiinnostava ihminen kertoo tai hänestä kerrotaan asioita, joissa kuvataan kuinka juuri tämä henkilö on jonkun asian kokenut. Olennaista on se, että joku kertoo tunteneensa tai kokeneensa tai jonkun kerrotaan kokeneen tai tunteneen jotain. Mitä vahvemmin joku jotain tuntee, sitä parempi. Runoilijailmiössä tiivistyivät yhden yksilön omat tunteet ja kokemukset. Yksilöllinen tunnekokemus oli yhtä hyvin julkisrunoilijan kuin runojen minäkertojan. Nykyajan emotionaalille kulttuurille on korostuneella tavalla ominaista se, että tunnekokemuksen keskiössä on yksilö ja hänen esityksensä (Barbalet 2001, 171–175). Omakohtainen tunnustus toimii nykyaikaisessa postemotionaalisisa yhteiskunnassa muiden silmissä tärkeänä merkinä osallistumisesta, kokemisesta ja mukanaolosta. Minäkin olin siellä, näin minä sen koin. (Mestrovic 1997, 83.) Nykyajan media on vienyt tällaisen kaikkien osallistumisen huippuunsa välittämällä kanavia omakohtaisille kokemuksille. Runoilijan tunnustukset todistivat: minäkin olen kokenut sen, parisuhteen ja eron.

Aloittaessani Runoilijailmiön analyysia olin kiinnostunut erityisesti siitä, kuinka rakkausrunoilijasta muokkautui julkisuudessa parisuhdeasiantuntija, jonka esiintymiset vertautuivat muiden julkisuudessa esiintyvien parisuhdeasiantuntijoiden kuten parisuhdeterapeuttien esityksiin. Tällöin huomioni kiinnittyi niihin moniin lausumiin, joissa kommentoitiin ja kuvailtiin parisuhteen lainalaisuuksia, tai suoranaisesti annettiin ihmissuhdeneuvoja. Tutkimuksen edetessä analyysi keskittyi yhä enemmän Runoilijaa koskevan julkisuuden toiseen, ehkä triviaalimmalta tuntuvaan puoleen eli siihen, miten Runoilijasta kehkeytyi parisuhdejulkki. Julkisuuksessa sekoittui parisuhdejulkki ja runojen kertojainä yhdeksi omakohtaiseksi ääneksi, joka tuntui sanoittavan kaikkia niitä parisuhteeseen ja eroon liittyviä tunteita, joita kellä tahansa on yhteiskunnassa, jossa eroja tapahtuu niin paljon. Lopulta todelliseksi asiantuntijaksi, suurimmaksi mahdolliseksi ymmärtäjäksi tulee kuka tahansa meistä. Runoissa ja median esityksissä puhuu omakohtainen ääni yksityisimmistä tunteista ja kokemuksista, joissa jokainen on itse paras asiantuntija.

Tässä väitän piilevän ison osan siitä puhuttelevuudesta, jonka runoissa ja niitä ympäröivässä puheessa tunnistamme (vrt. Frank 1995). Puhutteleminen itse itseämme. Julkisuuden näkökulmasta tämä edellyttää sitä, että jonkun täytyy jatkuvasti paljastaa meidän puolestamme, puhua totuuksia omasta elämästään. Tässä tapauksessa tämä joku oli samaan aikaan julkkis, runoilija ja runojen minäkertoja. Runojen välityksellä ei tullut tyydytetyksi vain tirkistelyn haluamme, vaan kaipuamme ymmärtää ja ennen kaikkea tuntea mikä elämässä on tärkeää. ”Kolahtamisen” ja samastumisen mahdollisuus on näin enemmän julkistetun yksilön (tässä parisuhdeasioita ymmärtävän, vahvasti tuntevan, kärsivän, kaipaavan) hahmossa kuin parisuhdelausuntoja antavan asiantuntijan hahmossa. Olennaista ei ole vain parisuhdeasiantuntijaksi muuntuneen runoilijan sanomiset, vaan kärsivän, ymmärtävän, tuntevan hahmon kyky puhutella meitä. Tämä hahmo on lopulta me itse.

Terapeuttinen julkisuus

Runoilijaa koskevassa julkisuudessa tulee hyvin näkyviin, millä tavoin naistenlehtien ja iltapäivälehtien areenaksi ymmärretty parisuhde valuu myös ns. vakavaan mediaan. Runoilija ja hänen teoksensa edustavat juuri sellaista ilmiötä, joka läpäisee helpommin myös vakavan lehdistön. Olihan julkisuuden taustalla alun perin kuitenkin runoteos, ei esimerkiksi yksittäistä julkisuuden henkilöä koskeva parisuhdeuutinen. Runoilijaa käsittelevät esitykset olivat keskenään eriluonteisia sanomalehtien kulttuurisivuilla, naistenlehdissä ja iltapäivälehdissä, mutta erilaisista media-areenoista ja lajityypeistä huolimatta Runoilijan valottamaa kuvausta parisuhteen vaikeudesta ei juuri kyseenalaistettu. Eron rankkuus ja parisuhteen tärkeys tunnustettiin niin kulttuurilehden kritiikissä kuin iltapäivälehden henkilöjutussakin. Tämä ei sulkenut pois julkisuuden kriittistä puolta. Runoilijan tyyliä, julkisuutta ja suosiota saatettiin pilkata, mutta missään ei toden teolla epäilty sitä, ettei parisuhteesta pitäisi kirjoittaa ja keskustella. Aivan kuten Jallinoja (2006) osoittaa perheestä muokkautuneen vuosituhannen vaihteen julkisessa keskustelussa vakavan perheasian³⁹, voi Runoilijailmiön tulkita omalta osaltaan olleen muokkaamassa vakavaa parisuhdeasiaa, jonka olen edellä nimennyt parisuhdekysymykseksi. Runoilijan välittämä parisuhdekysymys ulottui iltapäivälehdistä aina televisioon, päivälehtiin ja lukuisiin yleisötilaisuuksiin asti.

Naistenlehtien asema parisuhdetta käsittelevänä mediana on perinteisesti ollut hyvin vankka (mm. Jallinoja 1997; 40; Moskowitz 2001, 162–177). Naistenlehdet ihmissuhdeaiheita niin yleisemmällä tasolla käsittelevänä kuin tunnettujen henkilöiden yksityiselämää julkistavana mediana on muodostunut yhdeksi vakiintuneimmista parisuhdejulkisuuden

³⁹ Perheasiassakaan raja vakavan lehdistön ja muun median välillä ei kuitenkaan ole välttämättä niin jyrkkä kuin Helsingin sanomien tutkimisen perusteella voisi olettaa, koska niiden tavat lähestyä niin perhettä kuin parisuhdetta ovat lähestyneet toisiaan. Esimerkiksi Iltalehden internetsivuilta löytyvä perhesivusto (www.iltalehti.fi/perhe) edustaa pikemminkin asiallista perheasiaa kuin iltapäivälehtiin yleensä yhdistettyä yksityisen elämänpiiriin revittelevää julkistamista.

kentistä. Juuri naistenlehtien leimalliseksi sisällöksi osaamme yhdistää parisuhdeasiat ja tyyliksi tunnistaa sen ymmärtämään pyrkivän, neuvoja tarjoavan ja tunnustuksellisen tavan, jolla näitä asioita usein käsitellään. 2000-luvun Suomessa parisuhdeasiasta on tullut osa lähes minkä tahansa median asialistaa ja terapeutisesta käsittelystä tavanomainen lähestymistapa niin parisuhdeasiaan kuin moneen muuhunkin kysymykseen.

Niin iltapäivälehdet kuin suuret päivälehdetkin ovat tarjonneet lukijoille yhä enemmän erilaisia kanavia keskustella ja tuoda julki omia kokemuksia ja tunteita. Niiden keskustelupalstat, blogit, äänestykset ja kyselyt edustavat esimerkillisesti nykymedian tapaa tarjota areenoita yksityisten kokemusten jakamiseen ja esittämiseen. Esimerkiksi Helsingin Sanomien rakenteessa ja tyyliässä viime vuosien aikana tapahtuneet muutokset eivät kerro vain laatulehden ”viitteellistymisestä” (Jallinoja 2006), keventymisestä tai iltapäivälehtimäistymisestä vaan myös yleisestä terapiakulttuuristumisen trendistä, joka näkyy erityisesti henkilökohtaiseen elämään liittyvien kysymysten käsittelyn lisääntymisessä. Helsingin Sanomien edustamissa muutoksissa ei ole kysymys vain viihdyttävien ja keveiden ainesten mukaantulosta, ts. siitä, että mediassa tarjoillaan ”human interestiä eli hömppää”, joka ”houkuttelee pikemmin rentoutumisärsykkeiden persoonattomaan kulutukseen kuin johtaa julkiseen järjenkäyttöön” (Habermas 1962, 249–50). Kulttuurinen muutos ei ole johtanut niinkään julkisuuden keventymiseen pehmeillä aiheilla, pikemmin julkisuus on tullut raskaaksi yksityiselämän alueeseen liittyvistä aiheista ja siitä terapeutista ymmärrystä ja henkilökohtaisuutta korostavasta äänestä, joka näiden aiheiden käsittelyä hallitsee.

Omakehtaisuuden ihanne välittyi erityisen hyvin viime vuosikymmeneltä lähtien voimistuneissa ”tavallisten” ihmisten yksityiselämää esittelevissä julkisuuden muodoissa, joista talk-showt ja tosi-tv:n erilaiset versiot ovat edustaneet näkyvimpiä ja usein myös kritisoiduimpia malleja. Monet tutkijat ja kriitikot ovat nähneet esimerkiksi talk-show-kulttuuriin sisältyvän yksityiselämän asioiden julkistamisen uhkaavan julkista aluetta, stereotypoivan naisia, edistävän uhriajattelun leviämistä ja kaupallistavan yksityisen aluetta. Sitä pidetään tirkistelevänä, sensationalistisena ja törkyisenä. (Illouz 2003, 6.) Nykypäivänä erityisesti internet tarjoaa keinon lähes kenelle tahansa avautua omakohtaisista kokemuksista, jotka halutaan jakaa muiden, kenties samanlaisia kokemuksia omaavien kanssa (esim. Paasonen 2008). Internetin myötä esimerkiksi perinteiset naistenlehtien (painetut) neuvontapalstat ovat saaneet rinnalleen monikerroksisia online-sivustoja, joissa monin tavoin hämärtyvät aikaisemmin selkeämmät erot niin vertaisuuden ja asiantuntijuuden välillä kuin neuvojen, tiedon ja kokemusten välillä (mm. Gies 2004).

Parisuhdetta käsittelevä julkisuus perustuu ennen kaikkea terapeutiselle ymmärrykselle intiimien suhteiden monimutkaisuudesta. Parisuhdeasioista on puhuttava. Vaikka ymmärryksen vaatimus koskee ketä tahansa, on erilaisista julkkiksista ja asiantuntijoista (ja julkkisasiantuntijoista) tullut kulttuurisesti tärkeitä terapeutin ymmärryksen välittämisessä ja muovaamisessa. Terapeutiseen asiantuntijuuteen ei välttämättä tarvita perinteisen asiantuntijan statusta kuten parisuhdeterapeutin tai psykologin pätevyyttä, mutta pelkkä

julkiksen rooli tuskin riittää takeeksi asiantuntijuudesta. Runoilijan päivätyö psykologian ja filosofian opettajana muodosti hyvän taustan julkiselle parisuhdeasiantuntijuudelle, mutta asiantuntijuutta ei olisi voinut syntyä ilman omakohtaisuuden tunnelmaa, joka sekä runoista että median esityksistä välittyi.

Toisin kuin entisajan tunnetut henkilöt, nykyajan kuuluisuudet kantavat mukanaan intiimiyden illuusiota, tuntemusta siitä, että julkis on tärkeä hengenheimolainen muiden ihmisten kanssa (Rojek 2001, 19; Dyer 1979, 21–22). Runoilijan tapauksessa tällainen tunnelma korostui toden teolla: hän tuntee niin kuin me, hän ymmärtää meitä. Julkkiskulttuuri onkin nyky-yhteiskunnassa noussut keskeiseksi mekanismiksi strukturoimaan inhimillisten tunteiden markkinoita (Rojek 2001, 14–15). Ne tunteiden hallitsemiseen liittyvät tekniikat, jotka sekä inhimillistävät että dramatisoivat julkikkisia, läpäistyvät myös tavallisiin sosiaaliin suhteisiin (mt., 10). Julkkiksia ja nykytähtiä voi pitää eräänlaisina asiantuntijoina siinä hienovaraisen kontrolloinnin taidossa, jota vaaditaan etäisyyden ja läheisyyden välisen jännitteen säätelyyn (Illouz 2003, 29–30). Yhtäältä Runoilija oli suosittu ja ihailtu julkis, jonka menestystä ja elämää seurattiin kiinnostuneena. Tässä mielessä Runoilija erottui poikkeusyksilönä muiden joukosta. Toisaalta omakohtaisuutta huokuvien julkisten parisuhdeesitysten myötä Runoilijasta tuli tuttu, joka puhui parisuhteesta tunnistettavalla tavalla. Julkiset tunnustukset päätyneistä suhteista ja erilaisista epäonnistumisista tekee julkikkisista samastuttavia ja inhimillisiä (esim. Rojek 2001, 17). Runoilijan kaltainen parisuhdejulkis tarjosi ihmisille mahdollisuuden käsitellä omia epäonnistuneita suhteita. Jonkinlainen jännite tuttuuden ja etäisyyden välillä on kuitenkin pysyttävä, jotta julkis säilyisi julkikkisena, josta olemme kiinnostuneita.

Nimitän edellä kuvatun kaltaista laajalle levittäytyvää omakohtaiselle asiantuntijuudelle pohjautuvaa yksityiselämän terapeutista käsittelyä *terapeuttiseksi julkisuudeksi*. Runoilija-ilmion suosio perustui ennen kaikkea siihen, että runoissa ja median esityksissä parisuhteen vaikeus ja eron tuska kerrottiin – ei enää vain romanttisen rakkauden suloisella tai traagisella kaunokielellä – vaan terapiakulttuurisen ajan tunnistettavalla parisuhdekielellä, jonka keskiössä on tunteva ja puhuva yksilö. ”Avioerojen maassa” tämä yksilö voi olla kuka tahansa meistä. Näin runoteos onnistui fiktiivisellä tarinalla nykyaikaisesta parisuhdetodellisuudesta kuvaamaan sellaisen terapeutista ymmärrystä korostavan rakkaussuhteen ihanteen, joka tunnistettiin ja tunnustettiin emotionaalisesti todeksi kuvaksi parisuhteen dynamiikasta ja eron vaikeudesta. Tämä totuus ”kolahti” ja siitä tuli terapeutin julkisuuden vakava asia.

Runoilijailmiön mahdollisti se, että runoteoksen ja mediaesitysten avulla Runoilijan (ja runojen fiktiivisen hahmon) omakohtaiset kokemukset markkinoitiin julkisuuteen kulutettaviksi (Illouz 2003, 28). Vaikka Sennettin (1974) tulkinta ”intimiteetin tyranniasta” ja Habermasin (1962) näkemys julkisuuden rappeutumisesta (ks. luku 2.2) paljastavat hienosti julkisuuden luonteen yksityisestä täyttyvänä areenana, oma tulkintani ei ponnista yhtä vahvasti kriittisestä näkökulmasta. Christopher Laschin lailla tulkitsen, että nyky-yhteiskunta ei niinkään edistä yksityistä ja intiimiä julkisen kustannuksella, vaan se on tehnyt kestävien

sidosten saavuttamisesta todella hankalaa. Kysymys ei ole niinkään painotuksen siirtymisestä sosiaalisten (oikeiden) ongelmien huomioimisesta henkilökohtaisiin (vääristyneisiin, keinotekoisesti tehtyihin) kysymyksiin, vaan siitä, että yksilöllisen kärsimyksen sosiaalinen alkuperä hämärtyy. (Lasch 1979, 30; myös Ketokivi 2010; Castrén 2009.) Se, että terapeuttisessa julkisuudessa korostuvat ihmissuhteet ja tunteet, ei kerro vain intiimin ideologiasta, vaan myös epätoivoisesta yrityksestä ymmärtää ja tehdä siedettäväksi yksityiselämää, joka on menettänyt niin paljon sosiaalisten normien ja institutionaalisuuden tarjoamaa turvaa. Terapeuttinen julkisuus yhtäältä paljastaa läheisten sidosten hankaluuden, toisaalta vahvistaa sitä korostamalla jokaista yksilöä oman elämänsä ymmärtäjänä.

Kulttuurisesta näkökulmasta katsottuna julkis muodostaa eräänlaisen vastauksen yksilön asemaan ja tämän mahdollisuuksiin nyky-yhteiskunnassa. Julkkiksen valta on näin ollen valtaa esittää aktiivista identiteetin rakentamista sosiaalisessa maailmassa. (Marshall 1997, x-xi.) Tulkintani mukaan runoteoksen ja median esitysten vuoroin haltioituva ja kärsivä minäkertoja on edellisen luvun haastatteluista tuttu omnipotentti yksilö ja tarina itse koettu, tunnistettu ja kerrottu. Terapeuttisen eetoksen ihanteessa yksilöllä on viimeinen sana, ei esimerkiksi kohtalolla tai sokealla rakkaudella. Yksilöllä on viimeinen sana, mutta myös viimeinen – ja yksinäinen – vastuu. Terapeuttiseen eetokseen sisältyvä voimaannuttavaksi ajateltu näkemys siitä, että jokainen on oman parisuhteensa asiantuntija, muodostuu lopulta yksilön vankilaksi, kun yksilön itseymmärryksestä tulee rakkaussuhteen tärkein pilari.

Seuraavassa luvussa siirryn tarkastelemaan, millaiseksi kulttuurinen ymmärrys parisuhteesta muotoutuu iltapäivälehtien edustamassa julkisuudessa, joka on usein nähty vastakohtana vakavalle, tärkeälle ja todelle. Voiko julkkiksen ero kolahtaa samalla tavalla kuin Runoilijan sanoma?

6 Ero totuutena parisuhteesta

Analyysini on lopulta päätyntä pisteeseen, johon niin moni parisuhdekin joutuu. Ero on edessä ja sen käsittely väistämätöntä. Aineistojen tasolla olen kulkenut melkoisen matkan laajoista ja rönsyilevistä keskusteluista kohti yhä tiiviimpiä parisuhde-esityksiä. Haastateltavien kanssa käydyistä runsaista ja monessa mielessä auki jäävistä keskusteluista siirryin parisuhteen vaikeutta ja eron tunteita kiteyttävään Runoilijan tarinaan, jonka median esitykset meille tarjoilivat. Näistä esityksistä siirryn nyt iltapäivälehtien maailmaan, jossa parisuhde tiivistyneimmillään kiteytyy kolmen kirjaimen otsikkoon ”Ero!”. Niin haastattelussa kuin Runoilijaa koskevassa aineistossakin ero oli jo toki usein tapahtunut ja siitä puhuttiin paljon. Kyseessä oli kuitenkin ennen kaikkea oma ero. Julkiseksi tullessa Runoilijan erotarinassa tämä omakohtaisuuden tunnelma tiivistyi huippuunsa, kun Runoilijan tulkittiin antavan äänen sellaiselle yksityisesti koetulle ja ainutkertaiselle eron tuskalle, johon kuka tahansa pystyi eläytymään.

Tämän luvun aineistossa, julkisuuden henkilöiden eroja käsittelevissä median esityksissä, ollaan korostetusti toisten ihmisten erojen äärellä. Media esittelee toisten ihmisten eroja, vieläpä parhaillaan tapahtumassa olevia eroja. Toimittajat, muut julkikset, asiantuntijat ja lukijat kommentoivat tunnettujen ihmisten eroja ja pyrkivät usein samalla myös sanomaan eroista ja parisuhteista jotain yleispätevää. Yksittäinen ero kirvoittaa kymmenittäin juttuja ja otsikoita. Erosta tulee mediatapahtuma, iltapäivälehdistä tapahtumien päänäyttämö ja lööpeistä esitysten huippukohdat. Se mikä eletyn elämän tasolla koetaan usein monimutkaisena, sotkuisena, surullisena ja emotionaalisesti monin tavoin sanoiksi pukeutumattomana todellisuutena, tiivistyy mediassa sentimentaaliseksi draamoiksi ja kohahduttaviksi otsikoiksi. Tämä on mediatapahtumaksi muuntuvan eron speaktaakkelimainen puoli. Erotarinat eivät tyhjene kuitenkaan lööppien näytöksiin. Aiheen varsinainen käsittely tapahtuu kymmenissä lehtijutuissa ja eron kirvoittamissa nettikeskusteluissa. Suuren mediahuomion muodostumiseen tietyn uutisen ympärille liittyy aina monenlaisia ehtoja ja syitä. Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoituksena tarkastella kattavasti niitä monentasoisia tekijöitä, jotka ovat vaikuttamassa yksittäisestä erosta kehkeytyvään mittavaan julkisuuteen, vaan analysoida sitä, millä tavoin julkiserot yhtäältä ilmentävät ja toisaalta rakentavat kulttuurista ymmärrystä erosta.

Luku etenee seuraavalla tavalla. Luvun alkupuolella esittelen iltapäivälehtien parisuhde-esityksiin pohjautuvan aineistoni. Aineiston esittelyä seuraavissa alaluvuissa analysoin sitä, millaisista erilaisista elementeistä julkiserot rakentuvat. Elementit pohjautuvat viiteen kysymykseen, joihin tunnetun henkilön eron käsittely iltapäivälehdissä tiivistyy. Ensimmäinen ja kenties olennaisin kysymys on: miksi juuri tämä suhde päättyi eroon? Mitkä ovat eron syyt? Toinen kysymys koskee eroon liittyviä tunteita ja erityisesti sitä tuskaa, jonka ero synnyttää. Miten eron koettelemuksesta selviää? Kolmas kysymys liittyy siihen, miten ero

ymmärretään osana parisuhteen dynamiikan (psykologisia) lainalaisuuksia. Sen voisi tiivistää kysymykseen: miksi eroja tapahtuu? Neljäs kysymys liittyy yksityisyyteen, median rooliin ja julkisuuteen. Sen voisi tiivistää kysymykseen: mitä mieltä on käsitellä jonkun tunnetun henkilön eroa julkisesti ja onko yksittäisellä erolla mitään väliä? Viides kysymys liittyy eron moraaliseen puoleen, jonka merkitystä terapeutin ymmärrys pyrkii vähättelemään. Kysymys kuuluu: onko ero hyväksyttävä ratkaisu ja mitä seurauksia (yksittäisellä) erolla on yksilölle, perheelle ja koko yhteiskunnalle? Kysymykset eroon liittyvistä syistä ja tunteista sekä parisuhteen dynamiikasta korostuvat iltapäivälehtien artikkeleissa. Sen sijaan kysymykset eron moraalista ja julkisuudesta ovat seikkoja, jotka nousevat selkeimmin esiin eroista keskustelevien lukijoiden kannanotoissa. Analyysi etenee siten, että kunkin elementin tarkastelu ponnistaa osittain aiemmin käsitellyn elementin pohjalta. Elementit sekä tukevat toisiaan että asettuvat jännitteisiin suhteisiin toistensa kanssa. Analyysin kannalta olennaisinta ei ole se, minkälaisia vastauksia elementtien ytimenä oleviin kysymyksiin kulloinkin löydetään. Olennaisinta ja kiinnostavinta on, että eron sattuessa juuri nämä kysymykset nousevat esiin ja niitä on tavalla tai toisella käsiteltävä.

Aineisto: iltapäivälehdet parisuhdekysymyksen näyttämönä

Julkiseron ympärille syntyvässä mediailmiössä iltapäivälehdet näyttävät erittäin suurta roolia. Iltapäivälehdet ovat usein ensinnäkin se media, joka ensimmäisenä kertoo tunnettujen ihmisten erosta. Päivittäin ilmestyvinä lehtinä ne myös määrittävät hyvin pitkälle sitä, millaiseksi mediatapahtumaksi ero lopulta muotoutuu. Viime kädessä mediailmiön syntymisen mahdollistaa kuitenkin lehtien suosio: Iltasanomat ja Iltalehti ovat lukijamääriltään Helsingin Sanomien jälkeen Suomen suurimmat sanomalehdet⁴⁰. Iltapäivälehtiä tutkineen Kiviojan (2008, 196) mukaan uutisoinnin nopeutuminen ja internet vahvistavat iltapäivälehtien roolia juuri avioerojen kaltaisissa aiheissa. Verkkosanomalehtien suosio onkin kasvanut 2000-luvulla merkittävästi⁴¹. Myös iltapäivälehtien seuraamisessa internetin rooli on noussut entistä keskeisemmäksi 2000-luvulla⁴². Sekä Iltasanomien että Iltalehden nettisivustojen kävijämäärät ovat moninkertaistuneet 2000-luvulla. Vielä vuonna 2001 nettisivuilla vieraili viikoittain alle 100 000 kävijää, nykyään määrät ovat pitkälle toista

⁴⁰Tutkimusajankohtana 2004–2006 lukijamäärät olivat seuraavat: Ilta-Sanomat 957 000 ja Iltalehti 607 000 (2004), IS 949 000 ja IL 663 000 (2005) ja IS 911 000 ja IL 691 000 (2006). (Kansallinen Mediatutkimus Lukija Syksy 2003/Kevät 2004; Syksy 2004/Kevät 2005; Syksy 2005/Kevät 2006). Iltalehden vuoden 2006 levikki oli arkena 133 007 ja viikonloppuna 166 240, Iltasanomien arkena 186 462 ja viikonloppuna 218 309 (Levikintarkastus 2006).

⁴¹ Verkkolehtiä lukee yli puolet 16–74 -vuotiaasta väestöstä ja noin 70 prosenttia internetin käyttäjistä. (Tilastokeskus 2008)

⁴² Molempien lehtien verkkosivustot muuttuvat jonkin verran jatkuvasti. Tässä analyysissä esitetyt luonnehdinnat verkkosivustoista perustuvat pääosin vuosille 2004–2007. <http://www.iltasanomat.fi/> ja <http://www.iltalehti.fi/>.

miljoonaa. Tutkimieni tapausten aikana, erojen uutisointiviikoilla vuosina 2004, 2005 ja 2006, sivustoilla oli kävijöitä vähimmillään alle 400 000, enimmillään lähes 700 000.⁴³

Vaikka iltapäivälehdet muodostavat mediaerojen ensisijaisen näyttämön ja lööpit tämän näyttämön näkyvimmit esitykset, ei iltapäivälehtiä voi tarkastella erillään muusta parisuhdetta käsittelevästä julkisuudesta. Keskinäisen kilpailun lisäksi iltapäivälehdet joutuvat taistelemaan muun median, varsinkin naistenlehtien ja muiden aikakauslehtien kanssa. Nykyajan nopeassa mediavauhdissa viikoittain tai harvemmin ilmestyvillä aikakauslehdillä ei ole kuitenkaan iltapäivälehdien kaltaisia edellytyksiä käydä kilpailua uusien erojen ja rakkauksien paljastamisesta, mikä on yksi olennainen osa parisuhdetta käsittelevää julkisuutta. Niinpä 2000-luvulla aikakauslehdille jää kovin vähän käyttämättömiä näkökulmia nopeasti eteneviin uutistapahtumiin (Kivioja 2008, 196).

Julkiksia koskevat uutiset ovat iltapäivälehtien yleisimpiä aiheita, esimerkiksi vuonna 2002 Iltasanomien lööppien otsikoista lähes puolet käsitteli julkista (Kivioja 2004, 58). Nämä julkisaiheet liittyivät leimallisesti julkiksen yksityiselämää ja henkilökohtaista elämänkulkua käsitteleviin teemoihin kuten ihmissuhteisiin ja erilaisiin vastoinkäymisiin tai elämänmuutoksiin (mt., 60). Saman huomion julkisaiheiden painottumisesta ihmissuhteisiin on tehnyt Syrjälä (2007, 16) tutkiessaan molempien iltapäivälehtien lööppien aiheita 1980-luvun puolivälistä 2000-luvun puoliväliin asti. Iltasanomien kaikkien aikojen yhdentoista myydyimmän numeron joukkoon mahtuu kahdeksan julkislööppiä, joista puolessa pääuutinen on julkiksen kuolema ja toisessa puolessa julkiksen avioero (Kivioja 2004, 51). Julkkiksen ero ja sen taustalla olevat syyt kiinnostavat.

Verkkosivustoihin ja paperilehteen jakautuva iltapäivälehti koostuu monista erilaisista esityksistä. Tämän tutkimuksen aineistoina käytetään lööppejä, etusivuja, lehtijuttuja ja nettisivuston materiaalia. Löoppi on iltapäivälehdien keltamusta myyntijuliste. Lehden kannalta sen tehtävinä voi nähdä ainakin seuraavat asiat: ilmoittaa lehden saapumisesta myyntipisteeseen, kiteyttää päivän lehden kiinnostavin sisältö, suostutella ostamaan ja ylläpitää lehden tuotemerkkiä. Etusivu on puolestaan lehden kansisivu. (Kivioja 2008, 30.) Iltapäivälehtien rooli parisuhdeasioiden käsittelyssä yhdistyy mielikuvissamme helposti lehtien lööppeihin ja kansiin, jotka edustavat iltapäivälehtien näkyvintä pintaa. Lööppien ja kansien kirjaimellista näkyvyyttä ja merkitystä erotarinoiden analyysissä ei voikaan ohittaa. Lööppien ja kansien otsikot edustavat erotarinoiden kiteytyneintä pintaa, jonka avulla iltapäivälehdet kommunikoivat lukijoidensa kanssa äänekkäästi ja kutsuvasti, usein tungettelevastikin. Lööpit tempaisevat monet ihmiset mukaansa, toiset ne työntävät luotaan. Näkemättä niitä tuskin voi kuitenkaan olla, niin näkyviä ne suomalaisessa (media)maisemassa ovat (esim. Kivivuori & Kemppi & Smolej 2002, 18–19; Herkman 2005, 118). Kosken ja von Baghin (2000, 6) mukaan ”löoppi on yhteisen tajuntamme suurin yhteinen nimittäjä”. Erolööpissä laitetaan maailma hetkeksi raiteiltaan ja otetaan siitä kaikki tunteet irti.

⁴³Esimerkiksi kävijämäärät viikolla 36 vuonna 2009 olivat 1814652 (IL) ja 1726850 (IS). Viikoittaiset kävijämäärät löytyvät osoitteesta <http://www.gallupweb.com/tnsmetrix/site.aspx>.

Vinksautanut, sijoiltaan mennyt maailma onkin lööppien huutaman sanoman ydin ja draama ja kärsimys otsikkojen peruselementtejä (Thompson 1995, 229; Altheide 2002, 43; Koski 1999; Koski ja von Bagh 2000). Lööpeissä kiteytyy kirkkaasti se, mistä mediatapahtumassa on kysymys: mediatapahtuma ei ole vain esitys tapahtuneesta asiasta, vaan sillä on oma todellisuutensa (Fiske 1994, 2).

Aineistoon sisältyviä lehtiartikkeleita nimitän lehtijutuiksi. Iltapäivälehdissä nykyisin paljon käytetty palastelu eli yhden aihekokonaisuuden jakaminen pääjutuksi ja useammaksi pikku- tai kainalotutuksi nostaa erillisten juttuyksiköiden määrän korkeaksi (Kivioja 2008, 54). Tässä tutkimuksessa olen tulkinnut esimerkiksi yhdestä pääotsikolla varustetusta pääartikkelista ja useammasta pikkujutusta (esim. eroa kommentoivien julkisten erilliset pikkuhaastattelut) muodostuvan kokonaisuuden yhdeksi lehtijutuksi. Yhden päivän lehdessä yksittäisen eron käsittely voi lööpin ja etusivun lisäksi jakautua usealle aukeamalle ja sisältää useita juttuja – ja todella monta juttuyksikköä. Esimerkiksi yhden tunnetun parin eroon liittyviä juttuyksiköjä oli Iltalehdessä 8.4.2005 yhteensä 14 ja Ilta-Sanomissa 7.4.2005 yhteensä 18.

Lehtien nettisivustoilta löytyvästä, osittain paperilehden kanssa päällekkäin menevästä materiaalista, käytän analyysissä ennen kaikkea nettikyselyitä ja nettikeskusteluita. Niistä on muodostunut internetajan valtavaksi paisunut yleisönosasto. Nettikyselyt koostuvat lukijoille suunnatuista avoimista kysymyksistä tai äänestysistä kahden vaihtoehdon (kyllä/ei) välillä, jolloin äänestyksen yhteydessä voi jättää myös kommentteja. Nettikyselyt esitetään myös painetussa lehdessä ja kyselyn tulokset esitetään seuraavan päivän lehdessä. Nettikyselyissä on yleensä useita tuhansia vastaajia. Yksittäinen keskusteluketju sisältää tyypillisesti joitakin satoja kirjoituksia, toisinaan kirjoituksia on vain joitakin kymmeniä ja joskus pitkälti toista tuhatta. Keskustelupalstan kirjoittajien voi sanoa edustavan ”kansan ääntä” tai lukijoiden ääntä vain puolivakavassa mielessä, koska sitä ketkä kulloinkin ovat äänessä, ei voi kirjoitusten perusteella tietää. Nimimerkkien perusteella monet kirjoittajat esiintyvät yhden keskusteluketjun aikana lukuisia kertoja, joten kommenttien määrä on osallistujien määrää huomattavasti suurempi.

Puhuminen osallistumisesta, äänestysistä ja keskusteluista voi monien mielestä kuulostaa melko ylevältä iltapäivälehtien yhteydessä. Habermasilaisesta näkökulmasta katsottuna iltapäivälehdien nettikeskustelut – mikäli niitä voi sellaisiksi ylipäättään kutsua – edustavat ”kulutustavaraa”, joka voi ”täyttää tärkeitä sosiaalipsykologisia tehtäviä, ennen muuta toimintaa korvaavaa viihdetehtävää” mutta ei ”asioiden julkista pintitehtävää” (Habermas 1962, 241–242). Mitä yhteiskunnallisesti merkittävää osallistumista tai kannan esittämistä sisältyy siihen, kun keskustellaan jonkun julkiksen erosta? Kuinka tärkeää on osallistua äänestykseen siitä, antaisiko uskottomuuden parisuhteessa anteeksi? Kuten tulen analyysissäni esittämään, myös monet eroja käsittelevään keskusteluun osallistuvat kyseenalaistavat keskustelujen tärkeyden vähättelemällä erojen merkitystä ja median esiin nostamia pinnallisia aiheita. Selkeää eroa vakavien ja kevyiden aiheiden välille tai

viihdyttävän keskustelun ja kanta-aottavan osallistumisen välille ei iltapäivälehtien tapauksessa voi eikä välttämättä ole tarpeenkaan tehdä. Kaikki aiheet taipuvat samojen muotojen alle, jolloin keskustelu julkkiksen linnan juhlissa käyttämästä asusta tasavertaistuu lapsiperheiden yhteiskunnallista asemaa koskevan keskustelun kanssa. Keskustelut eivät missään nimessä rajoitu kuitenkaan vain ns. viihdeaiheisiin tai julkkisaiheisiin. Keskusteluissa ja nettikyselyissä käsitellään monenlaisia yhteiskunnallisia ja moraalisia kysymyksiä. Osa keskusteluista ja nettikyselyistä voidaan kuitenkin tulkita selkeämmin jonkinlaiseksi viihdyttäväksi seurustelun muodoksi, keskusteluksi keskustelun vuoksi. Suurin osa keskusteluista pohjautuu ajankohtaisiin aiheisiin ja päivän uutisiin, joihin reagoidaan usein hyvinkin nopeasti. (ks. liite 2).

Analysoitava aineisto jakautuu kahteen osaan. Näistä ensimmäisen muodostaa laaja tausta-aineisto, jonka suurin osa koostuu vuosien 2003–2007 (vuoden alkupuoli) aikana Iltasanomissa ja Iltalehdessä ilmestyneistä erilaisista parisuhdeaiheisista esityksistä. Näistä suurin osa liittyy julkisten parisuhteisiin ja eroihin, mutta joukossa on myös parisuhdetta yleisemmällä tasolla käsitteleviä esityksiä. Tarkastelu pohjautuu varsinaisten lehtijuttujen (166) lisäksi lööppeihin, etusivuihin, nettikeskusteluihin (20) ja nettikyselyihin (37). Iltasanomien osalta olen käynyt läpi kaikki lööpit ja etusivut vuodesta 2001 vuoteen 2005 selvittääkseni parisuhde- ja eroaiheiden suosiota lehdessä. Kuusi kertaa viikossa ilmestyvä lehti tuottaa jo vuodessa yli kolmesataa lööppiä, joten materiaalia on ollut runsaasti.

Tarkastellakseni parisuhdetta käsittelevää julkisuutta laajempaan kokonaisuutena olen seurannut parisuhdeaiheita myös päivälehdissä, erityisesti Helsingin Sanomissa, jossa parisuhdeaiheisten juttujen määrä on selvästi lisääntynyt viimeisten vuosien aikana⁴⁴. Koska yhtä eroa lukuun ottamatta kaikkia aineiston ytimen muodostavia erotapauksia käsiteltiin myös Helsingin Sanomissa ja Aamulehdessä, liitän analyysiini esityksiä myös näistä lehdistä. Eroutuminen voi siis läpäistä myös sellaiset perinteisesti asijulkisuutta edustavat areenat kuten päivälehdet ja tv-uutiset, joissa tällaisia asioita ei ole ollut tapana käsitellä. Tausta-aineistoon kuuluu myös pieni vertailuaineisto vuoden 1985 Iltasanomista⁴⁵. Tausta-aineiston tehtävänä on ollut tehdä näkyväksi sitä maaperää, josta varsinainen aineisto on irrotettu. Nähdäkseni vasta parisuhdetta käsittelevän julkisuuden laajempi tarkastelu on tehnyt mahdolliseksi iltapäivälehtien erokysymyksen yksityiskohtaisen analyysin: samalla kun erokysymys nousee iltapäivälehtien erityiskysymykseksi ja ”erityisalaksi”, se asettuu jatkumoon muun parisuhdejulkisuuden kanssa. Iltapäivälehtien esitystä (avio)erosta nykyaikaisen parisuhdejulkisuuden paraatiesityksenä voi ymmärtää paremmin katsomalla miten parisuhde näkyy iltapäivälehdissä yleensä, miten se näkyi siellä 25 vuotta sitten – ja miten parisuhde ja ero näkyvät päivälehtien sivuilla.

⁴⁴ Etsin hakusanalla parisuhde Helsingin Sanomien arkistosta parisuhdeaiheisia juttuja vuosilta 1990–2007. Tällaisen haun perusteella voi varsinaisesti arvioida vain parisuhde-sanana esiintymistä, ei parisuhdetta käsitteleviä juttuja.

⁴⁵ Etsin vuoden 1985 tammi-, kesä-, elo- ja lokakuussa ilmestyneistä Iltasanomista kaikki esitykset, jotka käsitelivät tutkimaani aihepiiriä.

Toinen osa, aineiston varsinainen ydin, muodostuu iltapäivälehtien esityksistä, joissa käsitellään viiden tunnetun suomalaisparin eroa vuosina 2004, 2005 ja 2006. Kaikki analysoimani erotapaukset herättivät suuren mediahuomion siten, että yksittäinen ero pysyi iltapäivälehtien otsikoissa useita päiviä. Vaikka iltapäivälehdissä käsitellään lähes päivittäin julkkisten eroja ja eroaihetta muutoinkin, näyttävimmiksi nousevat sellaiset julkkiserot, joista syntyy useampien päivien tai jopa viikkojen ajan kestäviä mediatapahtumia. Kuten tutkimusstrategiaa käsittelevässä luvussa totesin, en ollut etukäteen suunnitellut lähteväni tarkastelemaan median eroesityksiä. Edes lähtiessäni seuraamaan ensimmäistä tapausta vuoden 2004 alussa en tiennyt, että tulisin keräämään aineistokseni useampia erotapauksia. Alussa oli vain yksi katseeni vanginnut aamun lööppi, joka dramaattisen iskevästi uutisoi tunnetun pariskunnan erosta. Keskustelu erosta alkoi välittömästi iltapäivälehdien internetsivuston keskustelupalstalla. Seuraavana aamuna molempien iltapäivälehtien lööpeissä kerrottiin erosta ja tein päätöksen lähteä seuraamaan tapauksen käsittelyä tarkemmin.

Samalla tavalla lähdin seuraamaan muitakin tapauksia. Lukuisista julkkisten eroja koskevista jutuista valitsin aineistokseni sellaiset tapaukset, jotka uutisoitiin näyttävimmän ja jotka synnyttivät eniten keskustelua. Useassa tapauksessa tulevan mediakohun voimakkuudesta pystyi päättelemään jotain jo ensimmäisten lööppien ja juttujen perusteella: joko uutinen koski erittäin tunnettua ja näkyvässä asemassa olevaa henkilöä tai uutisen esilletuloon liittyi erityistä dramatiikkaa. Aivan kuten Runoilijaa koskevassa tapauksessakin, tosin huomattavasti kiihkeämmällä vauhdilla, seurasin kunkin tapauksen käsittelyn kehkeytymistä mediassa ja kartutin aineistoani päivittäin uudella materiaalilla. Näiden viiden tapauksen muodostamaan kokonaisuuteen sisältyy yhteensä 69 lööppiä, 75 kansilehteä, 253 lehtijuttua, 14 nettikyselyä⁴⁶ ja 12 nettikeskusteluketjua⁴⁷. Yksittäinen eroa käsittelevä keskusteluketju sisälsi tyypillisesti useita satoja kirjoituksia ja nettikysely useita tuhansia vastaajia (ja heidän lyhyitä kommenttejaan). Iltasanomien erotapauksia käsittelevissä

⁴⁶ Nettikyselyissä kyseltiin esimerkiksi seuraavanlaisia asioita.

Voiko avioliitto kestää ”harmaan vaiheen”(IS 8.4.2005)

Voiko suhdetta jatkaa pettämisen jälkeen? (IS 18.9.2004)

Mitä mieltä olet *Naisen ja Miehen* erosta? (IL 11.2.2004)

Miten kannustaisit *Naista*? (IL 3.3.2004)

Yllättikö *Pariskunnan* ero? (IL 7.4.2005)

Mikä on oikea tapa jättää? (IL 22.9.2004)

Mihin vedetään sallivuuden rajat? (IL 17.2.2005)

⁴⁷ Keskustelut lähtivät liikkeelle seuraavanlaisiin otsikoiin. On syytä huomata, että nämä otsikot ovat aina toimituksen muokkailtavissa. Tämä asia huomioitiin myös keskusteluissa.

Naisen ja miehen ero järkyttää (IS 10.2.2004) (428)

Pääministeripariskunnan harmaa ero (IS 7.4.2005) (475)

Että kehtaat Mies! (IS 17.9.2004) (762)

Saako piispa erota? (IS 9.2.2005) (1081)

Järkyttikö *Pariskunnan* ero? (IS 10.8.2006) (288)

Mitä mieltä olet *Pariskunnan* erosta? (IL 6.4.2005) (111)

Miten harmaan liiton voi pelastaa? (IL 8.4.2005) (26)

Yllättikö taas yhden unelmaliiton särkyminen? (IL 11.8.2006) (376)

keskusteluissa oli keskimäärin enemmän kommentteja kuin Iltalehden vastaavissa keskusteluissa. Aineiston pisin eroa käsittelevä keskusteluketju sisälsi 1081 kommenttia.

Tutkimissani tapauksissa eroista syntyi eräänlaisia jatko-tarinoita. Erosta kirjoiteltiin usean päivän ajan. Aiheeseen liittyviä uusia paljastuksia tai taustoja tuotiin esiin ja haastateltiin esimerkiksi toisia julkkiksia tai asiantuntijoita. Tarina voi jatkua vielä viikkojen tai kuukausienkin päästä esimerkiksi uutisilla avioeron harkinta-ajan päättymisestä, eron jälkeisestä elämästä tai uusista kumppaneista. On kuitenkin muistettava, että tässä käsitellyt tapaukset ovat ajanjaksolta 2004–2006, jonka jälkeen iltapäivälehdet ovat suuntautuneet verkkoon yhä voimakkaammin (ks. Kivioja 2008). On oletettavaa, että vuonna 2010 vastaavanlainen julkisero tulisi välittömästi lehtien verkkosivustoilla jo niin laajaan ja intensiiviseen käsittelyyn, että ilman varsinaisia ”uusia paljastuksia” tai ”käänteitä” aihe olisi nopeammin kaluttu.

Julkisieron käsittelyssä tuodaan esille kaikenlaista eroon ja eroavaan pariin liittyvää ”faktatietoa” (mm. onko avioerohakemus jätetty, onko jompikumpi muuttamassa pois, kerrataan merkittäviä tapahtumia kuten kihlaus, avioliiton solmiminen ja lasten syntymät), mutta keskeisimmin iltapäivälehdistä esillä ovat keskustelut eron syistä sekä tuntemukset ja arviot erosta. Saman huomion iltapäivälehtien painotuksista on tehnyt myös Pasi Kivioja (2008, 176, 189), joka on tarkastellut poliitikkojen avioerojen käsittelyä mediassa 1970- ja 1980-lukujen vaihteesta 2000-luvulle⁴⁸. Iltapäivälehdistä näitä tuntemuksia ja arvioita esittävät toimittajien lisäksi sekä eroavat osapuolet itse että muut ”ulkopuoliset” tahot.

Olen jakanut nämä eroa kommentoivat ulkopuoliset tahot kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen esiintyjäryhmään kuuluvat asiantuntijat, joita kuullaan eräänlaisina avioeron ”virallisina” profiloijina. Toinen, ”lähipiiriksi” nimittämäni ryhmä, koostuu enimmäkseen muista julkkiksista, mutta siihen kuuluvat myös eroavan parin tai henkilön (julkkis)kollegat, (julkkis)tuttavat ja julkkiksen kotipaikkakuntalaiset. Kolmannen ryhmän muodostavat iltapäivälehtien lukijat tai oikeammin ilmaistuna iltapäivälehtien verkkosivustojen käyttäjät, jotka vastaavat nettikyselyihin tai osallistuvat nettikeskusteluihin. Tämän ryhmän ääni kuuluu netin keskustelupalstojen ja nettikyselyjen lisäksi kyselyjen ja keskustelujen pohjalta tehdyissä lehtijutuissa. Vajaa kolmannes kaikista viiden erotapauksen lehtijutuista oli sellaisia, joissa eroa kommentoivat näiden kolmen ryhmän edustajat.

Aloittaessani keräämään erojuttuja vuoden 2004 alussa löytyi kotimaista tutkimusta iltapäivälehdistä ja niitä markkinoivista lööpeistä melko vähän (esim. Kivivuori & Kemppi & Smolej 2002). Vuonna 2005 Herkman (2005, 118) ihmetteli, kuinka vähän lööppejä on tutkittu niiden näkyvyyteen nähden. Tutkimuksen kuluessa iltapäivälehtiä ja lööppejä

⁴⁸ Kivioja tarkastelee poliitikkojen eroutisointia yhtenä osana iltapäivälehtien muutosta. Aineistoon kuuluu viisi eri tapausta 1970–80-lukujen vaihteesta vuoteen 2005. Mukana on iltapäivälehtien lisäksi juttuja myös muutamasta päivälehestä sekä aikakausilehdestä. Kiviojan tarkastelun pääpaino on median ja journalismin muutoksissa. On myös huomioitava, että kysymyksessä on poliitikkojen erot, ei kenen tahansa julkisten. Tosin ehkä juuri poliitikkojen tapauksessa muutokset median toiminnassa ja yksityisyyden julkiseksi tekemisessä tulevat selkeimmin esiin. Näin Kiviojan huomiot eivät koske myöskään vain poliittisen kulttuurin ja politiikan journalismin muutosta.

käsitteleviä tutkimuksia on ilmestynyt enemmän, lähinnä mediatutkimuksen piiristä (mm. Kivioja 2004; Herkman 2005; Saarenmaa 2005; Syrjälä 2007; Kivioja 2008). Eniten iltapäivälehtiä on tarkasteltu mediatutkimuksen ja viestinnän alaan kuuluvissa opinnäytetöissä. Sosiologit eivät ole iltapäivälehtiin juuri tarttuneet (poikkeuksena Nikunen 2005). Karttaminen voi liittyä siihen, millaisiksi iltapäivälehdet on yleensä mielletty ja miten niihin on suhtauduttu. Iltapäivälehtien historiasta kirjoittaneen Heikki Saaren (2007, 18) mukaan iltapäivälehti on ”pinnallinen, viihteellinen, juoruileva, kärjistävä, liioitteleva, yksinkertaistava, räväkkä, värikäs, kateellinen ja opportunistinen, eikä tunnusta mitään arvoja”. Tällaisen luonnehdinnan voi tulkita samaan aikaan toteavaksi, arvostavaksi ja arvostelevalleksi. Usein luonnehdinnat sisältävät kuitenkin selkeän kriittisen näkökulman, sillä iltapäivälehtiä arvostellaan paljon niin tavallisten kansalaisten kuin muun median taholta. Kiviojan (2008, 17) mukaan onkin olemassa ”kyyninen koulukunta, joka näkee iltapäivälehdistä pelkkää rumaa ja pahaa”.

Kiviojan (mt., 196) mukaan 1980-luvun aikana iltapäivälehdet omaksuivat populaareilta aikakauslehdiltä tavan tehdä henkilökeskeistä ja yksityisyyteen tunkeutuvaa journalismia. 2000-luvulla iltapäivälehdistöä pidetäänkin yhä ”juoruilevampana” kilpailun kovenuttua mediemarkkinoilla ns. skandaalilehtien (mm. 7 päivää, Oho, Katso) suosion myötä (esim. Saari 2007, 10 -11). Samalla koko mediakentän on väitetty muuttuneen kovemmaksi, pinnallisemmaksi ja viihteellisemmäksi (mm. Herkman 2005, 40). Tirkistelyn ja juorujen on nähty uhkaavan myös ns. laatumediaa. Iltapäivälehtien toimintatavan ja journalististen keinojen on esitetty levinneen koko mediakenttään (mt., 15). Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Janne Virkkunen totesikin erään tunnetun henkilön avioeroon kohdistuneen intensiivisen mediakäsittelyn jälkimainingeissa, että ”juoru on tullut journalismiin” (HS 1.5.2005). Mediajulkisuudesta, median etiikasta ja erityisesti lööpeistä onkin Suomessa keskusteltu 2000-luvulla vilkkaasti.

Mediatutkimuksen ja median harjoittaman (itse)kriittikin piirissä käydyt keskustelut median viihteellistymisestä ja tabloidisoitumisesta⁴⁹ (iltapäivälehtimäistymisestä) ovat osittain valuneet myös arkisiin keskusteluihin mediasta. Nykyihmisen pitää osata suhtautua kriittisesti mediaan ja nähdä lööppien huutaman ”totuuden” läpi. Toisinaan lähes rituaaliksi muodostuneesta tavasta arvostella iltapäivälehtiä ja erityisesti lööppejä on tullut tietyllä tavalla olennainen osa koko iltapäivälehtien maailmaa. Tarkoitan tällä esimerkiksi sitä, että ihmiset ovat usein iltapäivälehden ostaessaan tai sitä lukiessaan tietoisia lehden ”maineesta”. Myös parisuhdeyksilön omnipotenssia käsitelleen luvun haastateltavat osoittivat olevansa tietoisia erilaisista median esitystavoista ja suhtautuivat usein kriittisesti median esityksiin

⁴⁹ Tabloidisaatiolla tarkoitetaan median viihteellistymistä ja pinnallistumista. Käsitteellä viitataan yleisesti koko median ja erityisesti ns. uutismedian muuttumiseen tabloid-lehtien kaltaisiksi. Tällaisina piirteinä nähdään esimerkiksi yksityiselämää ja ”pehmeitä” aiheita käsittelevien uutisten korostuminen, esitysmuotojen muuttuminen (visuaalisuuden painottuminen tekstin kustannuksella) sekä uutisten personoituminen. (esim. Herkman 2005, 285–296.)

parisuhteesta. Yksi haastateltava esitti iltapäivälehtiä kohtaan erittäin kovaa arvostelua puhuessamme mediasta ja nykyajan ihmissuhteista:

No iltapäivälehdet on niin koominen aihe jo muutenkin, että ei mennä siihen. Mä en pidä niitä minään. (...) kaikki elämässä viihteellistyy siis televisio-ohjelmat sanomalehdet kaikki viihteellistyy. Iltapäivälehdet on ihan siellä airueen kärjessä tekemässä mejän elämästä viihteellisempää, pinnallisempaa, nopeempaa, nopeempisykkeisempää ja tiiätsä (...) Mul on ihan selviä vastareaktioita, tulee kaikesta tästä näin. Kun kaikesta tulee tällasta helppoheikkihommaa. Mul on ihan selvä vastareaktio se, että mä haluankin paljon vakavampaa. (mies, 37)

Muut haastateltavat eivät suhtautuneet median esityksiin yhtä ehdottomasti mutta moni piti median esityksiä melko merkityksettöminä omassa elämässään. Jotkut haastattelun ajankohtana mediassa esillä olleet parisuhteeseen liittyvät aiheet – joita haastattelijana nostin myös keskusteluun – innostivat haastateltavia keskustelemaan ja esittämään omia kantoja provosoituneemmin mutta samalla median vaikutusta omiin ajatuksiin tai tunteisiin kuitenkin vähäteltiin. Mediakriittiseen⁵⁰ suhtautumiseen sisältyi näin vahvasti ajatus siitä, että ainakaan omaan elämään median jutuilla ei ollut juuri vaikutusta. Median parisuhde-esitykset voidaan mieltää kiinnostavina ja viihdyttävinä tai niihin voidaan suhtautua välinpitämättömästi tai ärsytyksellä, mutta omasta elämästä ei oikeastaan voi puhua samassa yhteydessä niiden kanssa. Eron tekeminen oli haastateltaville tärkeää; mediaa ja tosielämää ei pitäisi sotkea keskenään puhuttaessa parisuhteesta. Haastattelujen jälkeen päädyin kuitenkin keräämään media-aineistoja, joita olen pitänyt tutkimuksellisesti samanarvoisina teksteinä haastattelujen kanssa. Näin toimimalla ei ole tarkoitus asettaa haastateltavia diskurssianalyttiseen ansaan tarkastelemalla heidän tekemäänsä erottelua vain (sosiaalisesti hyväksyttävänä pidettävän) kriittisen puhutavan ilmentymänä, vaan suhtautua heidän tekemäänsä erotteluun vakavasti. En näin ollen pidä erottelua oman elämän ja median esitysten välillä vain diskursiivisesti tuotettuna mediakriittisyytenä, vaan aidosti mielenkiintoisena jännitteenä, joka läpäisee koko tutkimusta.

Tässä tutkimuksessa ensisijaisena pyrkimyksenä ei ole kriittinen media-analyysi iltapäivälehtien parisuhdekuvaroista, vaan parisuhde-esitysten tarkastelu osana sellaista yksityiselämän asioita käsittelevää julkisuutta, jonka tulkitsemisella merkittäväällä tavalla vaikuttaneen ja vaikuttavan parisuhdetta koskevan kulttuurisen ymmärryksen muotoutumiseen. Iltapäivälehtien pitäminen merkityksellisenä populaarikulttuurisena muotona (vrt. Koski 1999; Koski & von Bagh 2000) ei tarkoita kuitenkaan kriittisen tarkastelun vähättelyä tai iltapäivälehtien aseman korostamista kulttuurisen ymmärryksen muodostumisessa (ks. edellä strategialuku).

⁵⁰ Haastateltavat eivät itse käyttäneet ilmaisua mediakriittisyys eikä haastatteluiden painopiste muutoinkaan ollut media-aiheessa.

Iltapäivälehtien pinnallisuutta ja liioittelua korostava maine lienee syynä siihen, että huomasin itse usein kirjoittavani tutkimustani puolustelemaan tyyliin aivan kuin joku olisi ollut jatkuvasti esittämässä epäilyksiä iltapäivälehtien soveltuvuudesta tutkimusaineistoksi. Tällaisissa epäilyissä ei lopulta ollutkaan kyse siitä, kelpaavatko iltapäivälehdet media-aineistona mediaa tarkastelemaan tutkimukseen, vaan siitä, kelpaavatko ne aineistona parisuhdetta ja eroja koskevaa kulttuurista ymmärrystä vakavasti pohtivaan tutkimukseen. Saattaa olla, että esimerkiksi naistenlehtien käyttämistä sosiologiassa ei enää 2000-luvulla niin kovasti tarvitsekaan perustella (ks. luku strategiasta) mutta iltapäivälehdet olivat kuitenkin asia erikseen. Ehkä iltapäivälehdet ja keltaista lehdistöä Suomessa parhaiten vastaavat ns. juorulehdet olivat varastaneet naistenlehdiltä sellaisen ”hömpän” paikan, jonka tuomista keskelle ihmisten välisiä läheisiä sidoksia nyky-yhteiskunnassa vakavasti analysoivaa tutkimusta oli syytä tunnollisesti perustella. Niinpä mitä pidemmälle tutkimustani etenin, sitä vaativampana nousivat kysymykset lehtivuorien keskeltä. Miksi on tutkittava juuri näitä lehtiä? Miten ja minkälaista parisuhdeymmärrystä iltapäivälehtien edustama mediajulkisuus ylläpitää? Ja lopulta piinaavimpana ja lähes mahdottomana kysymyksenä (jota tutkimuksen alkuaikoina pidin sietämättömän epäolennaisena, osoituksena oletetun kysyjän mielikuvituksen puutteesta): miten iltapäivälehtien ylläpitämä parisuhdejulkisuus liittyy meihin, jotka eroamme lööppien tuolla puolen? Näiden samaan aikaan inspiroivien ja häiritsevien kysymysten siivittämänä lähdin analysoimaan iltapäivälehtien esityksiä eroista.

Miksi idylli särkyi?

Erojen tilastollisesta todennäköisyydestä ja eroutisten tavallisuudesta huolimatta kysymys syistä nousee aina eron sattuessa esiin, olipa kyse omasta, julkikkisen tai työkaverin erosta. Tosin arkielämässä kysymystä tai väitettä omasta tai toisen henkilön eron syistä ei usein esitetä niin näkyvästi ja kuuluvasti kuin iltapäivälehtien maailmassa, jossa kysymys eron syistä voi nousta lööppiin asti. Huolta, hämmennystä, epä tietoisuutta ja uteliaisuutta ilmentävissä otsikoissa kysytään esimerkiksi ”mikä tuhosi unelmaliiton?” (IS 12.8.2006). Oletukset eron syistä kuuluvat asiaan. Pelkästään sanan ”syy” esiin nostaminen on itsessään provosoivaa ja dramaattista, vaikka ”syitä” ei tiedettäisikään.

Miksi idylli särkyi? (jutun otsikko IL 11.8.2006)

Nainen IL:lle EROON ei liity TOISTA NAISTA (IL kansi, 7.4.2005)

Vaimo halusi erota (IL jutun otsikko, 7.4.2005)

ERON SYYT (IL lööppi, 11.2.2004)

Eron syy yksinäisyys *NAINEN JÄTTI MIEHEN* (etusivu, IL 12.8.2006)

Mikä ajoi Pariskunnan eroon? *VILLI HUHUMYLLY!* (IS 8.4.2005, etusivu)

Kenen tahansa julkiksen⁵¹ eroa ei nosteta näkyvästi esiin eivätkä kaikkien erot herätä kiinnostusta eron syihin. Kiinnostavuuteen ja syiden pohdintaan riittää esimerkiksi se, että kyseessä on erittäin tunnettu tai suurta suosiota nauttiva henkilö, joka harvemmin esiintyy julkisuudessa yksityiselämänsä edustajana. Kiinnostus eron syistä herää erityisesti silloin, kun kyseessä on korkeassa tai näkyvässä yhteiskunnallisessa asemassa oleva henkilö tai pariskunta, jonka ero koetaan yllätyksenä.

Miehen ja Naisen ero iski pommin lailla keskiviikkona iltapäivällä. Julkkisten erot ovat sinänsä perusuutistavaraa, mutta kun se tapahtuu (...) ykkösvaikuttajan perheessä, se säväyttää. (IS Plussa-liite, 9.4.2005)

Avoin järkytys ihanneavioliiton särkymisestä on muuttunut villiksi huhumyllyksi eron mahdollisista mieltä kiihottavista taustoista. (IL 8.4.2005)

Julkiksen erouutisointi nojaa monien muiden median esittämien tarinoiden lailla perinteiseen tragedian juonirakenteeseen, johon kuuluu (seesteinen) alku, (dramaattinen) keskikohta ja (sovitteleva) loppu (vrt. Illouz 2003, 53). Julkkiserossa tarinaan hypätään dramaattisesti keskivaihetta edustavan eron tapahtuessa, mutta liiton särkymistä edeltänyt alkutilanne – julkkiserossa usein avioliittoidyllin muodossa esitettynä – käydään läpi. Näin ero asettuu rakkausidyllin rikkojaksi ja onnellisuuden tuhoajaksi. Kun iltapäivälehdessä sentimentaalisesti kirjoitetaan, kuinka joku pariskunta on ”näyttänyt unelmaperheeltä”, (IS, 11.8.2006) ja kuinka ”80-luvulla alkanut avioliitto on tullut nyt päätökseensä” (IL 7.4.2005), syntyy vaikutelma, että särkymässä ei ole vain yhden julkkisparin suhde, vaan koko kansan unelmat ja käsitykset onnellisen liiton mahdollisuuksista. Onhan ”Miehen ja Naisen avioliitto ollut kaunis satu, jota suomalaiset ovat vuosien ajan seuranneet” ja nyt he ovat ”eroamassa kahdeksan avioliittovuoden jälkeen” (IS 10.8.2006). Iltalehden pääkirjoituksessa todetaan korkeassa asemassa olevan henkilön erosta: ”ihannekuva on nyt säröytynyt, mitkä sitten olivatkaan avioeron perimmäiset syyt” (IL 8.4.2005). Aamulehti kirjoittaa tunnetun pariskunnan erouutisesta otsikolla ”Vuosisadan romanssi on ohi” (AL 11.2.2004). Otsikon ”Rakkaustarina kuin suoraan Hollywoodista” alla kirjoitetaan, että ”kukaan ei olisi arvannut, että sadulla olisi näin ikävä loppu” eikä ”mikään viitannut siihen, että suhde olisi säröillyt” (IS 17.9.2004).

Pari oli kaikella mahdollisella tavalla täydellinen. (...) Naisen myötä Miehen arveltiin vihdoin rauhoittuneen. (...) Mutta mitä tapahtui sen jälkeen? Mikä vei avopuolisostaan mustasukkaisen Miehen vieraisiin? Sitä kysyy nyt moni. (IS 25.9.2004 juttu)

Oletuksena on, että idyllisen onnen päättymiselle täytyy olla painavat syyt. Tavallisesti tällaisia painavia syitä aletaan hakea uskottomuusselityksistä. Tällöin iltapäivälehdissä käytetään usein eufemistista ilmaisua eroon mahdollisesti liittyvästä ”kolmannesta

⁵¹ Käytän kaikista eronneista henkilöistä tässä nimitystä julkkis, vaikka heidän taustansa ja julkiset statuksensa poikkevatkin toisistaan.

osapuolesta”, jonka lukijatkin jo tunnistavat tutuksi eroselitykseksi. Kun eroava on korkeassa asemassa oleva henkilö, kiinnostavat eron syyt päivälehdessäkin:

Kysymykseen, onko puoliso tehnyt jotain, esimerkiksi syrjähyppyn, joka laukaisi tilanteen, tulee yhtä selvä vastaus: ”Ei, ei, ei, ei. Nimenomaan ei mitään semmoista. Tämä on ehkä vaan sellainen klassinen ero: on katsottu eri suuntiin.” (eroava nainen, HS 7.4.2005)

Usein eroajat itse vaikenevat eron syistä, esittävät vain pidättyväisiä ja lyhyitä puheenvuoroja tai tyytyvät kiistämään eron syihin liittyviä oletuksia (vrt. Jallinoja, 1997, 219). Eroava mies esimerkiksi toteaa, että ”mitään ihmeellistä tai kolmiodraamaa ei eroomme liity” (IS 12.8.2006). Toimittajat kyselevät ja asianomaiset kiistävät, mutta nettikeskustelijat eivät aina tällaisista kommentista vakuutu.

Olemme jälleen saaneet kuulla tutun kliseen: ”eroon ei liity kolmatta osapuolta.” (nettikeskustelija, IS 10.8.2006)

Kyllä varmaankin pian selviää se todellinen eron syy. Ei 20 vuotta yhdessä noin vain lopeteta siksi, että ollaan ”kasvettu erilleen”. Kun on vielä melko nuoret lapsetkin kuvassa mukana. Tai jos niin on, niin hyvin itsekästä ja lyhytnäköistä toimintaa se olisi. Oma arveluni on, että jommalla kummalla on jo uusi heila kulisseissa katsottuna. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Syiden etsimisellä pyritään paljastamaan totuus eroon päätyvästä suhteesta. Miksi kaikki loppui eroon? Miksi onnelliselta näyttävä suhde hajoaa? Lopun kertomuksia nykyajan kulttuurisina kuvina analysoiva James Berger (2001, 5, 21) toteaa, että oikeassa lopun ajan tarinassa pitää tuhon hetkellä kirkastua loppunsa kohtaavan maailman todellinen luonne. Tuhon hetki pakottaa arvioimaan kaikkea uudelleen, uudessa valossa. Ero on luonteeltaan aina jossain määrin tällainen tuhon hetki, joka pakottaa varsinkin eroajan mutta myös muut arvioimaan eroon päätyvän suhteen todellista luonnetta uudessa valossa. Kaikki ei ehkä ollutkaan sitä miltä näytti.

Miehen ja Naisen liitto näytti lähes täydelliseltä. (ingressi) Tieto Miehen ja Naisen aviokriisistä tuli yllätyksenä ulkopuolisille. Kahdeksan avioliittovuoden aikana heidät on opittu näkemään julkisuudessa perheonnea esittelemässä ja parisuhdeneuvoja jakamassa. (...) Pariskunnan kohdalla voi kuitenkin vain jälkiviisaudella löytää [JM aiemmista] haastatteluista oireita parisuhteen orastavista ristiriidoista. Ulospäin kaikki näytti olevan kunnossa. Vai oliko? (IL 11.8.2006)

Naisen hakema avioero näyttää yritykseltä vapautua puolison vahvan uran tuomista kahleista. Uudella elämällä on kuitenkin hintansa. (...) Ehkä juuri vaimon vapautumisen ajoi pariskunnan eroon? (IS, 9.4.2005)

Miehen ja Naisen perheonne näytti ulkopuolisten silmissä lähes täydelliseltä. (...) Torstaina kulissit kaatuivat rytisten (...) Mikä sitten tuhosi auvoisalta vaikuttaneen liiton? (IS 12.8.2006)

Erosta tulee uusi tarkastelukulma suhteeseen. Sen valossa katsotaan uudelleen ”unelmalta” näyttäneeseen suhteeseen ja mietitään, löytyykö suhteesta kuitenkin jotain, joka olisi

vihjannut tulevaan eroon. Tällaisiksi muodostuvat merkit, jotka viittaavat parisuhteen todelliseen luonteeseen ja avioliiton tilaan. Ulkopuoliset ovat voineet nähdä tällaisia merkkejä. Niinpä esimerkiksi ”Naisen lähipiirissä on osattu odottaa avioeroa” ja ”moni ihmetteli, että liitto on kestänyt näinkin pitkään” (julkkisystävät, IL 11.2.2004). Toisinaan kuitenkin ”perheen arki on näyttänyt normaalilta” (sukulainen, IL 11.8.2006) eikä ”ystävässä ole huomattu eron merkkejä” (naisen kollega, IS 11.8.2006). Puheet eroon vihjaavista parisuhteen merkeistä ovat tärkeitä, koska ne kertovat ymmärrettävästä yhteydestä eron ja suhteen välillä. Yllättävästä erosta alkaa tulla ymmärrettävä ero.

Liitossa on ollut IS:n lähipiiristä saamien tietojen mukaan jo jonkin aikaa viileää. Miehen ja Naisen liitto on vuosien varrella kehittynyt enemmän ystävyudeksi kuin avioparin väliseksi rakkaussuhteeksi. (IS 12.8.2006)

Pariskunnan tiedettiin olevan kiireinen, mutta ulospäin kaikki näytti eroilmoitukseen asti täysin normaalilta. – Oli tämä todella outoa, en olisi osannut odottaa mitään tällaista. (kotipaikkakuntalainen, IL 7.4.2005)

Yllättävänäkin koetulle erolle löytyy paljon erilaisia ymmärrettäviä syitä, koska kaikilla on tietoa, näkemyksiä ja myös omakohtaisia kokemuksia siitä, millä tavoin ja miksi eroja tapahtuu (vrt. Jallinoja 1997, 219). Yksittäistä eroa arvioidaan suhteessa yleisiin käsityksiin parisuhteista ja niiden päättymisen syistä (ks. Riessman 1990,65). Yhden eron ympärille muotoutuvassa keskustelussa on samaan aikaan ratkaistavana niin puheena olevan eron kuin erojen arvoitus ylipäätään.

Oli tuo (...)pariskunnan ero melkoinen yllätys! Nainen sanoi haastattelussa, että he ovat olleet harmaa pariskunta ja tämä on nyt harmaa ero. No kyllähän sen ymmärtää, että 20 vuotta kestänyt avioliitto ei ole enää samanlainen kuin alussa. (...) eihän pari ole varmaan edes ehtinyt juuri hoitaa parisuhdettaan. Olisiko jollakin kokemuksia tällaisesta harmaasta erosta? Miten sellaiseen ajaututaan? Harmaa ero taitaa olla molempien osapuolten syytä, sillä tuskin tässäkään tapauksessa kumpaakaan voi yksin syyttää. Sympatiani ovat jotenkin kyllä *Miehen* puolella, vaikka *Nainen* onkin joutunut kestäämään paljon. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Eron yllättävyydestä huolimatta nettikeskustelijat osaavat aavistella eron mahdollisia syitä. Lehtien viittaukset onnellisuuteen ja unelmaliittoihin johtavat nettikeskusteluissa hyvin nopeaan reagointiin. Avioliiton ”idyllille” alkaa muodostua vastapuhetta. Niin puheena olevan avioliiton unelmallisuus kuin koko unelmaliitto-käsite kyseenalaistetaan monessa kirjoituksessa: ”Median luomaa harhaa koko unelmaliitto!” (nettikeskustelija, IL 11.8.2006). Nettikeskusteluissa arviointi eron syistä ja päättyvän suhteen todellisesta luonteesta saattaa muutoinkin olla hyvin armotonta. Mitä puhtaammasta julkisesta on kysymys eli mitä korostuneemmin henkilön julkkisstatus on pohjautunut yksityisyyden avaamiseen julkisuudelle, sitä tietävämmiin ja kantaottavimmin nettikeskustelijat yleensä arvioivat suhdetta ja eron syitä. Toisaalta julkistuttu saa osakseen myös paljon empatiaa ja kannustusta. Julkkistuttuun suhtaudutaan tuttavallisen välittömästi hyvässä ja pahassa.

Nimimerkkeinä kirjoittavat esimerkiksi ”realisti”, ”täysin arvattavissa”, ”tiedossa on ero ollut” ja ”niin usein nähty tarina”.

Ei todellakaan mikään ihme, että erosivat. Ihmettelin joskus, että näinkin kauan ovat olleet yhdessä. Huippu-urheilijahan elää pakostakin aika itsekästä ja omaehtoista elämää. Siinä saa sitten vaimo ja pienten lasten äiti taipua aika monelle mutkalle, että päivittäinen elämä toimii ja onnistuu. Ja sitten pitäisi vielä aika ajoon olla antamassa haastatteluja onnellisesta perhe-elämästä, siitä ”kiiltokuvasta” jota ulkopuolinen maailma pitää mielessään (...) Todellisuus on usein kuitenkin aivan toisenlainen. Todennäköisesti oli hyvä ja oikeaan osunut päätös. (nettikeskustelija, IS 10.8.2006)

Hyvin pian lehden tai yksittäisen nettikeskustelijan korostama eron yllättävyys kääntyy toisin päin: päättyvässä liitossa ei ole suinkaan ollut kyse idyllistä, vaan aivan jostain muusta. Kommentoijien kannanotoista välittyvä ”realistinen asenne” parisuhteisiin kasvaa toisinaan suorastaan inhorealistisen tarkaksi näkemykseksi julkisliittojen todellisuudesta. Onnellinen on oikeasti ollut onneton. Erossa menee rikki vain kulissi, ei onnellinen liitto. Niinpä varsinkin julkistuttujen suhteiden arvioinnissa nettikeskustelijat näkevät usein pintaa syvemmälle, mistä liitossa on ollut kysymys ja miksi se ei ole kestänyt. On esimerkiksi nähty, että Mies ja Nainen eivät ole ”alunperinkään sopineet mitenkään toisilleen”, koska ovat ”ihan eri planeetoilta” (IS 10.2.2004). Erästä kirjoittajaa ”Miehen ja Naisen keskinäinen kemia ei ole koskaan vakuuttanut” (IS 10.2.2004). Toiset ovat ”katselleet ja kuulostelleet heitä ja ihmetelleet, miksi kummassa he ovat kimpassa” (IS, 10.2.2004). ”Pariskunnasta huomasi, että kaikki ei ollut kohdallaan”. (IS 10.8.2006).

Minusta olisi suurempi ihme, jos tämä julkispari olisi viihtynyt koko lopun elämänsä yhdessä auvoisessa avioliitossa. Mielestäni lähtökohdat ja kulttuuritausta oli täysin erilaiset. Toivon molemmille sopivampaa, uutta kumppania tahoillaan. (nettikeskustelija IS 10.2.2004)

Kirjoittajat ovat aavistaneet ja suorastaan odottaneet jonkin liiton päättyvän. Joku kertoo omanneensa ”selvännäkijän lahjoja” ja ennustaneensa jo aiemmin että ”Naisen ja Miehen ’onnellinen avioliitto’ tulee päättymään eroon” (nettikeskustelija, IS 15.8.2006). Ero ”ei järkyttänyt eikä yllättänyt” ja se ”oli vain ajan kysymys” (IS 10.8.2006), koska se ”on ollut odotettavissa” (IS 10.2.2004). Toinen toteaa, että ”ei kai kukaan sivullinen ole koskaan kuvitellut, että liitossa on oikeaa onnea ja kestävyyttä” (IS 10.2.2004). Ero voi toimia todisteena siitä, että rakkaus ja onni ei ehkä ollutkaan todellista (Swidler 2001, 124). Kyseessä ei ehkä ollutkaan aito rakkaus tai aito avioliitto. Rakkaus tai parisuhde sinänsä ei kyseenalaistu: epäaito liitto joutaakin päättyä. Pysyvän rakkaussuhteen ihanne ei horju, seuraavalla kerralla voi onnistua ”sopivamman kumppanin” kanssa (vrt. Kipnis 2003, 176).

Olen tässä jo pitkään erinäisistä naistenlehdistä lukenut haastatteluja *Naisesta*. Aina olen rivien välistä lukenut, että avioliitto ei toimi Miehen kanssa. Ero ei ole mikään yllätys. (nettikeskustelija, IS 10.2.2004)

Kun eroajana on pitkään aviossa ollut, korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevan henkilö, jonka avioliittoa ei ole paljon julkisuudessa esitelty, eron syistä keskustellaan enemmän myös yleisemmällä tasolla ja hieman vakavammin ja hienotunteisemmin kuin niin sanottujen julkkistuttujen tapauksessa. Toisaalta korkean profiilin erossa otetaan hyvinkin suorasukaisesti kantaa ja arvioidaan erojen mahdollisia syitä ja ”syyllisiä” myös ankarasti, koska tällaiseen suhtaudutaan vakavammin kuin muihin julkkiseroihin. Korkeamman profiilin eroissa säilyy silti selkeämpänä raja yksityisten syiden ja niiden julkisen selvittelyn välillä (ks. 6.6). Ne eivät näyttäydä kommentoijille yhtä läpinäkyvinä kuin julkkistuttujen erot.

Minun sympatiat eivät kyllä ole kummankaan puolella, kun ei voi tietää taustoja. Luulen kuitenkin, että tässä on taustalla jotain muuta kuin pelkkä kyllästyminen ja klassinen eroon kasvaminen. Ja eikös yleensä se, joka lähtee kotoa, ole syyllinen? Sinänsä tunnen pienoista huvittuneisuutta, että ero tuli juuri pariskunnalle, joka on ällöttävästi painottanut perhearvoja ja (...) perheydellä. Tosiasiahan on, että lapset kärsivät erossa aina, mikä tässäkin tapauksessa on valitettavaa. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Ehkä ongelma on, että avioliitossa parisuhteesta tulee helposti traditionaalinen, mikä saattaa olla nykynaiselle ahdistavaa. Nykyään epätasa-arvoisesta suhteesta voi lähteä pois. (...) Ehkä moni nainen ajattelee, että helpompaa yksin. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Iltapäivälehdissä julkkisero näyttää yhtäältä kohtalokkaalta mysteeriltä, joka tarjotaan yleisölle keskusteltavaksi ja ratkaistavaksi, toisaalta ero piiryy esiin tapahtumana, josta voidaan selkeästi nimetä esimerkiksi yksittäisiä syitä, tekijöitä ja tekoja: ”vaimo halusi erota” tai ”nainen jätti miehen”. Eron täytyy olla hätkähdyttävä ja jollain tavalla selittämätön mutta sille on löydettävä myös selityksiä ja syitä. Eron mysteeriluonne viittaa siihen, että ero mielletään jossain määrin yksilöstä riippumattomien ”ulkoisten voimien” aikaansaannokseksi, kuten naistenlehtien haastateltavat eroonsa viittaavat Jallinojan (1997) tutkimuksessa. Jallinojan (mt., 220–221) mukaan tällainen tulkinta suhteen loppumisen vääjämättömyydestä säädyllistää eroa, jota ei voida nykyaikanakaan esittää täysin tarkoituksellisena tapahtumana, esimerkiksi haluna vapauteen ja omaan elämään. Vaikka varsinkin eroajien omissa kommentoissa eron syiden ympärille muodostuu arvoituksen ja epämääräisyyden ilmapiiri, pyritään lehtijutuissa ja nettikeskusteluissa löytämään eroille uskottavia selityksiä.

Syiden käsittelyn tärkeys kertoo valtavasta pyrkimyksestä ymmärtää eron merkitystä – ei vain yksittäisen eron, vaan erojen yleensä. Tärkeää on kuitenkin löytää selitys juuri tietyille erolle. Avioliiton pysyvyyttä korostava ihanne edellyttää aina selityksiä siitä, miksi ero on tapahtunut (Riessman 1990, 14). Jos julkkiseroa ajatellaan edellä kuvatulla tavalla kertomuksena, voi sen juonen ajatella loppuvan syiden julkisen käsittelyn myötä eron mysteerin ratkaisemiseen ja eräänlaiseen sovintoon. Sovinnolla viitataan siihen sovintoon, joka muotoutuu keskusteluissa eron syistä ja päättyvän suhteen todellisesta luonteesta. Tällainen keskustelu laajenee aina yksittäistä erotapausta laajemmaksi keskusteluksi parisuhteesta. Iltasanomat listaa erään erotapausten kirvoittamana muitakin eronneita julkkispareja ja

kysyy: ”Mikä tuhoaa vuosikausia kestäneen, täydelliseltä näyttäneen parisuhteen?”. Toimittaja kirjoittaa: ”Monet eivät osaa jäsenellä erojensa syitä itsekään, miten siis ulkopuoliset voisivat ymmärtää ulospäin onnellisilta vaikuttavien liittojen loppua” (IS 9.4.2005).

Mikä muuttaa vuosia ja ehkä vuosikymmeniä säilyneen intohimoisen ja värikkään suhteen tylsäksi ja värittömäksi yhdessäoloksi, missä ei tunnu olevan enää minkäänlaista sisältöä? (...) Elämän suurimpiin kysymyksiin ei liene helppoa ja yksiselitteistä vastausta, sillä toisten mielestä taas juuri arjen pienet asiat ja tavanomaisuus ovat kaikkein parasta elämässä. Kuten *Pariskunta*, monet muutkaan eivät halua puhua julkisuudessa avioeroistaan ja varsinkaan niihin johtavista syistä. (...) Silti yllättäviä eroja tapahtuu yhä useammin myös julkisten keskuudessa. (IS 9.4.2005)

Tällaista keskustelua erojen syistä ei voida kuitenkaan käydä ilman todellisia esimerkkejä ja yksittäisiä eroja, joista media kertoo. Päivittäin ilmestyvät iltapäivälehdet pitävätkin yllä erouutisten virtaa ja jatkuvien tunnettuja henkilöitä koskevien erouutisten perusteella syntyy vaikutelma siitä, että erityisesti julkisten liitot päätyvät usein eroon. Huolimatta siitä seikasta, eroavatko julkisuuden henkilöt useammin kuin muut ihmiset, tulee julkkiksesta eron esimerkillinen edustaja ja julkkiksen erosta ja sen syistä liiton päättymisen esimerkillinen esitys.

Silloin kun erosta puhutaan julkisuudessa omakohtaisena kokemuksena, syiden käsittely ei useinkaan nouse päällimmäisenä esiin tai syihin viitataan vain verhotusti (Jallinoja 1997). Toisten eroja käsitellessä syyt pompahtavat pintaan aivan eri tavalla, syistä tulee käsiteltävämpiä ja ymmärrettävämpiä. Syistä keskustellaan, koska niiden avulla on mahdollista arvioida eron hyväksyttävyyttä. Uskon kysymysten syistä, syyllisistä ja syyllisyydestä olevan tärkeitä myös nykyaikana, vaikka eroista on tullut hyvin tavallisia. Hyväksyttävyyden pohtiminen on turvallisempaa ja selkeämpää silloin, kun puhutaan toisten eroista. Toisten erojen syiden pohdinta mahdollistaa eron arvioinnin sellaisesta moraalisesta näkökulmasta, josta käsin oman elämän tarkastelu saattaa olla hyvin vaikeaa tai suorastaan sietämätöntä. Miten ero vaikuttaa lapsiini? Yritinkö varmasti kaikkeni? Mitä kaikkea tästä erosta muille seuraa? Koska oman eron syyt ja sitä myöten eron hyväksyttävyyden ovat harvoin täysin läpinäkyviä itselle saatikka muille, muodostuu toisten ihmisten erojen syistä tärkeitä peilauspintoja käsitellä eron ymmärrettäväksi ja hyväksyttäväksi tekeviä asioita. Toisten ihmisten erot kiinnostavat, koska niiden syyt kestävät paremmin käsittelyä. Toisten eroja voi tulkita monien sellaisten syiden avulla, joita ei voi helposti soveltaa omaan elämään. Tällaisia ovat esimerkiksi monet nyky-yhteiskuntaan liitetyt piirteet, joiden nähdään selittävän eroja. Erityisesti nettikeskusteluissa nähtiin sellaisten seikkojen kuten itsekkyyden, arjen sietokyvyn puuttumisen tai epärealististen odotusten selittävän eroja. Käsitellen näitä rakkaussuhteen vihollisina nähtyjä piirteitä myöhemmin analysoidessani eron moraalista jännitettä.

Yleisillä selityksillä ei voi kuitenkaan tarttua kunnolla yksittäisen eron syihin. Paljastusta ”nyky-yhteiskunnan itsekkyyden eron syynä” nähdään tuskin koskaan yksittäistä julkkiseroa koskevan lööpin otsikossa. Tällaiset selitykset ovat yksinkertaisesti syinä liian ympäröiväitä eikä niiden avulla voi vastata kunnolla kysymykseen siitä, miksi juuri tietty pari eroaa. Toteamukset siitä, kuinka ihmiset ”nykyään eroavat niin helposti” tai eivät ole valmiita panostamaan suhteisiinsa, eivät onnistu paljastamaan totuutta juuri tietyn suhteen päättymisestä. Tällainen yksityinen ja erityinen totuus tietystä suhteesta on nimittäin se asia, joka eroasiassa herättää eniten kiinnostusta – siitäkin huolimatta, että myös julkkiserojen tapauksessa korostetaan sitä, että eroon liittyvät asiat ovat luonteeltaan yksityisiä eivätkä kuulu ulkopuolisille (ks. 6.6). Runoilijan tapaus osoitti, kuinka paljon tällainen yksityinen ja omakohtainen totuus kiinnostaa ja kuinka lujaa se voi ”kolahtaa”. Runoilija kiisti runojen olevan suorita paljastuksia omasta elämästään, mutta olennaista oli se, että Runoilija välitti kuitenkin emotionaalisen tunnelman, joka tuntui paljastavan totuuden yhdestä erityisestä suhteesta. Yksityisen totuuden haluamme tietää myös silloin, kun kuulemme ystävän tai tuttavien erosta. Vain tahdikkaus estää suurinta osaa meistä töksäyttämästä eroavalle kysymystä ”miksi erositte?”. Kysymys ”miksi” on kuitenkin lopulta se, joka eniten askarruttaa.

Oman elämän ja mahdollisen oman eron taipuessa vajavaisesti selkeiden syiden alle käännämme katseemme kohti selväpiirteisempinä näyttäytyviä muiden ihmisten eroja. Juuri tällaiseen kuvitteluun tärkeyteen viittasin parisuhdeyksilön omnipotenssia analyysoivassa luvussa (ks. 4.6). Yksittäinen ero saa ihmiset pohtimaan, miksi ylipäättään erotaan. Se, että eron syitä käsitellään ja pohditaan kuinka oikeaa onni juuri tietyissä avioliitossa todellisuudessa olikaan, kertoo kuinka vahva avioliiton pysyvyyden ja kestävästä rakkauden ihanne on (vrt. Riessman 1990; Swidler 2001, 124). Ero rikkoo tämän ihanteen ja siihen terapeutin eetos ei tarjoa mitään todellista vastausta. Tämä on avioeron ydin ja sen tragedia: jotain ainutlaatuaista rikkoutuu, eikä mikään määrä ymmärrystä suhteen päättymiseen johtaneista syistä pysty poistamaan tätä rikkoutumista. Seuraavissa alaluvuissa tulen osoittamaan, että terapeutin ymmärrys kyllä tarjoaa eron syiden (yksilölliseen) käsittelyyn ja erosta selviämiseen paljon keinoja, mutta nämä keinot eivät riitä vaimentamaan kysymyksen ”miksi” aiheuttamaa epämuokavuuden tunnetta. Iltaapäivälehtien julkkiseroissa rakkaussuhteen ihanne ja avioeron realismi törmäävät näyttävästi ja kärjitetysti yhteen ”unelmaliiton tuhoutuessa”. Tässä törmäyksessä on perustaltaan kyse kuitenkin aivan samasta törmäyksestä, joka tapahtuu aina erossa. Avioero murtaa ihanteet ja synnyttää katastrofin. Iltaapäivälehdet ottavat tähän mullistukseen liittyvistä tunteista kaiken irti.

Emotionaalinen katastrofi ja paljaat tunteet

Julkisten eroista kertovissa mediaesityksissä eron synnyttämien tunteiden ja erityisesti kärsimyksen kuvaukset toistuvat monin tavoin. Näkyvimmän areenan tunteiden esittämiseksi tarjoavat iltapäivälehdet lööpit ja etusivut. Iltapäivälehtien suvereenisuus julkiserojen kaltaisten mediatapahtumien synnyttämisessä tiivistyykin tunteita ja eron yllättävyyttä korostavissa otsikoissa. Analysoimieni viiden julkiseron tapauksessa otsikot kertoivat kuinka ”idylli särky” ja ”kulissit kaatuvat”. Ero ”tulee” kuin hyökyaalto päälle ja ”vie jalat alta”. Jallinojan mukaan median esitykset avioerosta perustuvatkin katastrofiin, joka useimmiten tiivistyy kokemukseen hylätyksi tulemisesta. Tällaisen tyypillisesti kauhukertomuksen muodon omaavan tapahtuman ja siitä selviämisen kuvailussa olennaista on katastrofin aiheuttaman kauhun tuntemusten kertaaminen. (Jallinoja 2000, 162–166.) Eroa käsittelevissä iltapäivälehdien otsikoissa kauhun tuntemus on väkevimmillään ja väitänkin, että eroja koskevien lööppien ja otsikoiden todellisuudessa on kysymys ennen kaikkea emotionaalisesta katastrofista. Otsikoista välittyy epävarmuuden, uhan ja pelon tuntu. Varsinkin ensimmäiset otsikot tapahtuneesta erosta huokuvat järkytystä ja epäjärjestystä. Tällaisissa otsikoinneissa korostuu eron shokkiarvo. Jotain hirveää on tapahtunut tai tapahtumassa. Perhe tai liitto ”hajoaa”, ”kaatuu”, ”tuhoutuu” ja ”särky”.

*NAINEN*⁵² ja *MIES* myöntävät: ERO TULEE! (IS 10.2.2004, lööppi)

ERO! (jutun otsikko, IL 11.8.2006)

SOKKIERO (IL 7.4.2005, lööppi)

Mies ja Nainen EROAMASSA? (IS 10.8.2006, lööppi)

Miehen äiti: ERO TULI yllätyksenä / IDYLLI SÄRKYI (IL lööppi 11.8.2006)

KULISSIT KAATUIVAT (IS 11.8.2006, lööppi)

PERHEIDYLLI HAJOSI / *MIES* OLISI tahtonut JATKAA (IS 7.4.2005, lööppi)

Iltapäivälehdet julkiseron voikin nähdä emotionaalisena esityksenä eron aiheuttamasta mullistuksesta. Erouutiset vertautuvat erilaisiin onnettomuus- ja katastrofiuutisointeihin, jotka ylläpitävät ”pelon diskurssia” muokkaamalla sosiaalisia odotuksia ja käytäntöjä (Altheide 2002). Median avustuksella hokemasta ”puolet liitoista päättyy eroon” on tullut kaikkien jakamaa faktatietoa ja kaikkien yllä leijuva uhka (Jallinoja 2000, 149; 1997, 132–133). Otsikot huokuvat apokalyptista tunnelmaa kaiken tuhoutumisesta. Apokalyptisissa esityksissä maailman tuhoutumisesta loppu ei paradoksaalisesti kuitenkaan ole kaiken loppu, koska niissä yleensä pyritään kuitenkin kuvaamaan sitä, mitä tulee lopun jälkeen. Lopun jälkeen koittaa yleensä joko tuhon erämaa tai ihana paratiisi. (Berger (1999, 5–6.) Eron synnyttämän

⁵² Olen korvannut henkilöiden erisnimet tai ammattiin ja asemaan viittaavat sanat ilmauksilla ”nainen” ja ”mies” kaikissa lainauksissa (ks. 3.5). Isot kirjaimet ovat alkuperäisestä tekstistä.

emotionaalisen katastrofin myötä seuraa uusi elämä, ehkä suorastaan uudesti syntyminen – tai sitten tuskan ja tyhjyyden autiomaan (vrt. Riessman 1990, 121). Kriisitunnelmaan ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvät tunteet ovatkin korostetusti esillä eroa käsittelevissä otsikoissa.

Vaikea masennus (IL jutun otsikko 1.9.2006)

Nainen ja erokriisi: OLONI ON TYHJÄ, TURTA, LOPPU (IL etusivu 19.8.2006)

Miehen petetty puoliso: ERO VEI JALAT ALTA (IS lööppi 17.9.2004)

Mies: Elämäni on aivan sekaisin (IS otsikko 17.9.2004)

”EN ENÄÄ JAKSA” (eroava nainen, jutun otsikko IS 9.9.2006)

Eroava *Mies*: Olen hengissä! (IL otsikko 17.2.2005)

”Elämäni menee uusiksi” (IS 8.4.2005 jutun otsikko)

”Onneksi ystävät tukevat” PETETYN *NAISEN* TUSKA (IS 18–19.9.2004 etusivu)

Järkytyksen ja mielipahan lisäksi otsikoissa esitetään myös helpotukseen, selviämiseen, kiitollisuuteen, narkästytykseen, katumukseen, opiksi ottamiseen ja vahvistumiseen liittyviä tunteita. Tärkeää on ylipäättään kuulla emotionaalisia todistuksia siitä, miltä eroavista juuri tietyllä hetkellä tuntuu.

Nainen eron jälkeen: VOIN IHAN HYVIN (IS, lööppi 11.2.2004).

”Ero oli helpotus” AVOIN TILITYYS (IL etusivu 11.2.2004)

Mies erosta: Mennään PÄIVÄ KERRALLAAN (jutun otsikko, IS 12.8.2006)

Nyt puhuu *Mies* ”KADUTTAA” (IL 13.2.2004, lööppi)

Katuva *mies* myöntää: KYYNELIÄ ON VALUNUT (LÖÖPPI, IS 23.9.2004)

Nyt puhuu *mies*: Olin JULMA vaimolleni (IL 17.2.2005, etusivu)

”Keskityn nyt lapsiini ja työhön” (Nainen, IL Viikonvaihte, 19.8.2006)

Mies tuotui syyttelystä: ”EN OLE ERON KONNA” (lööppi, IS 13.2.2004)

Mies erostaan: OLO ON NYT VAPAA (etusivu, IS 28.8.2004)

Mies erostaan IS:lle ELÄMÄNI KOVIN KOULU (IS 23.9.2004, etusivu)

Omakohtraisen tunnustuksen muotoon rakennetut otsikot (”Elämäni on aivan sekaisin”) saattavat usein olla eräänlaisia ”pseudolainauksia”, jotka synnyttävät vaikutelman, että haastateltu on lausunut kirjaimellisesti otsikon lauseen juuri sellaisessa emotionaalissa tilassa, joka otsikosta välittyy. Tällaisten lainausten yhtenä tarkoituksena on tuoda otsikoiden esityksiin intiimiyden tuntua. (Schaffer 1995, 3.) Otsikoiden suorasukaiset lainaukset näyttävät julkkiksen emotionaalisesti paljaana hahmona, joka tuntee vahvasti erilaisia tunteita. Lööppien ja otsikoiden kieli koostuu muutoinkin sisällöllisesti rikkaasta ja vahvoja emotionaalisia konnotaatioita herättävästä sanastosta (mt., 1–2). Otsikoiden tiivistyneissä viesteissä tapahtumat, teot, tekijät ja tunnelmat eron ympärillä jähmettyvät hetkeksi pysyviksi

kuviksi siitä, millaisia ovat eroavat ihmiset sekä eroon liittyvät olosuhteet ja tunteet. Ero on surua, nöyryytystä, painajaista, tuskaa, tunnustuksia, kovaa hintaa ja viileitä välejä mutta myös tukemista, helpotusta ja jaksamista. Erossa on pettäjiä, konnia, petettyjä ja hylättyjä.

PETETYN *NAISEN* TUSKA (IS etusivu 18.9.2004)

VAIMO TUKEE *MIESTÄ* (IS 16.2.2005, lööppi)

Naisen läheiset: Taakka oli liian raskas (IL etusivu, 8.4.2005)

Mies uskoo jaksavansa (IL jutun otsikko, 8.4.2005)

NAISEN suhde loppui nöyryytykseen (IL 14–15.2.2004 etusivu)

Miehen vaimo suree eroa (lööppi, IL 16.2.2005)

Viileät välit eron jälkeen *NAINEN OTTI ETÄISYYTTÄ* (etusivu, IL 6-7.3.2004)

Miehen PAINAJAINEN (IS 16.4.2005 etusivu)

Naisen VAPAUDEN KOVA HINTA (IS 9.4.2005, kansi)

NYT PUHUU pettäjä-*Mies* (lööppi, IL 17.2.2005)

Siirryttäessä otsikoista varsinaisiin lehtijuttuihin emotionaaliset esitykset eron katastrofaalisista tunnelmista muuttuvat yksityiskohtaisemmiksi kuvauksiksi eroon liittyvistä tunteista ja tunnelmista. Kuten edellä osoitin, eroajan lausunnoilta odotetaan ensisijaisesti selvityksiä eron syistä, mutta kaikista mahdollisista lausunnoista tai niistä kieltäytymisistä haetaan samalla emotionaalisia paljastuksia ja tunnepitoista reagoitua. Mitä tämä eroava ihminen on suhteessa ollessaan kokenut ja mitä nyt erotessaan tuntee? Minkälainen järkytys ero on ja miten siitä selvittää?

Naisen mieliala on vaihdellut muutaman viikon aikana rajusti. (...) - Kaverit ovat soitelleet melkein päivittäin ja kyselleet, enkö ala jo seota. Mutta mulla on kova pää. (...) – Mutta tämä on nyt tämä hetki elämässä, ja katsotaan, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Naisen oma haave olisi, että palaisi joskus vielä yhteen. (eroava nainen, IS 9.9.2006)

Iltalehti tavoitti eilen sairaslomalla olevan *Miehen*. (...) – Jossakin mielessä tämä on helpotus, mutta olen myös surullinen, että näin piti käydä. (...) - Oma kokemukseni on, että neljä ja puoli vuotta pääni päällä on rasvattu giljotiinia. Heti kun lopullinen avioeroanomus oli jätetty käräjäoikeuteen, giljotiini putosi. (...) Mutta minä olen hengissä. (eroava mies, IL 17.2.2005)

Eroon liittyvistä tunteista kertovat lausunnot näyttävät eräänlaisina kurkistusaukkoina julkkisten mielenmaisemaan: tältä minusta tuntuu, näin minä tämän koen. Lukijoina saamme nähdä ainutlaatuisia esityksiä siitä, kuinka jonkun ”elämä on aivan sekaisin”, kuinka jonkun ”olo on tyhjä, turta, loppu” tai kuinka joku kuitenkin ”voi ihan hyvin”. Eroajien kommentit tarjoavat tärkeän todistuksen silloinkin, kun ne jäävät hyvin vähäisiksi ja lyhyiksi, koska myös vähäpuheisuutta tai vaikenemista voidaan tulkita todistuksena mielialasta ja eron tunnelmasta. Vaikka osa eroajista pysyy melko pidättyväisinä eroon liittyvistä tuntemuksista kertoessaan, muokkaavat toimittajat eron emotionaalista tunnelmaa kuvailemalla esimerkiksi

eroajan ”hiljaista” äänensävyä tai ”apeaa” olemusta: ”Mies vaikutti eilen apealta. (...) painoi päänsä alas ja näytti vaipuvan aika ajoin omiin mietteisiinsä”. (IS, 8.4.2005)

– Kyllä asia pitää paikkansa, että emme ole yhdessä. Mitään muuta kommentoitavaa minulla ei ole, *Nainen* sanoo vauvusti. (eroava nainen, IL 16.9.2004)

Häpeilevän ja apean Miehen olemuksessa oli eilen harvoin nähtyä epävarmuutta. – Kyllä nyt tuntuu todella pahalta. Elämäni ei ole koskaan ollut näin sekaisin. Kaikki romahti hetkessä, *Mies* huokaa ääni sortuen. (eroava mies, IS 17.9.2004)

Nainen vastaa puhelimeen hiljaisella äänellä (...) kuulostaa samanaikaisesti sekä surulliselta että ehkäpä hieman helpottuneelta. Jo jonkin aikaa mielessä kytenneestä avioerosta on nyt kerrottu julkisesti. (IS 7.4.2005)

Eron esittäminen emotionaalisenä koettelemuksena ei ole vain iltapäivälehdien tai naistenlehtien yksinoikeus. Myös päivälehti tarjoaa koskettavan todistuksen eroavan tunteista haastatteleamalla korkeassa asemassa olevan miehen puolisoa:

Ei tämä mikään yhden tai kahden yön juttu ole, vaan pitkä prosessi. Elämä vaan joskus menee niin. En minä oikein jaksa selittää... Tämä on aika rankka juttu... aika harmaa juttu. Ei tähän liity sen enempää tragediaa kuin komediaa tai mitään muutakaan” (...) Sanojen tapailusta, huokauksista ja äänensävyistä voi päätellä, ettei erosta kertominen ole helppoa eikä selitysten antaminen ulkopuolisille yksinkertaista. (eroava nainen, HS 7.4.2005)

Emotionaalisissa kuvauksissa korostuu eron kokemisen rankkuus. Ero voi merkitä eroajalle shokkia ja kriisiä, jossa psyykinen hyvinvointi on koetuksella. Eräs eroava mies kuvailee kuinka ero ”on tehnyt todella kipeää ja tuottanut valtavaa tuskaa kaikille osapuolille” (IL 17.9.2004). Eroajien tunnepitoiset lausunnot limittyvät toimittajien vavahduttaviin kuvailuihin eroajan voinnista vaikeassa tilanteessa: ”Hän on kalvennut, näyttää entistä hauraammalta: viimeisen kuukauden aikana häneltä on tippunut viitisen kiloa (...) Ruoka ei mene alas (...) uni on pätkittäistä” (IL Viikonvaihte, 19.8.2006).

Miehen yllättäen pettämä ja jättämä avopuoliso, *Nainen* sinnittelee nyt elämänsä tiukimmassa paikassa. *Miehen* julkistama erouutinen katkaisi veitsen lailla (...) ulospäin onnelliselta näyttävän perheydyltin. Kolme vuotta kestäneen suhteen loppuminen näin ennalta arvaamattomalla tavalla oli sokki, joka veti välittömästi *Naiselta* jalat alta. (...) *Miehen* ilmoitus oli sekä *Naiselle* että koko Suomen kansalle käsittämätön. (IS 18.9.2004)

Nainen yrittää pysyä vahvana erokriisin keskellä. Hän rakentaa urheasti uutta kotia sekä tulevaisuuttaan. Rehellisesti *Nainen* samalla myöntää, että olo on tyhjä. Turta. Loppu. (IL Viikonvaihte, 19.8.2006)

Kriisistä selviäminen edellyttää työskentelyä omien tunteiden kanssa mutta myös arkielämän uudelleen järjestämistä ja käytännöllisten asioiden hoitamista. Toipuminen erosta ”vie aina oman aikansa”, varsinkin kun ”ero ei ollut helpoimmasta päästä”. (IL 21.9.2004) Eroajat puhuvat ”itsen kasaamisesta”, ”tilanteen rauhoittamisesta”, ”uuden sivun kääntämisestä” ja ”keskittymisestä lapsiin ja työhön”. ”Tunteiden purkaminen työhön ja harrastuksiin” auttaa

erosta selviämisessä. Eroava mies ilmoittaa, että hän ei aio ”ratketa ryypäämään”, vaan ”purkaa tuskansa liikuntaan” ja ”aikoo lukea pinkan eroa käsitteleviä kirjoja” (IS 17.9.2004).

- Apua on saatavissa, jos haluan purkaa tunteitani. Kun tulee kriisi, niin ne ajatukset täytyy puhua pois, Mies toteaa. (eroava mies, IL 21.9.2004)

Eroon liittyvät konkreettiset sosiaaliset ja taloudelliset muutokset kuten lasten huoltajuuteen liittyvät kysymykset ja asumisjärjestelyt ovat myös esillä erojutuissa. Yhteisestä kodista poismuuttaminen ja taloudellisen tilanteen muuttuminen ovat tyypillisiä eroon liittyviä asioita, jotka iltapäivälehdissä saavat usein hyvin dramaattisen ja kohtalokkaan sävyn. Näin myös näistä asioista kerrottaessa korostuu se, kuinka suuri emotionaalinen asia ero on. Eroon lopullisuutta ja radikaaliutta korostava luonne käy erityisen hyvin ilmi otsikoista, joiden tunnelma henkii kaikkiin muutoksiin liittyvää emotionaalista mullistusta.

PETETTY NAINEN jäi puille paljaille (löoppi, IS 21.9.2004)

Naisen MUUTTO ALKOI (etusivu IS 2.6.2005)

Eron harkinta-aika päättyi *Nainen* muuttaa kodistaan (löoppi IS 24.8.2004)

Ero voi tulla kalliiksi (alajutun otsikko IS 8.4.2005)

Mies ja *Nainen* asuvat jo erillään (alajutun otsikko IS 11.2.2004)

Avioero muuttaa *Miehen* arkea (jutun otsikko, IL 8.4.2005)

Luonnehdinnat eron aiheuttamasta kriisitunnelmasta muistuttavat sentimentaalisuudessaan saippuaopperaa ja melodraamaa, joihin Illouz vertaa tutkimaansa Oprah-ilmiötä. Aivan kuten saippuaopperassa kriisi esitetään pikemminkin tavallisena kuin poikkeuksellisena tilanteena (Ang 1990, 29), tuo iltapäivälehti kriisin tunteet osoitukseksi rakkaussuhteen perustavanlaatuisesta häilyvyydestä. Häilyvyys sisältyy suhteeseen alusta asti ja erottamattomasti. Eroesityksessä kärsivä ihminen seisoo keskellä eron emotionaalista myrskyä ja suhteen ongelmallisuus paljastuu sykhdyttävällä tavalla. Samalla tavalla kun Illouz korostaa Oprah Winfreyn keskusteluohjelmassa olevan enemmän kyse arkiseen elämään liittyvien kamppailujen käsittelystä kuin erikoisuuksien ja äärimmäisyyksien esittelystä, tulkitsemme eron liittyvien mullistavien tunnelmien esitysten toistumisen korostavan eroa tavalliseen elämään kuuluvana kriisinä. Eroon paljaita tunteita korostavia esityksiä ei pidä nähdä siis vain irvokkaan dramatisoituina kuvauksina erityisten ihmisten eli julkkisten epätavallisista kohtaloista. Emotionaaliset eroesitykset paljastavat yksityiselämän ja läheiset suhteet alueena, jossa oma itse on jatkuvasti alttiina tuhoutumiselle ja uudelleen muovautumiselle. (Illouz 2003, 66.) Jokapäiväinen ja normaali elämä paljastuu epävakaaksi, vieraaksi ja epämukavaksi (Illouz 2003, 66–75; myös Illouz 2008). Illouz viittaa tulkinnessaan Freudin (1919) käsitteeseen unheimlich, joka viittaa samaan aikaan yhtäältä epämukavaan ja kammottavaan, toisaalta kotoisaan ja tuttuun. Eroava julkkis antaa kasvonsa epämukaville mutta tavallisille tunteille.

Iltaapäivälehdessä julistava julkkisero tekeekin yleisöstä todistajia yksittäisen henkilön intiimille ja yksityiselle psyykkiselle kärsimykselle (vrt. Illouz 2003, 160). Eroesitysten sosiologisen analyysin kannalta olennaista ei ole se, kuinka tarkasti mediaan päätyvät lausunnot ja tunteiden ilmaukset perustuvat julkisuuden henkilöiden todellisiin sanomisiin tai tuntemuksiin. Tärkeää on se, että julkisuudesta on tullut areena, jossa julkkisten välityksellä jatkuvasti esitetään erilaisia tunteita (mm. Furedi 2004, 37–40). Tunteita pääsevät yhä useammin esittämään myös tavalliset ihmiset, joiden reaktioille ja tuntemuksille nykymedia tarjoaa runsaasti tilaa. Niin julkkisten kuin muidenkin ihmisten yksityisistä tunnustuksista on tullut arkista materiaalia julkisuuden eri areenoille (mm. Furedi 2004, 40–43; Barbalet 2001, 117–118; Calvert 2004; Kujansivu & Saarenmaa 2007), kun julkista tilaa ovat yhä enemmän alkaneet hallita intimit paljastukset ja yksilöllistä persoonallisuutta korostavat esiintymiset (Sennett 1974).

Julkkisten omakohtaiset todistukset siitä, kuinka ”pahalta ero tuntui” ja ”kuinka koville se otti”, korostavat eroa rankkana, yksilöllisenä kokemuksena. Eroavat julkkiset antavat näin äänen eron liittyville tuntemuksille ja juuri tällaisia ensi käden todistuksia erosta halutaan kuulla nykyajan tunnustusta ja katastrofista selviämistä korostavassa kulttuurissa (Berger 1999, 47). Tunteiden julkinen esittäminen ja tunteista puhuminen tulevat tärkeiksi, koska media ja yleisö haluavat tietää totuuden, jonka äärelle tunteiden ymmärretään johdattavan (Illouz 1991, 233; Lutz & Abu-Lughod 1990, 6; Lutz 1990, 72; Foucault 1981, 58–61). Edellisessä luvussa esitin, että Runoilija tarjoili meille juuri tällaisen emotionaalisen totuuden. Nimesin tällaisen emotionaalisuutta ja omakohtaisuutta korostavan julkisuuden terapeuttiseksi.

Terapiakulttuurin kriitikot (mm. Furedi 2004) luonnehtivat emotionaalisuuden korostumista nyky-yhteiskunnassa usein melko kriittisin äänenpainoin korostaen terapeuttisen eetoksen tehneen tunteista yksilön identiteetin ja läheisten suhteiden rakentumisen keskeisiä tekijöitä. Vaikka julkiset esitykset eron tunteista voidaankin nähdä osoituksina terapiakulttuurin hallitsevuudesta, ei tämän toteaminen kerro vielä juuri mitään esimerkiksi siitä, miksi ja millä tavoin eron liittyvät tunteet ovat niin keskeisiä julkisissa esityksissä. Eva Illouz tarjoaa tähän kysymykseen kiinnostavan näkökulman. Hänen mukaansa populaarikulttuurisissa esityksissä tunteet nousevat keskeiseen asemaan, koska niistä on tullut ihmisten välisiä sidoksia määrittävän moraalisen perustan heikennyttä lähes ainoita keinoja tuoda inhimillisen elämän tapahtumia tarkasteltavaksi. Nykyajan normatiiviset ihanteet eivät anna yksiselitteistä vastausta esimerkiksi kysymykseen siitä, pitäisikö avioliitossa pysyä lasten takia. (Illouz 2003, 75–76; Beck 1995.) Tunteiden esittämisen avulla pystytään kuitenkin tarttumaan siihen, miltä ero tuntuu ja tämä on asia, joka yhdistää enemmän kuin eron taustalla olevat syyt ja motiivit. Moraalinen hämmennys yksityiselämän ratkaisujen edessä on monesti niin suuri, että tunteista tulee ainoita kiintopisteitä, joiden kautta ratkaisuja on mahdollista tarkastella. Omakohtaisuutta tiheä emotionaalinen esitys eron vaikeudesta

on todistus, jota ei voi kiistää, vaikka erosta ratkaisuna ajattelisi mitä tahansa. Siksi se on niin koskettava, kuten Runoilijankin tapaus osoitti.

Myös terapiakulttuurin luonnehtijat viittaavat sosiaalisten normien ja moraalisten sidosten murtumiseen selittäessään tunteiden keskeisyyttä ihmisten välisten suhteiden määrittelyssä, mutta toisin kuin he, Illouz ei ota tulkintansa lähtökohdaksi etukäteisoletusta siitä, miltä sosiaalisten suhteiden pitäisi näyttää (Illouz 2008, 4–5). Kun tunteiden tärkeyttä korostavaa terapeutista suhdetta analysoidaan avioliittoinstituutiota tai romanttisen rakkauden ihannetta vasten, uhkaa terapeutin ihanne vääjäämättä näyttää narsistiselta, itseen päin kääntyneeltä ja moraalista sitoumusta kaihtavalta rakkaussuhteelta. Vaikka terapeutisessa suhteessa tällaisia ominaisuuksia epäilemättä onkin, niiden ottaminen tietoisesti ja tiedostamatta analyysin oletukseksi pikemmin häiritsee kuin auttaa sen tutkimisessa, minkälaisen välineen terapeutin ymmärrys ihmisille konkreettisesti tarjoaa.

Populaarikulttuurisissa teksteissä korostuvia tunteita, kärsimyksen speaktaakkelia ja yleisön sympatioiden hakemista ei Illouz'n mielestä pidä tarkastella kriittisesti vain kärsimyksen tirkistelynä, viktimitaationa ja sentimentalismina (Illouz 2003, 81; 96; 101; 120–123), vaan hänen mukaansa populaarikulttuuriset esitykset kärsimyksestä on otettava vakavaan analyysiin. Illouz'n mukaan populaarikulttuuri on kakofonista ja speaktaakkelimaista (ks. Debord 1967) luonteeltaan, mutta toisin kun kulttuurikriitikot tai populaarikulttuurin karnevalistisuuden juhlijat olettavat, populaarikulttuurin avulla käsitellään tärkeitä moraalisia kysymyksiä kuten ”mitä tarkoittaa olla autonominen yksilö?”, ”mitä olemme toisillemme velkaa?” ja ”miksi me kärsimme?” (Illouz 2003, 204). ”Diskurssin”, ”hallinnan” tai ”ideologian” käsitteiden käyttämisen sijasta hän ottaa vakavasti myös yksilön oman aktiivisen roolin populaarikulttuuristen tekstien käsittelyssä. (Illouz 2003, 84; 2008, 4).

Kuten Illouz Beckin sanontaa lainaten korostaa, kaaoksesta on todellakin tullut ihmissuhteiden normaali tila (Illouz 2003, 75–76). Tämän kaaoksen tunnistaa kärjistettynä iltapäivälehdien esityksistä, joissa paljaat tunteet korostuvat. Ehdottomien moraalisten koordinaattien puuttuessa eroratkaisun ja eron syiden arvioinnista tulee monille perusteluille avointa neuvottelua ja väittelyä, johon ei löydy lopullista ratkaisua. Sen sijaan iltapäivälehtien emotionaaliset esitykset julkkisten eroista nostavat yleisön eteen tuntevan ja kärsivän yksilön, joka moraalisen arvioinnin sijasta kutsuu tarkastelemaan eroa inhimillisenä vastoinkäymisenä. Aivan kuten Oprah Winfreyn tapauksessa, myös julkkiserojen esityksissä vastoinkäymisestä ja kärsimyksestä muodostuu keskeiset symboliset työkalut, joiden avulla media kommunikoi yleisön kanssa (mt., 82). Juuri tällaisesta kommunikaatiosta oli kysymys myös edellisessä luvussa analysoimassani Runoilijan tapauksessa: Runoilija välitti eroon liittyviä vaikeita tunteita. Eron tuskan todistajaksi nousseeseen parisuhdehahmoon puolestaan heijastettiin omakohtainen kokemus eron emotionaalisesta totuudesta. Tämä ilmeni runojen ja Runoilijan viestin ”kolahtamisena” lukijoihin.

Iltapäivälehtien emotionaaliset todistukset erosta edustavat samanlaista terapeutin kerronnan lajityyppiä kuin amerikkalaiset keskusteluohjelmat, jotka pohjautuvat jaetulle

ajatukselle siitä, että tunteiden paljastaminen ja niistä puhuminen ovat itsessään vapauttavia ja muutosta aikaan saavia asioita (Illouz 2003, 161). Illouz näkeeikin terapeutin eetosken eräänlaisena uutena emotionaalisuuden tyylinä, jonka hän määrittelee yhdistelmäksi niistä erilaisista tavoista, joilla kulttuurissa kiinnitetään huomiota juuri tietynlaisiin tunteisiin ja suunnataan tietynlaisia ”tekniikoita” (kielellisiä, tieteellisiä, rituaalisia) näiden tunteiden ymmärtämiseksi. Emotionaalinen tyyli viittaa siihen, miten ja minkälaisiksi ihmisten väliset suhteet kuvitellaan. Illouz’n mukaan tällaisen kuvittelun kulttuurisia paikkoja ovat tilat, joissa risteävät asiantuntijajärjestelmät, mediateknologiat ja tunteet. (Illouz 2008, 14–15.) Iltaapäivälehdessä eroesitykset muodostavat kulttuurisesti näkyvän risteyskohdan, jossa parisuhteen totuudeksi muokkautuu konflikti ja viime kädessä ero. Koska emotionaalista katastrofia korostava julkkiseron esitys ei kuitenkaan olisi mahdollinen ilman niitä lukuisia eroavan julkkiksen kohtalotovereita, jotka ymmärtävät mistä erossa on kysymys, on seuraavaksi siirryttävä tarkastelemaan eroa kohtalotoveruutta synnyttävänä jaettuna kokemuksena.

Eroyhteisö ja kohtalotoveruus

Yksittäisestä julkkiserosta tulee todellinen mediatapahtuma vasta silloin, kun eroajien tuntemusten lisäksi myös muiden tahojen eroon kohdistuvat reaktiot saavat lehdissä tilaa. Iltaapäivälehdet kertovatkin paljon siitä, miltä ero muiden mielissä tuntuu ja miten muut siihen suhtautuvat. Eron emotionaalinen tunnelma rakentuu eräänlaisena vuoropuheluna emotionaalisia tunnustuksia tekevien (tai niistä pidättäytyvien) eroajien ja eroon reagoivien ulkopuolisten kommentoijien välillä. Eroa kommentoivien suhtautumisesta huokuu usein hämmästyks, järkytys ja mielihäily.

Otsikoissa ero ”tuntui pahalta” (IL 17.2.2005) ja ”lasten kohtalo suretti naapureita” (IL 7.4.2005). Se oli ”surullinen juttu” (IS 11.8.2006) ja ”sokki” (IL 7.4.2005). Eroa ”ei voinut uskoa todeksi” (IS 7.4.2005). Julkkisystävä ”on ajaa ojaan kuullessaan IS:n toimittajalta eroutisesta” ja ”menee uutisen kuullessaan täysin tolaltaan” (IS 17.9.2004). Eroavan kollega kertoo olevansa ”vieläkin järkyttynyt” eikä ole ”oikein jäsentänyt koko asiaa” (IL 7.4.2005). Paikkakuntalaiset ”yllättyivät” ja ”tyrmistyivät” erosta ja ”kylänraitilla pariskunnan aviokriisi herätti runsaasti keskustelua” (IS 11.8.2006; IS 7.4.2005). Eroavan henkilön paikkakunnalla reaktioita tunnustellut toimittaja kirjoittaa ”vaisusta tunnelmasta” ja siitä, kuinka ”tieto tuhkimotarinan päättymisestä veti vakavaksi yhden jos toisenkin” (IS 17.9.2004). Otsikoissa kerrottiin myös tukemisesta ja loukkaantumisesta julkkiksen puolesta. Keitä olivat nämä yllättyneet mutta usein myös hyvin ymmärtäväiset ja myötätuntoiset kommentoijat, jotka pääsivät lehtijutuissa vielä enemmän esille kuin lukijat ja (viralliset) asiantuntijat? Kutsun tätä ”sekalaisista” ihmisryhmistä muodostuvaa kommentoijien joukkoa lyhyesti ”lähipiirin todistajiksi”.

Lähipiirillä viitataan analyysin myötä paljastuneeseen sääntöön, jonka mukaan eroa päätyvät kommentoimaan jollain tavalla eroajaa lähellä olevat ihmiset. Lähellä oleminen voi tarkoittaa kuulumista samaan viiteryhmään tai johonkin elämänpäiiriin eroajan kanssa tai kysymys voi olla yksinkertaisesti esimerkiksi maantieteellisestä läheisyydestä. He tulevat tuttava- ja ystäväpiiristä, samalta alalta, samasta työpaikasta, samasta instituutiosta tai samalta paikkakunnalta. Kommentteja haetaan siis esimerkiksi kollegoilta ja eroavan kotipaikkakunnan asukkailta. Lähipiiri ei tarkoita näin ollen eroavan todellisia läheisiä ihmisiä, vaan ketä tahansa, jolla katsotaan olevan jokin kiinnostava yhteys tai näköalapaikka eroavaan henkilöön ja tämän elämään. Todennäköisesti monet eroavan henkilön mahdollisista läheisistä pidättäytyvät kommenttien antamisesta, vaikka lehti sellaisia pyytäisikin. Viiden erotapauksen kommentoijajoukosta löytyi vain kaksi henkilöä (yhden eroavan äiti ja toisen isä), jotka edustivat eroavan sukulaisia tai läheisiä. Toisinaan myös lehtijutuissa käytetään ilmaisua lähipiiri viittaamaan nimettömiksi jääneisiin tiedon lähteisiin. On selvää, että kommentoijien mahdollisesta ”läheisyydestä”, ”ystävyydestä” tai ”tuttavuudesta” eroajan kanssa tiedämme vain sen verran, mitä lehdissä paljastetaan. Useimmiten nämä julkkisten läheiset, olivatpa he esimerkiksi kollegoja tai ystäviä, ovat itsekin julkkisiä. Kiinnostava seikka julkkisten eroissa onkin se, että julkisuus itsessään muodostaa myös oman lähipiirinsä; siksi kaikki julkkikset tai tunnetut henkilöt ovat toistensa lähipiiriläisiä huolimatta siitä, tuntevatko he toisensa, ovatko tekemisissä tai onko heidän julkinen roolinsa samantyyppinen. Olennaista on se, että julkkisiä katselevan yleisön silmissä kaikki julkkikset yhdessä muodostavat seurattavan piirin, jonka jäsenet kuuluvat yhteen.

Tiettyjen henkilöiden arviot erosta voivat olla haluttuja pelkästään jo kommentoijan aseman tai tunnettuuden tähden, mutta yleisesti ottaen olennaisinta on siis sellaisten arvioiden ja reaktioiden esittäminen, jotka luovat vaikutelman eroavan lähellä olevan tai tämän elämää läheltä seuranneen henkilön todistuksesta. Seuraavassa korkeassa asemassa olevan henkilön eroa kommentoivassa lähipiiriläisen lausunnossa tulee hyvin ilmaistuksi se, millaisia reaktioita ero muissa kommentoijissa tyypillisesti herättää ja mihin reaktiot perustuvat.

Itsekin eronnut kahden lapsen yksinhuoltaja X ajattelee myötätunnolla Miestä ja hänen perhettään. – Omien kokemusteni vuoksi voin kuvitella, että tämä on molemmille raskasta aikaa. Teeke mieli toivottaa voimia. Eivät varmasti ole helppoja aikoja. Molemmille toivon onnea ja jaksamista! Voimia tarvitaan. X:n mukaan työn ja perheen yhteensovittaminen on erityisen vaikeaa erotilanteissa. (...) – Varmasti *Mies* on hyvä perheenisä eikä tällaiset ratkaisut siihen vaikuta: samanlaisia vanhempia ihmiset ovat eron jälkeenkin. Hän uskoon ihmisten ymmärtävän Miehen eron. – Elämään mahtuu kaikenlaista. Ihmisiä me kaikki ollaan. Uskon, että jokainen haluaa toivottaa heille voimia (...) (julkiskollega, IL 7.4.2005)

Kommentin keskeiseksi viestiksi nousee se, että siinä puhuu itsekin eron kokenut henkilö. Kommentoijan tuntema myötätunto ja eroa kohtaan osoitettu ymmärrys pohjautuvat ennen kaikkea puhujan ”omiin kokemuksiin”: ”itsekin eronneena” tämä tuntee eron rankkuuden. Samalla kommentoija korostaa eroa inhimilliseen elämään mahtuvana normaalina

tapahtumana, jota ”uskoo ihmisten ymmärtävän”. Toteamalla ”uskovansa jokaisen haluavan toivottaa voimia” eroaville lausuja kutsuu muitakin liittymään myötäeläjien joukkoon.⁵³ Julkkiseron käsittelyssä korostuukin näkemys erosta monia ihmisiä yhdistävänä kokemuksena. Eroon liittyvät tunteet, varsinkin kärsimyksen tuntemukset, ovat jaettavissa monien muiden eron kokeneiden kanssa. Tähän kohtalonyhteyteen ja erokokemuksen jaettavuuteen julkkiserojen emotionaalinen tunnelma paljolti pohjautuu. Myös Jallinoja (1997, 74–75) puhuu kohtalonyhteydestä viitatessaan avioelämästään puhuvien julkkishaasteltavien ja naistenlehden lukijoiden väliseen suhteeseen; yhteydessä on kysymys samaan maailmaan kuulumisesta. Eroavan tunnistamisen kärsiväksi lähimmäiseksi mahdollistaa myös se seikka, että eroava julkkis esitetään – ja hän itsekin esittää itsensä – tunteiltaan tavallisena ihmisenä, jonka elämään kuuluvat myös vastoinkäymiset. Eroava julkisuuden henkilökkin on ”vain tavallinen ihminen”, jonka tuntemukset ”jokainen eron kokenut tietää”.

– Viimeinen puolitoista viikkoa on ollut raskasta aikaa. Jokainen eron kokenut tietää, miltä se tuntuu. Minäkin olen vain ihminen tällaisissa asioissa. (eroava mies, IL, 18.4.2005)

– Jokainen, joka on joskus kokenut avioeron, tietää miltä tämä nyt tuntuu. Ei paljon naurata. (eroava nainen, IL 7.4.2005)

Kollegat, muut julkkis ja nettikeskustelijat myötäelävät ja tukevat vaikeassa elämäntilanteessa. Erityisesti nettikeskustelijoiden viesteissä on paljon toivotuksia ja kannustuksia.

Nainen, koita kestä. Aika ei välttämättä paranna haavoja, mutta antaa etäisyyttä. (...) Osaan kuvitella jotenkin sinun tämänhetkisen järkytyksen. On se niin iso shokki. (...) Pidä asiat omanasi ja selvitä se ainoastaan miehesi kanssa tai läheistesi kanssa. (nettikeskustelija, IS 17.9.2004)

Iltalehti kehottaa nettikyselyssään: ”Kerro omin sanoin. Miten kannustaisit Naista uuden elämän alkaessa?” (IL 3.3.2004). Lukijoiden kommentteista kertovissa jutuissa kerrotaan kuinka ”Naisen ja Miehen ero kosketti suomalaisia” ja kuinka lukijat tunsivat ”sympatiaa erityisesti Naista kohtaan” (IS 11.2.2004). Eroavat itsekin kertovat saaneensa ”kannustavia ja voimia toivottavia viestejä” (IL 17.9.2004; IL 8.4.2005). Kommentoijat ymmärtävät, mistä erossa on kysymys.

Moni Ilta-Sanomien nettikeskusteluun osallistunut myöntää elävänsä tai eläneensä harmaassa avioliitossa. (...) pariskunta saakin erolleen ymmärrystä. (juttu nettikeskustelusta, IS 8.4.2005)

”Itke jos itkettää” (otsikko) Näytä, *Nainen* tunteesi! kannustavat lukijamme (...) Lukijat vastasivat tunteikkaasti ja vuolain sanoin Iltalehti Online –kyselyyn, jossa pyydettiin

⁵³ Yhtenäisyyttä ja samanmielisyyttä korostavalle ymmärtävälle lausunnonle löytyy toki muitakin tulkintoja. Esimerkiksi kommentoijan ”motiivia” esittää sekä eroava henkilö että itsensä hyvin myötämielisessä valossa voisi tarkastella kommentoijan ja kommentoitavan yhteiskunnallista asemaa vasten.

lähettämään terveisiä (...) Monet vastaajista tuntevat sielujen sympatiaa *Naista* kohtaan juuri siksi, että hänkin on kokenut suuria menetyksiä yksityiselämässään. (...) Moni eron omassa elämässään kokenut kohtalonsisar toi kyselyssä omat tunteensa esille. (IL 6.3.2004)

– *Mies* on aikamoisessa elämäntilanteessa avioeromylläkin keskellä kaikkien vastuidensa kanssa. Hän tarvitsee tukea, eikä perättömien huhujen levittelyä. (kollega, IS 14.4.2005)

Kommentoijat tietävät, että eron keskellä ihminen ”kaipaa ymmärtämystä ja kontaktia muihin ihmisiin”:

– Luulen, että *Nainen* ei halua erakoitua, vaan hän haluaa keskustella. Ihminen on sosiaalinen eläin ja kaipaa ymmärtämystä ja kontaktia muihin ihmisiin. Uskon, että *Naisella* on sellaista lähipiiriä, joka pitää hänestä huolta. (julkiskollega IS 12.2.2004)

Toimittajan kuvaus eron rankkuudesta ja ystävien tuella selviämisestä kuvaa sentimentaalisen vahduttavasti sitä, mitä ero ihmiselle aiheuttaa:

Elämän hajoaminen yhtäkkiä tuhansiksi pirstaleiksi sai *Naisen* lähes saman tien matkustamaan läheimpien ystäviensä luo (...) Tyhjä ja täysin sekava olotila on vienyt kaikki voimat (...) Tieto muitten antamasta henkisestä tuesta auttaa syvässä surussa ja kivussa, josta *Nainen* vahvistuu tunti tunnilta ja päivä kerrallaan. (IS 18.9.2004)

Myötäelämistä ja ymmärtämistä korostava kohtalotoveruus konkretisoituu lehtijutuissa, joissa haastatellaan muita eron kokeneita julkkiksia tai petetyksi tulleita. Otsikoiden ”Naisen kohtalotoverit” (IL 18.9.2004) ja ”Näin he selvisivät erosta” (IL 21.8.2006) alla olevissa jutuissa kuullaan muiden julkisten kokemuksia ja vinkkejä. Koska muut julkkikset esimerkiksi tietävät ”miltä tuntuu tulla julkisesti petetyksi ja jätetyksi”, ovat he sopivia henkilöitä antamaan neuvoja naiselle ”erokriisin keskellä” (IL 18.9.2004). Neuvot ovat samoja, joista eronneet itsekin puhuvat: ”eronneet julkisäidit tietävät työn ja puhumisen auttavan surussa” (IL 21.8.2006).

Sure niin kauan kuin surra tarvitsee, mutta ole optimistinen elämälle. Muuten et pääse asiasta yli. Minulla kesti puoli vuotta, kunnes tunsin olevani oma itseni. (julkkis, IL 18.9.2004)

– Uuvutin lähipiirini puheillani (...) tunsin itseni epäonnistujaksi, joka oli pettänyt häitämme juhlineen suvun. En halunnut neuvoja, vaan kuuntelijoita. Oli helpottavaa purkaa pahaa oloaan. (julkkis, IL 21.8.2006)

Muiden eron läpikäyneiden julkisten haastatteluja voi pitää eräänlaisina vertaishaastatteluina, jotka poliitikkojen erouutisoitua tarkastelleen Kiviojan (2008, 175) mukaan ilmestyivät poliitikkojen eroista kertoviin juttuihin uutena elementteinä 1990-luvun puolivälissä. Vertaishaastateltavat ovat aina lukijoille entuudestaan tuttuja julkkiksia. Muut julkkikset toimivat ennen kaikkea vertaisina eroaville jakamalla omia erokokemuksiaan ja kertomalla erosta selviämistään. Juttujen pääpaino on omakohtaisten kokemusten

jakamisessa ja sen kautta välittyvässä myötätunnossa. Median juttutyypeinä vertaisten (eronneet, petetyt, jätetyt) todistukset ilmentävät terapiakulttuurille ominaista tunteiden ja kokemusten jakamista koskevaa ihannetta. Haastatellut eron kokeneet julkkiset muodostavat – osittain yhdessä eroa kommentoivien nettiosallistujien kanssa – hetkeksi lehdessä kokoontuvan tuki- tai vertaisryhmän eroavan (yleensä vain toisen osapuolen) henkilön ympärille. Jokainen tunnustaa vuorollaan: minäkin olen eronnut, näin rankkaa se oli ja näin selvisin. Vaikka median välityksellä syntyvä ”eroryhmä” poikkeaa monessa mielessä niistä kasvokkain kokoontuvista vertaisryhmistä, joissa sama kohtalo yhdistää ja luo sosiaalisia siteitä yksilöiden välille (ks. Ketokivi 2008), pohjautuu tällainen iltapäivälehdessä erovertaisuus samankaltaiselle yhdistävän kokemuksen periaatteelle.

Illouz'n mukaan nykyajan yksilöllistä elämänymmärrystä määrittävä terapeutti narratiivi on saanut aikaan sen, että meistä kaikista on todellakin tullut kärsijöitä ja toistemme asiantuntijoita ja terapeutteja, koska terapeutti kielenkäyttö on standardisoitu elämänvaiheemme ja elämänkulusta kertovat puhutavat (Illouz 2003, 168). Vertaisyhteiskunnassa kaikki toimivat vertaisina vuorollaan, julkkiseröjen tapauksessa toiset julkkiset eräänlaisina supervertaisina. Sekä eroavat julkkiset että erojen julkkiskommentoijat ovat yleisön ”tuttuja”, joiden parisuhdeasiantuntijuus perustuu enemmän omakohtaisuuteen ja kohtalotoveruuteen muiden eronneiden kanssa kuin julkisesti tunnustettuun asemaan parisuhdeasioiden ymmärtäjinä. On kuitenkin selvää, että ilman näkyvää julkisroolia näiden ”tuttujen” tuntemukset ja näkemykset eivät yleisöä kiinnostaisi.

Kun eroa myötälävien ja ymmärrystä osoittavien kommentoijajoukkoon liittyy vielä omakohtaisiin kokemuksiin nojaavat nettikeskustelijat, voi yksittäisen eron lähipiirin todistajien ajatella laajenevan lopulta rajattomaksi joukoksi ihmisiä, koska eron kohtalo voi lopulta koskettaa ketä tahansa. Näin ajateltuna oikeastaan kuka tahansa voi olla eroavan julkiksen läheinen: iltapäivälehdessä yksittäinen julkkiserö kerää ensin ympärilleen muidenkin eron kokeneiden todistuksia ja kaikki rankan erokokemuksen välittävät esitykset yhdessä puolestaan kutsuvat kaikkia lukijoita liittymään tähän erosta kärsivien yhteisöön. Samaan tapaan Illouz tulkitsee tv-persoonan Oprahin kutsuvan keskusteluohjelmansa välityksellä kaikkia liittymään erilaisista psyykkisistä vastoinkäymisistä kärsivien joukkoon avautumalla itse elämästään ja kehottamalla muitakin tekemään näin. Aivan kuten ei Oprahin välittämällä kutsullakaan ole mitään kulttuurista erityisyyttä siinä mielessä, että se rajaisi joukostaan pois joitain ihmisryhmiä, myöskään iltapäivälehtien ylläpitämä eroavien yhteisö ei sulje ketään pois joukostaan. Edes lehden lukeminen tai nettiseuraaminen eivät ole edellytyksiä, koska näkyvät erolööpit riittävät kutsumaan eroasian lähelle. Sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai sosiaaliseen asemaan katsomatta kaikki kuuluvat potentiaaliseen erosta kärsivien joukkoon. Kaikessa ”universaaliudessaan” eronkin kaltaiseen vastoinkäymiseen sisältyvä kärsimys nojaa kuitenkin aivan erityiseen kulttuuriseen rakenteeseen, nimittäin

terapeuttiseen ihanteeseen. (Illouz 2003, 162.) Eroavien yhteisön ovet ovat auki kaikille ja kohtalotoveruutta tarjotaan jokaiselle tunnustavalle.⁵⁴

Eroa kommentoivien nettikeskustelujen voi sanoa muodostavan oman virtuaalisen terapiayhteisönsä, jossa yksittäisen julkkiseron provosoimina käsitellään samaan aikaan yhteistä ja omakohtaista eroasiaa (vrt. mt., 174). Tulkitsen kuitenkin iltapäivälehdien julkkiseron kaikkine erilaisine esitysmuotoineen ja kommentoijatahoineen muodostavan nettikeskusteluja laajemman mediavälitteisen eroyhteisön. Tämä yhteisö ”kokoontuu” lehdissä ja verkkosivuilla mutta väljässä mielessä myös kaikissa niissä kohtaamisissa, jossa iltapäivälehdien esitys julkkiserosta kiinnittää ihmisten huomion ja synnyttää keskusteluja. Päivän eroaiheisen lööpin päivittely työkavereiden kanssa voi muodostaa tällaisen kohtaamisen. Näin väljästi määritelty kohtaamisten yhteisö ei ole yhteisö yhtä vahvassa mielessä kuin Illouz’n analysoima Oprahin ympärille muodostunut ”kärsijöiden yhteisö”, mutta iltapäivälehtienkin muodostaman eroyhteisön synty perustuu sille tosiseikalle, että omasta erostaan avautuvat ihmiset toimivat niin oman kuin toistensa erotarinoiden asiantuntijoina ja tukeutuvat asiantuntijapuheen yleistettävyyteen ja abstraktisuuteen kehystäessään omia kokemuksiaan ja reagoidessaan muiden tarinoihin (mt., 173). Kaikki eroa kommentoivat tahot eivät tietenkään viittaa omaan eroonsa tai elämäänsä, mutta julkkiseron käsittelyssä syntyvä eroyhteisö syntyy kuitenkin sen puhuttelevan tosiseikan varassa, että parisuhde ja ero koskettavat jollakin tavalla ketä tahansa. Iltapäivälehti puhuttelee ero- ja parisuhdeasioissa – kuten monessa muussakin asiassa – lukijaa ennen kaikkea vetoamalla näiden asioiden omakohtaisuuteen. Nettiosallistuminen mahdollistaa areenan omakohtaisuuteen perustuville näkemyksille ja suuri osa lehtijutuista pohjautuu omakohtaisille todistuksille tai reagoinnille yksittäiseen eroon. Asiantuntijahaastatteluiden selitykset ja neuvot suunnataan omaa elämäänsä arvioiville lukijoille. Seuraavassa alaluvussa lähden tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin, miten ja minkälaiseksi tällainen abstrakti asiantuntijapuhe muodostuu iltapäivälehdessä.

Eron terapeuttinen logiikka

Totesin edellä iltapäivälehtien muodostavan terapeuttiseen ymmärrykseen nojaavan eroyhteisön, jossa kaikki toimivat asiantuntijoina eroasiassa. Millaista on tämä mediavälitteisen eroyhteisön asiantuntijapuhe ja miksi nimitän sitä Illouz’n lailla asiantuntijapuheeksi? Tässä luvussa analysoin tarkemmin, minkälaisista tekijöistä

⁵⁴ Eron tuskaa korostavissa iltapäivälehdien esityksissä julkkiseron heteronormista poikkeavasta suuntautumisesta tulee todennäköisesti kohu, mutta erokokemuksen kärsimystä korostavaan esitykseen tämä ei vaikuta olennaisesti. Yksittäinen erotapaus vuodelta 2006 (IL 18.2.2006; IL 20.2.2006; IL 21.2.2006; IL 24.2.2006) osoitti erinomaisesti, että eroesityksen terapeuttinen logiikka rakennetaan niin abstraktin ja yleisen ideaalin varassa, että se ei välttämättä tarvitse seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoleen, etnisyyteen, ikään tai muuhun vastaavaan taustaan liittyviä määrittelyjä ollakseen terapeuttisesti uskottava ja vaikuttava kuvaus erosta.

terapeuttiselle ymmärrykselle pohjautuva eron logiikka rakentuu. Aloitan tarkastelun eroja kommentoivien asiantuntijoiden puheesta. Onhan oletettavaa, että ”yleistettävyyteen ja abstraktisuuteen” (Illouz 2003, 173) perustuva asiantuntijapuhe löytyy esimerkillisimmillään juuri sieltä. Parisuhdeasioissa asiantuntijoina toimivat tavallisesti erilaiset psykoammattilaiset kuten perhe- ja parisuhdeterapeutit ja psykologit, joiden haastatteluihin perustuvia esityksiä tässä käsitellen⁵⁵. Viittaa näihin puhujiin ”virallisina asiantuntijoina” erotuksena kaikista muista kommentoijista, koska viralliset asiantuntijakommentoijat edustavat vain yhtä tahoja mediavälitteisen eroyhteisön ylläpitämässä asiantuntijuudessa.

Tähänastinen analyysi, jossa viralliset asiantuntijat eivät vielä ole olleet äänessä, on osoittanut terapeuttisen ymmärryksen ilmenevän iltapäivälehtien eroesityksissä monin tavoin. Rakennan analyysia eron terapeuttisesta logiikasta nostamalla nettikeskustelijat, eroavat ja lähipiiriläiset virallisten asiantuntijoiden rinnalle puhumaan eroista. Viralliset asiantuntijakommentit suuntaavat analyysia tarjoten eron logiikan tarkasteluun tietynlaisia avainilmaisuja ja tiivistyneitä kuvauksia, joiden perusteella tartun muihin esityksiin.

Lähden liikkeelle eron syistä, joita käsitelin tämän pääluvun alkupuolella. Millä tavoin viralliset asiantuntijat kommentoivat eron syitä, joihin iltapäivälehdissä kohdistuu niin suuri kiinnostus? Joissakin tapauksissa yksittäisiin eroihin ja julkisuuden henkilöihin otetaan melko suoraankin kantaa. Vaikka julkiseroa kommentoivalta asiantuntijalta tällaista varmasti usein kaivataankin, odotetaan asiantuntijalta aina myös jonkinlaista yleistävää selitystä tai luonnehdintaa eroasiasta. Yhdessä lehtijutussa mainitaankin asiantuntijalla olevan ”tyhjentävä selitys sille, miksi ihmiset eroavat”: eron syynä on yksinkertaisesti se, että ihmiset haluavat parempaa elämää” (Väestöliiton psykologi, IS 8.4.2005). Virallisten asiantuntijoiden kommenteissa tulee usein kuvatuksi millaista on se elämä, josta halutaan parempaa. Jos suhde ei ole ”tasavertainen”, niin sellaisesta halutaan usein ”vapaaksi”.

– Hän oli tavallinen ihminen ja tavallinen aviovaimo, mutta avioliittoon tuli kolmantena osapuolena julkisuus, josta hän haluaa nyt vapaaksi. Jos tänä päivänä ihanne ja tavoite on tasavertainen parisuhde, niin toisen julkisuuden myötä suhde menettää aina tasavertaisuuttaan. Joka tapauksessa Pariskunnan ero on XX:n mielestä esimerkki siitä, ettei kummankaan parisuhteessa tarvitse suostua sellaiseen, mikä tuntuu olevan suhteelle liikaa. – Perinteisesti naiset ovat vähemmän ajatelleet niin, että heilläkin on oikeus ja mahdollisuus muovata parisuhdetta haluamallaan tavalla, eikä vain suostua toisen osapuolen tuomiin velvollisuuksiin. (perhe- ja psykoterapeutti, IS 9.4.2005)

Eroa lähestytään sukupuolten välisen tasavertaisuuden näkökulmasta. Tasavertaisuudesta puhutaan yksilöiden välisenä tasavertaisuutena, yksilöiden ratkaistavissa olevana asiana samoin tavoin kun neljännen luvun haastateltavat puhuivat suhteistaan (ks. 4.5). Eron selitykseksi asiantuntija löytää ”julkisuuden” mukanaan tuoman ”tasavertaisuuden” menetyksen. Julkisuus liiton ”kolmantena osapuolena” koskettaa vain julkisuuden henkilöitä

⁵⁵ Iltapäivälehtien käyttäminä erokommentoijina kuullaan myös esimerkiksi oikeustieteen, filosofian ja muiden tutkimusalojen asiantuntijoita, jotka kommentoivat julkisuutta sekä eroon liittyviä oikeudellisia ja yhteiskunnallis-poliittisia kysymyksiä.

ja tekee näin erosta tietyllä tavalla erityisen. Liiton kolmas osapuoli voisi kuitenkin olla moni muukin asia (vrt. Jallinoja 2000). Lisäksi vaimon luonnehdinta ”tavalliseksi ihmiseksi” ja ”tasavertaisen parisuhteen” määrittelemisen ”tämän päivän ihanteeksi” liittää puheena olevan eron syyt mahdollisiksi selityksiksi kenen tahansa eroon. Pariskunnan ero edustaakin asiantuntijan mukaan ”esimerkkiä” siitä, että suhteessa ei ”tarvitse suostua” siihen mikä on ”liikaa”. ”Suostumista” voikin pitää kommentin avainilmaisuna. Otsikon ”Nainen sai tarpeekseen” (IL 12.8.2006) alta löytyvässä asiantuntijajutussa viitataan myös tasavertaisuuden puuttumiseen eron syynä. Jutussa kirjoitetaan, että ”suomalaisnaiset ovat itsenäisiä ja haluavat tehdä muutakin kuin hoitaa kotia”. Jutun mukaan ”nainen voi kokea joutuvansa uhraamaan koko elämänsä toisen eteen ja hoitamaan lapsia yksin”. Virallinen asiantuntija toteaa:

– Kokemus siitä, ettei olekaan tasa-arvoinen parisuhteessa, voi johtaa tällaisiin ratkaisuihin. (...) Heidän suhteessaan on varmaan ollut pitkin matkaa asioita, joista ei puhuta julkisesti. Yleisesti voi sanoa, että esimerkiksi kumppanin uskottomuus loukkaa luottamusta niin syvästi, että sitoutumisen halu vähitellen murenee. Hän (JM nainen) saattaa haluta itsenäistyä ja kokea, että nyt hänellä on omaa aikaa. Hänellä voi olla tarpeita toteuttaa itseään muutenkin kuin kotirouvana. (pari- ja seksuaaliterapeutti IL 12.8.2006)

Tulkinta epätasa-arvon kokemuksesta eroon johtavana syynä esitetään niin yleisenä tulkintana kuin puheena olevan eron mahdollisena selityksenä. Ilmaisujen varauksellisuudesta (”on varmaan ollut”; ”yleisesti voi sanoa”; ”saattaa haluta”) huolimatta käsiteltävään eroon otetaan kantaa. Asiantuntijamaisen varovainen puhe menee suhteen sisään asettautuen tarkastelemaan sen dynamiikkaa, tässä tapauksessa erityisesti naisen näkökulmasta. Puhutaan naisen ”kokemuksesta”, ”ratkaisusta”, ”sitoutumisen halusta”, ”itsenäistymisestä” ja ”tarpeesta toteuttaa itseä”. Seuraava asiantuntija puhuu ensimmäisen lailla ”suostumisesta”.

Kun pariskunnan keskinäiset valtasuhteet perheessä muuttuvat, se on suhteelle ja avioliitolle aina koettelemus. (...) – Se voi olla kova kriisin paikka. Ihmiset usein ajattelevat laulun sanoin: koskaan et muuttua saa. Jos mies on tehnyt uraa ja vaimo on ollut pitkään kotiäiti ja lähteekin sitten opiskelemaan, asetelma muuttuu. Se ravistelee parisuhteen kuviota.” (...) [Asiantuntijan] mukaan toisen osapuolen uhrautuvaisuus saattaa aikaa myöten koitua pariskunnan kohtaloksi. – Nuorina pariutuneilla voi jossain vaiheessa tulla identiteettikriisi. Tulee niitä ajatuksia, mikä on jäänyt elämästä ja kokematta, ja voi tulla kapinaa mukaan. Jos nainen on vaikka kovin myötäilevä ja alistuva perusdynamiikaltaan, hän saattaa suostua moniin asioihin, joita ehkä myöhemmin katuu. (pari- ja seksuaaliterapeutti IS 12–13.8.2006)

Edellä oleva kuvaus ei niinkään esitä normatiivista parisuhteen mallia, vaan maalaa esiin joukon potentiaalisia ristiriitoja ja ongelmia vääjäämättömäksi osaksi parisuhdetta. Vaikuttaa siltä, että oikeastaan mikä tahansa asia voi muodostua ”kriisin paikaksi”, ”koettelemukseksi suhteelle” tai ”koitua pariskunnan kohtaloksi”. Terapeuttinen ymmärrys parisuhteesta ”keskinäisten valtasuhteiden” kenttänä korostaa sitä, että ”asetelma voi muuttua” milloin vain. Kommentti pysyy enimmäkseen yleisen tason kuvailuna, mutta juuri tässä yleisessä kuvailussa ”parisuhteen kuvioista” se porautuu vielä edellistä kommenttia syvemmälle

suhteen sisäiseen dynamiikkaan. Asiantuntijapuheesta muodostuva vaikutelma suhteen sisällä – minkä tahansa suhteen – olemisesta rakentuu psykologisesti vakuuttavammaksi ja samastuttavammaksi kuin esimerkiksi toimittajien spekulatiot ”kolmansista osapuolista” eron syinä.

Ulkopuolinen asiantuntija tarkastelee suhdetta ja eron mahdollisesti johtaneita syitä ikään kuin suhteen sisältä käsin. Asiantuntija ei väitä tuntevansa puheena olevaa paria tai tietävänsä juuri niistä seikoista, jotka ovat parin eron taustalla. Tällaista voitaisiinkin pitää sopimattomana asiantuntijan suusta kuultuna. Asiantuntijoiden esityksiin sisältyvä vaikutelma yksittäisen suhteen sisälle pääsemisestä perustuukin enemmän puheen abstraktisuuteen ja yleistettävyyteen kuin varmoina esitettyihin selityksiin yksittäisen julkisparin erosta. Ilmaisut ”parisuhteen kuvioista ja asetelmista ” ja erilaisista yksilöiden ”perusdynamiikoista” tarjoilevat abstraktin ja yleistettävän kuvauksen rakkaussuhteesta ja sen päätyemisestä eroon. Samalla ilmaisut rakentavat kuitenkin kuvausta juuri tietystä suhteesta. Yleisen tason selitysten ja yksittäiseen eroon kohdistuvien oletusten välille nouseekin kiinnostava jännite. Kenen suhteesta ja mistä erosta asiantuntijakommenteissa oikeastaan puhutaankaan? Väitteeni kuuluu: niissä puhutaan kenen tahansa parisuhteesta ja erosta. Niissä ei puhuta eroista yleensä eikä tietyn julkisparin erosta, vaan niissä puhutaan todellakin kenen tahansa erosta. Tämä on olennaista terapeutin logiikan rakentumisen näkökulmasta. Puheen on oltava riittävän abstraktia ja yleistä ollakseen kuvaus kenen tahansa suhteesta – mutta samaan aikaan siihen on mahdollista emotionaalisesti uskottava kuvaus tietystä, erityisestä suhteesta. Myös Runoilijan ilmentämässä asiantuntijuudessa tällainen yleinen ja erityinen yhdistyi hyvin uskottavasti.

Asiantuntijoiden kommentit keskittyvät siis parisuhteen dynamiikkaan ja siinä ilmeneviin ongelmiin tehdessään eron syitä ymmärrettäväksi. Suhteen ongelmat eivät ole ulkoisia, vaan uhkaavat sisältä päin, itse suhteesta. Molemmat osapuolet kamppailevat oman riippumattomuutensa puolesta. (Jallinoja 2000, 38.) Parisuhteen haastavuus ja ongelmallisuus korostuvat myös muiden kuin virallisten asiantuntijoiden puheissa. ”Parisuhteen kuvioita” ymmärtävät nettikeskustelijat ja muut kommentoijat. ”Pattitilanteet”, ”riidat”, ”sudenkuopat” ja ”pystyyn kuolemiset” ovat esimerkkejä ilmaisuihin, joilla kuvataan niitä tilanteita ja umpikujia, johon suhteessa voidaan päätyä. Eroa ymmärretään ”ratkaisuna” parisuhteen dynamiikkaan, joka on ”lässähtänyt”, muuttunut ”harmaaksi” tai muutoin muuttunut ongelmalliseksi. Parisuhteen lainalaisuudet ovat pohjimmiltaan samat kaikille: ”mutkia voi tulla matkaan kenelle tahansa”.

Tänään lehdestä voimme lukea, että ongelmia on ollut [JM liitossa] jo pitkään ja asiat ovat menneet katkaisupisteeseen. Tämä tarkoittaa sitä, että kukaan perheessä ei ole voinut hyvin, eikä sellaista ole syytä jatkaa kauan, sillä pahoinvointi alkaa näkyä ihmisissä aina kaikenlaisina oireiluina ja kun mukana on vielä lapsia, niin heidänkin elämänsä menee huonoille raiteille. Ei kannata tehdä eroa julkisten, urheilijoiden, taviksien, rikkaiden, tai köyhien välille, koska ihmishuhde ja nimenomaan parisuhde ei ole niin helppoa kuin mitä päälle voi näyttää, vaan mutkia voi tulla matkaan kenelle tahansa. (nettikeskustelija, IS 11.8.2006)

Nettikeskustelijat ymmärtävät ”omasta kokemuksesta” niitä ”hetkiä”, jolloin on ”mahdotonta jatkaa” ja on ”parempi erota”. Keskustelijoiden näkemykset julkkiksen erosta ja eroasiasta yleisemminkin ovat epäilemättä omien kokemusten muokkaamia ja ymmärtäessään muiden eroja keskustelija tekee ymmärrettäväksi – ja hyväksyttäväksi – myös mahdollista omaa eroansa. Omakohtaisuus nivoutuu yleiseen ymmärrykseen siitä, mistä parisuhteessa on kysymys: parisuhde on kahden ihmisen välinen vaikea asia, josta totuuden voivat tietää vain asianomaiset. Näin omakohtaisuus ei ole vain omien kokemusten mukaan tuomista keskusteluun, vaan elementaarinen osa parisuhteen ymmärrystä. Niin nettikeskustelijoiden kuin lähipiiriläistenkin kommentteista välittyvä omakohtaisuus rakentuu näin terapeuttille ymmärrykselle parisuhteen luonteesta kahden yksilön välisenä dynamiikkana. Tällainen dynamiikka muodostaa parisuhteen ytimen ja aiemmin (ks. 4.2) kuvaamani kommunikaation ihanne tarjoaa kuvauksen tämän ytimen ihanteellisesta järjestämisestä. Kommunikaation ihanne määrittää sen, milloin ero on järkevää: silloin kun kommunikaatio muuttuu ”ainaiseksi riitelyksi” tai ”kun tulee hetki, jolloin tuntuu siltä, että on mahdotonta jatkaa”.

Nettikirjoittajan toteamuksessa ”ei siihen [JM eroon] mitään ihmeellisiä syitä tarvita” tiivistyy terapeuttille ymmärryksen vastaus luvun alussa esitettyyn kysymykseen siitä, ”miksi idylli särkyi”. Terapeuttilisessa ymmärryksessä kyllä korostuu se, että olisi ”tärkeätä kyetä analysoimaan omalle kohdalle tullut ero” koska ”ymmärtäminen nopeuttaa toipumista” (nettikeskustelija, IS 7.4.2005), mutta terapeuttilinen ymmärrys ei auta vastaamaan kysymykseen pysyvyyden ihanteen särkymisestä. Terapeuttilinen ymmärrys ei ainoastaan ole kykenemätön tarjoamaan vastausta näin esitettyyn, moraalisesti latautuneeseen kysymykseen, se myös yrittää kiistää tällaisen kyselyn kulttuurisen merkityksen. Yksinkertaisesti joskus vain ”tulee aika, jolloin täytyy ryhtyä miettimään asioita ihan oman itsensä kannalta ja tehdä ne ratkaisut, jotka ovat välttämättömiä” (nettikeskustelija, IS 7.4.2005). Ero on enemmän rationalisointia ja hallintaa, omakohtaista ymmärrystä. Juuri tällaista kieltäytymistä suhteen ulkopuolelle kurrottaviin moraalisiin selityksiin tai yhteisöllisiin sidoksiin Bellah ja kumppanit (1985) kuvailivat terapeuttiliseksi asenteeksi rakkauteen. Kommunikaatiosta ja lopulta erosta tulee enemmän tekninen kysymys kuin syvästi toisiin ihmisiin kiinnittyvä moraalinen kysymys.

Jos avioliiton aikana tulee lapsia ja kummankin työ muuttuu radikaalisti, voi parisuhteen hoitaminen jäädä ja kaikki muuttua harmaaksi. Silloin on jo pelkästään lasten kannalta parempi erota, koska muuten he joutuisivat kasvamaan ainaisen riitelyn keskellä. Näin minä ja entinen vaimoni aikoinaan päätelimme, ja ero on jälkiviisaasti katsottuna ollut erinomainen ratkaisu. (nettikeskustelija, IS 8.4.2005)

Eroa kommentoivat tietävät, että ero ei ole ikinä helppo ratkaisu eikä siihen päädytä kevyesti. Nettikeskustelija kirjoittaa korkeassa asemassa olevasta miehestä: ”Miksi hänen pitäisi jatkaa avioliittoaan naisen kanssa, jonka kanssa ei enää ole mitään yhteistä? Kevyillä perusteilla hän ei varmastikaan eroa, kyllä hän on asiansa miettinyt.” (IS 9.2.2005).

Entä jos kaikki mahdollinen on tehty (tuskin he eroavat kevein perustein) avioliiton puolesta? Onko silti pakko olla avioliitossa ja "kärsiä" loppuelämänsä (...) Meillä kaikilla on vain yksi elämä (...) Minusta sitä ei kenenkään tarvitse uhrata eläen huonossa liitossa, koska "ei ole sopivaa erota". (nettikeskustelija, IS 9.2.2005)

Koska parisuhde on tärkeä ja arvokas asia, niin avioero on "haudanvakava juttu". Avioerosta ei puhuta kepeästi, eikä sitä perustella vapautumisella ja yksilöllisillä haluilla, vaikka avioeron jälkeen puhuttaisiinkin eron tuoneen mukanaan vapautuksen tunteita (Jallinoja 1997, 220–221; myös Riessman 1990). Nettikeskustelijan mukaan "jokaisen eron takaa paljastuu aika kipeitä ja raadollisia juttuja" eikä "kukaan varmasti avioeroon huvikseen ryhdy" (IS 8.4.2005). Sama kirjoittaja jatkaa: "pelkästään avioerosta selviämiseen voi laskea ainakin kaksi vuotta, joskus enemmänkin ja aina se jotenkin kuitenkin mukana kulkee". Asiantuntija tietää, että "parisuhteessa tarvitsee olla eroprosessiin lähdetessä paljon ongelmia taustalla" ja että "avioero on niin raskas prosessi, ettei siihen kukaan lähde hetken mielijohteesta" (Väestöliiton psykologi, IS 8.4.2005).

No etähän sä mua tunne, mutta meidän erossa ei ollut mitään kolmatta osapuolta. Eikä sen puoleen alkoholi tai väkivaltakaan näytellyt minkäänlaista roolia suhteessamme. Eron syy oli ihan muu. Eropäätöstä harvoin kuitenkaan tehdään ihan mitättömästä syystä, joten syyt ovat useimmiten ihan todellisia. Ero on todella raskas prosessi käsiteltäväksi. Ne, jotka eivät joudu sitä kokemaan, saavat olla onnellisia. (nettikeskustelija, IS 8.4.2005)

Erossa syyt on aina syvemmällä kuin kukaan koskaan saa tietääkään. Aina ei edes itse tiedä miksi on niin paha olla yhdessä. (Nettikyselyyn vastaaja, IS 8.4.2005)

Yksi vahvimista ilmauksista perusteltaessa eroa parisuhteen dynamiikasta käsin on kulissin käsite, jota käytetään usein kommentoimassa julkkisten eroja. Julkkis ja hänen eron päättyvä liittonsa asettuu helposti esimerkilliseksi todistukseksi kulissiavioliitosta, jolla viitataan aidon suhteen teeskentelyyn ja esittämiseen. Julkisuuden kulissiluonne tekee jokaisesta julkkisliitosta potentiaalisen kulissiliiton. Nettikeskustelijat korostavat, että puhe jonkun julkkiksen avioliittodiyllistä on useimmiten kulissia, ei todellisuutta. Kulissia eivät esitä kuitenkaan vain julkkikset. Kuka tahansa "huonossa suhteessa" elävä voi päätyä ylläpitämään "kulissia".

Tämähän oli yksi ehkäpä kaikkein suurimpia kulissiavioliittoja, höpö höpö. Ei kai kukaan voi sanoa että tämä oli yllätys? Älkää viitsikö..(nettikeskustelija, IL 11.8.2006)

Kulissi on hyvin vahvan negatiivisen kaiun omaava ilmaus, jonka avulla voidaan luokitella yksittäinen suhde mutta samalla määrittellä yleisesti hyvän suhteen ihannetta. Eroa pidetään kulissia parempana ratkaisuna, sillä kulissit "kaatuvat ennemmin tai myöhemmin" (IS 11.8.2006).

Ei yllättänyt! Parempi erota kuin elää kulissiavioliitossa, joita tässäkin maassa on varmaan lukemattomia. (nettikeskustelija, IL 11.8.2006)

Ei minua järkytä toisten avioero, odotinkin milloin tämä tapahtuu. Hienoa etteivät vetäneet kulissia tämän pidempään, hienoa että avoimesti tekivät ratkaisun. (nettikeskustelusta, IS 10.2.2004)

Molemmille varmaan tekee hyvää se, että heidän ei tarvitse ainakaan enää pitää mitään kulissia yllä, sillä se jos mikä on varmasti melkoisen uuvuttava tila henkisesti kummallekin. (nettikeskustelija, IS 19.9.2004)

Toivottavan suhteen vahvana negaationa ”kulissiavioliitto” muodostaakin irvikuvan sellaiselle kommunikaatiota korostavalle terapeutin rakkaussuhteen ihanteelle, jota analysoin neljännessä luvussa. Kuten korostin, terapeutisessa suhteessa ei korostu täydellisen onnen tai ongelmattomuuden tavoittelu, vaan ongelmien avoin käsitteleminen ja tunteiden näyttäminen. Kulissi on vastakohta kahden yksilön väliselle avoimelle kommunikaatiolle, joka muodostaa terapeutin suhteen ytimen. Kulississa ei olla avoimia suhteen sisällä eikä ulospäin. Kulissi voi peittää monella tavalla huonoa suhdetta, olennaista on peittäminen. Kulissi on huonon suhteen tahallista tai tahatonta peittämistä. Kulissi, esittäminen ja roolit edustavat juuri sellaisia rajoituksia ja esteitä, jotka terapeutin suhteen näkökulmasta käsin nähdään vahingollisina ja kärsimystä tuottavina (Bellah ym. 1985, 139).

Toivottavasti tällaiset tapahtumat tuovat rohkeutta kaataa kulissit. Toivon että ihmiset voisivat elää totuudessa eikä esimerkiksi suojella virkaa, hän sanoo. (kollega, IL 21.2.2005)

Hirveää jatkaa kärsimysliittoa, etenkin lasten kannalta, jos vanhemmat riitelevät koko ajan. (...) Mun mielestä sen sijaan on ihan inhimillistä, jos tämä katsotaan parhaaksi ratkaisuksi. Mitä järkeä on pitää yllä kulisseja ja perhehelvettiä ja mahdollisesti ratkoa niitä ongelmia rakentamattomasti. (nettikeskustelija, IS 9.2.2005)

Jos ero nähdään kulissien rikkomisena, sitä pidetään hyvänä asiana. Iltalehden pääkirjoituksessa ymmärretään, että korkeassa asemassa oleva henkilökin ”on tietenkin tavallinen ihminen ja avioerot ovat [JM yhteiskunnassa] yleisiä”. Niinpä on ”sallittava” tällaisen henkilönkin ero ”jos aiempi avioliitto on kariutunut tai eteen on tullut suuri rakkaus”. Itse eroa pääkirjoittaja ei siis kyseenalaistanut, mutta piti arveluttavana useiden vuosien ”rinnakkaisuuden” ylläpitämisen lisäksi ”kulissiavioliiton ylläpitämistä”. (IL 17.2.2005.) Ilta-Sanomien kolumnissa puolestaan kerrotaan toisen korkeassa asemassa olevan ”pariskunnan ratkaisun peilaavan vain yhteiskunnan parisuhteiden tilaa, ja olevan oikeastaan hyvä, että Mies ei lähtenyt pitämään yllä kulissiavioliittoa huippuvirkansa takia” (Tarinan takaa kolumni, IS Plussa-liite, 9.4.2005).

Joo, pahempi se on, että kärsii vain sukulaisten, työkavereiden, ystävien vuoksi kulissiliittoa. (nettikeskustelija, IS 10.8.2006)

Kulissiliitto on rakennelma, joka elää ulkoisten tukipilarien varassa. Terapeutin parisuhde ei sen sijaan nojaa suhteen ulkopuolisiin tekijöihin kuten perinteisiin, sukuun, sosiaaliseen

asemaan tai taloudelliseen asemaan. Terapeuttisen suhteen näkökulmasta tällaiset asiat ovat itsessään jo kullisseja, koska ne eivät edellytä avointa kommunikaatiota.

Totta kai onnellisuus on tärkeintä - vaikka omilla tahoillaan. Ainakaan tärkeintä ei ole pitää yllä avioliittoinstituutiota hampaat irvessä. (nettikeskustelija, IS 10.2.2004)

Tämän päivän nainen ei yhtä helposti suostu elämään kullisseissa kuin aiemmin, ei edes omaisuuden, ideologian tai miehen tuoman statuksen vuoksi. Kullisseissa yleensä esitetään näytelmää. Itselleen rehellinen ei suostu ulkoa annettuihin rooleihin. (nettikeskustelija, IS 8.4.2005)

Pitäiskö avioliittoa vaan jatkaa vain siksi että yhteiskunta- ja moraalisaännöt täytyis vaikka ei olisi muuta yhteistä kuin rahat ja tavarat, jos lapsiakaan ei ole? (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Kullissiliitto vertautuu Runoilijan ilmaisuun ”muodon vuoksi” yhdessä olemisesta, jonka hän määritteli aidon suhteen vastakohtaksi. Instituutiona avioliittokin on oikeastaan vain kullissi, sen taakse voi kätkeytyä toimiva tai toimimaton suhde. Toimivaa suhdetta voi pitää synonyymina terapeuttiselle suhteelle, joka edustaa kullissiavioliiton vastakohtaa. Parisuhteen toimivuuteen viittaavia ilmaisuja käytetään erotapausten yhteydessä usein. Julkkiskollega esimerkiksi ”tietää kokemuksesta, että kahden erilaisen ihmisen liitto ei pitkän päälle toimi” (IL, 11.2.2004). Toinen toteaa, ettei ”Naisen tarvitse todellakaan jatkaa suhdetta, joka ei toimi” (IS 12.2.2004). Nettikeskustelijan mielestä on ”turha kiduttaa itseään ja muita läheisiä pitämällä kynsin ja hampain kiinni avioliitosta, joka kerta kaikkiaan ei toimi” (IS 9.2.2005). Toisen nettikeskustelijan mukaan ”toimivat suhteet tuskin puretaan äkkipikaistuksissaan” (IS 9.4.2005). Nettikirjoittajan mukaan ”juuri esimerkin takia [korkeassa asemassa olevan] tulee erota huonosta avioliitosta” ja ”olla esimerkkinä tavallisille ihmisille siinä mielessä, että tulee arvostaa todellisia tunteita ja elämää eikä ulkokullattua elämää” (nettikeskustelija, IS 9.2.2005). Nettikyselyyn vastaaja tiivistää eron terapeuttisen logiikan: ”Syitä voi olla monia. Parisuhde vaan ei toimi enää. Se on siinä.” (IS 8.4.2005)

Suhteen toimiminen on terapiakulttuurisesti vahva ilmaus, jota lähes kaikki osaavat käyttää ja johon osataan vedota. Mitään erityisiä sisältöjä sille ei yleensä anneta. Tässä mielessä se on täydellinen terapiakulttuurinen käsite kuten kullissin käsitekin, vaikka kullissi vertauskuvallisesti vahvana ilmaisuna on latautuneempi ja voimakkaampi ilmaisu kuin toimiva suhde. Kun yksi nettikeskustelija erehtyy kysymään, että ”mikä on kullissiavioliitto, jota moni hokee” (IS 8.4.2005) vastataan hänelle, että jos ”ei ole harmainta aavistusta siitä, mitä osia pitää sisällään kullissiavioliitto tai siinä eläminen” niin silloin ”tallaa elon tietä perin vaatimattomilla elämänevällillä varustettuna” (nettikeskustelija, IS 9.4.2005). Terapeuttinen käsite on itsestään selvä, luonnollinen ja kaikkien ymmärtämä. Se, joka ei ymmärrä mitä tarkoittaa kullissiliitto tai toimiva suhde, ei ymmärrä elämää.

Kuten edellä analysoidusta käy hyvin ilmi, terapeuttinen ymmärrys erosta ei keskity siihen onko ero moraalisesti oikein vai väärin. Pikemminkin kysymys on sen rationalisoinnista ja

argumentoinnista, että milloin ero on oikea ratkaisu. Järkeilyllä päädytäänkin sitten usein vastaukseen, johon moni voi myötäeläen yhtyä: kun suhde ei toimi. Arkista terapiakulttuurista asiantuntijuutta perustavimmillaan on ymmärrys siitä, että emme lopulta voi tietää toisten ihmisten parisuhteista ja yksityiselämästä, ja niinpä meidän on uskottava, jos joku sanoo, että ”ei se toiminut”. Kuten nettikeskustelijat yksiselitteisen proosallisesti toteavat: ”jos liitto ei jatku, se ei jatku” tai ”jos ei liitto suju, niin se ei suju” (IS 9.4.2005).

Eron arvioinnissa on olennaisinta ymmärtää eroon päätyvän suhteen sisäistä dynamiikkaa. Jos suhde ei toimi, eroa pidetään suotavana. Tämä on terapeutiseen suhteeseen sisältyvä minimaalinen eron moraliteetti. Muutoin erojen moraalisen oikeutuksen arviointi ei kuulu parisuhteen ymmärtämiseen, koska parisuhdetta ei nähdä moraalisenä suhteena. Sen takia yksittäisiä eroja voi vain ymmärtää, ei tuomita.

Sitä en ymmärrä miksi eroaminen aina tuomitaan. Jos ei olla onnellisia yhdessä niin silloin pitää erota. Ei pidä kitkuttaa niin kauan yhdessä, että ajaudutaan vihaamaan toisiansa. Sitten ne lapset vasta kärsii, kun vanhemmat ei enää pysty puhumaan toisilleen. Lapset ovat onnellisia kun vanhemmat ovat onnellisia. (nettikeskustelija, IL 11.8.2006)

Mutta toisten erojen syytä ei voi moralisoida. En ikinä voisi sanoa ihmisille, että he eroavat liian helposti. Eiköhän jokaisen eron takana ole pieni tragedia. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Sen sijasta, että alettaisiin nimetä syyllisiä yksittäisistä eroista tai syyllistää eroavia ihmisiä, pitäisi pyrkiä pikemminkin ymmärtämään niitä parisuhteen dynamiikkaan liittyviä monimutkaisia syitä, jotka voivat johtaa eroon. Tämä on terapeutin ymmärryksen ytimessä. Vaatimus eron ymmärtämisestä koskee ennen kaikkea omaa eroa ja omaa suhdetta.

Moraalisen arvioinnin välttäminen tulee hyvin esiin keskustelussa pettämisestä, jota yksi erotapaus erityisesti kirvoitti. Kuten haastatteluita ja Runoilijaa koskevissa luvuissa esitin, pettämistä käsitellään usein parisuhteen dynamiikkaan liittyvänä kommunikaatio-ongelmana, ei moraalisenä kysymyksenä. Vaikka useat nettikeskustelijat pitävät pettämistä vääränä paheksuen siihen syyllistynyttä julkkista, muodostaa pettäminen nettikeskusteluissa kuitenkin asian, jota lähestytään ennen kaikkea ymmärtämään pyrkien, ei tuomioita jaellen. Nettikeskustelija tietää, että ” ei kukaan petä kumppaniaan, jos suhde on kunnossa” (IS 20.9.2004)

Kyllä suhteessa on joku pielessä jo siinä vaiheessa, kun toisen alkaa vieraisiin mieli tehdä. Ei sitä katsele muita sillä silmällä, jos kaikki on ok. Se on ihan varmaa. (nettikeskustelija, IS 20.9.2004)

Helsingin Sanomien kirjoituksessa eräs asiantuntija kommentoi uskottomuutta, joka liittyi korkeassa kirkollisessa asemassa olevan henkilön eroon:

Kaikissa tapauksissa rakastumisessa [JM avioliiton ulkopuolella] on tärkeä viesti. Se on vastaus johonkin syvään tarpeeseen, joka avioliitossa on päässyt ainakin hetkellisesti hukkumaan. Avioliitossa suhteen sisäinen laatu on avainkysymys. Tämän vaikean tien, rakastumisen kautta, moni löytää myös avioliittonsa kätkeytyvät mahdollisuudet uudelleen. Aina ei kuitenkaan näin käy. Myös parisuhteen korjaaminen on aina kahden kauppa. (asiantuntija/kollega, HS 27.2.2005)

Edellä lainatun asiantuntijankin käyttämässä ilmaisussa parisuhteesta ja erosta ”kahden kauppana” tiivistyy terapeutin ymmärrys: parisuhde nähdään kahden vapaan yksilön välisenä sopimuksena. Juuri tällaista sopimuksellisuutta Bellah ja kumppanit (1985, 121–129) korostivat väittäessään terapisuhteesta tulleen rakkaussuhteen mallin. Asiantuntijan mukaan ”kukaan ei voi lähteä syyllistämään toista omista valinnoistaan, sillä parisuhde on aina kahden kauppa” (pari- ja seksuaaliterapeutti IS 12–13.8.2006). Iltalehdessä ”lukijat ovat sitä mieltä, että niin toimivaan liittoon kuin eroonkin tarvitaan kaksi osapuolta” (IL 12.2.2004).

Parisuhde on kahden kauppa; jos toinen haluaa mennä, on toisen päästettävä irti. Selityksiä ei tarvita. (nettikeskustelija, IS 22.9.2004)

Julkiserojen käsittelyn yhteydessä nousee esiin myös kysymys siitä, miten parisuhteen saisi kestämään. Virallisten asiantuntijoiden lisäksi parisuhdeneuvoja pyydetään myös lukijoilta ja lähipiiriläisiltä, joilta halutaan kuulla lisäksi omakohtaisia kokemuksia ongelmien selvittämisestä. Tällaista parisuhdeneuvontaa iltapäivälehdet toki harjoittavat muutoinkin kuin julkiserojen yhteydessä, ovathan ihmissuhdeasiat iltapäivälehden keskeinen alue. Otsikolla ”Näin pelastat harmaan avioliiton” (IL 9.4.2005) alkavassa asiantuntijajutussa todetaan, että ”ikävältä tuntuvallekin avioliitolle voi vielä tehdä jotain ennen lopullista eropäätöstä”. Jutun mukaan ”Pariskunnan yllätysero sai monet pohtimaan, mikä sai pitkään naimisissa olleen pariskunnan päättämään eroratkaisuun”. Niinpä ”vaikka jokaisella eroavalla parilla on omat syynsä, on paljon vielä tehtävissä silloinkin, kun ero tuntuu väistämättömältä”. Neuvoissa kehoitetaan lukijaa ”miettimään”, ”ottamaan vastuuta” ja ”muistamaan”.

Mieti, onko avioero sellainen ratkaisu, joka muuttaa elämäsi parempaan suuntaan. Jos olet liitossasi tyytymätön, onko vika todella puolisosasi vai onko kyse sittenkin omista sisäisistä prosesseistasi. Usein tyytymättömyys johtuu omasta kasvukriisistä, ja sen mukanaan tuomista muospaineista. Mieti, mitkä asiat tekevät sinut onnelliseksi. Ota vastuu itse äläkä odota, että toinen tekisi elämästäsi onnellisen. (eroseminaari- ja parisuhdekouluttaja, psykologi IL 9.4.2005)

Kehotus ottaa vastuu omasta onnellisuudesta perustuu käsitykselle autonomisesta parisuhdeyksilöstä, jonka pitää kääntää katse itseensä, ”omiin sisäisiin prosesseihin”. Näin toimii omnipotentti parisuhdeyksilö. Toisen varaan ei voi jättäytyä, vaan on otettava vastuu omasta tilanteesta (Bellah ym. 1985). Toinen asiantuntija sanoo, että ”itseään on kunnioitettava ja omalle elämälle on tärkeää tehdä jotain, jos siitä tulee harmaata” (Väestöliiton psykologi, IS 8.4.2005). Omien päätösten tekemisen tärkeydestä puhuvat myös monet muut eroa kommentoivat korostaessaan esimerkiksi, kuinka ero on monissa tilanteissa

”oikea ratkaisu”. Toiset julkkikset ja varsinkin nettikeskustelijat onnittelevat eroavia julkkiksia oikean ratkaisun tekemisestä ja korostavat sitä, kuinka ”meillä on vain yksi elämä”. Korkeassa asemassa olevalla miehellä ”on oikeus onneensa ja tyydyttävään parisuhteeseen” aivan kuten kaikilla ihmisillä (IS 9.2.2005). Vastuun ottamisesta ja ratkaisujen tekemisestä voi seurata ero tai liiton jatkuminen. Tärkeintä on kuitenkin tehdä omia ratkaisuja. Se on ”jokaisen henkilökohtainen asia päättää elämänsä kulusta” eikä ”siinä ole kenelläkään nokan koputtamista” (IS nettikeskustelija 10.2.2004). Omista ratkaisuista ei voi syyttää toista osapuolta eikä omaa vastuuta voi lykätä toiselle. Esimerkiksi suhteessa koetusta yksinäisyydestä tai tasavertaisuuden puutteesta ei voi syyttää toista. Jokaisen tulee olla oman parisuhdeonnensa seppä.

Siis jokainen on oman onnensa seppä eikä kenellekään asioita vain tapahdu. Jotkut ottavat vastuun elämästään ja toiset eivät. Se ei tarkoita ettäkö pitäisi erota. Minusta vastuun voi ottaa myös avioliitossa vaikka se olisikin harmaata. Kun lopettaa toisen syyllistämisen voi olla, että hän alkaakin tulla puolitiehen vastaan. Omien virheiden myöntäminen on myös tärkeää. Ei aina tarvitse sysätä vastuuta avioliiton epäonnistumisesta toisen niskaan. Kyllä aina tarvitaan kaksi henkilöä. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Harmaan avioliiton pelastamiseksi vinkkejä antava parisuhdekouluttaja jatkaa puhumalla ”rakastumisen tunteen” hämäävyydestä.

Jos aidan takana on toinen suhde, se houkuttelee, mutta myös hämää. Rakastumisen tunne ei tarkoita sitä, että pitäisi heti toimia. Kun teet isoja ratkaisuja, perusta päätöksesi sekä järkeen että tunteeseen. Muista, että rakastumisen tunnemyrsky kestää korkeintaan kaksi vuotta. Muista, että liian suuret odotukset aiheuttavat pettymyksiä parisuhteessa. Sosiaaliset verkostomme ovat kaventuneet. Luulemme ja odotamme, että puoliso pystyy tyydyttämään lähes kaikki emotionaaliset tarpeemme. (eroseminaari- ja parisuhdekouluttaja, psykologi IL 9.4.2005)

Virallisen asiantuntijan lailla monet muutkin erokommentoitijat tietävät, että kestävä parisuhde ei voi perustua ”huumavaiheelle” ja että kellä tahansa voi olla parisuhteen ulkopuolelle kohdistuvia ”houkutusia” ja ”himoja”. Parisuhteen sisäinen houkutus on puolestaan odotus siitä, että toinen pystyy tyydyttämään ”lähes kaikki emotionaaliset tarpeemme”. Pitäisi muistaa, että ”rakastuminen on tunne, joka tulee ja menee”, kun taas ”rakastaminen on tahtotila” (parisuhdekouluttaja, IS 8.4.2005)

Kaikilla on houkutusia, ja himoja jos niille antaa vallan. Ei se avioliitto siitä kumppanin vaihtamisella miksikään muutu. Ja sit toisekseen, jokaisessa parisuhteessa on rakastumisen vaihe, mutta ei sen vaiheen loppumiseen voi koko liittoa kaataa. On vain surullista, että todella moni haluaa koko huumavaiheen kerrasta toiseen. Siinä missä ns. vanhat, pitkät liitot jaksoivat vastamäestä myötämäkeen, ns. uudenmalliset liitot haluavat myötämien jatkuvan. Ja sitäähän ei mikään liitto ole. (nettikeskustelija, IS 11.8.2006)

Romanttiseen rakkauteen ja ”häilyväisten tunteiden” varaan pohjautuviin liittoihin kohdistuva kritiikki kuuluu olennaisesti terapeutin ymmärrykseen parisuhteesta (myös Illouz 1997, Swidler 2001). Eroa kommentoivat korostavatkin parisuhdetta tahtoa, työtä, hoitamista,

yrittämistä, kehittämistä ja rakentamista vaativana urakkana (Illouz 1991; 1997; Jallinoja 1997, 133–134). Yhden erotapauksen yhteydessä Ilta-Sanomien nettikyselyssä (IS 8.4.2005) kysyttiin lukijoilta, ”Voiko avioliitto kestää harmaan vaiheen?”. Vastauksia tuli 7311, joista 89 % edusti myönteistä kantaa. Kyselyyn vastanneet kirjoittivat, että ”parisuhte ei ole aina ruusuilla tanssimista”. Suhde ”vaatii molemmilta huolenpitoa, työtä ja toisen huomioonottamista ja ennen kaikkea tahtoa”. Yksi vastaaja toteaa, että ”onhan sitä meilläkin kestänyt jo 22 vuotta, joten kyllä kestää muillakin jos tahtoa löytyy”. Parisuhteen ”hoitaminen” ja ”rakentaminen” muodostuvat terapeuttisen suhteen hokemiksi, jotka jäävät samalla tavalla epämääräisiksi käsitteiksi kuin ”toimiva” suhde tai ”itsensä löytäminen”.

Muista, ettei kenenkään parisuhde ole koskaan valmis. Parisuhdetta voi verrata talon rakentamiseen, joka ei onnistu ilman piirustuksia. On tiedettävä mitä haluaa ja tavoittelee. (...) Parisuhteen kehittyminen tarkoittaa itsensä löytämistä yksilönä eikä sitä, että yrittää muuttaa toisen ihmisen mieleisekseen. (eroseminaari- ja parisuhdekouluttaja, psykologi IL 9.4.2005)

Parisuhteen vaikeudet ovat kuitenkin voitettavissa, jos vain tahtoa riittää. (...) – Kriisikohdassa ollaan usein hyvinkin nopeasti lyömässä hanskat naulaan, vaikka muitakin vaihtoehtoja olisi. (pari- ja seksuaaliterapeutti IS 12–13.8.2006)

Mikään parisuhde ei selviä ilman rehellisyyttä, uskollisuutta ja parisuhteen tietoista hoitamista. Kriiseissä on hyvä kääntyä ammattiauttajan puoleen. (johtava perheneuvoja, IL 12.2.2004)

Jos liitto on tarpeeksi vahva, sen voi pelastaa. Se edellyttää, että aviopuolisoilla on siihen riittävän vahva halu. (nettikeskustelija, IL 9.4.2005)

Avioliiton voi siis ”pelastaa” ja ”harmaasta vaiheesta” selvitä, mutta mihin parisuhteen ”hoitamisella” loppujen lopuksi tähdätään? Tähän terapeuttinen ymmärrys ei tarjoa selkeää vastausta: parisuhteella ei ole päämäärää. Tällaisen päämäärättömyyden ja yhteisöllisen kiinnittymättömyyden takia terapeuttisen eetoksen kriitikot ovat pitäneet terapeuttisen suhteen mallia arveluttavana. Erojen välttämisestä puhutaan paljon, mutta väitän, että parisuhteen ”pelastamiseen” liittyvät pohdinnat eivät pääsääntöisesti nouse erojen vastaisesta eetoksesta. Eroja ei nähdä yksiselitteisen vältettävänä. Nyky-yhteiskunnassa erojen estämiselle ei kerta kaikkiaan löydy mitään yhteistä, erityisen vahvaa normatiivista perustelua, johon parisuhdeneuvot voisivat tukeutua. Jossain määrin lapset muodostuvat tällaiseksi perusteluksi, mutta lapset käyvät perusteluksi myös erojen ymmärtävälle puolustamiselle (ks. 6.8). Vaikuttaa siltä, että ainoa käytettävissä oleva resurssi puhua parisuhteen vaikeuksista selviämisestä ja erosta on terapeuttinen ymmärrys parisuhteen monimutkaisuudesta. Juuri tässä piirteessä piilee terapeuttisen ymmärryksen voima (ja kriitikoiden mielestä arveluttavuus): se ei sisällä normatiivista suuntaa, mihin parisuhteen pitäisi (tai ei pitäisi johtaa), vaan sen avulla voi ymmärtää mitä tahansa ratkaisua ja elämäntilannetta. Voi erota tai jatkaa suhdetta.

Kehotuksesta tarkkailla omaa sisintä tulee terapeuttisen ymmärryksen ydin, parisuhteen ”pelastaminen” tai eron ”välttäminen” voi olla korkeintaan tällaisen tarkkailun ja siihen perustuvan arvioinnin tulos. Terapeuttisessa ihanteessa rakkaussuhteen päämäärä on

”toimiva” parisuhde ja parisuhteen ”kehittyminen”, mutta nämä eivät saa mitään suhteen ulkopuolelle viittaavia normatiivisia sisältöjä (Illouz 2008; Bellah ym.1985). Terapeuttinen parisuhde sietää huonosti sen ulkopuolelta tulevia määrittelyjä. Terapeuttinen ymmärrys onkin luonteeltaan tautologista (Illouz 2008,174): parisuhde on toimiva parisuhde. Se, mikä on toimiva parisuhde, määrittyy vain yksittäisestä parisuhteesta käsin.

Vaikka eroavien, lähipiiriläisten ja nettikeskustelijoiden kommentteissa korostuvat emotionaaliset reaktiot ja omakohtaisuus, on tärkeää huomata, että niin sisällöltään kuin asenteeltaan heidän kommenttinsa edustavat samanlaista terapeuttista ymmärrystä, johon myös virallinen asiantuntijuus pohjautuu. Parisuhdeasiantuntijuudessa formaali (ja ammattimainen) kietoutuu populaariin erottamattomasti (vrt. Illouz 2008, 14–16; Becker 2005, 6–9). Parisuhdeasiantuntijuus on yhteistä omaisuutta, minkä eri tahojen kommenttien samankaltaisuus hyvin paljastaa. Vaikka varsinaisia asiantuntijapuheenvuoroja mediajulkisuudessa pääsevät esittämään parisuhteen viralliset asiantuntijat, edustaa parisuhde ehkä selvemmin kuin mikään muu yksittäinen elämänalue sellaista tietämystä ja osaamista, joka rakentuu eri tahot yhteiseen keskusteluun tuovan avoimen asiantuntijuuden (ks. Saaristo 2000, 148–149) periaatteen varaan.

Iltapäivälehden terapeuttista ymmärrystä välittävät parisuhde-esitykset asiantuntijahaastatteluineen, julkistarinoineen ja nettikeskusteluineen ovat hyvä esimerkki siitä, kuinka vahvasti terapeuttinen eetos elää mediassa – sen välityksellä ja sen muokkaamana (ks. Illouz 2008). Tiivistetyimmillään terapeuttinen ymmärrys tulee ehkä näkyviin virallisten asiantuntijoiden kommentteissa, mutta sen käyttökelpoisuus kulttuurisena resurssina tulee parhaiten esiin nettikeskusteluissa. Parisuhdetta ja eroa koskevan kulttuurisen ymmärryksen tutkimisen näkökulmasta nettikeskustelut tarjoavatkin erinomaisen aineiston, koska keskustelut etenevät tiiviin väittelyn ja toisten kirjoituksiin reagoimisen kautta. Valtaosa nettikeskustelijoista ymmärtää eroa inhimillisenä ratkaisuna parisuhteen monimutkaisuuteen, mutta tällainen ymmärrys piiryy vahvana esiin osaksi siksi, että sitä joudutaan niin usein korostamaan ja toistamaan. Erosta pitää tehdä aktiivisesti ymmärrettävä. Siksi eron terapeuttinen logiikka piiryy iltapäivälehtien esityksistä niin selväpiirteisenä esiin. Se on selvästi jotain, jota pitää korostaa ja toistaa yhä uudelleen.

Yksittäiset julkkiserot saavat siis aikaan runsaasti keskustelua parisuhteesta ja erojen taustalla olevista syistä. Yksittäisten erojen ja parisuhteiden ruotiminen julkisuudessa synnyttää kuitenkin myös paljon arvostelua. Arvostellaan avautuvia julkkiksia, eroa kommentoivia kanssaihmiisiä ja yksityiselämää julkistavaa mediaa, jotka ottavat asiakseen käsitellä yksityisasiaksi miellettyä eroa. Arvostelijat ovat eroavia julkkiksia, eron lähipiiriläisiä ja nettikeskustelijoita. Samaan hengenvetoon korostetaan erojen yleisyyttä ja tavallisuutta; yksittäisessä julkkiserossa ei ole mitään ihmeteltävää ”avioerojen maassa”. Kahdessa seuraavassa luvussa lähden tarkastelemaan, millä tavoin iltapäivälehdissä käsitellään eroa yksityisenä ja normaalina asiana ja miten eron yksityisyyden ja normaaliuden korostus liittyy eron terapeuttiseen logiikkaan.

Julkisuus eron vakavuuden uhkana

Aivan kuten Runoilijan tapauksessa myös julkkiseroissa keskusteltiin paljon julkisuudesta. Eron ympärille syntyneitä julkisuutta arvioitiin samaan tapaan kuin arvioitiin Runoilijan ympärille syntyneitä julkisuutta: Runoilijan runsas esiintyminen julkisuudessa uhkasi tehdä hänen sanomastaan eli eron tuskasta vähemmän uskottavan. Vastaavasti mitä enemmän tunnetun henkilön eroa julkisuudessa käsiteltiin, sitä enemmän eron vakavuus joutui kyseenalaiseksi. Yksityiselämän julkistaminen on julkkiksen uskottavuudelle ja kiinnostavuudelle aina jossain määrin edellytys, mutta silti julkisuus itsessään on jollain lailla epäilyttävää. Jotta ero pysyisi julkisuudessakin vakavana ja uskottavana asiana, julkisuutta pitää säädellä. Julkisuuden säätelyyn osallistuivat niin eroajat itse kuin ulkopuoliset kommentoijatkin. Huomionarvoista onkin, että merkittävä osa kaikista eroa käsittelevistä kommenteista liittyi jollain tavalla eroon kohdistuvaan julkisuuteen.

Olen edellä eron syitä ja eron emotionaalista luonnetta käsittelevissä luvuissa viitannut lyhyesti myös päivälehdessä eroesityksiin mutta tässä luvussa otan näitä esityksiä enemmän mukaan voidakseni tarkastella erokysymystä laajemmin siinä epäilyksen polttopisteessä, johon julkisuus eron asettaa. Tarkoituksena ei ole kattavasti vertailla iltapäivälehdessä eroesityksiä päivälehdessä esityksiin, vaan katsoa millaisia keinoja median vastakkaisiksi miellettyillä areenoilla on käytössään, kun käsitellään julkiseksi tullutta eroa. Eroon kohdistuva julkisuus nousee puheenaiheeksi molemmilla areenoilla.

Iso osa iltapäivälehdessä kommentoijista suhtautui hyvin kriittisesti eroon kohdistuvaan julkisuuteen. He korostivat eron olevan yksityisasian, joka ei kuulu muille ihmisille. Heidän mukaansa eroon liittyvät asiat ovat aina kahdenvälisiä asioita, joista ulkopuoliset eivät voi tietää totuutta. Sen takia niitä ei pitäisi juuri kommentoidakaan, vaan olisi ”kunnioitettava ihmisten yksityisyyttä” (kollega, IL 7.4.2005).

On pidettävä mielessä, ettei kahden ihmisen väleistä voi kukaan ulkopuolinen olla tarkalleen selvillä. Se, miten kyseiset henkilöt toisensa kokevat, ja millaista heillä on kahdestaan, on muille arvoitus. (nettikeskustelija, IS 10.2.2004)

Avioero on yksityisasia. Ei meidän muiden tarvitse eikä kuulu puuttua tämänkään eron kulkuun, sen syihin tai muihin yksityiskohtiin. Se nyt ei yksinkertaisesti kuulu meille. *Mies* ja *Nainen* haluavat varmasti hoitaa asian itse parhaaksi katsomallaan tavalla. Annetaan heille sama rauha yksityiselämässä kuin muillekin kaduntallaajille. Tiedotustilaisuus oli ja meni jo. (nettikeskustelija IS 7.4.2005)

Ne asiat, joista mediassa kirjoitellaan, eivät ole niin mustavalkoisia. Kaikilla asioilla on puolensa, tämäkin asia on saanut aivan uudet mittasuhteet. Ja mitkä asiat lopulta ovat totta - sitä me emme tiedä. (...) Niin kauan, kuin kansalaiset eivät tiedä asioiden kaikkia yksityiskohtia (eli siis ikinä) ei ole oikeutta tuomita yksityisiä ihmisiä niin. (nettikeskustelija, IS 20.9.2004)

Koska eron kaltaiset ”asiat ovat korostetusti henkilökohtaisia” (kollega, IS 7.4.2005), niiden ei uskottu vaikuttavan myöskään yleisemmin yhteiskunnallisella tasolla tai poliittisessa

mielessä. Kaikkien pitäisi ymmärtää, että ”jokaisella meillä on oma elämä” (kollega, IL 9.4.2005) ja että ”perheen sisäiset asiat ovat kivuliaita juttuja” (kollega, IL 7.4.2005). Lähipiiriläiset, jotka usein ovat itsekin julkkiksia tai tunnettuja henkilöitä, korostavat nettikeskustelijoiden tavoin, että ero on yksityinen asia, jonka taustoja muut eivät voi tietää.

Usein vanha suomalainen sanonta pitää paikkansa: kahden kauppa on kolmannen korvapuusti. - Kun ihmissuhteita käsitellään julkisesti, kahden kauppaan ilmestyy helposti viisi miljoonaa asiantuntijaa. (julkkis, IL 17.9.2004)

Eron yksityisen luonteen korostuminen ulottui vaatimuksena myös eroaville julkkiksille: heidänkään ei pitäisi kertoa omista asioistaan mitä tahansa tai millä tahansa tavalla. Esimerkiksi eroavan tapaa puhua suhteensa tai eronsa yksityiskohdista julkisuudessa arvosteltiin ankarasti sekä lähipiiriläisten että varsinkin nettikeskustelijoiden taholta, jos koettiin avautumisen loukkaavan eron toista osapuolta. Joidenkin nettikirjoittajien kommentissa julkkiksen avautuminen yksityiselämästä ja jopa yksityiselämän tietyt tapahtumat nähtiin vain keinoina saavuttaa julkisuutta. Eräs nettikeskustelija esimerkiksi ihmettelee ”miksi siitä [JM erosta ja pettämisestä] piti toivottaa ensimmäisenä lehdille” (IS 17.9.2004).

Useimmiten eroajat itse pitivätkin melko ”niukan tiedotuslinjan yksityiselämää koskeviin uteluihin” (IS 18.4.2005) ja ilmoittivat ainakin jossain vaiheessa ”sopan olevan osaltansa käsitelty” (IS 20.9.2004). Toisinaan lehtien kuvaus eroavien julkisten mediakäyttäytymisestä sai jo – tuskin aivan tahattoman – koomisen sävyn: ”Mies on vakaasti päättänyt olla puhumatta enää yksityiselämänsä liittyvistä asioista. Siitä hän tiedotti tekstiviestillä medialle viikonloppuna.” (IL 21.9.2004).

Eroava mies totesi eroasioiden olevan ”sellaisia yksityiseen liittyviä ja kahden ihmisen väliseen suhteeseen liittyviä kysymyksiä, joita harva ihminen haluaa lähteä, varsinkaan julkisuudessa, käsittelemään” (IS 7.4.2005). Eroava vetoaa nettikeskustelijoiden ja muiden kommentojien lailla eron yksityisyyteen.

Erooni liittyvä julkisuus on ollut sietämätöntä. Minulla ei ole tarvetta eikä velvollisuutta kertoa yksityiskohtia. (eroava mies, IS 15.4.2005)

Siinä missä monet iltapäivälehtien haastattelemat julkislähipiiriläiset pidättäytyivät suorasanaisesti kritisoimasta omalle työlle välttämättömän median toimintaa, esittivät nettikeskustelijat hyvinkin kriittisiä kannanottoja mediasta ja yksityisasiota tirkistelevistä kanssaihmisistä.

Viime päivinä olen entistä enemmän ollut järkyttynyt iltapäivä- ja muiden juorulehtien moraalista - ja myös niitä ostavien ihmisten tirkistelynhalusta. Lööpeiltä ei voi kaupassa käydessään välttyä (...) Ja joku vielä järkyttyy jonkun julkkisparin erosta! Järkyttynyt olen myös ihmisten valtavasta halusta julkisuuteen (...) Onko suomalaisten omassa elämässä jotakin vikaa, kun pitää tirkistellä ja vatvoa lehdissä ja keskustelupalstoilla julkisten elämää? (...) Taviksena

on hyvä elää - Luoja varjelkoon julkisuudelta! Juorulehdet boikottiin! (nettikeskustelija, IS 11.8.2006)

Eron yksityisen luonteen tähdentämisessä korostuu ymmärrys siitä, että median esitykset eivät ikinä kykene tavoittamaan minkään parisuhteen tai eron yksityistä todellisuutta. Median pinnalliset esitykset asettuvat pikemminkin vastakkain tosielämän kanssa eikä julkiksia koskevissa jutuissakaan ”kerrota mitään todellista heidän elämästään, vain kuorutettua pintaa” (IS 10.2.2004). Vaikka julkkis itsekin mielessään sekoittaisi median ”kiiltokuvat” ja tosielämän keskenään, ei se poista sitä tosiasiaa, että jokaisella on oma yksityiselämä. Tällaista mediakriittisyyttä harjoittivat myös neljännen luvut haastateltavat puhuessaan parisuhteesta. Näin media- ja viestintätutkimuksessa yleisesti omaksuttu kriittinen suhtautuminen median ja populaarikulttuurin tarjoamiin (vääristäviin) parisuhdekäsityksiin on asettunut osaksi ihmisten arkista itseymmärrystä siitä, miten parisuhdetta pitäisi ymmärtää (Illouz 1991, 242–244). Skeptisyys kulttuurisia puhetapoja ja julkisia esityksiä kohtaan tulee erityisen hyvin esiin puhuttaessa parisuhteesta (Swidler 2001, 14–15).

Ja taas myydään iltapäivälehtiä ja hömpä- ja juorulehtiä vähän normaalia enemmän. Mikä ihmisiä julkisten elämässä kiinnostaa, miksi pitää lukea muiden ihmisten elämästä lehtien palstoilta? Eikö omassa elämässä ole tarpeeksi? Liian ihannoivasti tuodaan esiin "sovussa eroamiset". Lähipiiristä tiedän, että koskaan ei erota sovussa, eikä ero ole koskaan helppo. Lehtijutuissa annetaan aivan väärä kuva asiasta. Eikä ero ole koskaan vain eroavan parin keskinäinen asia, vaan siihen liittyy ystäviä, sukulaisia, lapsia, isovanhempia, kummeja, jne. jne. Ero vaikuttaa heidän kaikkien elämään. Toisivatpa juorulehdet joskus nämä kipeät asiat esiin, ehkä ne vaikuttaisivat niin, että kovin heppoisin perustein ei eroa ryhdyttäisi hankkimaan. (nettikeskustelija, IS 10.2.2004)

Keskeiseksi julkisuuden säätelyn keinoksi muodostui siis arvostelu, joka kohdistui median toimintaan ja julkisten yksityisasioiden kommentoiviin – erään eroavan ilmaisua lainatakseni – ”harvinaisen selvänäköisiin kansalaisiin” (IS 13.2.2004). Iltapäivälehdet tarjosivat areenan mediaan ja varsinkin itseensä kohdistuvalle kritiikille. Mediakriittikkoina toimivat eroavat, osa lähipiiriläisistä ja varsinkin nettikeskustelijat. Mediakritiikin kärki kohdistui lööppeihin, joiden nähtiin edustavan moraalista pahaa. Eräs kollega kommentoikin eroavan miehen tilannetta ”antautumiseksi lööppien edessä” (IL 7.3.2005). Eroavan kollegat kommentoivat eron ympärillä kuohuvaa julkisuusmylläkkää ja totesivat siitä tulevan ”pahan olon” (otsikko, IS 14.4.2005). Nettikeskustelijan mukaan eroava mies ”on kivetetty ja tällä kertaa ensimmäisen kiven heitti keltainen lehdistö” (IL16.2.2005). Kivien heittälystä tulikin median ja kanssaihminen arvosteluun voimakas terapeutista ymmärrystä korostava ilmaus, jolla viitattiin moraalisen arvioinnin kyseenalaisuuteen. Terapeutisesta näkökulmasta moraalinen arviointi nähdään ”tuomitsemisena”. Toteamuksella ”synnitön heittäköön ensimmäisen kiven” korostettiin sitä, että kenenkään yksityiselämä ei kestäisi julkista tarkastelua. Kriitikoiden mukaan julkisuus tuntui täytyvän kivien heittelijöistä. Oikeastaan julkisuus itsessään on jo

kivi: se tarjoaa ”ulkopuolisille” tilaisuuden ”teilaamiseen”, ”arvailuun”, ”moralisointiin” ja ”mässäilyyn”.

Minä en oikeesti ymmärrä miten joku täysin ulkopuolinen ihminen pystyy teilaamaan joidenkin (...) avioliiton sanomalla, ettei se ollut terveellä pohjalla. (...) Mistä pirusta sen tavan tallaja pystyy tietämään tuntematta pariskuntaa? (...) Joskus elämä vaan heittelee ja siitä ei pidä ruveta ketään syyttelemään tai teilaamaan. (nettikeskustelija, IL 11.8.2006)

Iltapäivälehtien arvostelu jatkui päivälehdissä, joiden pitää varsinkin eron kaltaisessa aiheessa kyetä erottautumaan iltapäivälehdien edustamasta kyseenalaiseksi mielletystä parisuhdejulkisuudesta. Eron saamalla julkisuudella viitattiin päivälehdissä usein juuri iltapäivälehtiin. Aamulehden toimittaja esimerkiksi kirjoittaa, että ”lööppien logiikalta ei voi suojautua, sillä se sanelee sen, mistä puhutaan”. Hänen mukaansa yhden ”eron synnyttämä leikki jatkui päiväkausia: lööpit höykyttivät ja seuraavan aamun sanomalehdet asettelivat ”kohua” mittasuhteisiinsa (AL 24.4.2005).

- Iltalehtien paisutteleva kirjoittaminen on sanellut käsittelyjärjestyksen. Kyse on perheen sisäisestä tragediasta. (asiantuntija, AL 23.2.2005)

Eroa ja siihen kohdistuvaa julkisuutta arvioidaan hyvin samanlaisin äänenpainoin kuin iltapäivälehtien kommentoissa. Mediakriittisen asenteen taustalla on terapeutin ymmärrys eron yksityisyydestä: emme voi tietää mitä yksittäisten erojen taustalla piilee. Helsingin Sanomien toimittaja kirjoittaa, kuinka eroava mies ”on muistuttanut viestimien skandaalimyllyn kiusallisesta viasta: ihmiset olettavat liikaa, vaikka eivät tiedä tapahtumien taustoista tarpeeksi” (HS, 20.2.2005). Jutussa haastateltu filosofian asiantuntija ei halua tällaista ”virhettä tehdä” ja ”siksi olettaa kaksi vaihtoehtoista mahdollisuutta”:

Mies on saattanut sortua velttouteen ihmissuhteissa, ylittää rajoja harkitsemattomasti ja triviaalisti. Tai sitten tämä voi olla Miehen elämän käännekohta: ehkä hän on nyt löytänyt suuren rakkautensa.”(filosofi, teologi HS, 20.2.2005)

Eräs Helsingin Sanomien haastateltava toteaa kuten monet iltapäivälehtien kommentoijat, että ”ihmisen erehdyksiä on vaikea tuomita, koska ei tiedä kaikkia asiaan vaikuttavia tekijöitä” (HS 16.2.2005). Kuten iltapäivälehtien kommentoissa, myös Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa ”moralistit” edustavat tahoja, jotka eivät kykene näkemään ”asioiden takana piileviä tragedioita, syitä ja taustoja”:

Moralistit kyllä mielellään (...) lukevat moraalisääntöjä, mutta eivät kykene näkemään asioiden takana piileviä tragedioita, syitä ja taustoja. Armo perustuu siihen, että ihmisen inhimillisuus otetaan huomioon. Se, että tapahtuneita ei käsitellä irrallisina asioina vaan aina kontekstissaan, osana kokonaisuutta. (...) (mielipidekirjoitus HS, 27.2.2005)

Analysoimieni eroesitysten joukossa oli kaksi tapausta, joissa eron osapuolet saivat valtakunnan ykköslehden, Helsingin Sanomien, sunnuntaisivuilta kokonaisen sivun verran tilaa esittää näkemyksiään julkisiksi tulleista eroistaan. Huomattavaa oli, että kyseessä oli asianomaisten kirjoitukset, ei haastattelut. Henkilökohtaisen todistuksen – joka terapiakulttuurissa tekee yksilöstä jo asiantuntijan – ohella molemmat asettuivat myös sosiaalisen ja ammatillisen asemansa puolesta asiantuntijakommenttoijiksi. Kyseessä olikin näin ikään kuin superasiantuntijakommentit. Laatulehteen tuskin päätyisikään asiantuntijakommenttoijaksi eronnut julkkis, jonka asiantuntijuus perustuisi vain omakohtaisuuteen. Eroajan riittävän korkea sosiaalinen status ja yhteiskunnallinen asema tekevät tämän sopivan arvokkaaksi asiantuntijaksi laatulehden vakavaan julkisuuteen. Ensimmäisessä kirjoituksessa ”Aikuisen pariskunnan ero” (HS 22.2.2004) korostui median ja tirkistelevien kansalaisten voimakas arvostelu.

Niin yleisiä kuin avioerot ovat, ne herättävät edelleen intohimoja. (...) Mies huomaa hämmästyen olevansa viisi päivää lööppien antisankari, johon kohdistuu solvauksia ja vihanpurkauksia. Äkkiä sadat selvänäköiset kansalaiset tietävät kaiken tästä avioliitosta alusta pitäen. Välähtävin johtopäätöksin he määrittelevät eron todelliset syyt. (...) Ihminen leimataan mielikuvilla. Kevyt media merkitsee kohteen, ja kansa hyökkää halukkaasti näytettyyn suuntaan, päätoimittajia ja kolumnisteja myöten. (...) Amerikkalaistyylinen moralistinen hysteria on jo rantautunut Suomeen. Kuka vain voidaan heittää teuraaksi. (...) Kansa on aina nauttinut mestauslavan äärellä. (...) Ehkä on paikallaan, että media valvoo moraaliamme näinkin valppaasti ja näkyvästi. Siellä tuntuu olevan erikoisen nuhteetonta ja eettisesti tasokasta väkeä töissä. (...) Väärinkäytöksiin syyllistyneet ansaitsevat varmaankin kohtuullisen löylytyksen. Entä yksityisesti hairahtuneet? Inhimillisiä syntisäkkejä olemme itse kukin. (HS, eroavan miehen kirjoitus, 22.2.2004)

Otsikko viittaa eron tavallisuuteen ja yksityisyyteen: kirjoittajan mukaan kohun keskelle joutuneessa erossa on todellisuudessa kysymys vain yhdestä normaalista erosta, joka on joutunut ”moralistisen hysterian” keskelle. Asiantuntijaksi asettautuva kirjoittaja analysoi eron näin median lietsomaksi moraaliseksi paniikiksi. Käsitteellä on yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa yleensä viitattu ilmiöön, jossa jokin asia aletaan mieltää sosiaalisesti ongelmaksi ja sen laajuutta ja yhteiskunnallista uhkaavuutta liioitellaan (mm. Cohen 1972; Goode & Ben-Yehuda 1993; Chrictor 2003). Kirjoituksessa esitetään avioeron joutuneen tällaisen moraalisen paniikin kohteeksi. Mediakohun keskelle joutuu julkisuudesta tuttu ”aikuinen pariskunta, joka yritti erota sovinnossa ja mahdollisimman rauhallisesti”. Hysteriassa eron toisesta osapuolesta tehdään syntipukki, johon kohdistuu kansan ”katkeruutta” ja ”vihaa”. Kirjoittajan sanoin ”kevyt media merkitsee kohteen, ja kansa hyökkää halukkaasti” (HS 22.2.2004). ”Aikuisen pariskunnan erosta” tulee mediaskandaali, jossa ”mielikuvat” ja ”välähtävät johtopäätökset” korvaavat yksityisen totuuden. Skandaali asettuu kritiikissä aina totuuden vastakohtaksi (Lull & Hinerman 1997, 1).

Toinen kirjoitus ”Kirkko, joka sanoo, mitä piispa saa tuntea, on kuollut kirkko” (HS 20.2.2005) oli sekä terapeuttille ymmärrykselle että (kristilliselle) rakkaudelle pohjautuva voimakas puolustuspuheenvuoro moraalista tuomitsevuutta vastaan. Korkeassa kirkollisessa

virassa oleva henkilö kirjoitti joutuneensa ”kivittämisen” ja ”lyömisen” kohteeksi niin kirkon kuin lehtikirjoittelun taholta. Kirjoituksessa korostuu avioeron – tässä tapauksessa esimerkillisessä asemassa olevan henkilön – näkeminen kriisinä, jonka käsittelemiseksi pitäisi olla ”kriisivalmiussuunnitelmat”. Näkemys erosta myötätuntoa ja ymmärrystä edellyttävänä tapahtumana on tuttu iltapäivälehdessä esityksistä, joissa eroa käsitellään terapeuttisen ymmärryksen turvin emotionaalisenä katastrofina ja kohtalotoveruutena.

Kun (...) avioero tai uskottomuus tulee julki, on kokoonnuttava yhteiseen kriisipalaveriin. Julkisuuteen ilmoitetaan, että (...) on vetäytynyt pohtimaan tilannetta. (...) Keskustelun pitää tapahtua ulkopuolisen kriisiasiantuntijan johdolla. Asia käydään riittävässä määrin läpi. Tuomioita ei lausuta, vain omaa surua ja tunteita ilmaistaan. Palaverin jälkeen annetaan tiedote. Siinä todetaan kirkon johdon suuri järkytys ja suru ilmitulleiden asioiden johdosta. (...) koko joukko on päättänyt asettua langenneen (...) ja hänen särkyneen perheensä tueksi. (eroava mies, HS 20.2.2005)

Molemmat kirjoitukset voidaan nähdä yrityksinä palauttaa iltapäivälehtien ryvettämä ero vakavaksi asiaksi. Tällaiseen tarkoitukseen laatulehden vakava julkisuus antaakin hyvän mahdollisuuden. Moraalista närkästystä henkivien kirjoitusten keinot palauttaa erokysymys vakavaksi asiaksi kiinnittyvät mediakritiikkiin ja terapeuttiseen ymmärrykseen tavoilla, jotka eivät olennaisesti eroa niiden kommentoijien tavoista, jotka iltapäivälehdissä kritisoivat eron saamaa julkisuutta. Terapeuttiseen ymmärrykseen ja mediajulkisuuden kritiikkiin kuuluu, että kirjoittajat esittävät itsensä ahneiden ja verenhimoisten moralistitirkistelijöiden edessä kärsivinä ihmisinä. Eron terapeuttinen logiikka on sama, mutta julkisuuden areena eri. Parisuhdejulkisuuden keinot esittää parisuhde ja ero vakavina ja vaikeina asioina eivät muutukaan olennaisesti – lööppejä ja etusivuja lukuun ottamatta – siirryttäessä iltapäivälehdessä päivälehteen. Myös laatulehden asiantuntijaeroajista tulee kohtalotovereita kaikille meille eroaville, jotka joudumme eromme kanssa muiden ihmisten ”moralismin” ja ”selvänäköisyyden” uhreiksi. Heillä eron tuska vain on vielä raskaampi, kun julkisuus langettaa ”taakan ja julkisen häpeän” (eroava, HS 20.2.2005). ”Moralistisen hysterian” takana olemme kuitenkin ”inhimillisiä syntisäkkejä itse kukin” (HS 22.2.2004). Tulkitsenkin edellä analysoimani iltapäivälehdessä muodostuvan kärsivien eroyhteisön (ks. 6.4) laajenevan laatulehden sivuille asti silloin, kun eroavat ja muut eroa kommentoivat asettuvat ymmärtämään eroja tavallisina ja ketä tahansa koskettavina vaikeina yksityiselämän asioina. Onko eron kohdistuva julkisuus uhkaavaa vain siihen sisältyvän ”moralismin” ja ”leimaamisen” tähden? Mitä erolle oikeastaan tapahtuu julkisuudessa?

Mediakritiikin näkökulmasta kevyt julkisuus ja moralismi muodostavat iltapäivälehdessä ja ns. juorulehdissä arveluttavan liiton, joka murentaa parisuhteen vakavasti otettavuutta. Yksittäinen ero edustaa arvokasta, vakavaa yksityistä totuutta ja iltapäivälehti kevyttä, julkistettua esitystä. Yksittäisestä parisuhteesta ja erosta tulee epäilyttäviä julkisuudessa itse julkisuuden tähden, ei ainoastaan eron kiinnostavien yksityiskohtien tai esitettyjen ”moralististen” kantojen vuoksi. Avioerosta ja sen yksityiskohdista voi tulla epäilyttäviä vain

silloin, kun ero tulee julkiseksi. Skandaalia ei voi syntyä ilman julkisuutta (Thompson 1997, 43). Kun eroon kohdistuu iltapäivälehtijulkisuuden valokeila, kirkkaimmillaan lööppi, ero on merkitty raskauttavalla julkisuudella. Näin se toimii kuin häpeä, jonka ulkoisena liikkeelle panevana voimana on aina muiden itseen kohdistama huomio (Simmel 2005, 187). Jallinojan mukaan nykyaikaista aviosuhdetta määrittelevä moderni säädyllisyys, jonka syntymisessä medialla on keskeinen rooli, syntyykin paljolti niissä peloissa, jotka liittyvät yksityisen tulemiseen julkiseksi. Yksityinen tulee jollakin tavalla julkeaksi tullessaan julkiseksi. (Jallinoja 1997, 203–204, 207.) Näin nähtynä julkisuus muistuttaakin vahvasti juorua, joka yleensä nähdään ”moraalisesti saastuneena” puheena (Bergmann 1993; 58). Juoru pyrkii tunkeutumaan asioiden yleisesti tiedetyn julkisivun taakse ja siihen on sisään rakennettuna moralisoiva ja liioitteleva tendenssi (mt.; Koskinen 2000, 40; 50).

On selvää, että myös eroavan yhteiskunnallisella asemalla, sukupuolella, suosiolla ja eroon liittyvillä yksityiskohdilla on vaikutusta epäilyttävän julkisuuden luonteeseen (ks. Paasonen ja Pajala 2010). ”Moralismi” ja eron yksityiskohdat heräävät aivan toisella tavalla eloon, kun eroaja on esimerkiksi asemansa tähden tunnolliseksi ja kunnolliseksi puolisoiksi oletettu. Lööppiin päätyvä ero on julkisuudessaan kuitenkin aina jossain määrin levottomuutta herättävä ja säädytön huolimatta siitä, millaisesta erosta on kyse. Sen takia arvostelijat nousevat puolustamaan eron yksityisyyttä ja ymmärrettävyyttä. Lööpeissä ja iltapäivälehdissä ero onkin julkeampi kuin naistenlehtien julkisuudessa. Siksi eroavatkin saattavat avautua enemmän naistenlehdelle, jossa ero on jo lähtökohtaisesti terapeuttisesti ymmärretty, säädyllinen, rauhallinen ja omakohtaisuutta korostava. Kun eroamassa oleva julkkis ilmoittaa naistenlehden kannessa ”avioeron olevan elämänsä suurin pysähdys” ja avautuu kahden aukeaman verran eronsa ja tuntemustensa yksityiskohdista (MeNaiset 13–14/2010), pyritään ero esittämään vakavana ja yksityisenä totuutena. Naistenlehden puhdaspiirteisessä terapeuttisessa julkisuudessa ero näyttäytyy näin säädyllisempänä kuin lööppien julkea ja ”moralisoitu” ero.

Eroon kohdistuvan julkisuuden säätelyn tehtävänä on yrittää palauttaa ero kevyen ja epäilyttävän julkisuuden piiristä vakavaksi yksityiseksi asiaksi. Näin se suorittaa samansuuntaista tehtävää kuin terapeuttinen ymmärrys, joka yrittää tuoda eron pois moraalisen arvioinnin piiristä terapeuttisesti käsiteltäväksi parisuhdeasiaksi. Iltapäivälehtien esityksiä voi tulkita kamppailuiksi tällaisista jännitteistä. Julkiseksi tullut ero – jollaisia kaikki erot lopulta ovat – kantaa aina mukanaan tällaista vastakkaisuutta. Erossa on jotain epäilyttävää ja kyseenalaista, vaikka se on aivan ymmärrettävä ratkaisu.

Eron normalisointi

Se, että ihmiset ”tyrmistyivät erosta” (IS 7.4.2005), ”paikkakuntalaiset järkyttyivät” (IL 11.8.2006) tai että ”ystävälle erouutinen oli todellinen pommi” (IS 17.9.2004), kertoo ennen kaikkea iltapäivälehtien tavasta korostaa eron kaltaisten uutisten katastrofiluonnetta. Mitä suositumpi tai ”epätodennäköisempi” pari (takana pitkä avioliitto, korkea yhteiskunnallinen asema, pysyvänä pidetty liitto) on kyseessä, sitä enemmän eron järkyttävyyttä usein painotetaan. ”Yllättävästä” tai ”järkyttävästä” erosta riittää iltapäivälehdien näkökulmasta yksinkertaisesti enemmän kohahduttavampaa puhuttavaa. Samalla yllättävänä esitetty ero suorastaan haastaa lukijat ja nettikeskustelijat yllättävyyden kyseenalaistamiseen. Heidän mielestään korkeassa asemassa olevan henkilön ero on pikemmin tavallinen kuin yllättävä ja ennemmin ymmärrettävä kuin järkyttävä.

Mä olen sitä mieltä, että hekin ovat vain ihmisiä ja se myös heille suotakoon. He eroavat, heillä on syynsä minkä tietävät eikä ainakaan minun tarvitse niitä tietää. (nettikeskustelija, IL 7.4.2005)

Päivälehtien erouutisia myöten kommentoijat muistuttavat, että ”olemme kaikki vain ihmisiä” (kollega, HS 16.2.2005) eikä ”kukaan ole täydellinen” (asiantuntija/kollega, HS 16.2.2005). Myös eroava nainen korostaa itse, että heidän eronsa ”noudattaa samaa kaavaa kuin kaikilla muillakin ihmisillä” (IL 7.4.2005). Erot ylipäätään ovat ”tämän päivän Suomea” (kollega, IL 7.4.2005) ja ”kuuluvat ihmisten elämään” (kollega, IL 7.4.2005). Eroa kommentoiva paikkakuntalainen toteaa: ”Näinhän se on, että joka kolmas avioliitto päättyy eroon. Kai se koskee sitten julkisuuden henkilöitä siinä missä muitakin” (IL 11.8.2006).

Se on normaalia elämää tänä päivänä. Ei tuollainen enää yhtään kosketa. (paikkakuntalainen, IS 17.9.2004)

Ketä kiinnostaa. Mielestäni tämä vain kuvaa hyvin suomen kansaa. Eroaminen on ihan normaalia tässä yhteiskunnassa. Onhan meillä presidenttinäkin henkilö joka on jo kertaalleen eronnut. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Kommentoijat osoittavat ymmärtävänsä julkkiksen eroa osana tämän yksityiselämää, joka on vastoinkäymisineen pohjimmiltaan samanlaista niin julkkiksella kuin tavallisella ihmisellä. Jallinojan mukaan yksityiselämä on näin ollen pienin yhteinen nimittäjä. Kaikilla on yksityiselämä ja sitä ymmärtävät kaikki. Yksityiselämän samanlaisuudella on näin myös sosiaalista maisemaa tasoittava vaikutus. (Jallinoja 1997, 76.)

Eron järkyttävyyttä julistavien lehtijuttujen ja lööppien voimakkain kyseenalaistus nousee nettikeskustelijoiden kommenteista, joissa ”kahden keski-ikäisen aviopuolison ero ei heilauta pätäkääkään” (IS 7.4.2005). Kirjoittajat kummastelevat mittasuhteita yhdelle erolle, ”jolla ei ole muille mitään merkitystä”.

Uskomattomat mittakaavat yhdelle erolle! Minulle on ainakin ihan sama mitä (...) minulle tuntematon ihminen yksityiselämässään tekee. Mitä väliä koko erolla on? (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Eräs kirjoittaja kysyy sarkastisesti: ”onko Suomessa edelleen joku tavallinen, väritön, keski-ikäinen pariskunta joka on vieläkin naimisissa 20v. jälkeen?” (IS 7.4.2005). Jotkut nettikeskustelijat suorastaan närkästyvät toisten oletetusta järkytyksestä eroja kohtaan ja neuvovat järkyttymään oikeasti järkyttävistä asioista, joiden listalla julkkisparin ero ei yllä edes häntäpäähän. Kirjoittajat ihmettelivät sitä, kuinka toisten ihmisten, varsinkin julkkisten, suhteet ja erot voivat kiinnostaa niin paljon.

On käsittämätöntä, että joidenkin ero ”järkyttää”. Halloo, säästetään järkyttymiset asioille, jotka sen ansaitsevat. Kaksi yhdentekevää julkimoa menee naimisiin isolla hälyllä, on naimisissa ajoittain isolla hälyllä, kun lehdet valehtelevat kilvan heidän suuresta onnestansa ja eroavat isolla hälyllä. Ne, jotka kiilto- ja esikuvia kaipaavat, hankkikoot oman elämän. (...) Ihmisistä on kysymys. Ihmiset naivat ja eroavat. Se on arkea ja normaalia, samoin kuin avioelämäkin. (nettikeskustelija, IS 11.2.2004)

Julkkisten kohdalla on oikeastaan vain ajan kysymys, milloin tulee seuraava eroava pari iltapäivälehdessä erouunista ulos: ”kohta iltapäivälehdet jo taluttavat meitä seuraavan skandaalipariskunnan äärelle” (nettikeskustelija, IS 21.9.2004).

Yksittäisissä eroissa ei ole mitään järkyttävää tai hämmästeltyä, koska erot ovat arkipäiväisiä: ”eikös puolet avioliitoista päädy eroon, joten ei tämän eron takia tarvitse vaatteitaan repäistä” (IS 10.2.2004) Eroaminen – ja esimerkiksi pettäminen eron syynä – ovat nykypäivän Suomessa varsin tavanomaisia asioita, joissa ei tämän tavallisuuden vuoksi pitäisi olla mitään ihmeteltävää. Osa tuntuu sanovan, että se mikä on tavallista, ei voi olla kovin vakavaa. Niinpä ”erouutiset ovat kärsineet kertakaikkisen inflaation” (nettikeskustelija, IS 10.8.2006). Yksinkertaisesti ”ero on niin tavallinen asia nykyään, että sitä ei kannata edes noteerata” (nettikeskustelija, IS 10.8.2006).

Niinpä, eli siis mikä (...) unelmaliitto? Ja sitten jotkut idiootti-junttisuomalaiset ovat ”järkyttäneitä” ja ”pahoillaan” ja ”yllättyneitä” kun joku eroaa yms. Hemmetin stupidokansa! (nettikeskustelija, IL 11.8.2006)

Miten niin järkyttävä. Kyllähän niin moni muukin eroaa. Heidän eronsa ei ole yhtään sen järkyttävämpi. (nettikeskustelija IS 10.2.2004)

Avioliitto ja siitä eroaminen on nykyajan teho-Suomessa ihan yhtä arkipäiväinen rutiinjuttu kuin sukkienvaihto. (nettikeskustelija, IS 8.4.2005)

Erojen näkeminen tavallisen arkipäiväisinä asioina, jotka ”ei voisi vähempää kiinnostaa”, kohoaa huippuunsa sarkastisessa sävyssä, joka välittyy joidenkin nettikeskustelijoiden suhtautumisesta eroavia julkkisiä, mediaa ja toisia nettikeskustelijoita kohtaan. Median toimintatapaa kohtaan osataan olla kriittisiä ja naureskella muiden ihmisten kannanotoille ja mahdolliselle järkytykselle eroista. Parisuhdejulkisuuden esityksiä osataan ironisoida:

”seuraavana tulee varmaan kummin kaiman haastattelu ja parisuhdeterapeutin arvio kummin kaiman näkökulmasta” (nettikeskustelija, IS 13.8.2006). Yksi nettikeskustelija kirjoittaa kuinka hänen elämänsä ”suistui täydellisesti raiteiltaan”, koska ero järkyttää enemmän kuin ”Libanonin sota, Darfurin kansanmurha, Sri Lankan sisällissota ja Lontoon paljastunut terroriuhka” (IS 11.8.2006). Toinen toteaa, että ”nyt täytyisi perustaa kriisiryhmä ja palveleva puhelin ihmisiä auttamaan” (IS 10.8.2006). Pilkatessaan eron järkyttävyyttä ironikot naureskelevat sekä romanttisen rakkauden ihanteesta kumpuaville median esityksille että kanssaihmisille, joiden nähdään uskovan näihin esityksiin ja vaikuttuvan näistä.

Kyllä heidän ero todella järkyttää. En ole saanut syötyä enkä nukuttua sen jälkeen kun kuulin asiasta. Kävin hakemassa lääkäriltä rauhoittavia lääkkeitä ja kriisivuossa olen käynyt. Ei tällaista saisi tapahtua. Itkettää. (nettikeskustelija, IS 17.2.2004)

Surullista, minulta meni ruokahalukin. Montaa vastaavaa kolausta en enää kestä. Luulin, että heidän liittonsa on ikuinen ja pyhä. (nettikeskustelija, IS 10.2.2004)

Yksittäisen eron merkitystä vähättelevät kommentit edustavat ensi katsomalta terapeutiselle ymmärrykselle vastakkaista suhtautumistapaa: niistä puuttuu terapeutiselle ymmärrykselle ominainen myötäeläminen. Eroasia etäännytetään emotionaalisesti ja sitä tarkastellaan viileän ”tilastollisesti” tai sarkastisesti tosiasiana, joka voi sattua kenen tahansa kohdalle. Kun terapeutinen ihanne tyypillisesti tekee tästä tosiseikasta koskettavaa omakohtaisuutta ja jaettavuutta, niin ironinen asenne vähättelee tämän tosiasian koskettavuutta. Eroja tapahtuu, entäs sitten. Yksittäinen ero ei muunnu emotionaaliseksi kohtalotoveruudeksi (ks. 6.4) vaan eron merkityksen vähättelyksi.

Eron vähättely muistuttaa luvussa neljä analysoimaani parisuhteen rationalisointia, jolla viittasin pyrkimykseen tuoda suhteeseen liittyvät ristiriitaiset tunteet järkeilevän käsittelyn piiriin. Rationalisointi yrittää läpivalaista rakkaussuhteen ja eron ymmärrettäviksi ja käsiteltäviksi asioiksi. Terapeutin järkeilyn lailla ironia yrittää pelastaa nykyajan parisuhdeyksilön siltä häpeältä ja hämmennykseltä, johon rakkauteen väistämättä liittyvät pettymykset ja menetykset voisivat johtaa. Ironinen asenne edustaa yritystä tehdä itsestä haavoittumatonta: vitseistä, pilkasta ja kyynisyydestä tulee eräänlaisia suojaumispaikkoja (Lasch 1979, 95). Runoilijan hahmo ja hänen runonsa ilmensivät juuri tällaista ironiantajua. Nykykulttuurille muutoinkin ominaisista piirteistä – emotionaalista etäisyyden otosta ja suojaavasta ironiasta (Lasch 1984, 18) – tulee keinoja hallita eron todellisuutta. Ironiassa tällainen käsittely viedään huippuunsa. Nettikeskustelija voi todeta erosta lakonisesti: ”ei tunteita kuohuttava uutinen, nykypäivän arkisiin rutiineihin kuuluva toimenpide” (nettikeskustelija, IS 11.8.2006). Eron järkyttävyyden kiistämisestä lisäksi ironisointi pyrkii asettamaan naurettavaan valoon sen julkisuuden, jonka kohteeksi ero joutuu. Julkkiserossa tämä julkisuus voi olla valtavaa, mutta jossain määrin ero asettaa aina parisuhteen julkiseksi. Kuten eräs eron järkyttävyyttä vähättelevä nettikeskustelija kirjoittaa: ”ainoa ero on julkinen ero” (IS 10.8.2006).

Kun mediakohun keskellä oleviin julkkiksiin otetaan etäisyyttä vitsaillen ja pilkaten, muodostuu julkkiksista pikemminkin karikatyyrihahmoja kuin oikeita ihmisiä. Hahmoista ja heidän yksityisistä asioistaan tulee spekuloinnin kohteita ja julkista omaisuutta. (Bird 1997, 115–116.) Vitsien ja ironisoinnin kohteeksi joutuva julkkis ei ole enää niinkään yksi meistä, vaan tästä tulee eroajan ja eroamisen irvikuva. Empatian – ”ihmisiä tässä kaikki ollaan” – sijasta eroajille ja eroille nauretaan (ks. mt., 115). Viemällä väitteet yksittäisen julkkiseron järkyttävyydestä parodiseen äärimmäisyyteen tulkitsen vitsailijoiden korostavan rajaa pinnallisten median esitysten ja tosielämän välillä. Kun toiset eron tavallisuutta korostavat kommentoijat painottivat avioeroa julkkiksia ja tavallisia ihmisiä yhdistävänä inhimillisenä siteenä, pitivät ironikat vitseillään ja vähätellyllään yllä erottelua julkkisten ja tavallisten ihmisten välillä. Tämä on tärkeä erottelu, koska sen avulla voidaan ylläpitää sellaista yksityisyyden korostusta, joka on niin olennaista terapeuttille ymmärrykselle eroista. Media esittelee yhä uusia eroja ja tuottaa jatkuvasti julkisuuteen paljastuksia näiden yksityiskohdista, mutta eron järkyttävyyttä vähättelevä, vitsaileva asenne todistaa, kuinka tärkeäksi yksityisen ja julkisen erottelu koetaan.

Nettikeskusteluista löytyvän kyynistä irrottautumista korostavan ironisen asenteen elämään voi jäljittää yleisemminkin arkisista keskustelutyyleistä ja populaarikulttuurisista esitystavoista (Lasch 1979, 95; Purdy 1999; Illouz 1997, 293). Kuten Runoilijaa käsittelevässä luvussa esitin, nykyaikana romanttisen rakkauden ihanne sietää harvoin päivänvaloa sellaisenaan, vaan edellyttää usein rinnalleen ironista etäisyydenottoa tai terapeutista ymmärrystä parisuhteen haastavuudesta. Romanttisen rakkauden ihanteeseen nojaavia esityksiä voidaan nauttia häpeilemättömämmin silloin, kun esityksiin voidaan ottaa ironista, ajallista tai sosiaalista etäisyyttä. Esimerkiksi Jane Austenin suositut romaanit tarjoavat tällaisen maailman⁵⁶. Nykypäivänä tällaista etäisyyttä on ehkä jäljellä vielä kuninkaallisia koskevissa esityksissä, vaikka kuninkaallisten kruunukin on himmennyt – ei vähiten kuninkaallisten avioerojen vuoksi – median käsittelyssä (mm. Thompson 1995, 201–202). Esimerkiksi kuninkaallinen avioituminen säilyy romanttisen rakkausihanteen idyllisenä esityksenä vain siinä määrin, kuin tällainen tapahtuma voidaan nähdä muunakin kuin avioituvan yksityiselämän tapahtumana. Austenin romaaneiden ja kuninkaallisen maailman rakkaus pysyy uskottavana ja vaikuttavana siinä määrin, kun niitä suojaa sosiaalisen ja ajallisen etäisyyden julkisivu. Kotoisilla julkkiksilla ei ole tällaista suojaa. Ironikko julistaa heidän parisuhdeonnea tiukuvan julkisivunsa epäuskottavaksi ”kulissiksi” ja heidän eronsa asiaksi, joka ei kiinnosta eikä kosketa.

Nimitän edellä kuvattua tapaa korostaa eroa normaalina ja ymmärrettävänä osana ihmiselämää *eron normalisoinniksi* (Maksimainen 2008). Iltapäivälehdessä normalisointi

⁵⁶ Mary Evans (2003, 29) muistuttaa myös, että Austenin romaanit edustavat selkeästi rationaalisuuden ihannetta ja vastustavat romanttista rakkausihannetta, vaikka nyky-filmatisoinneissa korostuukin romanttinen tulkinta. Näin nykylukija voi nauttia Austenia romantiikan nälkään huoletta, koska sovinnaisuuden kritiikki ja ironia ovat jo sisään kirjoitettuna Austenin teksteissä.

ilmenee siten, että yksittäisestä erosta keskustellessa esiin nousee useita puheenvuoroja, joissa aletaan voimakkaasti puolustaa eron tavallisuutta. Vaikka eron normaalia luonnetta korostavat lähes kaikki eron kommentoijat, voimakkaimmin normalisointi nousee esiin nettikeskustelijoiden joukossa. Hieman kärjistetyksi normalisoinnin voi esittää muotoutuvan seuraavalla tavalla matkalla lööpin erouutisesta nettikeskusteluiden kommentteihin. Ensin iltapäivälehti esittelee yllättävän tai järkyttävän eron. Nettikirjoittajat alkavat keskustella parisuhteista, eroista ja julkisuudesta. Suuri osa keskustelijoista toteaa, että eroaminen on ihan tavallista ja eroava julkis tavallinen ihminen. Osa korostaa, että ero ei kiinnosta laisinkaan eikä varsinkaan järkytä. Mutta kuten osa keskustelijoistakin huomauttaa, myös nämä, joita ei kiinnosta eikä hätkäytä, kuitenkin kirjoittavat keskustelupalstalle. Eron tavallisuus ja yllätyksettömyys on siis kiihkeästi todistettava. Erojen yleisyyteen ja arkipäiväisyyteen vetoamalla kommentoijat pyrkivät kiistämään eron luonteen sellaisena mullistuksena, joka iltapäivälehdessä järkyttävyyttä korostavista esityksistä välittyy. Normalisointi voi olla sekä eron vakavuutta vähättelevää tai sen inhimillistä luonnetta korostavaa eli ero voidaan normalisoida sekä ironian että myötäelämisen keinoin.

Sekä vähättelevä että myötäelävä asenne nojaavat ymmärrykseen erosta yksityisenä asiana, joka voi tulla kenen tahansa kohdalle. Tällaisen ymmärryksen luomisessa terapeuttisella eetoksella on ollut olennainen rooli. Ero voidaan esittää normaalina, koska siihen johtavat monimutkaiset syyt – ristiriidat ja ongelmat – voidaan ymmärtää osaksi normaalia rakkaussuhdetta. Tämän ymmärryksen varassa eroa normalisoidaan. Naistenlehtien julkishaastatteluita tutkinut Jallinoja viittaakin aviosuhteen normalisoinnilla siihen, että ongelmat ja ristiriidat liitetään julkisuudessa osaksi aviosuhteen normaalia arkielämää. Näin on hänen mukaansa tehtävä varsinkin omakohtaisesti puhuttaessa, koska onnellisena ja ongelmattomana esitetty suhde tuntuisi liian kaunistellulta ja epäuskottavalta. (Jallinoja 1997, 216–217; myös Illouz 2008, 119.) Väitän, että 2000-luvun Suomessa normaali ja uskottava parisuhde määrittynyt yhä enemmän eron avulla. Erosta on tullut terapeuttisen ymmärryksen avulla vahva symboli parisuhteelle. Vasta se, että ymmärrämme eroa, kertoo sen, että ymmärrämme parisuhdetta. Jos emme ymmärrä eroa, emme ymmärrä parisuhdetta.

Terapeuttisen ymmärryksen merkitystä korostaessani eron normalisoinnin käsite tulee lähelle foucaultlaista (Foucault 2000; Rose 1989) normalisoivan hallinnan näkökulmaa. Terapeuttinen rakkausihanne on mahdollistanut vastakkainasettelun ”terveen” ja ”toimimattoman” suhteen välillä ja tehnyt ymmärrettävästä erosta osan normaalia elämäntilannetta. Psykotieteet ja niihin pohjautuvat asiantuntijuudet ovat epäilemättä olleet ainutlaatuisessa roolissa muokkaamassa yksilöstä sellaista oman elämänsä parisuhdeasiantuntijaa, joka iltapäivälehdessä nettikeskusteluissa ymmärtää toisten(kin) ihmisten eroja osana normaalia elämää. Omassa tulkinnassani en kuitenkaan halua korostaa eron terapeuttisen ymmärryksen muotoutumista vain osana psykologisten tietomuodostelmien ja asiantuntijuuksien normalisoivaa valtaa. Illouz’n (2008, 44) lailla näen, että normaalin ja patologisen välistä rajaa korostavan normalisoivan vallan sijasta terapeuttinen eetos on tehnyt

normaalista erityisen häilyvän kategorian. Juuri tämän häilyvyyden takia median ritualistisina toistuvat esitykset eron terapeuttisesta logiikasta muodostuvat niin tärkeiksi.

Terapeuttinen ymmärrys parisuhteen monimutkaisuudesta ei tuota selvää rajaa esimerkiksi terveen ja epäterveen suhteen tai onnellisen tai onnettoman suhteen välille. Päinvastoin, tällaiset määreet pysyvät alinomaan kiistelyn alaisina asioina ja niiden väliset rajat epämääräisinä. Normaalista ja terveestä parisuhteesta tulee yhtä mahdoton saavutus kuin autenttisesta itsestä tai täydellisestä mielenterveydestä. Terapeuttiseen ymmärrykseen kuuluu, että oikeanlaista tai onnellista parisuhdetta ei terapeutisella kielellä voi määrittellä ”toimivan parisuhteen” kaltaista määrettä tarkemmin. Suhteen ”toimiminen” vertautuu terapeutin eetoksen keskiössä olevan todellisen minän ihanteeseen: se määrittyy ennen kaikkea sitä kautta, että sen avulla on mahdollista tulkita loputtomasti erilaisia ongelmia, jotka estävät autenttista itseä toteutumasta. (mt. Illouz 2008, 44–45; 172). Terapeutin rakkaussuhteen ihanteeksi nousee ”terve” tai ”toimiva” parisuhde, mutta tällaisen ihanteen merkitys normina ei ole merkittävä itsessään, vaan sen voima nousee siitä, että se tuottaa lukuisia ongelmia ja ristiriitoja toimivuuden tielle. Ongelmat tekevät terapeutin suhteen, ei normatiivinen ihanne rakkaudesta tunnesuhteena.

Kun sellaiset terapeutiselle parisuhteelle olennaiset käsitteet kuin ”kommunikaatio” ja ”läheisyys” eivät saa selkeästi määrittyviä sisältöjä, parisuhde alkaa määrittyä voimakkaiden negatioiden kautta. (vrt. mt., 45). Tällaisia ovat ilmaukset parisuhteen toimimattomuudesta ja kulissiluonteesta, jotka viittaavat siihen, että suhteessa ei ole läheisyyttä ja kommunikaatiossa on ongelmia. Illouz korostaa tällaisten negatiivisesti määrittyvien kulttuuristen kategorioiden merkitystä terapeutisessa ajattelussa (mt. 44–45). Ero parisuhteen symbolina edustaa juuri tällaista negatiivisesti määrittyvää kulttuurista kategoriaa. Parisuhteelle ei terapeutin eetoksen puitteissa ole olemassa mitään myönteisesti määrittyvää sisältöä tai päämäärää. Terapeutin parisuhdetyö voidaan asettaa palvelemaan pysyvyyden ihannetta, mutta pysyvyys päämääränä ei nouse terapeutisesta eetoksesta. Koska kaikki syyt erolle ovat mahdollisia ja ymmärrettäviä, jää ainoaksi totuudeksi parisuhteesta lopulta vain ero. Ero ei ole ainoastaan terapeutin parisuhteen normaali päätös, se on sen ainoa päätös.

Moraalinen jännite

Seuraako eron normaaliudesta ja psykologisesta ymmärrettävyydestä se, että luvun alkupuolella esitetystä kysymyksestä – miksi ero tapahtui – uhkaa tulla tarpeeton ja triviaali? Jossain määrin näin on jo käynyt: iltapäivälehdissä esitetyt erokommentoinnit osoittavat, että kysymystä (muiden erojen) syistä voidaan pitää paitsi tunkeilevana myös osoituksena ymmärtämättömyydestä ja moralismista. Erityisesti nettikeskusteluiden analyysi osoittaa, että yritykset määrittellä erolle ja parisuhteelle normatiivisia sisältöjä kääntyvät helposti eron tavallisuutta korostavien kirjoittajien kommentissa ”moralisoinniksi ja jeesusteluksi”.

Kiinnostavaa kuitenkin on, että niin nettikeskusteluissa kuin lehtijutuissakin tarjotaan loppujen lopuksi hyvin vähän normatiivisia määritelmiä siitä, millainen on oikeanlainen parisuhde tai hyvä avioliitto. Kun tällaisia määritelmiä esitetään, ne ovat edellä kuvatulla tavalla epämääräisiä, kuten terapeutin eetosin käsitteet yleensä ovat. Tästä huolimatta eron normalisointi, mediakritiikki ja ”moralisoinnin” kauhistelu on niin voimakasta. Ketä varten ja miksi eroa näin kovasti tarvitsee ymmärtää ja puolustella, jos kerran näyttää vallitsevan melkoinen yksimielisyys sen tavallisuudesta? Mikä on se eron epäilyttävä tausta, jota vasten sitä pitää normalisoida? Väitän, että eroa pitää kiihkeästi normalisoida, koska se 2000-luvun Suomessakin kantaa merkkejä moraalista epäilyttävyydestä (vrt. Jallinoja 1997). Eron terapeutin logiikka joutuu vastakkain eron moraalisesta jännitteestä.

Jallinojan tutkimus 1990-luvun naistenlehtien välittämästä modernista säädyllisyydestä osoitti, että julkisten omaa avioelämää koskevissa haastatteluissa moraalipuhe oli luonteeltaan enemmän välittyntä kuin suoranaisia moraalisia kannanottoja sisältävää. Hänen mukaansa ”aavistus siitä, että ratkaisu [JM avioero] ei ehkä sittenkään ole kaikin puolin sovelias, saa ihmiset säädyllistämään tekoaan puhumalla se säädylliseksi”. (Jallinoja 1997, 200; 233.) Ilta- ja aamulehtien eroesityksissä äänessä ovat eroajien lisäksi ulkopuoliset kommentoijat. Tämän vuoksi erosta päästään puhumaan vähemmän peitellysti kuin omasta erosta puhuttaessa, jolloin avioeron yksityiskohdista ja syistä yleensä vaietaan tai puhutaan vain vihjaillen (ks. myös mt., 219). Ilta- ja aamulehtien julkiseroissa ollaan korostetusti toisten erojen äärellä, arvioimassa toisten ihmisten parhaillaan tapahtumassa olevia eroja. Silloin eron käsittelyyn tulee selkeämmin juoruilun (Bergmann 1993; Jallinoja 1997, 62–63; 226–229) ja skandaalin (ks. Lull & Hinerman 1997; Thompson 1995, 144–146) piirteitä. Mediaskandaalista on kyse silloin, kun media tekee julkiseksi jonkin sosiaalisen yhteisön moraalista ihannetta rikkovan tai uhkaavan yksityisen tapahtuman (Lull & Hinerman 1997, 3). Yleisön näkökulmasta olennaista on mediaskandaalin tarjoama moraalikoodi, jonka avulla voi ymmärtää ja arvioida inhimillistä toimintaa (mt., 3; Bird 1997).

Illouz’n mukaan populaarikulttuuriset areenat, joilla käsitellään erilaisia arkipäivän epävarmuuksia julkisin rituaalein, muodostuvat tärkeiksi kyetessään tarjoamaan voimakkaita symbolisia työkaluja epävarmuuksien käsittelyyn (Illouz 2003, 115). Ilta- ja aamulehtien julkiseroja voikin tulkita eräänlaisina median rituaaleina. Median rituaaleilla Simon Cottle (2006, 415) tarkoittaa sellaisia kollektiivisia tunteita ja solidaarisuuksia ylläpitäviä tai liikuttavia poikkeuksellisia ja performatiivisia mediailmiöitä, jotka erilaisten symbolien ja näihin sisältyvien orientaatioiden avulla kertovat siitä, miten asioiden pitäisi yhteiskunnassa olla. Mediatutkija Johanna Sumialan (2010, 153) mukaan median rituaaleja analysoimalla voi tutkia sitä, millaisia hyvän elämän käytäntöjä mediayhteiskunta tarjoaa ja millaisiin käsityksiin yhteisestä elämästä ja ihmisten välisistä suhteista se kutsuu osallistumaan. Median rituaalit nostavat esiin yhteenkuuluvuuden tunnetta ja päästävät valloilleen moraalisia näkemyksiä ”sosiaalisesta hyvästä”. Cottle perustaa määritelmänsä Durkheimin näkemykselle yhteiskunnasta yhteenliittymisinä. Rituaalit tarkoittavat ”yhteiskuntaa toiminnassa”.

Nykyaikana tätä toimintaa esitetään yhä useammin mediassa ja median välityksellä. (Cottle 2006, 411–415; Durkeim 1912, 313.) Cottle kuitenkin korostaa, että median rituaalit eivät välttämättä rakennu vain hallitsevia näkemyksiä tukeviksi tai yksimielisyyttä vahvistaviksi, vaan ne voivat sisältää myös ristiriitaisia ja häiritseviä elementtejä, jotka mahdollistavat hallitsevien näkemysten kritiikin. Cottle korostaa Illouz'n lailla median rituaalien kykyä astua yhteiskunnan ”vakavaan elämään”, median ilmiöt eivät ole siis vain merkityksetöntä taustahälyä eikä ”medianäkyvyys tarkoita moraalista näkymättömyyttä” kuten Keith Tester (1994, 130) on esittänyt. (Cottle 2006, 412–414, 426–427.) Median rituaaleja luonnehtiessaan Cottle käsittelee kuutta sellaista mediatutkimuksen piirissä esitettyä teoreettista käsitettä, joiden avulla on pyritty kuvaamaan erilaisia mediailmiöitä. Tunnetuin näistä lienee moraalisen paniikin käsite, jonka avulla on tarkasteltu monia yhteiskunnallisesti ongelmalliseksi ja moraalisesti puhutteleviksi ymmärrettyjä ilmiöitä.

Tunnetuimman määritelmän moraalisen paniikin käsitteelle on esittänyt Stanley Cohen, joka luonnehti moraalisen paniikin käsitteellä niitä median, yleisön, poliitikkojen, virkavallan ja erilaisten yhteisöjen reaktioita, jotka syntyvät silloin, kun jokin tilanne, tapaus, henkilö tai ryhmä mielletään uhaksi yhteiskunnalle ja yhteisille arvoille (Cohen 1972, 9). Moraalisen paniikin yhteydessä puhutaan usein sosiaalisista ongelmista. Moraalisen paniikin käsite sisältää oletuksen yhteiskunnallisten ongelmien sosiaalisesta rakentuneisuudesta ja siitä, että moraalisen paniikin vallitessa ongelman laajuutta liioitellaan tai se jostain syystä koetaan merkittävämmäksi kuin se todellisuudessa onkaan (Goode & Ben-Yehuda 1993). Moraalisesta paniikista on tullut yleisessä kielenkäytössä paljolti vain synonyymi julkiselle hysteriale tai irrationaalisuudelle ja termillä viitataan tyypillisesti toisten ihmisten (paniikinomaiseen) käytökseen (Allan 2003)⁵⁷.

Moraalisen paniikin sisältämä kriittinen näkökulma elää selvästi myös julkkiserojen käsittelyssä: eroa kommentoivien tahojen mediakriittiset ja eron tavallisuutta korostavat huomiot nojaavat paljolti oletukselle siitä, että media liioittelee avioeron merkitystä sosiaalisena ongelmana. Kuvailihan Helsingin Sanomien kirjoituksessa (iltapäivälehti) julkisuutta arvostellut eronnut mies oman eronsa julkista käsittelyä nimenomaan ”moralistiseksi hysteriaksi”. Myös moni muu kommentoija leimasi koko eron julkisen käsittelyn ”moralismiksi”. Median erouutisoinnit tulkittiin selvästi moraalisen uhkaavuuden liioitteluksi. On hyvin kiinnostavaa, että ”moralismia” kritisoiava asenne nousi niin selkeästi esiin, vaikka iltapäivälehdessä esityksissä oli loppujen lopuksi melko vähän voimakkaita moraalisia kannanottoja eroja vastaan. Eroja tai eroajia vastaan ei siis hyökyaallon lailla iltapäivälehdissä hyökätty, mutta silti monet kommentoijat aistivat eron käsittelyssä moraalisen paniikin tunnelmaa, jota piti kritisoida. Moraalista liikehdintää siis selvästi oli, mutta minkä puolesta ja ketä vastaan? Keitä ovat eron kritisoidut ”moralistit”?

⁵⁷ Cottlen mukaan moraalisen paniikin näkökulma on kärsinyt jossain määrin käsitteellisestä inflaatiosta ja analyttisen purevuuden puutteesta, koska sitä on käytetty liian väljästi (emt., 420).

Onko ”moralismi” vain osoitus median taidosta myydä juttujaan? Selvittääkseni tätä ristiriitaa lähdän nyt lähemmin tarkastelemaan eron medialikehdintää moraalista näkökulmasta. Tarkoituksena on koetella sitä, missä määrin ero rakentuu – suoraan tai peitellysti – julkisessa käsittelyssä moraaliseksi kysymykseksi ja analysoida sitä, millaiseen suhteeseen moraalinen lataus ja terapeuttinen ymmärrys asettuvat. Tukeudun tarkastelussani erityisesti huoleen sekä närkästyksen ja vihamielisyyden tunteisiin, jotka Goode ja Ben-Yehuda (1994, 156–159) nimeävät moraalille paniikille luonteenomaisiksi piirteiksi⁵⁸.

Eroista huolestuneet tahot puhuvat usein erojen määristä. Jallinoja toteaaakin avioerojen huolestuttavan ihmisiä nimenomaan niiden yleistyessä. Luvut synnyttävät epämääräistä pelkoa siitä, että asiat ovat menossa huonoon suuntaan. (Jallinoja 2000, 149–150; Best 2001; Goode & Ben-Yehuda 1994, 158.) Ihmiset ovat tietoisia siitä, että ”puolet avioeroista päättyy eroon” ja media kertoo usein avioerojen määrän kehitykseen liittyviä uutisia. Avioerot ovat ”muotia” ja ne ”tarttuvat”. Ilta-Sanomien otsikoiden ja nettikyselyiden tarkastelu viime vuosien ajalta osoittaa, että tietoisuus erojen yleisyydestä kiedotaan kaikkia ja ketä tahansa koskevaksi asiaksi.

Uskotko liittosi kestävä? (nettikysely IS14.4.2006)
Avioero tarttuu työpaikoilla (lööppi, IS 21.9.2001)
Yli puolet avioliitoista päättyy eroon (etusivu, IS 10.6.2002)
Näin tunnistat päättyykö suhteesi eroon (lööppi, IS 20.11.2003)

Mutta ilmentävätkö median käsittelemät yksittäiset julkiserot sellaista moraalista huolta, jota on viime vuosikymmeninä kohdistettu rakkaussuhteiden pysyvyyteen ja perheiden hyvinvointiin (ks. esim. Jallinoja 2006)? Monista iltapäivälehdien esityksistä käy ilmi, että juuri erojen yleisyys huolestuttaa, vaikka monet eroa kommentoivat kieltävät yksittäisen eron järkyttävyyden. Huolestuttavaa on ”tavallisten parien erojen määrä”.

Eroesitysten analyysi kuitenkin paljastaa, että tavallisiin eroihin ja erojen suureen määrään liittyvä huoli kiinnittyy monin tavoin julkisten eroihin. Joskus yhteys tulee selkeämmin esiin esimerkiksi suoranaisen paheksuvina kannanottoina, mutta toisinaan yksittäisen julkiseron ilmentämä huoli pysyy peiteltympänä. Tiivistäen voi todeta, että mitä tunnetumpi tai merkittävämmässä asemassa oleva henkilö, mitä pidempi liitto ja mitä vähemmän henkilön yksityisasiasta entuudestaan tiedetään, sitä kiinnostavampana, yllättävämpänä ja samalla huolestuttavampana nähdään tällaisen henkilön ero. Jos eroavalla parilla on lisäksi lapsia ja julkisuudessa on aikaisemmin välittynyt kuva parin vakiintuneisuudesta tai onnellisesta liitosta, nämä tekijät lisäsivät huolta korostavia piirteitä eron käsittelyssä. Varsinkin korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevan henkilön eron yllättävyyttä korostettiin puhumalla uutisesta ”täytenä yllätyksenä” ja ”täydellisenä uutispommina”. Vaikka tällaisissa esityksissä

⁵⁸ Muina piirteinä Goode ja Ben-Yehuda mainitsevat lisäksi konsensuksen, huolen suhteettomuuden ja moraalisen paniikin lyhytaikaisuuden.

on aina kyse median ylläpitämästä ja korostamasta järkytyksestä – mistä mediakriittisten nettikeskustelijoiden sarkastiset kommentit myös muistuttavat – olennaista on, että kaikki julkiserot eivät sisällä potentiaalia järkyttävyyttä korostavaan uutisointiin ja laajamittaiseen julkisuuteen.

Yksittäisen eron aiheuttama hämmennys laajenee huoleksi yleisellä tasolla erityisesti silloin, kun aletaan pohtia sitä, miksi ”harmoniselta” tai ”tavallisilta” näyttäneet paritkin eroavat. Korkeassa asemassa olevan henkilön ero yllättää, jos henkilön mielletään edustavan tavallista elämää. Ero yhdistää julkikset tavallisiin ihmisiin, tekee heistä samanlaisia, mutta olennainen osa julkiksena olemisen erityisyyttä yleisön silmissä on kuitenkin se, että julkiksen ei pitäisi olla kaikissa suhteissa tavallinen. Julkkiksen ero voi muodostua näin pettymykseksi muistuttaessaan, että mikään ei ole pysyvää eikä kukaan pääse pakoon elämän vastoinkäymisiä. Yksittäinen mutta yllättävä ero tuntuu paljastavan sen, että ero on mahdollista kenelle vain, milloin tahansa. Vaikka normalisaatio pyrkii tekemään tästä seikasta viileän tosiasian tai monia (terapeuttisesti) yhdistävän kokemuksen, ei se onnistu täysin hälventämään eron moraalista huolestuttavuutta.

Pariskunnan ero tuli lähes kaikille yllätyksenä, sillä avioliitto on vaikuttanut kaikin puolin auvoiselta – tavallisten ihmisten tarinalta. (...) parin ero oli uutispommi, josta puhutaan vielä pitkään. (IS 9.4.2005)

Mihin enää voi uskoa? *Pariskunta* on pari, jonka viimeksi olisi voinut kuvitella eroavan, puuskahti eräs eroutisesta järkyttynyt, parin hyvin tunteva henkilö. (IL kolumni, 7.4.2005)

Tuntuu, että paikkakuntalaiset ovat suhtautuneet asiaan aivan kuin kyse olisi omasta perheestä. He ottavat *Pariskunnan* eron hyvin henkilökohtaisesti. (paikkakuntalainen, IL 11.8.2006)

Rakkaussuhteen pysyvyyteen liittyvät ihanteet ovat edelleen vahvoja avioerojen suuresta määrästä huolimatta (esim. Reuna 1997; 27–30; Paajanen 2003, 47–48). Aiemmissa luvuissa olen osoittanut, että nykyaikana tällaisista ihanteista ja niiden täyttymättä jäämisestä seuraavista pettymyksistä ei ole niin sopivaa puhua: terapeutista ymmärrystä korostava puhetapa ei tarjoa juurikaan keinoja näiden ihanteiden ja pettymysten ilmaisulle. Eron emotionaalista mullistavuutta voidaan korostaa, mutta pettymys liitetään usein ”liian suuriin odotuksiin”, jotka terapeuttisesta näkökulmasta voidaan nähdä epärealistisina. Tämän takia ihanteista tai pettymyksistä puhuttaessa turvaututaan usein ironiaan (ks. 6.7), jolloin ei ole niin suurta vaaraa tulla paljastuneeksi sinisilmäiseksi romantikoksi tai parisuhteen realiteetteja ymmärtämättömäksi haihattelijaksi. Kun rakkaussuhteen pysyvyyden ihanne murtuu näyttävästi kuten tässä käsitellyissä julkiseroissa, moraalinen lataus purskahtaa kuitenkin näkyvämmiin esiin ja syrjäyttää ainakin hetkeksi terapeuttisen ymmärryksen ja ironian.

Korkeaan asemaan ja rooliin sisältyvä luotettavuuden odotus ulottuu jossain määrin aina myös yksityiselämän puolelle, koska tällaisessa asemassa olevan henkilön, kuten poliitikon, uskottavuus liittyy nykyaikana yhä enemmän tämän persoonaan, motiiveihin ja tunteisiin (Sennett 1974, 287; ks myös Kipnis 2003). Siksi tällaisessa asemassa olevan henkilön

avioliitto ja perhe-elämäkin asettuvat esimerkiksi muille. Kirkkoa edustavan henkilön ero tarjoaa iltapäivälehdille erinomaiset ainekset moraalisen kuohunnan korostamiseen, mutta eron hyväksyttävyyteen liittyvä väittely – ”saako” jonkun tietyn instituution edustaja erota – muodostaa oikeastaan vain eron käsittelyn pintavaahdon, joka paljastaa sen, että erot ovat hämmentäviä ja huolestuttavia. Eron kirkollinen tausta luo julkisesti esitettävään moraalinäytelmään lähes täydelliset lavasteet, koska kirkolla on perinteisesti ollut merkittävä rooli moraalikysymysten käsittelyssä. Merkittävä yhteiskunnallinen tai kirkollinen tausta selkiyttää ja nostaa eron liittyvän moraalisen latauksen kirkkaasti esiin. Tällainen ero on erityinen ja sävähdyttävä, koska yllättävyydessään se tekee paljaammaksi rakkaussuhteeseen liittyviä moraalisia ihanteita. Yksittäisistä eroista ollaan pahoillaan ja ne koetaan uhkaavina, koska ne esimerkillään paljastavat karmean totuuden: rakkaussuhteen pysyvyydelle ei ole turvatakeita. Erolle ei ole institutionaalisia esteitä.

Lehtijutuista pääkirjoitusta myöten välittyi tunnelma eron huolestuttavuudesta ja moraalisesti arveluttavasta esimerkillisyydestä. Iltalehden pääkirjoituksen mukaan ”oma esimerkki on aina paras johtamiskeino” (IL 17.2.2005). Iltasanomat puolestaan kertoo, että ”naista ja miestä lapsineen on pidetty hyvänä esimerkkinä perhearvoja korostavasta malliavioliitosta” (IS 7.4.2005), ja että ”asiantuntijoiden mukaan pariskunnan ero voi rohkaista muitakin eroamaan” (IS 8.4.2005). Kuohuttavimmin eron synnyttämä hämmennys nousi esiin esityksissä, joissa arvioitiin korkeassa asemassa olevan henkilön sopivuutta tehtäviensä hoitamiseen. Nettikyselyissä tiedusteltiin, onko eroavan miehen edustama instituutio ”kriisissä” tai liian ”pehmo” (IS 19.2.2005; IS 13.4.2005) eron kaltaisten tapausten vuoksi. Keskustelu kohdistui näin myös eroavan henkilön edustamaan instituutioon ja tämän asemaan siinä. Molempien uskottavuudesta iltapäivälehdet herättelivät keskustelua ja sitä käytiinkin aktiivisesti. Erään kommentoijan mukaan kirkosta ollaan ”tekemässä supermarketia, josta jokainen saa mitä tahtoo” (kollega, IL 18.2.2005). Iltalehdessä kirjoitettiin selvityksestä, jonka mukaan eroavan ”miehen luotettavuus ja uskottavuus perusarvoja puolustavana perheenisänä ja aviomiehenä on eroilmoituksen jälkeen heikoissa kantimissa”, kun ”vain puolet suomalaisista luottaa häneen” (IL, 9.4.2005). Muutama nettikeskustelija epäili eroavan henkilön kyvykkyyttä kansakunnan johtamiseen ja valtakunnan asioiden hoitamiseen, kun ”pienin yksikkö” eli ”perhekään ei pysy kasassa” (IS, 7.4.2005; IS 8.4.2005).

Mutta jos asiaa tarkastellaan eettiseltä kannalta ja otetaan huomioon Miehen asema(...) en oikein sulata hänen ratkaisuaan. Ero ei anna hyvää esimerkkiä muille, vaan päinvastoin rohkaisee purkamaan aviopuolisoiden keskinäisen sopimuksen. Eikö (...) pitäisi pikemminkin näyttää mallia, että avioliiton kestämisen puolesta pitää tehdä kaikki mahdollinen? (nettikeskustelija, IS, 9.2.2005)

Moraalinen huoli ei välity vain kirkon edustajan erosta vaan kaikista eroista, joissa eron esimerkillä voi ajatella olevan laajempia seurauksia. Nettikommentojien mukaan tunnetussa

asemassa olevan henkilön tai pariskunnan esimerkki voi ”rohkaista” laittamaan oman liiton ”uudelleen arviointiin”.

Avioliitto tarvitsee toimiakseen kahta aikuiseksi kasvanutta osapuolta. Näitä kasvaa nykyään harvassa, edes kuninkaallisilla ei näytä suitset pysyvän käsissä. Kuninkaiden, kuningattarien, prinssien ja prinsessojen tulisi silti muistaa, että heitä tarvitaan esikuviksi. (nettikeskustelija, IS 17.9.2004)

Eron moraalisen esimerkin ottivat esiin niin toimittajat, lähipiiriläiset kuin nettikeskustelijatkin. Kaikki ymmärtävät, että ”täydellisiä liittoja” on vain saduissa ja että kenenkään elämä ei täytä esimerkillisesti ihanteita. Toisten esimerkistä tulee kuitenkin merkittävä asia eron iskiessä sinnekin, missä erolta ajatellaan oltavan parhaiten suojassa ja missä suojelun tarpeen katsotaan olevan suurin. Vakiintunut liitto edusti tällaista suojaa ja lapset suojelun tarpeessa olevaa ryhmää.

Eron moraalinen kuohuttavuus tulee hyvin selkeästi esiin nettikeskusteluissa, joissa puututaan lasten asemaan ja hyvinvointiin. Eroa paheksuvien kommentteissa moraalinen jännite syntyy itsekkäiden aikuisten ja viattomien lasten vastakkainasettelusta. Lasten hyvinvointiin eron katsottiin vaikuttavan radikaalisti, sillä ”lasten tasapainoisen kehittymisen kannalta avioero ei ole koskaan hyvä asia” (IS 7.4.2005). Lisäksi todetaan, että ”erosta tulee lapsille syyllisyyttä” ja ”se aiheuttaa heissä skitsofreenisen tunteen ja epätietoisuuden siitä, kumman puolella pitäisi olla” (IS 7.4.2005). Niinpä ”lasten takia pitäisi pysyä huonossakin suhteessa” (IS 8.4.2005). Omakohtaisuuden todistusvoimasta tulee lapsikysymyksessä, niin kuin eroon liittyvässä keskustelussa ylipäättään, hyvin tärkeä elementti. Nimimerkki ”avioeron kokenut” kirjoittaa:

Järkyttävää ei ole se, mitä eroaville itselleen tapahtuu, vaan se miten omat lapset jäävät jalkoihin eron myötä. Itse olin samanikäinen kuin Pariskunnan nuorin kun omat vanhempani erosivat. Tällöinkin äiti lähti kodista ja jätti lapset isälleen. Tapahtuma muutti kertaheitolla onnellisen lapsuuteni onnettomaksi. (...) Luulenpa, että nyt eroaville tulee parin-kolmenkymmenen vuoden jälkeä tilinteon paikka, kun omat lapset itsenäistyvät ja alkavat nyt tasa-arvoisina vanhempiensa kanssa kysellä, että miksi pelkkä mukavuudenhalu tai vaikka halu toiseen seksisuhteeseen ajoi omien lasten onnen ohi. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Tällaisten kommenttien vastapainona nettikeskusteluissa oli paljon mielipiteitä, joissa eron hyväksymistä perusteltiin nimenomaan lasten hyvinvoinnilla.

Olen myös avioerolapsi ja minulle lapsuus ja nuoruus oli parempi sen takia, että vanhempani erosivat. Eli joskus vanhempien paha olo välittyi lapsiin ja aina ulospäin idylliseltä näyttävä perhe-elämä ei välttämättä olekaan niin idyllistä. (nettikeskustelija, IS 7.4.2005)

Nettikeskusteluissa kysymys eron seurauksista lapsille nousi esiin tärkeänä asiana, jonka vakavuutta kukaan ei kyseenalaistanut, vaikka erojen hyväksyttävyydestä oltiin eri mieltä. Lehtijutuissa sen sijaan kirjoitettiin vain lyhyesti lasten huoltajuudesta ja asumispaikasta eikä lapsikysymys noussut muutoin juuri esille. Tällainen näkökulmaero varsinaisten lehtijuttujen

ja nettikeskusteluiden välillä paljastaa mielestäni jotain olennaista siitä, millaiseksi erokysymys terapeutisessa julkisuudessa muotoutuu. Erojen käsittelyn kokonaisuudessa lapset muodostuvat vain tietynlaiseksi koodisanaksi kertomaan erojen vakavuudesta. Lapsesta ei tule erokysymyksen polttavaa asiaa. Yksittäisten julkkistapausten kohdalla on ymmärrettävää lasten yksityisyyden turvaamisen näkökulmasta se, että lehtien otsikoihin ja juttujen aiheiksi ei nouse eroperheen lapsen tilanne. Mutta olisiko se joka tapauksessa liian rankka näkökulma (aikuisten) eroihin? Eron tuskaa esitetään ja käsitellään runsaasti, mutta näkökulmaa hallitsee terapeutinen ymmärrys, jossa eron kohtalokkuuden tai moraalisen arvioinnin sijaan korostetaan eron käsittelemistä ja emotionaalista hallintaa. Tulkintani on, että lapset edustavat (aikuisten näkökulmasta) erossa sellaista kohtalokkuutta ja moraalialia, jotka taipuvat huonosti erojen käsittelyssä olennaisen terapeutisen ymmärryksen alle. Uusperheitä, eroa ja eron jälkeistä vanhemmuutta runsaasti käsittelevä nykymedia ei ole suinkaan sivuuttanut lasta ja lapsen hyvinvointia, mutta moraalisen arvioinnin sijasta keskusteluissa painottuu eron käsittely ja selviäminen. Lapsi mahtuu huonosti eron terapeuttiseen logiikkaan.

Edellä kuvailtu huoli lapsista muistuttaa huolta, joka julkkiserojen käsittelyssä kohdistuu avioliiton ja perheen yhteiskunnalliseen asemaan. Sekä avioliitto (ja sen pysyvyys) että lapset jäävät parisuhteeseen kohdistuvan huolen varjoon. Vaikka joissakin lähipiiriläisten eroa kommentoivissa puheenvuoroissa oltiin pahoillaan avioliiton ja perheen asemasta, löytyi tällaisia kommentteja varsinaisista lehtijutuista kuitenkin hyvin vähän. Niissäkin ymmärrettiin eroa yksityiselämään kuuluvana perheen sisäisenä asiana.

Eihän tämä Miehen tapaus tässä mielessä ole käynnistänyt mitään. Tämä avioliiton murentuminen on pitkän yhteiskuntakehityksen seurausta. Yhä vähemmän on niitä, jotka ovat valmiita puolustamaan avioliittoa ja sen tärkeyttä. Itse olen ehdottomasti siinä rintamassa. (kollega, IL 9.4.2005)

Nettikeskusteluissa erojen moraalinen arviointi ja huoli perheen ja avioliiton tilasta nousi esiin lehtijuttuja selkeämmin, mutta niissäkin tällaiset kommentit jäivät selvään vähemmistöön. Paheksuvissa kommentteissa erojen nähtiin todistavan ”alhaiseksi muuttuneesta moraalista” ja ”suomalaisen perheen hajoamisesta”. Erot herättävät kysymään, ”onko olemassa enää mitään pyhää ja kaunista”.

Miettikää armasta Suomeamme. Nyt se on jo ylimmässä johdossammekin aukottomasti näkyvissä - Suomalainen perhe on hajonnut - ja hyvin vakavassa kriisissä. (nettikeskustelija, IS 8.4.2005)

Näitä ikäviä juttuja ja avioeroja syntyy siksi niin paljon, että meidän kaikkien moraalinen on mennyt niin alhaiseksi. Luistamme ja lipeämme sellaisista asioista, joita aiemmin kunnioitimme syvästi. Olemme alttiimpia menemään sellaisten rajojen yli, mitä aiemmin pidimme ehdottomina. Tätä siitä sitten seuraa. (nettikeskustelija, IS 19.9.2004)

Erot herättävät voimakkaita tunteita ja moraalista närkästystä. Nettikeskustelijoiden kannanotot tiivistyivät lukijoiden reaktioista kertoviin juttuihin mahtipontisiksi otsikoiksi ”eron konnasta”, ”pettäjästä” ”kansan raivostumisesta” ja ”suuttumisesta”. Vaikka lukijoiden ja lähipiiriläisten reaktioista kertoviin otsikoihin sisältyy aimo annos iltapäivälehtimäistä retoriikkaa ja liioittelua, nousee joistakin nettikommenteista melko voimakasta närkästystä ja vihastuksen tunteita. Julkkisten eroja käsittelevät nettikeskustelut tarjoavat matalan kynnyksen areenan eron moraalisen mielen arviointiin.

Avioeron tulisi olla rangaistava teko sekä kirkollisessa mielessä että Suomen lakiin perustuvana asiana. Asia on niin röyhkeä ja lähimmäistään piittaamaton toimenpide, että vähintään puolen vuoden ehdoton vankeusrangaistus tulisi olla sanktiona syylliselle osapuolelle kun eroa haetaan yksipuolisesti tai toisen osapuolen sitä selvästi vastustaen. Kysymys on erittäin ison sopimuksen rikkomisesta. (...) Erot aiheuttavat usein puolisoille itsemurhia, lasten henkisiä kärsimyksiä ja täydellistä tuhoa, yhteiskunnalle kustannuksia, juurettomuutta syrjäytymistä. (nettikeskustelija, IL 16.2.2005)

Moraalista närkästystä ja vihamielisyyden tunteita on pidetty merkinä moraalisesta paniikista (Goode & Ben-Yehuda 1993, 157). Tällöin vihamielisyyden on nähty kohdistuvan yleensä tiettyyn ihmisryhmään, jonka nähdään uhkaavan yhteiskunnallista järjestystä ja yleisiä arvoja. On puhuttu ”kansan vihollisista” (folk devils) (Cohen 1972, 11–12). Ero voi monessa mielessä edelleen leimata ihmistä, mutta eroavat eivät kuitenkaan muodosta sellaista kollektiivisesti yhtenäistä joukkoa, jota pidettäisiin uhkana yleisesti hyväksytyinä pidetyille arvoille. Julkkiserojen nostattamat närkästyksen tunteet kuitenkin paljastavat, että tietynlaisia vihollisia löytyy myös nettikeskusteluiden moraalisesta kuohunnasta. Vihollisia eivät ole kuitenkaan esimerkiksi eroon päätyvät ihmiset tai petolliset puoliset. Todelliset viholliset löytyvät niiden samojen tekijöiden joukosta, jotka niin usein erojen ”syyllisiksi” nimetään silloin, kun puhutaan eroista yleisenä sosiaalisena ongelmana. Viholliskuvan voisi tiivistää nettikeskusteluissakin usein toistuvaan väitteeseen: ”nykyisin erotaan liian helposti”. Tähän lausuntoon tiivistyy se moraalikoodi, jonka varassa eroja arvioidaan.

Eron syylliset eli kestävän rakkaussuhteen (joka kantaaottavimmissa kommenteissa tarkoitti avioliittoa) todelliset viholliset löydetään nykyaikaan olennaisesti liitetyistä piirteistä, joihin kuuluvat esimerkiksi individualismi, työn ja uran korostuminen, itsekkyyys, kärsimättömyys, hedonismi, epärealistiset odotukset ja haluttomuus tehdä työtä parisuhteen eteen. Monelle nettikeskustelijalle oli selvää, että ”avioeron syyt ovat pääasiassa individualismi ja avioliittoon kohdistuvat liian suuret odotukset”(IS 9.2.2005).

Olen edellä osoittanut, että terapeutista ymmärrystä korostavassa yhteiskunnassa toisten eroihin kohdistuvaa moraalista asiantuntijuutta ei yleensä pidetä suotavana. Terapeuttisesta näkökulmasta katsottuna moraalinen arviointi edustaa ”syyllistämistä” ja ”kivien heittäilyä”, johon osallistuvat niin eroa kommentoivat ulkopuoliset kuin kohuja nostattava media. Useimmiten nettikeskustelijan syyttävä sormi ei osoitakaan suoraan yksittäistä ihmistä tai eroa kohti. Parisuhteen vihollisille alttiina nähdään yleisesti vain muut ihmiset ja ”nykyparit”.

Itsensä kommentoijat esittävät ikään kuin ulkopuolisina nykymaailman tarkastelijoina. Omakohtainen kokemus tuodaan esiin myönteisenä esimerkkinä korostamalla oman liiton pysyvyyttä. Itseä ei esitetä välttämättä moraalisesti ylevämpänä ihmisenä, vaan suhteensa eteen vaivaa nähneenä selviäjänä, parisuhdetyön sankarina (vrt. Swidler 2001, 123).

Olen itse ollut naimisissa jo 35 vuotta (...) Tämän päivän avioparit eivät osaa hoitaa omaa liittoaan kuntoon, kun pienikin särö tulee esiin. En ymmärrä miten ihmiset ovat tulleet henkisesti heikoiksi. (nettikeskustelija, IL 11.8.2006)

Mutta keitä ovat nämä kaikki muut, jotka eivät malta nähdä vaivaa suhteidensa ja perheidensä eteen? Parisuhdetta uhkaavat tekijät ovat selvästi sellaisia, että mahdollinen ”vihollinen” asuu oikeastaan kaikissa meissä. Vihollista vastaan pitää vain taistella tekemällä työtä parisuhteen eteen. Avioliiton pysyvyyttä korostavan moraalisen ihanteen tilalle terapeuttinen eetos tarjoaakin parisuhdetyön tärkeyttä: parisuhteen eteen on nähtävä vaivaa. Yhteiskunnallisella tasollakin merkittäväksi noussut parisuhteen eteen tehtävä laajamittainen työ erilaisine selvityksineen, valistuksineen, neuvontoineen, terapioineen ja kurssituksineen ei pohjaudu niinkään moraaliseen närkästykselle erojen paheksuttavuudesta vaan terapeuttiselle ymmärrykselle parisuhteen monimutkaisuudesta. Jos rintamasta voidaan puhua, niin se on enemmän parisuhteiden puolesta kuin eroja vastaan.

Eron voi nähdä yksinkertaisesti osana parisuhteen vaativuutta. Tämän vuoksi julkisesti käsitellyt erot eivät kykene synnyttämään sellaista ihmisten yhteen liittävästä samanmielisyyttä, joka esimerkiksi johtaisi painostamaan virallisia tahoja puuttumaan erojen määrään (ks. Goode ja Ben-Yehuda 1994, 157). Liikehdintä on ollut pikemmin päinvastaista: aktivoituessaan kritiikki ja painostus kohdistuvat eron hyväksyttävyyttä kyseenalaistavaa, moralistiseksi miellettyä linjaa vastaan. Yhdessä tutkimassani tapauksessa syntyi pienimuotoinen (adressissa yli 5000 nimeä) kansanliike, joka vetosi avioerokohun vuoksi virastaan eroavaan henkilöön, jotta tämä pysyisi virassaan (HS 5.3.2005). Monet pitävät varsinaista eroa tai uskottomuutta irvokkaampana niihin kohdistuvaa moraalista närkästystä.

Tämä on irvokasta. En voi tajuta, että Suomessa rehahtaa keskustelu, joka muistuttaa 1600-lukua(...) Mies on tehnyt vain sitä samaa kuin muutkin. Suomalaisten suuri harrastus on käydä vieraissa. Ei kai nyt (...) kannata nostaa riippumaan ristille sen vuoksi. (käytännöllisen filosofian professori, IL 21.2.2005)

Avioliitto kuten myös avioero on jokaisen parin oma ja henkilökohtainen asia. Todella tekopyhää Suomen kansalta syytellä ja kauhistella tuota tapausta näinä aikoina, kun puolet avioliitoista päättyy eroon ja lähes jokaisessa avioliitossa vähintään toinen puoliso käy kuksimassa yli laidan. (...) Häpeällistä kaksinaismoralismia hänen tuomitsijoiltaan!! (nettikeskustelija, IS 19.2.2005)

”Perhearvoja” puolustavan puheen vähäisyys varsinkin lehtijutuissa paljastaa julkiserojen käsittelystä yhden olennaisen piirteen: ”tuhoa” ja ”idyllin särkymistä” toistelevat otsikot ja lööpit ylläpitävät tunnelmaa erosta moraalisesti järkyttävänä asiana, mutta lööppien takana

hätä eroista muuntuu enemmän parisuhteen ymmärtämiseen tähtääväksi huoleksi. Lööppien liioittelevaan dramaturgiaan tietenkin kuuluu se, että moraalisisista jännitteistä haetaan ilmaisuvoimaa otsikoihin. Kaikki tietävät, että otsikoiden lupaama tunnelma löytyy harvoin sellaisenaan lehden sisältä. Kysymys ei ole kuitenkaan vain iltapäivälehdessä esitettävästä tai siitä, että vakava keskustelu ”perhearvoista” ei kuulu viihteellisen iltapäivälehdessä esitettävälle (ks. Jallinoja 2006). Huoli kohdistuu perheen ja avioliiton sijasta parisuhteeseen, koska siitä on tullut hallitseva vakavan keskustelun kohde. Tätä tarkoitan parisuhdekysymyksellä. Toimittajat, asiantuntijat, lähipiiriläiset ja nettikeskustelijat ymmärtävät eroasian liittyvän ennen kaikkea parisuhteen dynamiikkaan, ei niinkään avioliittoon ja perheeseen.

Kun nykyaikana mikä tahansa julkinen rooli – esimerkiksi poliitikon – edellyttää aina häivähdyksen yksityiselämää ja persoonaa näkyviin ollakseen uskottava (mm. Sennett 1974, Furedi 2004), tulee avioerosta paradoksaalisesti sekä henkilön yksityiselämän uskottavuuden tae että sen ihanteellisuuden rikkoja. Terapeuttisen uskottavuuden ja moraalisen ihanteellisuuden välille syntyy jännite, jonka varassa keskustelua erosta käydään. Jännite ei välttämättä artikuloitu näkyväksi vastakkainasetteluksi, mutta kannanotot ja reaktiot paljastavat kuitenkin jännitteen olemassaolon. Moraalisesta näkökulmasta ero on rikos rakkaussuhteen pysyvyyttä koskevia ihanteita kohtaan ja jokainen tällainen ”rikos” muistuttaa näiden ihanteiden haavoittuvuudesta. Rakkaussuhteen pysyvyyttä korostavasta näkökulmasta katsottuna terapeuttinen ymmärrys parisuhteiden vaativuudesta ja ongelmallisuudesta on toki tärkeää, mutta tämä ymmärrys halutaan valjastaa ennen kaikkea erojen ehkäisemiseen. Tällaista ajattelua edusti esimerkiksi erään eroavan naisen lausunto, jossa hän kommentoi omaa eroansa käsitteleviä keskusteluita. Hänen mukaansa niistä syntyi vaikutelma siitä, että ”eroamista pidetään jopa trendikkäänä ja tavoiteltavana”. Keskusteluiden perusteella näytti hänen mukaansa siltä, että ”tarkoituksena on kokea ero, jotta eläisi aitoa elämää”. (IL 2.6.200.) Terapeuttisesta näkökulmasta ero – ja varsinkin sen ymmärtäminen ja käsittely – voi näyttäytyä esimerkkinä aidosta elämästä ja oikeasta ratkaisusta, kun taas avioliiton (kestävyyden) ihannoitiin voi edustaa pinnallista sovinnaisuutta ja väärin ”kulissia”.

Julkiseroa hallitsevan terapeuttisen näkökulman vahvuus rakentui osittain vähemmistönä olevien, moraalista ihanteellisuutta korostavien kommenttien ansiosta; esimerkiksi nettikeskusteluissa eroamisen kyseenalaistava tai eroja yleisesti paheksuva kommentti kirvoitti terapeuttisen näkökulman voimallisesti esiin. Vaikka keskusteluissa korkeassa kirkollisessa asemassa olevan miehen erosta moraalinen näkökulma nousi selkeimmin esiin, myös terapeuttinen näkökulma artikuloitui niissä parhaiten, koska kirkon edustajan ero laitto terapeuttisen näkökulman kovimpaan testaukseen. Kirkko sosiaalisena instituutiona edustaa nyky-yhteiskunnassa vielä jotain sellaista, jonka yhteydessä keskustelu oikein ja väärin tekemisestä ei ole muuttunut samalla tavalla arveluttavaksi ja vanhanaikaiseksi kuin esimerkiksi perheen tapauksessa paljolti on käynyt. Kirkon yhteydessä voi vielä nolostelematta kysyä kysymyksen: saako erota vai ei? Tämä kysymys todellakin esitettiin ja

iltapäivälehdet ottivat ymmärrettävästi tästä moraalinäytelmästä kaiken irti, mutta nettikeskustelut osoittivat, kuinka nopeasti terapeutin ymmärrys nousee vastustamaan yritystä arvioida eroa moraalisena kysymyksenä. Kyseenalaisimpaan valoon joutuu eron moraalinen arviointi, ei itse ero.

Terapeutin näkökulman nopea kyky poimia yksittäinen ero moraalisen arvioinnin piiristä ymmärryksen suojaan kertoo kuitenkin samalla jotain moraalisen näkökulman sitkeydestä: se on vähintäänkin jäänteinä kummittelemassa taustalla, koska tarve tehdä ero ymmärrettäväksi on niin suuri. Tästä syntyy jännite iltapäivälehden erokysymykseen. Kirkollisessa erossa jännite paljastui selkeimpänä, mutta sama jännite eli jollain tavalla kaikissa eroissa. Muiden tapausten nettikeskusteluissa jännite näkyi ennen kaikkea keskusteluna yksittäisen eron merkityksestä. Jännite yksittäisen eron järkyttävyyden ja tavallisuuden välillä oli ilmeinen. Niinpä jos nettikeskustelun aloittaneessa kirjoituksessa korostettiin (tai toimitus korosti muokkaamalla esimerkiksi kirjoituksen otsikko) eroa yllättävänä, järkyttävänä tai jollain tavalla paheksuttavana asiana, synnytti tällainen kirjoitus nopeasti vastakommenttien ryöpyn, jossa ero normalisoitiin ja ymmärrettiin tavalliseksi, kenen tahansa yksityiselämään kuuluvaksi asiaksi. Kun terapeutin näkökulma – vaikka sitten vähättelevän ironisoinnin muodossa – toistelee erojen olevan aivan normaaleja ja ymmärrettäviä, on kysymyksessä vastalause sille lööppien julistamalle epämukavalle totuudelle, että ero on peruuttamaton ja järkyttävä asia.

Tosiasia on, että suomalaiset hyväksyvät avioerot varsin yleisesti (mm. Laek 2001; Paajanen 2003) ja eron syiksi hyväksytään monenlaisia syitä (Reuna 1997, 44; Paajanen 2007, 47–49) samaan aikaan, kun vakaata ja harmonista parisuhdetta arvostetaan (Reuna 1997; 1998; Paajanen 2003). Julkkiserot kuitenkin paljastavat, että ero mielletään monella tapaa huolestuttavana asiana. Väitän, että eron moraalinen jännite ei tule esiin vain pohdinnoissa lasten hyvinvoinnista ja parisuhteen ”vihollisista”, vaan moraalinen elementti elää myös siinä kiihkeydessä, jolla eroja terapeutisesti käsitellään ja ”moralismia” rituaalinomaisesti paheksutaan.

Julkis ja eron terapeutin sovinto

Iltapäivälehden esitykset erosta tiivistyvät usein otsikoiksi, joista harva, ehkä vähiten eroava julkis itse, tunnistaa itseään. Kosken ja von Baghin (2000, 10) mukaan iltapäivälehden lööppeihin mahtuvat niin kovat faktat kuin suuret tunteetkin, ja ne lähestyvät ja puhuttelevat maailmaa yksilötasolla. Julkkisero lööpiässä sisältää sekä kovan faktan että suuret tunteet. Tietty ero on varsinaisesti totta ja emotionaalisesti mullistava vain eroaville henkilöille ja tämän yksittäisen eron ”totuus” pysyy lukijoilta piilossa, vaikka erosta kirjoitettaisiin kymmeniä otsikoita. Lööppi puhuttelee meitä yksilötasolla esittelemällä eron näyttävästi

yhden yksilön (tai parin tai perheen) kärsimyksenä, mutta lööpissä tällaisesta yksittäisestä erosta tulee kuitenkin yhteinen fakta ja tunne, koska eron tunteet ovat tuttuja monille ja eron uhka on kollektiivinen. Missä muualla erosta ollaan nykyaikana niin huolissaan, järkyttyneitä ja närkästyneitä kuin iltapäivälehdessä otsikoissa? Vaikka tällainen järkytys ja paheksunta ovatkin median aktiivisesti lietsomia ja ylläpitämiä, muodostavat lööpit ja iltapäivälehdessä otsikot ne kulttuurisesti näkyvimät paikat, joissa ero saa olla edes hetken verran iso, vakava, järkyttävä, traaginen – ja moraalinen asia. Otsikoissa ero on hyvin paljaana. Tähän paljautteen uskon iltapäivälehtiin ja erityisesti lööppeihin kohdistuvan arvostelun paljolti perustuvan: erolööpit eivät ole inhottavia vain siksi, että ne vääristelevät yksittäistä eroa tai nostavat yksityisen asian räikeään julkiseen valokeilaan, vaan koska ne näyttävät eron katastrofaalisen ja kohtalokkaan luonteen. Siksi niihin kohdistuukin rituaalinomainen mediakritiikki, jossa eroa yritetään palauttaa vakavaksi ja yksityiseksi totuudeksi inhimillisestä elämästä.

Julkisieron käsittely 2000-luvun iltapäivälehdessä ilmentää hyvin journalististen uutisarvostusten ja median toimintatapojen ja -ympäristöjen yleisiä muutoksia: monia aiheita kesäloman vietosta onnettomuusutisiin käsitellään samoin tavoin asiantuntijoihin, omakohtaisuutta korostavaan nettiosallistumiseen ja vertaishaastatteluihin turvautuen. Median ja terapiakulttuurin välinen suhde ei palaudu vain siihen, että media välittäisi terapiakulttuurista asiantuntijapuhetta. Iltapäivälehtien kyky lähestyä lukijaa perustuu ennen kaikkea siihen, että parisuhdetta ja eroa pidetään helposti lähestyttävänä asioina, joiden suhteen kaikki ovat eräänlaisia asiantuntijoita. Media ei vain kuvaile, paljasta ja neuvo, vaan se myös tarjoaa ymmärtäjän roolia. Aivan kuten Runoilijan tapauksessa myös julkiseroissa tulee näkyviin se, kuinka erovat julkiset omien kokemustensa perusteella voivat esiintyä muille eräänlaisina vertaisymmärtäjinä ja –tuntijoina parisuhdeasioissa. Heistä tulee erokokemuksen esimerkillisiä edustajia ja eron asiantuntijoita. Kehä sulkeutuu, kun nettikeskustelijat ja eron kokeneet muut julkiset asettuvat tukemaan ja ymmärtämään eroavaa julkista. Eron kokijoiden ja asiantuntijoiden roolit sekoittuvat toisiinsa. Illouz'n (2003, 173) mukaan tv-persoonan Oprahin ympärille muodostuneessa valtavassa rakennelmassa (mm. tv-ohjelma, internet, kirjat, lehti) rajat eri teknologioiden, kulttuuristen tasojen ja roolien välillä sekoittuvat ja aina ei voi erottaa toisistaan asiantuntijoita, maallikoita, lukijoita, katselijoita, aktiivisia osallistujia, passiivisia seuraajia, kuulijoita ja kertojia. Myös iltapäivälehtien eroesitykset muodostuvat rakennelmiksi, josta on hankala määrittellä rajoja erilaisten osallistujien ja esitysmuotojen välille.

Runoilijan ja julkiserojen kaltaisten ilmiöiden edustama terapeuttinen julkisuus on hyvin nuorta. Vaikka Suomessa esimerkiksi aviosuhde avautui naistenlehtijulkisuuden käsiteltäväksi voimallisesti jo 1970-luvun vaihteesta lähtien (Jallinoja 1997, 86–87), Suomessa varsinainen terapeuttinen julkisuus voimistui toden teolla vasta 1990-luvulta lähtien. Läpikäymäni Iltasanomat vuoden 1985 neljältä kuukaudelta paljastavatkin, että julkisten ihmissuhdeasioiden käsittely pitää sisällään lähinnä perinteisiin instituutioihin (naimisiinmeno, kihlaus) liittyvää sanastoa ja pohdintaa. Vuoden 1985 ihmissuhdeaiheisissa lehtijutuissa en nähnyt käytettävän

sanaa parisuhde kertaakaan. Lehdissä ei myöskään ollut yhtään puhdasta parisuhdeaiheista juttua, joka ei olisi liittynyt julkisuuden henkilöä koskevaan uutiseen kuten naimisiin menoon. Näiden juttujen kirjoitustyylin romanttinen viattomuus ja tahdikkuus muistuttavat kieltä, jota tänä päivänä käytetään korkeintaan kuninkaallisista uutisoinnin yhteydessä, tuskin enää siinäkään. Tavat ja ilmaiset kertoa avioitumisista, häistä, kihlauksista ja eroista eivät niinkään puutu itse suhteeseen yrittäen esimerkiksi ihmissuhdesanastoon tukeutuen ymmärtää sitä, vaan kiinnittyvät yksityiskohtiin ja konkreettisiin faktoihin. Ylipäätään vuoden 1985 Iltä-Sanomissa on ihmissuhdeaiheisia julkkisjuttujakin huomattavasti vähemmän kuin ajanjaksolla 2001–2005 ilmestyneissä lehdissä⁵⁹, joiden lööpit ja etusivut todistavat, että parisuhdeasiat ovat lehdessä esillä päivittäin. Vaikka 2000-luvulla Iltä-Sanomissa puhutaan parisuhteesta paljon myös yleisellä tasolla viittaamalla tutkimuksiin, asiantuntijoiden lausuntoihin tai kyselyihin, liittyy suurin osa otsikoista julkkisten parisuhdeasioihin.

Miksi haluamme nähdä julkkiksen paljaana, epäonnistuneena, kärsivänä, eroavana? Illouz'n (2003, 32) ja Rojekin (2001,17) mukaan nykyajan julkkiksen julkisuus rakentuu osittain eron kaltaisten vastoinkäymisten varaan, ei niistä huolimatta. Psykkisen hyvinvoinnin murtumisesta ja epäonnistuneista ihmissuhteista kertovat ”salaisuudet” voivat rakentua olennaiseksi osaksi henkilön julkista persoonaa ja julkista menestystä. Epäonnistumisten varaan ei voisi kuitenkaan rakentua julkisuutta, ellei kulttuurissamme olisi jotain sellaista mekanismia, jonka myötä vastoinkäymiset voivat muuttua myönteisiksi kokemuksiksi. Tällaisena mekanismina nyky-yhteiskunnassa toimii Illouz'n mukaan terapeutin biografia: julkkiksen paljastukset eivät koske niinkään ”tapahtumia todellisessa maailmassa”, vaan ne koostuvat erilaisista juonista julkkiksen psykologisessa kamppailussa itsensä kanssa. (Illouz 2003, 33–34.) Ero ei kuitenkaan voisi muodostua tärkeäksi juoneksi julkkiksen terapeutin biografiaan, ellei eroja – ”tapahtumia todellisessa maailmassa” – olisi niin paljon. Julkkiksen kulttuurinen merkitys piilee ennen kaikkea kyvyssä tarjota näille todellisille tapahtumille sellainen juoni, jonka muut ihmiset voivat tunnistaa omakseen. Tunnistettavan erokokemuksen terapeutisessa paketoinnissa itse julkkiksen merkitys on hyvin olennainen. Massastandardisoinnin ja ennustettavuuden maailmassa julkkikset tarjoavat erottuvia esityksiä (Rojek 2001, 93). Median usein skandaaliksi muokkaama ero ja eroava julkkis eivät välttämättä edusta sankarillista eroajaa tai (moraalisesti) esimerkillistä eroa. Ne kuitenkin muuttavat tilastollisesti ennustettavan standardieron kulttuurisesti erityiseksi esitykseksi erosta.

Rojekin mukaan halu tulla tunnistetuksi erityisenä ja ainutlaatuisena kuuluu olennaisena piirteenä kulttuuriin, joka on rakentunut individualistisen eetoksen ympärille. Nykymaailmassa julkkis edustaa abstraktia halua ja julkkiskulttuuri on yksi tärkeimpiä mekanismeja tämän halun liikuttamisessa. (Rojek 2001, 95–97; 186–189.) Julkkikset toimivat

⁵⁹ Täytyy myös huomioida, että iltapäivälehdissä sivumäärien lisääntyminen, erilaisten liitteiden mukaantulo ja lehtien nettisivustot ovat tarjonneet tilaa erityisesti parisuhdetyyppisten juttujen käsittelylle (mm. asiantuntijapalstat, kyselyt, keskustelupalstat, äänestykset, testit).

symboleina tunnistetuksi tulemiselle ja johonkin kuulumiselle. Julkkiskulttuurin yhtenä tehtävänä on sen mahdollistaminen, että voimme käsitellä inhimilliseen elämään väistämättä kuuluvaa haavoittuvuutta ja kuolevaisuutta (mt., 95). Tämä haavoittuvuus ei ole vain emotionaalista haavoittuvuutta vaan ennen kaikkea myös moraalista haavoittuvuutta. Ero paljastaa tällaisen haavoittuvuuden joskus hyvinkin raadollisesti.

Rojek toteaa julkkiskulttuurin olevan tietynlainen sosiaalisen muodon ilmaus demokratiaan ja kapitalismiin pohjautuvassa länsimaisessa yhteiskunnassa. Paradoksaalisesti tasavertaisuudelle nojaava demokratia tarvitsee joitakin, jotka erottuvat muista ja joita voidaan katsoa ylöspäin. Nämä seuratut ja ihaillut eivät ole jumalia tai kuninkaita, vaan massojen joukosta ylevöitettyjä julkkiksia, jotka ruumiillistavat elämän inhimillisesti rikkaita mutta myös ristiriitaisia muotoja. (Rojek 2001, 198–199.) Julkkis antaa erolle sosiaalisen muodon, joka kertoo inhimillisen elämän haavoittuvuudesta. Illouz'n esittämää terapeutista biografiala korostaen väitän, että julkkis antaa erolle sosiaalisen muotokuvan, jonka terapeutin eetos pyrkii täyttämään ymmärryksellä. Toisin sanottuna julkkisero näyttää eron paljaana elämän mullistuksena, johon terapeutin ymmärrys pyrkii tuomaan järjen. Terapeutin ymmärryksen avulla käsitellään kuitenkin lähinnä eron emotionaalista mullistavuutta, se ei pysty tarjoamaan vastauksia eron moraaliseen mieleen. Eron terapeutin käsittely korostaa eron yksilöllistä mullistavuutta, mutta moraalinen jännite muistuttaa eron sosiaalisesta mullistavuudesta. Ero ei koske vain yhden ihmisen tunteita ja selviämistä, vaan se koskettaa niitä erityisiä, ainutlaatuisella tavalla muotoutuneita konkreettisia sidoksia, joilla yksilö on kiinnittynyt elämäänsä (ks. Castrén 2009; Ketokivi 2010).

Parisuhteen ja eron vakiintumisen iltapäivälehtijulkisuuden kestoaiheiksi voi nähdä osana pitkään jatkunutta kehitystä, jossa yksityiselämää tehdään julkiseksi. Julkisuuden intimoitumisesta huolestunut Sari Näre (2005) puhuu suoranaisesta intimitiitin pornografisoimisesta tarkoittaen mediajulkisuudessa harjoitettua tunteiden ja yksityisyyden riistoa. ”Iltapäivälehdistä hekumoidut parisuhdekiirit ja –erot” edustavat hänen mukaansa tällaista arjen pornoitumista ja mediavälitteistä performatiivista väkivaltaa (mt., 75–76). Näin voimakas, yleisöt ja julkisuuden henkilöt uhrina näkevä kritiikki, ei mielestäni huomioi riittävästi median yleisöjen aktiivista ja usein kriittistä roolia eikä niitä moninaisia tapoja, jotka kiinnittävät median esitykset siihen vakavaan ja ristiriitaiseen sosiaaliseen todellisuuteen, jossa iltapäivälehden ”hekumoitua parisuhdekiiritä ja eroja” seurataan. Mediajulkisuuden pinnoilla tapahtuvien ilmiöiden tietystä omalakisuudesta huolimatta median parisuhde-esityksiä on tärkeää tarkastella osana sitä sosiaalista todellisuutta, josta ne ponnistavat ja johon ne väistämättä myös sinkoutuvat takaisin. Niinpä yksittäisen julkkiksen erosta kertova esitys – oli se mielestämme kuinka epäuskottava, kaunisteltu tai kärjistetty tahansa – ei ainoastaan muistuta siitä todellisuudesta, että avioliitot päättyvät usein eroon, se myös uppoaa juuri siihen todellisuuteen, jossa näitä eroja tapahtuu. Kysymys julkkiserojen ilmentämien mediarituaalien luonteesta – vahvistavatko vai rikkovatko ne esimerkiksi

sosiaalisten suhteiden kulttuurista järjestystä – on ennen kaikkea empiirinen kysymys, jota ei voi etukäteen määrittää, kuten Cottle (2006, 416) huomauttaa. John Fiske huomauttaakin mediaan kohdistetun kritiikin unohtavan usein sen, että median esitykset eivät yksistään tuota mediatapahtumia, vaan ne syntyvät aina median ja yleisön välisessä yhteisessä kiinnostuksessa. Se, mitä media tekee, kiinnittyy elimellisesti aina siihen keitä me olemme, niin yksilöllisesti kuin sosiaalisestikin. (Fiske 1994, xxi; myös Cottle 2006, 414, 429.)

Esimerkiksi nettikeskusteluissa toistuvat elementit – erojen merkityksen vähättely, eron yksityisyyden painottaminen, erojen arkipäiväisyyden korostaminen ja tiukan eron tekeminen mediatodellisuuden ja ”oikean” todellisuuden välille – voidaan nähdä rituaaleina, joiden avulla voi hallita sitä ehkä tuskallistakin todellisuutta, että eroja tapahtuu ja että erot ovat väistämättä ahdistavia. Eroja on niin paljon ja niistä kuulee puhuttavan niin paljon, että ehkä toisinaan ainoiksi keinoiksi sietää asiaa on suhtautua siihen (itse)ironisen välinpitämättömästi tai – toiselle terapiakulttuuriselle ajalle ominaisella tavalla – tuoda asia terapeutin käsiteltävyyden, rationalisoinnin, järjestyksen ja läpinäkyvyyden piiriin.

Yksittäisten erojen synnyttämää medialiikehdintää on mielestäni tulkittava jatkuvaa parisuhde- ja erouutisten virtaa vasten, jolloin julkkiserot voi nähdä eron merkitystä tiivistävinä ja kärjistävinä mediaperformansseina. Kiinnittämällä huomiota median rituaalien performatiiviseen luonteeseen on mahdollista analysoida sitä, millä tavoin media tukeutuu monenlaisiin symboleihin, tunteisiin, näkemyksiin ja ääniin muokatessaan erilaisia yleisöjä (Cottle 2006, 428). Julkkiseron kaltainen mediailmiö ei tuota vain yhdenlaisia tunteita tai yhtä yhtenäistä yleisöä. Julkkiserossa muodostuu rooleja perheen puolustajille, eroa terapeutisesti ymmärtäville, eroista huolestuneille ja eroja vähätteleville. Mediaperformanssi syntyy, kun yksittäinen erotapaus saa valtavan mediahuomion ja siitä keskustellaan useita päiviä. Tällaisissa yhden eron kirvoittamissa esityksissä ja keskusteluissa eroasiaa ei käsitellä pelkästään yhden tapauksen näkökulmasta, vaan käsittely laajenee yleisemmäksi keskusteluksi eroista ja parisuhteesta.

Olen edellä tarkastellut iltapäivälehdessä julkkiseron monien erilaisten elementtien valossa. Analyysini perusteella eroesitysten kulttuurinen rakennelma syntyy siinä jännitteisessä liikehdinnässä, jota tapahtuu erilaisten elementtien välillä. Tässä tutkimuksessa on ollut tärkeää analyysi tästä kulttuurisesta liikkeestä, koska tässä liikkeessä olen tulkinnut terapeutin ymmärryksen erosta rakentuvan. Ensimmäisessä elementissä käsitellin eron syitä. Näin syiden käsittelyn tärkeyden tiivistyvän lööpin sentimentaalissa kysymyksessä ”miksi idylli särkyi?”. Syiden käsittelyn tärkeys todistaa, että rakkaussuhteeseen liittyvä pysyvyyden ihanne on tärkeä. Syitä käsittelemällä voidaan esimerkiksi erotella oikea rakkaus ja hyvä suhde huonosta tai epäaidosta. Tällaiseen erotteluun terapeutin eetos ei tarjoa mitään todellista vastausta. Eron terapeutin mieli, sen ymmärrettävyys parisuhteen vaikeuden näkökulmasta, ei pysty vastaamaan suureen kysymykseen. Tällainen kysymys on kuin lapsen kysymys eroaville vanhemmille. Terapeutin ymmärrys tarjoaa korkeintaan tekniikan siihen, kuinka vastata lapselle psykologisesti ”oikein”, mutta mitään todella

lohduttavaa tai lapsen näkökulmasta järjestystä vastausta ei ole olemassa. Koska muiden erot taipuvat omaa elämää paremmin eron moraalisen mielen käsittelyyn, tulee muiden ihmisten erojen syistä houkutteleva asia. Miksi-kysymys vaimenee, mutta ei haihdu kokonaan julkkiseron muiden elementtien alla.

Eron mullistavuutta korostava elementti esittää eron emotionaalisen selviämiskamppailuna ja rankkana kokemuksena. Emotionaalisesta todistuksesta muodostuu eron terapeutin totuus, jota kukaan ei voi kiistää: terapeutin yhteiskunnassa tunteiden todistusvoima on vahva. Näin emotionaalinen elementti asettuu ikään kuin kilpailevaksi totuudeksi niiden syiden etsimiselle, jotka johtivat ”idyllin särkymiseen”. Tähän terapeutin esitykseen eron emotionaalisen luonteesta liittyy kiinteästi julkkiseron kohtalotoveruutta korostava elementti. Siinä ero esitetään myötätuntoa edellyttävänä inhimillisenä vastoinkäymisenä, joka yhdistää monia ihmisiä. Iltapäivälehti muodostaa eroavan ympärille eroyhteisön, jossa kaikki omakohtaisuuteen pohjautuen toimivat eroasian asiantuntijoina. Eron terapeutin logiikka puolestaan osoittaa, miten ero liittyy parisuhteen dynamiikkaan. Tämä elementti asettuu selkeimmin hankaukseen eron syiden ja eron moraalisen mielen perään kyselevän elementin kanssa, koska terapeutin suhde ei siedä itsensä ulkopuolelta tulevia moraalisia määrittelyjä. Näin se kiistää ”idyllin” murtumisen. Parisuhde ei vain enää toiminut. Eron terapeutin logiikan mukaan kaikki syyt eroon ovat ymmärrettäviä ja loppujen lopuksi syiden ymmärtämisellä on (terapeutista) merkitystä vain eroajalle itselleen. Eron syyt eivät kuulu ulkopuolisille.

Ulkopuolisten katsetta pyrkii torjumaan myös yksityisyyttä korostava eron elementti, joka perustuu julkiseksi tulleen eron säädyllistämiseksi. Eron yksityisyyttä korostamalla ja julkisuutta kritisoimalla yritetään palauttaa erolle se vakavuus, jonka ero julkisessa käsittelyssä aina jossain määrin menettää. Julkisuus uhkaa tuoda eroon aina moraalisen arvioinnin, joka näyttyy terapeuttisesta näkökulmasta käsin arveluttavana ”moralismina”. Myös eron normaaliutta korostava elementti painottaa, että moraaliseen arviointiin ei ole aihetta yksittäisen julkkiseron tapauksessa. Eroa normalisoidaan niin myötätunnon kuin ironian keinoin. Viimeisenä elementtinä käsitellin julkkiseron liittyvää moraalista elementtiä, jonka näin muotoutuvan ennen kaikkea suhteessa eron terapeutin logiikkaan.

Väitän, että ritualistisimmillaan ja elävimmillään julkkiseron moraalinen jännite näkyy niissä toistuvissa terapeutista ymmärrystä ja tunteita korostavissa esityksissä, joista iltapäivälehden esitykset enimmäkseen koostuvat. Moraalinen jännite määrittää näin eron muita elementtejä. Emotionaaliset tunnustukset eron rankkuudesta, muistutukset eron käsittelyn tärkeydestä ja analyysit parisuhteen dynamiikasta eron selityksinä ovat rituaaleja, joiden lähes pakonomainen toistaminen jokaisen julkkiseron yhteydessä todistaa, että ero on moraalisesti hyvin jännitteinen asia. Eron terapeutin käsittely muodostuu mediassa rituaaliksi, jonka avulla eroon sisältyvää moraalista jännitettä yritetään sovittaa vähemmän kohtalokkaaksi. Ehkä tässä tutkimuksessa tarkastellut julkkiserot ovat olleet omalta osaltaan sovittamassa eron moraalista jännitettä meidän edestä, jotka eroamme lööppien tuolla puolen.

Nettikeskustelut ovat ehkä konkreettisin esitys rituaaliin osallistumisesta, mutta kaikki median esitykset edellyttävät lukijoiden ja katselijoiden osallisuutta. Rituaaleista tulee eläviä vain silloin, kun yleisö näkee esityksiin kiinnittyvät symbolit merkityksellisinä (Cottle 2006, 428–429.)

Terapeuttisen ymmärryksen ritualisoituminen on tehnyt erosta vahvan symbolin parisuhteen monimutkaisuudelle. Näin ero ei ole vain symboli ”rikoksesta” avioliiton ihannetta vastaan, se on myös vahva merkki terapeuttisesti ymmärretystä elämästä, joka on aivan liian monimuotoista jätettäväksi ”moralistien” käsiin. Eron terapeuttisen logiikan mukaan mitkä tahansa eron syyt ovat mahdollisia ja ymmärrettäviä: jos suhde ei toimi, niin se ei toimi. Terapeuttisen ymmärryksen logiikka on luja. On mahdollista, että erosta on tulossa pian niin normaali ja ymmärretty, että median ylläpitämiä terapeuttisia rituaaleja ei enää tarvita. Ehkä julkkiksen ero ei tulevaisuudessa yllä enää lööppiin saakka eikä muodostu yhtä mittavaksi mediailmiöksi kuin tässä tutkimuksessa tarkastellut tapaukset. Toisaalta, jos joskus joudumme todistamaan prinsessa Victorian avioeron lööpissä, uskon eron terapeuttisen logiikan joutuvan niin kovalle koetukselle, että mikään määrä terapeuttista käsittelyä ei riitä sovittamaan erosta aiheutuvaa kollektiivista pettymystä.

7 Johtopäätökset: terapeutin parisuhde

Vakiintuneeksi tullut tapa erotella tunnetta korostava ”rakkausavioliitto” menneiden aikojen järjeä korostavasta liitosta on siinä mielessä paradoksaalinen, että nykyajan rakkausavioliitossa järje on uitetu syvemmälle suhteen ytimeen kuin ”järjeavioliitossa” olisi ikinä voinut kuvitellakaan. Järjeilyn avulla ajatellaan suhteen syvenevän ja kestävän (vrt. Alberoni 1984, 35–36; de Rougemont 1940, 294, 300–304). Tässä tutkimuksessa olen tarkastellut tällaista järjeilyä ja sen synnyttämää erityistä suhdemuotoa, jonka olen nimennyt terapeutiseksi parisuhteeksi. Terapeutin parisuhde ei edusta tietynlaista parisuhteen tyyppiä tai parisuhdemallia, vaan tulkintani mukaan parisuhde on määritelmällisesti ja lähtökohtaisesti terapeutin. Tutkimukseni kohteena ei ole ollut elettyjen suhteiden todellisuus, vaan parisuhde erityisenä sosiaalisen suhteen muotona.

Aloitin tutkimukseni analysoimalla parisuhdetta käsitteleviä haastatteluita. Tämän jälkeen tarkastelin parisuhderunouden ”kolahtamista” ja lopulta päädyin analysoimaan iltapäivälehtien esityksiä julkisten eroista. Parisuhdetta koskevan kulttuurisen ymmärryksen tutkimisen kannalta harppaus aineistokokonaisuudesta toiseen ei ole ollut kovin suuri, mutta kukin aineistokokonaisuus on tarjonnut terapeutin ymmärryksen logiikan jäljittämiseen oman erityisen näkökulmansa. Haastatteluiden analyysissä tällainen näkökulma tiivistyi halkeamaan, runoilijailmiössä kolahtamiseen ja julkiserossa rituaaliin. Näiden näkökulmien avulla olen tulkinnut sitä terapeutista logiikkaa, joka parisuhdetta koskevaa kulttuurista ymmärrystä määrittää.

Haastatteluaineiston analyysin perusteella esitin kommunikaation muodostavan parisuhteen ihanteen. Parisuhde nähdään kahden yksilön välisenä emotionaalisenä tunneyhteytenä ja vastavuoroisuuteen perustuvana avoimuutena. Parisuhde elää kommunikaation varassa, ilman sitä parisuhdetta ei ole olemassa. Omnipotentilla parisuhdeyksilöllä viittasin yksilöllistä hallintaa korostavassa puheessa muotoutuvaan hahmoon, joka ymmärtää itseään, tietää omat tunteensa ja halunsa ja osaa ilmaista nämä toiselle ihmiselle. Pidän haastattelupuheen analysoinnissa tärkeänä sen tarkastelemista, miten terapeutin ymmärrys kiinnittyy puheessa niihin sidoksiin ja jännitteisiin, joiden keskellä yksilö elää. Analyysi osoitti, että yksilöllisen omnipotenssin rajat tulevat usein vastaan ja omnipotenssiin tulee halkeamia. Halkeamalla en tarkoita varsinaisesti konflikteja ja ongelmia, joita parisuhdeyksilö elämässään kohtaa. Halkeama syntyy, kun terapeutin ymmärryksen rajat tulevat vastaan ja elämään väistämättä kuuluvaa ristiriitaisuutta ja jännitettä ei saada taipumaan läpinäkyvän rationalisoinnin alle.

Parisuhdeyksilön omnipotenssi halkeaa, koska yksilöllinen hallinta törmää vääjäämättä ”suhteisiin uponneen” (Castrén 2009; 157–158) elämän kanssa (myös Ketokivi 2010). Halkeamat omnipotenssiin paljastavat, että samalla kun kommunikaation ihanteelle pohjautuva terapeutin parisuhde tarjoaa yksilölle vahvan autonomiaa, tasa-vertaisuutta ja

emotionaalista täyttymystä korostavan puhettavan (Illouz 1997, 295), on sen avulla hyvin vaikea artikuloida elämän lähtökohtaista sidoksellisuutta (ks. Bellah ym. 1985, 290–291). Puhtaimmalla muodossaan terapeutinen ymmärrys kieltääkin rakkaussuhteelta kaikki velvollisuuden ja sitoumuksen elementit näiden korvautuessa rehellisyyteen ja avoimuuteen perustuvalla kommunikaatiolla. Velvollisuudesta ja uhrautumisesta puhumisesta tulee vieroksuttavaa ja hankalaa, koska niitä on vaikea yhdistää autenttisten yksilöiden väliseen yhteenliittymiseen. Ilman laajempaa kulttuurista ja sosiaalista kehystä ihmisten on kuitenkin vaikea löytää sanoja sille, miksi sitoutuminen toisiin ihmisiin kaiken hyvän ohella sisältää myös loukkaantumisen, menetyksen tai uhrautumisen elementtejä. (Bellah ym. 1985, 101; 109–110.)

En kuitenkaan tulkitse yksilöllisen omnipotenssin illusorisuutta vain vahingollisena ja sosiaalisia suhteita köyhdyttävänä terapiakulttuurin ”ansana”, jonka sosiaalinen halkeama paljastaa, vaan näen omnipotenssin myös muistutuksena alkuperäisestä (lapsen) kaipuusta kyseenalaistamattomaan ja täydelliseen yhteyteen toisen ihmisen kanssa (ks. Lasch 1979, 36–38, 240–242). Omalla tavallaan halkeama kuvaa näin myös sitä vääjäämätöntä ja psykoanalyttisesti tulkiten välttämätöntä pettymystä, joka seuraa epätäydellisestä yhteydestä. Myös sosiologisessa mielessä halkeama on välttämätön. Halkeama ilmentää sitä ”todellista sosiologista tragediaa” (Simmel 1950, 124), joka dyadin sosiaalisena muotona luonnehtii: dyadin olemassaolo on täysin riippuvainen sen molemmista osapuolista. Rakkaussuhteen hauraus ei ole näin vain psykologista, vaan aidosti sosiologista, dyadin muodosta juontuvaa. Omnipotenssin voi nähdä taisteluna tätä dyadin lähtökohtaista traagisuutta kohtaan.

Omnipotentin tuntua on erityisesti siinä kommunikaation ja avoimuuden korostuksessa, jonka terapeutinen ymmärrys nostaa läheisen suhteen perustaksi. Terapeutinen parisuhde yrittää tehdä sen, mikä Simmelin (1950, 329) mukaan on oikeastaan mahdotonta, mutta onnistuessaan tuhoisaa läheisessä suhteessa: yritys kertoa ja paljastaa kaikki. Korostaessaan salaisuuden, hienotunteisuuden ja ei-tiedon merkitystä kaikille sosiaalisille suhteille Simmel painottaa näiden tärkeyttä erityisesti avioliitolle ja muille läheisille suhteille. Myös avioliitto edellyttää molemminpuolisen tiedon lisäksi tietyn määrän tietämättömyyttä ja molemminpuolista salaamista, koska jopa kaikkein läheisimpien ihmisten täytyy olla meille osittain epäselviä ja läpinäkymättömiä. (mt., 307–329).

Tiukaksi puristamani tulkinta terapeutin parisuhteen luonteesta synnyttää vaikutelman sosiaalisista käytännöistä, konkreettisuuksista, ruumiillisuudesta ja sukupuolesta irrotetusta sosiaalisesta suhteesta. Parisuhde käsitteellistyy lähes tunnistamattomaksi, omalakisiksi olioksi, joka mukailee – yhtä omalakisena – terapeutin ymmärryksen logiikkaa. Analyysissäni olen kuitenkin osoittanut, että juuri tämän terapeutin ymmärryksen puhtaimmillaan tekee: se siistii parisuhteen sosiaalisesta taustasta, eletyn elämän sidoksista, lihallisuudesta, seksuaalisuudesta ja sukupuolisuuudesta. Terapeutin ymmärrys pyrkii häivyttämään parisuhteen tekijöistä, jotka sotkevat tai häiritsevät terapeutin ymmärryksen logiikkaa. Tämä ei tarkoita tiettyjen aiheiden tai kysymysten kuten sukupuolen ja

seksuaalisuuden poissulkemista, vaan minkä tahansa aiheen kietomista terapeutin ymmärryksen piiriin.

Juuri tällainen seksuaalisuudesta ja sosiaalisten sidosten konkreettisuudesta puhdistettu terapeutin ymmärrys nousi esiin analysoimassani Runoilijailmiössä, jossa Runoilijasta rakentui omnipotentin parisuhdeyksilön esimerkillinen edustaja. Runoilijailmiössä terapeutin logiikka kirkastuikin täydellisemmin kuin haastatteluissa tai julkiseroissa. Tämä mahdollistui suurelta osin siksi, että ilmiön lähtökohtana oli runoteos, esteettinen ja tyylytelty esitys terapeutista parisuhteesta. Suosion ja ihailun kohteeksi noussut julkisrunoilija edusti omnipotenttia fantasiaa parisuhteen ja eron täydestä kokemisesta ja ymmärtämisestä (vrt. Lasch 1979, 21, 231–232). Runoteoksen ja Runoilijan ympärille muodostunut terapeutin julkisuus välitti puhtaan tunteen parisuhteen ja eron kokemuksesta. Runoilijan hahmo asettui eläväksi esimerkiksi parisuhteen vaikeudesta ja eron tuskasta. Tällainen terapeutin juoni kolahti ”avioerojen maassa” ja Runoilija mahdollisti ”terapeutin sijaiskokemuksen”. Omakohtaisuuden tunnelmalle pohjautunut parisuhdeasiantuntijuus julisti jokaisen oman parisuhteensa asiantuntijaksi.

Runoilijailmiön kolahtaminen todisti, kuinka vahva veto voima terapeutin eetoksen tarjoamalla ymmärryksellä parisuhteen monimutkaisuudesta on yhteiskunnassa, jossa erot ovat niin yleisiä ja eron uhka on kollektiivinen. Terapeutin sanoma selvästikin kiehtoo, tarjoaa ymmärrystä, lohduttaa ja yhdistää ihmisiä. Se yksinkertaisesti ”toimii” kulttuurisesti. Sillä on ”sosiaalista tilausta”, kuten Runoilija, kriitikot ja toimittajat teoksen suosiota selittivät. Tavanomaisesti muodostunut terapiakulttuuriin kohdistuva (sosiologinen) kritiikki ohittaa mielestäni tämän terapeutin kulttuurisen elävyyden tai näkee sen yksiselitteisesti hallintana tai ideologisena vallankäyttönä. Eva Illouz’n (2003, 239–241) tv-tähti Oprahia koskevaan tulkintaan nojautuen väitän ”kansan haavoihin” kohdistuneen ”täsmärunouden” ja Runoilijan ympärille muodostuneen julkisuuden muodostaneen kulttuurisen terapian muodon. Runoilijan edustamaa terapeutista julkisuutta voi kuitenkin arvostella siitä, että se asettaa yksilön kokemukset ja tunteet lähes ainoaksi lähtökohdaksi ymmärtää rakkaussuhteita. Yksilölliselle ymmärrykselle ja kokemukselle perustuva terapeutin julkisuus, joka korostaa jokaista oman parisuhteensa asiantuntijana, ei mielestäni niinkään nosta yksilöä jalustalle, vaan tekee yksilöstä oman itsensä vankilan. Terapeutin julkisuus hämärtää parisuhteen tarkastelua sosiaalisena sidoksena, johon kuuluvat jännitteet kiinnittyvät aina laajemmalle kuin vain kahteen erilliseen yksilöön ja heidän kahdenväliseen suhteeseensa. Näin terapeutin julkisuuden voi tulkita osittain myös synnyttävän sitä ”sosiaalista tilausta”, johon se pyrkii vastaamaan.

Runoilijailmiön analyysissä osoitin, kuinka olennainen rooli julkisuudella on parisuhdetta koskevan kulttuurisen ymmärryksen muotoutumisessa. Iltapäivälehtien julkiseroissa julkisuuden merkitys tuli esiin vielä selvemmin. Julkisuus uhkasi tehdä erosta julkean ja asettaa sen alttiiksi moraalisille arvioinneille, joita terapeutin ymmärrys pyrkii välttämään. Moraalisesta jännitteestä muodostui näin halkeama terapeutin ymmärrykseen ja tämä

halkeama kiihdytti terapeuttisen logiikan yhä voimallisemmin esiin. Julkisuuden mahdollistama moraalinen jännite, eron tarkastelu myös moraalisesti ja sosiaalisesti mullistavan asiana, laittoi terapeuttisen ymmärryksen todella liikkeelle. Näin se osoitti runoilijailmiön lailla terapeuttisen eetoksen kulttuurisen voiman, mutta myös rakkaussuhteeseen liittyvän moraalisen latauksen voiman. Tulkitsin iltapäivälehtien esityksiä eron emotionaalisesta mullistavuudesta, eron synnyttämästä kohtalotoveruudesta, eron terapeuttisesta logiikasta, eron normalisoinnista ja eron yksityisyydestä median välityksellä toistettavina rituaaleina, joiden avulla eron moraalista kohtalokkuutta soviteltiin. Paradoksaalisesti yhä uudelleen toistuvat terapeuttiset rituaalit paljastivat, että kaikesta rakkaussuhteen terapoitumisesta huolimatta eron mullistavuutta on lähes mahdoton käsitellä pelkän terapeuttisen ymmärryksen varassa. Terapeuttinen ymmärrys ei lopulta riitä vastamaan kysymykseen siitä, miksi ero on niin kohtalokasta ja emotionaalisesti mullistavaa kuin terapeuttiset kuvaukset eron rankkuudesta kertovat.

Väitän terapeuttisen logiikan tulevan parhaiten esiin tavassa ymmärtää parisuhde sitä uhkaavien ongelmien ja ristiriitojen näkökulmasta, jolloin jokaisesta parisuhteesta tulee potentiaalisesti ongelmallinen. Kyse ei ole pelkästään parisuhteen patologisoitumisesta loputtomaksi ongelmakimpuksi, vaan sen päätyemisestä herkeämättömän terapeuttisen katseen alle joksikin, jota aina pitää ymmärtää ja hoitaa mahdollisten ongelmien ratkaisemiseksi tai ehkäisemiseksi. Esimerkiksi erottavan tekijän kestävien ja eroon päätyvien suhteiden välillä ei ajatella piilevän niinkään ongelmien määrässä tai laadussa, vaan puolisoiden kyvyssä käsitellä ongelmia ja suhtautua ristiriitoihin (esim. Määttä 2002). Terapeuttinen pelastussanoma kuuluu, että ristiriitoja on kaikilla, mutta epätodennäköisemmin eroavat ne, joilla on halua ja resursseja niiden selvittämiseen. Amerikkalaisen terapeuttisen eetoksen syntyhistoriaa tutkineen Moskowitzin (2001, 81, 97) mukaan juuri tällainen ajattelutapa nousi keskeiseksi avioliittoneuvonnan hokemaksi avioliiton tieteellistymisen ja avioliittoasiantuntijoiden määrän lisääntymisen myötä. Suhteen eteen on vain jakettava tehdä työtä ja kaivettava esiin ne psykologiset lainalaisuudet, jotka ongelmatilanteisiin ovat johtaneet (mt., 77–81).

Omassa analyysissäni olen osoittanut tällaisen ymmärryksen vaatimuksen koskevan yhä enemmän myös eroa. Äärimmilleen vietynä tällainen ajattelu olettaa yksilölle rajattomat keinovalikoimat ja pohjattoman ”psykologisen kypsyyden” tarkastella itseään ja suhteitaan. Tämä ”psykologisen ihmisen” ”terapeuttinen kyky” arvioida jatkuvasti elämää ja suhteitansa uudelleen ei kerta kaikkiaan enää salli edes fantasiaa siitä, että elämässä olisi saavutettavissa jonkinlaista varmuuden ja rauhan olotilaa (Rieff 1966, 51). Juuri tällainen vaatimus terapeuttisesta ymmärrettävyydestä nostaa esiin omnipotentin parisuhdeyksilön hahmon.

Näin käsitys parisuhteesta ongelmaherkkänä elämänalueena huipentuu (avio)eroon, koska paradoksaalisesti mutta johdonmukaisesti erossa toteutuu terapeuttiseen ymmärrykseen sisältyvä oletus parisuhteen ongelmallisuudesta. Erosta tulee voimakas symboli parisuhteen monimutkaisuudelle, totuus terapeuttisesti ymmärretystä parisuhteesta. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että ero olisi terapeuttisen parisuhteen päämäärä. Mutta tärkeää on huomata, että

päämäärä ei ole myöskään eron välttäminen. Terapeuttisen ymmärryksen näkökulmasta parisuhteella ei ole erityistä päämäärää, jonka voisi määritellä esimerkiksi liiton pysyvyyteen tähtäämiseksi. Tällaiset päämäärät tulevat aina terapeuttisen logiikan ulkopuolelta. Tässä on terapeuttisen ymmärryksen voima ja kriitikoiden näkökulmasta sen arveluttavuus: se ei sisällä normatiivista suuntaa parisuhteelle.

Terapeuttisen eetoksen suurin lupaus piilee ajatuksessa siitä, että ihmisten väliset sidokset voidaan käsitellä ja neuvotella ”toimiviksi”. Väitän, että nyky-yhteiskunnassa ”toimivan parisuhteen” ihanne on vielä vahvempi ja kohtalokkaampi fantasia kuin romanttisen rakkauden ihanne täydellisestä yhteensulautumisesta. Äärimmäisessä muodossaan terapeuttinen parisuhde kieltää tragedian mahdollisuuden. Illouz väittääkin terapeuttisen eetoksen muodostavan ensimmäisen kulttuurisen systeemin, joka on pyrkinyt poistamaan kokonaan perinteisen kärsimyksen ja pahan ongelman ihmettelyn – kysymyksen siitä, miksi me kärsimme – palauttamalla inhimillisen epäonnen vain seuraukseksi käsittelemättömistä tunteista ja puuttuvasta mielen hallinnasta. Näin se vie täydelliseen päätökseen yhden uskontojen tärkeistä tavoitteista: selittää, rationalisoida ja lopulta oikeuttaa kärsimys. Illouz’n mukaan juuri tämän vuoksi terapeuttisen eetoksen kulttuurisesta vaikutuksesta pitäisi olla huolestunut. (2008, 246–247.) Terapeuttinen ajattelu tuottaakin totuuden äärelle pääsemiseen liittyvän nautinnon sijasta pikemmin kärsimystä (Illouz 2008, 245–246), kun yksilöstä tulee omien sisäisten ongelmien tarkkailija ja loputon lähde (mt., 246; myös Ketokivi 2010, 142–143). Illouz väittää, että terapeuttinen eetos ei tunne tarkoituksetonta kärsimystä tai kaaosta (Illouz 2008, 247). Tällaista tulkintaa jatkaen voi todeta, että terapeuttinen eetos ei tunne tarkoituksetonta eroa.

Terapeuttiseen eetokseen sisältyvä näkemys terapiasta lohdun tuojana, yksilön tarpeisiin vastaajana ja ongelmien selvittäjänä sopii huonosti yhteen elämään väistämättömästi kuuluvan pettymyksen ja menetyksen tärkeyden kanssa. Terapiakulttuuri saa meidät elämään ja ajattelemaan ikään kuin se mikä sisältää hyvää, ei samalla sisältäisi myös pahaa. Kohtalokkainta tällainen pettymyksen tärkeyden kiistäminen on juuri ihmissuhteiden alueella. (Craib 1994, 11.) Terapeuttiseen ymmärrykseen nojaava puhe parisuhteesta ja erosta – niin ongelmia korostavaa kuin onkin – ei juuri jätä tilaa rakkauden toiselle puolelle, pettymysten ja menetyksen pimeälle puolelle. Rohkenen väittää, että tälle pimeälle puolelle ei kerta kaikkiaan yllä puheet parisuhteen ”toimivuudesta”, ”hoitamisesta” tai ”kriiseistä”. Ehkä ei puhe laisinkaan.

Terapeuttinen parisuhde lupaa vapautta rajoituksista ja rooleista, joiden nähdään olevan aidon suhteen tiellä. Haastateltavat korostivat sitä, että ei pitäisi välittää muiden ihmisten mielipiteistä. Runoilija korosti ”muodon vuoksi” yhdessä olemisen arveluttavuutta ja näki sen vastakohtana aidolle suhteelle. Julkkiseroissa ”kulissi” esitettiin irvikuvana ”toimivalle” parisuhteelle. Millainen on se sosiaalisen suhteen muotokuva, jonka terapeuttinen ymmärrys piirtää? Ainakaan se ei ole avioliitto, sillä se ei edellytä kommunikaatiota ja läheisyyttä parisuhteen tavoin. Tässä mielessä parisuhde eroaakin radikaalisti avioliitosta, joka

sosiaalisena muotona on yksilön ylittävä, objektiivinen muoto. Avioliitto on erityinen dyadinen suhde siinä mielessä, että se muodostaa rakenteen, joka on suhteen osapuolista riippumaton. (Simmel 1950, 129–130.) Tällaisena sosiaalisena instituutiona sillä voi katsoa olevan voimaa, joka suojaa dyadista suhdetta sen perustavanlaatuiselta hauraudelta. Simmel (mt., 129) toteaaakin vastaansanomattomasti: ”yleinen kokemuksemme erinomaisten persoonallisuuksien välisistä huonoista avioliitoista ja vähemmän erinomaisten välisistä hyvistä liitoista osoittaa, että avioliiton luonne ei määrity vain sen muodostavien puolisoitten varassa”. Aivan kuin Simmel tekisi pilkkaa kaikesta siitä parisuhteen eteen tehtävästä työstä, johon ihmisiä kannustetaan. Suhdettahan pitää yllä kommunikaatio ja läheisyys, ei ”avioliitto paperilla”, kuten Runoilija toteaa.

Muodot ja kulissit, jotka terapeutin suhteen näkökulmasta näyttävät negatiivisesti tekopyhyytenä, pinnallisuutena ja suhteen itseäänselvyytenä, on sosiologisesta näkökulmasta nähtävä yhteisyydelle välttämättöminä elementteinä (ks. Smalenbach 1922, 342–343). Millainen on siis sosiaalinen suhde, joka kiistää muodon vuoksi olemisen ja sidoksen itseäänselvyyden? Ehkä terapeutin suhde on kuin Simmelin (2005, 217) luonnehtima ”vapaa rakkaus”: kulttuurisena muotona se ”tekee pelkästä negatiivista yksipuolisella tavalla positiivisen ideaalin, muodon pelkästä muodottomuudesta”. Muodottomalla muodolla ei ole suuntaa, vaan sen traagiseksi kohtaloksi koituu ero – negaatio, josta terapeutin ymmärryksen logiikka rakentaa totuuden parisuhteesta.

Liitteet

Liite 1 Aineistoon kuuluvista lehdistä käytetyt lyhenteet:

HS=Helsingin Sanomat

IS=Ilta-Sanomat

IL= Iltalehti

AL=Aamulehti

TS=Turun Sanomat

ESS= Etelä-Suomen Sanomat

M&M=Markkinointi ja Mainonta

Liite 2 Nettikeskustelut edustavat vain yhtä muotoa erilaisista internetin mahdollistamista tutkimuskohteista, aineistoista ja tutkimisen tavoista. Internetin keskustelupalstat tarjoavat tietynlaisen, tietyin ehdoin rakentuvan vuorovaikutuksen areenan, mutta tässä tutkimuksessa ei ole analysoitu varsinaisesti nettikeskusteluiden rakentumisen dynamiikkaa osana internetin mahdollistamia sosiaalisuuden muotoja. Tässä tutkimuksessa nettikeskustelut muodostavat yhden osan erilaisista iltapäivälehdien julkiserojen esityksistä. Nettikeskustelut rakentuvat eri tavoin kuin esimerkiksi lööpit ja lehtijutut ja niiden näkyvyys on toisenlaista kuin esimerkiksi lööppien. Niitä voisi tutkia myös reseptiotutkimuksen näkökulmasta ja monessa mielessä nettikeskustelut ovatkin reagointia sekä median esityksissä puheena oleviin aiheisiin kuin itse median esityksiin. Tässä tutkimuksessa julkiserojen analyysi ei pohjaudu kuitenkaan ensisijassa erilaisten esitysmuotojen väliselle luonnehdinnalle tai vertailulle, vaan niiden kulttuuristen elementtien analysoinnille, jotka määrittävät julkiseron kokonaisuutta.

Tutkijalle nettikeskustelut tarjoavat helppoa saatavuudessaan (vrt. Herzog & Dinoff & Page 1997, 416) houkuttavan tutkimusaineiston: keskusteluita riittää loputtomiin ja aineiston kerääminen on todella helppoa. Tässä helppoudessa ja yksinkertaisuudessa piilee kuitenkin myös monia vaaroja. Ilmeisin vaara on se, että esimerkiksi nettikeskusteluketjun yksittäisiä kommentteja voi käyttää tarkoitushakuisesti valikoiden vain niiltä osin kuin ne tukevat tutkijan oletuksia tai alustavaa analyysia. Tällainen toiminta on tietysti mahdollista minkä tahansa aineiston kanssa, mutta juuri runsaudessaan ja yksinkertaisessa saatavuudessaan nettikeskustelut voivat helposti päätyä vain tutkimuksen kuvitukseksi tai väritykseksi sen sijasta, että niitä yksityiskohtaisesti ja systemaattisesti analysoitaisiin. Iltapäivälehdien julkiseroa käsitteleviin nettikeskusteluihin mahtuu paljon erilaisia ääniä ja näkemyksiä. Muiden nettikeskusteluiden tavoin ne ovat samaan aikaan asiallisuutta korostavia, perustelevia, kriittisiä, empaattisia, aiheen ulkopuolelle herkästi päätyviä, henkilökohtaisia,

lakonisesti toteavia, epäselviksi jääviä, kärkeviä, humoristisia, vakavia, pilkkaavia, rönsyileviä, napakoita, värikkäitä, puolustelevia, kansakeskustelijoita arvostelevia, yksimielisyyteen vetoavia ja provosoivia. Kun tällaista aineistoa on massoittain, sen analysoiminen vaatii aikaa ja tarkkuutta. Nettikommenttien suuren määrän vuoksi niiden analyysi osoittautuikin erittäin työlääksi tehtäväksi. Nettikeskustelut ovat helposti saatavissa ja asettuvat analysoitavaksi salamannopeasti verrattuna esimerkiksi haastatteluihin mutta monen useasta sadasta kirjoituksesta koostuvan keskusteluketjun analysointi on enemmän aikaa vievää ja tarkkuutta vaativaa kuin niiden siistin saatavuuden perusteella voisi olettaa. Parisuhteen ja eron tutkimisen näkökulmasta analyysin työläys ei nouse niinkään teemojen ja yksityiskohtien runsaudesta, vaan niistä jännitteisiin suhteisiin joutuvien elementtien havaitsemisesta ja tulkitsemisesta, jota nettikeskustelujen sosiologinen analyysi edellyttää. Tulkintani julkiseroja määrittävästä terapeutin ymmärryksen ja moraalisen jännitteen yhteenkitoutumisesta ei olisi ollut mahdollinen ilman perusteellista nettikeskusteluiden analyysia.

Kirjallisuus

Abbott, Andrew (2007) Against Narrative: A Preface to Lyrical Sociology. In *Sociological Theory* Vol. 25 (1) 67–99.

Alberoni, Francesco (1984) *Rakastuminen*. Helsinki: Otava.

Allred, Pam & Gillies, Val (2002) Eliciting Research Accounts: Re/producing Modern Subjects teoksessa Melanie Mauthner, Maxine Birch; Julie Jessop; Tina Miller (toim.) *Ethics in Qualitative Research*. London: SAGE Publications.

Allan, Stuart (2003) Series Editor's Foreword teoksessa Critcher, Chas: *Moral Panics and the Media*. Buckingham: Open University Press.

Altheide, David L. (2002) *Creating Fear: News and the Construction of Crisis*. New York: Aldine de Gruyter.

Ang, Ien (1990) "Melodramatic Identifications: Televisio Fiction and Women's Fantasy. Teoksessa M.E. Brown (toim.) *Television and Women's Culture: The Politics of the Popular*. London: Sage.

Averill, R. James (1985) Social Construction of Emotion: With Special Reference to Love. Teoksessa K. J. Gergen ja J. Davis (toim.) *The Social Construction of the Person*. New York: Springer Verlag.

Barbalet, Jack M (2001) *Emotion, Social Theory and Social Structure. A Macrosociological Approach*. Cambridge University Press.

Bauman, Zygmunt (1993) *Postmodern Ethics*. Oxford: Blackwell.

Bauman, Zygmunt (2003) *Liquid love. On the Frailty of Human Bonds*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization. Institutionalized individualism and its social and political consequences*. London: Sage.

Becker, Dana (2005) *The Myth of Empowerment. Women and the Therapeutic Culture*. New York University Press.

Bellah, Robert N. & Madsen, Richard & Sullivan, William M. & Swidler, Ann & Tipton, Steven M (1985/1996) *Habits of the Heart. Individualism and Commitment in American Life*. Perennial Library/Harper & Row.

Berger, James (1999) *After the End. Representations of Post-Apocalypse*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Berger, Peter (1965) Towards a Sociological Understanding of Psychoanalysis. *Social Research* 32 (1).

Bergmann, Jörg (1993) *Discreet Indiscretions. The Social Organization of Gossip*. New York: Aldine de Gruyter.

Berlant, Lauren & Warner Michael (2000) Sex in Public. Teoksessa Berlant Lauren (toim.) *Intimacy*. Chicago: University of Chicago Press.

Best, Joel (2001) Social Progress and Social Problems. Toward a Sociology of Gloom. *The Sociological Quarterly* Vol 42 (1) 1-12.

Billig, Michael (1992/1998) *Talking of the Royal Family*. London: Routledge

- Birch, Maxine & Miller, Tina (2002) Encouraging Participation: Ethics and Responsibilities. Teoksessa Melanie Mauthner, Maxine Birch; Julie Jessop; Tina Miller (toim.) *Ethics in Qualitative Research*. London: SAGE Publications.
- Bird, Elizabeth S. (1997) What a Story! Understanding the Audience for Scandal. Teoksessa Lull, James and Hinerman, Stephen (toim.) *Media Scandals. Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press.
- Bucholtz, Mary (2001) Reflexivity and Critique in Discourse Analysis. *Critique of Anthropology* Vol. 21 (2) 165-183.
- Bulcroft, Richard & Bulcroft, Kris & Bradley, Karen & Simpson, Carl (2000) The Management and Production of Risk in Romantic Relationships: A Postmodern Paradox. *Journal of Family History* Vol 25(1) 63–92.
- Burgess, Ernest & Locke, Harvey (1945) *The Family. From Institution to Companionship*. New York: American Book Company.
- Calvert, Clay (2004) *Voyeur Nation. Media, Privacy and Peering in Modern Culture*. Westview Press.
- Cancian, Francesca (1987) *Love in America. Gender and Self-development*. Cambridge University Press.
- Cancian, Francesca & Gordon, Steven (1988) Changing Emotion Norms in Marriage: Love and Anger in U.S. Women's Magazines Since 1900. *Gender and Society*, Vol. 2 No. 3.
- Castrén, Anna-Maija (2009) *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Helsinki: Gaudeamus.
- Cohen, Stanley (1972). *Folk Devils and Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers*. London: MacGibbon and Kee.
- Cottle, Simon (2006) Mediatized Rituals: Beyond Manufacturing Consent. *Media, Culture and Society* Vol. 28 (3): 411–432.
- Craib, Ian (1994) *The Importance of Disappointment*. London: Routledge.
- Critcher, Chas (2003) *Moral Panics and the Media*. Buckingham: Open University Press.
- Debord, Guy (1967/1995) *The Society of Spectacle*. New York: Zone Books.
- Dineen, Tana (2001) *Manufacturing victims: what the psychology industry is doing to people*. Montréal: Studio 9/Robert Davies Book.
- Dineen, Tana (2004) Psychoracy: The Psychological Sphere of Influence. Teoksessa Petteri Pietikainen (toim.) *Modernity and Its Discontents: Sceptical Essays on the Psychomedical Management of Malaise*. Stockholm: Ax:son Johnson Foundation 2005. <http://www.tanadineen.com/writer/articles/ForDistribution/Psychocracy.pdf> (ks. 4.5.2010)
- Dryden, Caroline (1999) *Being Married, Doing Gender. A Critical Analysis of Gender Relationships in Marriage*. London: Routledge.
- Duncombe, Jean & Marsden, Dennis (1993) Love and Intimacy: The Gender Division of Emotion and 'Emotion Work': A Neglected Aspect of Sociological Discussion of Heterosexual Relationships. *Sociology* Vol. 27. No 2.
- Duncombe, Jean & Jessop, Julie (2002) “Doing Rapport” and the Ethics of “Faking Friendship”. Teoksessa (toim.) Melanie Mauthner & Maxine Birch & Julie Jessop & Tina Miller *Ethics in Qualitative Research*. London: SAGE Publications.
- Durkheim, Émile (2001/1912). *The Elementary Forms of Religious Life*. Oxford University Press.
- Dyer, Richard (1998/1979) *Stars*. London: British Film Institute.

- Elfving, Sari (2008) *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit. Televisio-ohjelmia ja –esiintyjää koskeva kirjoittelu suomalaisissa lehdissä 1960- ja 1970-luvuilla*. Tampere: Tampere University Press.
- Elias, Norbert (1978/1970) *What is Sociology?* London: Hutchinson.
- Evans, Mary (2003) *Love. An Unromantic Discussion*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.
- Fairclough, Norman (2003) *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Fiske, John (1990) *Reading the Popular*. London and New York : Routledge, 1990.
- Fiske, John (1994) *Media Matters. Everyday Culture and Political Change*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Foucault, Michel (1981) *The History of Sexuality I. An Introduction*. London: Penguin Books 1981.
- Foucault, Michel (1998) *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel (2000) *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Frank, Arthur W. (1995) *The Wounded Storyteller. Body, Illness and Ethics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Fraser, Nancy (1989) *Unruly Practices: Power, Discourse and Gender in Contemporary Social Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Freud, Sigmund (1919/2005) *Das Unheimliche – epämuikavuuden elämyksestä*. Teoksessa (suom. Markus Lång) *Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia*. Tampere: Vastapaino.
- Furedi, Frank (2002/1997) *Culture of Fear. Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. Revised Edition. London: Continuum.
- Furedi, Frank (2004) *Therapy Culture. Cultivating Vulnerability in an Uncertain Age*. London: Routledge.
- Geertz, Clifford (1973) *The interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books.
- Gerhards, Jürgen (1989) The Changing Culture of Emotions in Modern Society. *Social Science Information*, Vol. 28 No. 4.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1992) *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Antohny (1999) *Runaway World. How Globalisation is Reshaping Our Lives*. London: Profile Books.
- Gies, Lieve (2004) “Helping Generation Ex: Divorce, Legal Advice in Women’s Magazines and DIY Law in Cyberspace. *International Journal of the Sociology of Law* 32 (2004) 65–84.
- Gillis, John R. (1997) *A World of Their Own Making. A History of Myth and Ritual in Family Life*. Oxford University Press.
- Goode, Erich & Ben-Yehuda, Nachman (1994) Moral Panics: Culture, Politics and Social Construction. *Annual Review Sociology* 20: 149-171.
- Habermas Jürgen (2004/1962) *Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta*. Tampere: Vastapaino.

Halman, Loek (2001) *The European values study: a third wave*. Source book of the 1999/2000 European values study surveys. Tilburg: Tilburg University.

Hammersley, Martyn (2003) Conversation Analysis and Discourse Analysis: Methods or Paradigms? *Discourse & Society* Vol. 14(6): 751–781.

Hazleden, Rebecca (2004) The Pathology of Love in Contemporary Relationship Manuals. *Sociological Review* 52 (2), 201–217.

Helén, Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.

Helén, Ilpo (2004) Hyvinvointi, vapaus ja elämänpolitiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologia nykyykskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus.

Herkman, Juha (2005) *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto: median markkinoituminen ja televisioituminen*. Tampere: Vastapaino.

Herzog, H.A., Dinoff, B. and Page, J.R. (1997) 'Animal Rights Talk: Moral Debate over the Internet'. *Qualitative Sociology* 20(3): 399–418.

Hochschild, Arlie (1994) The Commercial Spirit of Intimate Life and the Abduction of Feminism: Signs from Women's Advice Books. *Theory, Culture & Society* Vol. 11.

Hochschild, Arlie (1998) The Sociology of Emotion as a Way of Seeing. Teoksessa Bendelow, Gillian ja Williams, Simon J. (toim.) *Emotions in Social Life. Critical Themes and Contemporary Issues*. London: Routledge.

Hochschild, Arlie Russel (2003) *The Commercialization of Intimate Life. Notes from Home and Work*. Berkeley: University of California Press.

Häggman, Kai (1994) *Perheen vuosisata: perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Illouz, Eva (1991) Reason with Passion: Love in Women's Magazines. *Critical Studies in Mass Communication* Vol. 8 No. 3.

Illouz, Eva (1997) *Consuming the Romantic Utopia. Love and the Cultural Contradictions of Capitalism*. University of California Press.

Illouz, Eva (2003) *Oprah Winfrey and the Glamour of Misery. An Essay on Popular Culture*. New York: Columbia University Press.

Illouz, Eva (2007) *Cold Intimacies. The Making of Emotional Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Illouz, Eva (2008) *Saving the Modern Soul. Therapy, Emotions and the Culture of Self-help*. University of California Press.

Jallinoja, Riitta (1997) *Moderni säädyllyisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Helsinki: Gaudeamus.

Jallinoja, Riitta (2000a). *Perheen aika*. Helsinki: Otava.

Jallinoja, Riitta (2000b) Ylilatautunut yksityiselämä. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologia teorioita vuosituhanen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus.

Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Helsinki: Gaudeamus.

Jamiesson, Lynn (1999) Intimacy Transformed? A Critical Look at the "Pure Relationship". *Sociology* 33 (3) 477–494.

- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Johdanto. Teoksessa Jokinen & Juhila & Suoninen: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Kansallinen Mediatutkimus (2003) Lehdistöiedote 24.2.2004.
- Ketokivi, Kaisa (2009) Sharing the Same Fate. The Social Bond Between the Self and Fellow Sufferers in the Context of Peer Support. *European Societies* 11(3) 391–410.
- Ketokivi, Kaisa (2010) *The Relational Self, the Social Bond and the Dynamics of Personal Relationships. A Sociological Analysis*. Sociology Research Reports No. 263. University of Helsinki.
- Kipnis, Laura (2003) *Against Love. A Polemic*. New York: Vintage Books 2003.
- Kivioja, Pasi (2004) *Alaston lööppi. Millaiset uutiset myyvät tabloid-lehtiä – ja miksi? Lähitarkastelussa Ilta-Sanomien lööppi, etusivut ja myyntiluvut vuonna 2002*. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Kivioja, Pasi (2008) *Iltapäivälehdet mediakentän ja yhteiskunnan muutoksessa*. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja A; 106. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kivivuori, Janne (1992) *Psykokulttuuri. Sosiologinen näkökulma arjen psykologisoitumisen prosessiin*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Kivivuori, Janne & Kemppe, Sari & Smolej, Mirka (2002) *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980-2000*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196.
- Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2005) ”Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen”: kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. *Tiedotustutkimus* 28:2, 4–27.
- Kontula, Osmo (2009) *Parisuhdeonnen avaimet ja esteet. Perhebarometri 2009*. Väestöntutkimuslaitos – Katsauksia E 38/2009.
- Koski, Markku (1999) Jotain hyvää iltapäivälehdissä. Teoksessa Laiho, Marianna ja Torkkola, Sinikka (toim.) *Journalismikritiikin vuosikirja 1999*. Journalismin tutkimusyksikkö.
- Koski, Markku & von Bagh, Peter (2000) *Lööppikirja*. Helsinki: LIKE.
- Koskinen, Ilpo (2000) *Väritetty totuus. Juorut arkielämässä*. Helsinki University Press.
- Kosonen, Kati (1996) *Leelian lepotuolista asiantuntijan autettavaksi - naistenlehtien ihmissuhdepalstadiskurssi vuosina 1961-1991*. Pro gradu -tutkielma. Sosiologian laitos. Helsingin yliopisto.
- Kujansivu, Heikki & Saarenmaa, Laura (toim.) (2007) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lasch, Christopher (1979/1991) *The Culture of Narcissism: American Life in an Age of Diminishing Expectations*. New York: Norton.
- Lasch, Christopher (1984) *The Minimal Self. Psychic Survival in Troubled Times*. New York: Norton.
- Layder, Derek (1993) *New Strategies in Social Research. An Introduction and Guide*. Cambridge: Polity Press.
- Lichterhan, Paul (1992) Self-Help Reading as a Thin Culture. *Media, Culture and Society* Vol 14.
- Luhmann, Niklas (1986) *Love as Passion. The Codification of Intimacy*. Cambridge: Polity Press.
- Lull, James & Hinerman, Stephen (eds.) (1997) *Media Scandals. Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press.

- Lupton, Deborah (1996) Discourses on the Emotional Body. Conference-paper. *Crossroads in Cultural Studies*. 1–4.7.1996. Tampere.
- Lutz, Catherine & Abu-Lughod, Lila (1990) Introduction: Emotion, Discourse and the Politics of Everyday Life. Teoksessa Lutz & Abu-Lughod (toim.) *Language and the Politics of Emotion*. Cambridge: University Press.
- Lutz, Catherine (1990) Engendered Emotion: Gender, Power and the Rhetoric of Emotional Control in American Discourse. Teoksessa Lutz, Catherine & Abu-Lughod, Lila (toim.): *Language and the Politics of Emotion*. Cambridge: University Press.
- Maksimainen, Jaana (2005) Terapiaa kansalle, joka emotionaalisessa pimeydessä vaeltaa. Kirja-arvio teoksesta Frank Furedi: *Therapy Culture. Cultivating Vulnerability in an Uncertain Age*. Routledge, London. 2004. *Sosiologia* 2005:1.
- Maksimainen, Jaana (2008) Terapiakulttuurinen parisuhde ja median erotarinat. Teoksessa Eija Sevón ja Marianne Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Marshall, David P. (1997) *Celebrity and Power. Fame in Contemporary Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Martin, Mike (2006) *From Morality to Mental Health. Virtue and Vice in a Therapeutic Culture*. Oxford University Press.
- McRobbie, Angela (1991) *Feminism and Youth Culture. From Jackie to Just Seventeen*. London: Macmillan.
- Meštrović, Stjepan (1997) *Postemotional Society*. London: Sage.
- Mitä Suomi lukee (2003) Listaus myydyimmistä kirjoista huhtikuulta ja toukokuulta 2003. www.kirjakauppaliitto.fi. Ks. 20.6.2003.
- Moskowitz, Eva (2001) *In Therapy We Trust. America's Obsession with Self Fulfillment*. Baltimore: The John Hopkins University Press.
- Määttä, Kaarina (2002) *Avioeron tuska ja helpotus*. Helsinki: Tammi.
- Nieminen, Armas (1951) *Taistelu sukupuolimoraalista. Avioliitto ja seksuaalikäsitteitä suomalaisen hengenheimälän ja yhteiskunnan murroksessa sääty-yhteiskunnan ajoilta 1910-luvulle*. Porvoo: WSOY.
- Nieminen, Armas (1993) *Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia*. Väestöntutkimuslaitos D 27, 1993.
- Nikunen, Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha: kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Nolan, James L. Jr. (1998) *The Therapeutic State. Justifying Government at Century's End*. New York: New York University Press.
- Nyman, Charlott (2002) *Mine, Yours or Ours? Sharing in Swedish Couples*. Doctoral theses at the Department of Sociology. Umeå: Umeå University.
- Näre, Sari (2005) *Julkisuudesta ja intimitteistä*. Helsinki: Kirjapaja.
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen: keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino.
- Oksanen, Atte (2003) *Murheen laakso: mies ja kuolema suomenkielisessä rockissa*. Helsinki : Tasa-arvoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Paajanen, Pirjo (2003) *Perhebarometri 2003. Parisuhde koetuksella. Käsitteitä parisuhteesta ja sen purkautumisesta*. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.

- Paajanen, Pirjo (2007) *Perhebarometri 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997*. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos.
- Paasonen, Susanna (1999) *Nyt! Ja ikuisesti – rewind: häät mediaspektaakkelinä*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 61. Jyväskylän yliopisto.
- Paasonen, Susanna (2008) ”Olen sairas ja kieroutunut”: Internetin tunnustukselliset tarinat. Teoksessa Saarenmaa, Laura ja Kujansivu, Heikki (toim.) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Paasonen, Susanna & Pajala, Mari (2010) *Trashing The Prime Minister’s Bride: Public Dismay and Intertextual Media*. *Critical Studies in Media Communication* Vol. 27. No 2, 174–192.
- Pajala, Mari (2006). *Erot järjestykseen! Eurovision laulukilpailu, kansallisuus ja televisiohistoria*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 88. Jyväskylän yliopisto.
- Parker, Ian (1997) *Psychoanalytic Culture: Psychoanalytic Discourse in Western society*. London: Sage.
- Purdy, Jedediah (1999) *For Common Things. Irony, Trust, and Commitment in America Today*. New York: Vintage Books.
- Radway, Janice A. (1984) *Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature*. The University of North Carolina Press.
- Reuna, Veera (1997) *Perhebarometri 1997. Selvitys suomalaisten perheeseen liittyvistä käsityksistä*. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 3/1997. Helsinki: Väestöliitto.
- Reuna, Veera (1998) *Perhebarometri 1998. Vastuu perheen arjessa*. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 4/1998. Helsinki: Väestöliitto.
- Rieff, Philip (1966) *The Triumph of the Therapeutic. Uses of Faith After Freud*. New York: Harper and Row.
- Riessman, Catherine Kohler (1990) *Divorce Talk. Women and Men Make Sense of Personal Relationships*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Riesman, David & Glazer, Nathan & Denney, Reuel (2001/1961) *The Lonely Crowd. A Study of the Changing American Character*. New Haven & London: Yale Nota Bene.
- Rojek, Chris (2001) *Celebrity*. London: Reaktion Books.
- Rose, Nikolas (1989/1999) *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self*. London: Free Association Books.
- de Rougemont, Denis (1983/1940) *Love in the Western World*. Princeton University Press.
- Räisänen, Arja-Liisa (1995) *Onnellisen avioliiton ehdot. Sukupuolijärjestelmän muodostumisprosessi suomalaisissa avioliitto- ja seksuaalivalitusoppaissa 1865–1920*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Saarenmaa, Laura ja Kujansivu, Heikki (toim.) (2008) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saarenmaa, Laura (2010) *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Tampere: Tampere University Press.
- Saarenmaa, Laura (2005) Käsi sydämellä, povi paljaana. Iltapäivälehtien kansikuvatyttöjen avomieliset tunnustukset. Teoksessa Nikunen, Kaarina, Paasonen, Susanna & Saarenmaa, Laura (toim.) *Jokapäiväinen pornomme. Media, seksuaalisuus ja populaarikulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Saari, Heikki (2007) *Isku tajuntaan! Suomen iltapäivälehdistön lyhyt historia*. Helsinki: Johnny Kniga.

- Saaristo, Kimmo (2000) *Avoim asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertiisi*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66. Jyväskylän yliopisto.
- Schaffer, Deborah (1995) *Shocking Secrets Revealed. The Language of Tabloid Headlines. A Review of General Semantics*. Vol 52 (1).
- Scheff, Thomas J. (1997) *Emotions, the Social Bond, and Human Reality. Part / Whole Analysis*. Cambridge University Press 1997.
- Sennett, Richard (1992/1974) *The Fall of Public Man*. New York: W.W. Norton & Company.
- Shalit, Wendy (2000) *A Return to Modesty. Discovering the Lost Virtue*. New York: Touchstone Book.
- Simonds, Wendy (1993) *Women and Self-Help Literature. Reading Between the Lines*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Silverman, David (1987) *Communication and Medical Practice. Social Relations in the Clinic*. London: Sage.
- Simmel, Georg (1950) *The Sociology of Georg Simmel* (toim. Wolff, Kurt H.). New York: Free Press.
- Simmel Georg (1998) On the Sociology of Family. (engl. Ritter, Mark & Frisby, David). *Theory, Culture & Society* 15 (3-4) 283–293.
- Simmel, Georg (2005) *Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917*. Helsinki: Gaudeamus.
- Smalenbach, Herman (1922/1962) The Sociological Category of Communion. Teoksessa Parson, T., Shils, E., Naegele, K. & Pitts, J. (toim.) *Theories of Society. Foundations of Modern Sociological Theory*. Vol. 1. New York: The Free Press of Glencoe.
- Smart, Carol & Neale, Ben (1999) *Family Fragments?* Cambridge: Polity Press.
- Sommers, Christina Hoff & Satel, Sally (2005) *One Nation under Therapy. How the Helping Culture is Eroding Self-Reliance*. St. Martin's Press.
- Sulkunen, Pekka & Alasuutari, P. & Nätkin, R. & Kinnunen, M. (1985) *Lähiöravintola*. Helsinki: Otava.
- Sumiala-Seppänen, Johanna (2007) Tunnustan, olen siis olemassa: Mediakulttuurin terapeuttinen eetos. Teoksessa Kujansivu, Heikki ja Saarenmaa, Laura (toim.) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sumiala, Johanna (2010) *Median rituaalit. Johdatus media-antropologiaan*. Vastapaino: Tampere.
- Suoninen, Eero (1997) *Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittälyä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Swidler, Ann (2001) *Talk of Love. How Culture Matters?* Chicago: The University of Chicago Press.
- Syrjälä, Hanna (2007) *Väkivalta lööppijulkisuudessa*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja A; 101.
- Taylor, Charles (1995) *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tester, Keith (1994) *Media, Culture and Morality*. London: Routledge.
- Thompson, John (1990) *Ideology and Modern Culture. Critical Social Theory in the Era of Mass Communication*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, John (1995) *The Media and Modernity. A Social Theory of the Media*. Stanford: Stanford University Press.

Thompson John (1997) *Scandal and Social Theory*. Teoksessa Lull, James and Hinerman, Stephen (toim.) *Media Scandals. Morality and Desire in the Popular Culture Marketplace*. Cambridge: Polity Press.

Tilastokeskus (2008) Internetin käytön muutokset. Tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2008 tutkimuksen tuloksia. http://www.stat.fi/til/sutivi/2008/sutivi_2008_2009-04-27_tie_002_fi.html

Tilastokeskus (2009) Siviilisäädyn muutokset 2008. <http://www.stat.fi/til/ssaaty/2008/index.html>

Törrönen, Jukka (1996) *Aito rakkaus maskuliinisessa maailmassa: Harlekin-romanssi ja sen vastaanotto lukiolaisten keskuudessa*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 47. Jyväskylä: Nykykulttuurin tutkimusyksikkö.

Töttö, Pertti (2004) *Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.

Töyry, Maija (2005) *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Helsingin yliopisto: Viestinnän laitos.

Vaaranen, Heli (2007) *Parisuhdepalapeli*. Nuorten aikuisten parisuhteet. Helsinki: Kirjapaja.

Veijola, Soile & Jokinen, Eeva (2001) *Voiko naista rakastaa?: avion ja eron karuselli*. Helsinki: WSOY.

Veroff, Joseph & Douvan, Elizabeth & Koulka, Richard (1981) *Mental Health in America. Patterns of Help Seeking*. New York: Basic Books.

Weatherill, Rob (2004) *Our Last Great Illusion. A Radical Psychoanalytical Critique of Therapy Culture*. Exeter: Imprint Academic.

Widmer, Eric & Anna-Maija Castrén & Riitta Jallinoja & Kaisa Ketokivi (2008) Introduction. Teoksessa Widmer, Eric & Riitta Jallinoja (toim.): *Beyond the Nuclear Family: Family in Configurational Perspective*. Bern: Peter Lang.

Wouters, Cas (1989) The Sociology of Emotions and Flight Attendants: Hochschild's *Managed Heart*. *Theory, Culture and Society*. Vol. 6. No 1.

Wright, Katie (2008) Theorizing therapeutic culture. Past influences, future directions. *Journal of Sociology* 2008 Vol. 44(4), 321–336.

Yankelovich, Daniel (1981) *New Rules in American Life: Searching for Self-Fulfillment in a World Turned Upside Down*. New York: Random House.

Yesilova, Katja (2007) Perheen puolesta. Perhekasvatus Suomessa 1970–1990 –luvuilla. Teoksessa Vuori, Jaana ja Nätkin, Ritva (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino.

Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Zelizer, Viviana A. (2005) *The Purchase of Intimacy*. Princeton: Princeton University Press.